

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

AIRIDA MONTVYDIENĖ, KAROLINA MITKUVIENĖ

**GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR JŲ ŪKINĖS VEIKLOS
POKYČIAI PLUNGĖS IR SKUODO RAJONUOSE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Airida Montvydienė, Karolina Mitkuvienė

GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR JŲ ŪKINĖS VEIKLOS
POKYČIAI PLUNGĖS IR SKUODO RAJONUOSE

Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)
Šaka- viešasis administravimas

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius Airida Montvydienė, Karolina Mitkuvienė

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas Doc. Dr. Jonas Jasaitis
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas .....
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Airida Montvydienė, Karolina Mitkuvienė. GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR JŲ ŪKINĖS VEIKLOS POKYČIAI PLUNGĖS IR SKUODO RAJONUOSE: vadybos (viešojo administravimo) magistratūros studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas doc.dr. Jonas Jasaitis; Šiaulių universitetas, Vadybos katedra. – Šiauliai, 2011.

SANTRAUKA

Magistro darbe nagrinėjama gyventojų struktūros ir ūkinės veiklos pokyčiai Skuodo ir Plungės rajonuose. Tyrimo tikslas - atskleisti šiuolaikinio kaimo vizijos bruožus, atsižvelgiant į kintantį jo vaidmenį kuriamoje žinių visuomenėje ir vis stiprėjančią globalizacijos įtaką.

Tyrimo metodai: teorinių šaltinių, t.y. naujausios mokslinės literatūros nagrinėjimas sisteminiams ir apibendrinimas, naudojant bendramokslinį abstrahavimą ir specialiosios literatūros bendruosius mokslinius tyrimo metodus – loginę analizę, mokslinės literatūros sintezę, grafinį vaizdavimą; dokumentų (statistinių duomenų, savivaldybių ir kaimo bendruomenių veiklos, žiniasklaidos pranešimų ir kt.) analizę; interviu ir anketinę kaimo gyventojų ir 10-12 klasių moksleivių apklausą; surinktos medžiagos matematinį ir grafinį apdorojimą.

Gyventojų struktūros ir ūkinės veiklos pokyčiai Skuodo ir Plungės rajonuose tirti 2010–2011 metais. Magistro darbe aptariamos neurbanizuotų vietovių ekonominės, socialinės ir kultūrinės plėtros galimybės: kaimo plėtros paradigmos kaita, analizuojama kaimo plėtros politika, jos raida ir įgyvendinimas. Darbe analizuojamos tradicinių ir naujų kaimo funkcijų suderinamumo problemos ir galimybės Lietuvoje, aptariant rezidencinę, ekonominės veiklos diversifikavimo, relaksacinę ir rehabilitacinę, pažinimo ir lavinimo, etnografinio ir etninio paveldo išsaugojimo bei kraštovaizdžio puoselėjimo funkcijas.

Praktinėje magistro darbo dalyje atliekama Plungės ir Skuodo rajonų kaimiškųjų vietovių gyventojų ir 10-12 klasių moksleivių anketinės apklausos duomenų analizė, analizuojama ekspertų nuomonė, pateikiamos išvados ir jų sprendimų būdai. Tyrimas atskleidė jaunimo ir kaimo gyventojų požiūrį į kaimiškųjų vietovių plėtros galimybes ir problemas, demografinius ir ūkinės veiklos pokyčius. Išryškėjo šios problemos: jaunimas nemato perspektyvos likti gyventi kaime, vykstant restruktūrizacijos procesui, mažėja darbo vietų žemės ūkio sektoriuje, o alternatyvi veikla neišplėtotą, vyrauja struktūrinis nedarbas, kaimo gyventojų pajamos nepakankamos, žmonių profesinis ir vadybinis pasirengimas neatitinka darbo rinkos poreikių, gyventojai sparčiai sensta. Kaimo plėtrai ypač trukdo bloga infrastruktūros būklė, kuri įtakoja ryškiai socialinę ir ekonominę atskirtį tarp miesto bei kaimo. Neurbanizuotų vietovių naujų funkcijų išryškėjimas atveria naujas kaimo plėtros galimybes, kuriant vieningą gyvybinę erdvę.

Raktiniai žodžiai: daugiafunkcinis žemės ūkis, kaimo plėtra, neurbanizuota vietovė, naujos kaimo funkcijos, ūkinės veiklos diversifikacija, kaimo plėtros paradigma.

Airida Montvydienė, Karolina Mitkuvienė. GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR JŲ ŪKINĖS VEIKLOS POKYČIAI PLUNGĖS IR SKUODO RAJONUOSE: vadybos (viešojo administravimo) magistratūros studijų baigiamasis darbas / mokslinis vadovas doc.dr. Jonas Jasaitis; Šiaulių universitetas, Vadybos katedra. – Šiauliai, 2011.

SUMMARY

The changes of the structure of population and economic activities in the Plunge and Skuodas districts have been investigated in the current master thesis. Aim of the research – to reveal the vision of the modern countryside considering the changeable role in the knowledge of society and increasing global influence.

Methods of investigation: an analysis, systematization and generalization of the theoretical sources. Abstracting the common knowledge of the newest scientific publications and general methods of the scientific investigation of specific literature such as logical analysis, synthesis of scientific literature, graphic depiction; documents (statistic data, media reports of the municipalities and the activities of countryside societies etc.) analysis; questionnaire examination of the rural population and 10-12 formers; mathematical and graphical generalization of collected data; The investigation of changes of the structure of population and economic activities in the Plunge and Skuodas districts and interview.

The changes of the structure of population and economic activities in the Plunge and Skuodas districts were investigated in 2010-2011. Economical, social and cultural possibilities (changes of rural development paradigms and politics likewise its evolution and implementation) of development of the non urbanized areas are discussed in the master thesis. The problems of traditional and modern rural functions compatibility and opportunities in Lithuania discussing residential, economical diversification, relaxation and rehabilitation, cognitive and training, ethnographic and ethnical heritage preservation and the functions of landscape nurturance are analyzed in thesis paper.

The data analysis of the poll of rural inhabitants of Skuodas and Plunge districts and 10-12 formers, the opinions of experts, conclusions and their solutions are presented in the practical part of thesis. The investigation revealed opinion of youth and rural inhabitants about possibilities and problems of development of rural areas, demographic and economic changes. The next problems were raised: the youth has no prospect for staying in the countryside, the working places in agriculture are decreasing during restructurisation, the alternative activities are not developed, structural unemployment is dominating, the incomes of rural inhabitants are insufficient, the vocational and management training do not respond to demands of labor market, inhabitants are getting older rapidly.

The infrastructure is bad developed and is a main obstacle for rural development. The social and economical distinction between city and rural vicinities is deep. An emphasis on new functions for non-urbanized areas opens new rural development possibilities for the development of homogenous vital area.

Keywords: multifunctional agriculture, rural development, non urbanized areas, new rural functions, diversification in agricultural production, the paradigm of rural development.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos kaimiškųjų savivaldybių grupės pagal patrauklumą gyventi.....	21
2 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos įgyvendinimas.....	26
3 lentelė. „Leader“ programos finansavimas.....	27
4 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos Leader įgyvendinimas.....	27
5 lentelė. Jaunų kaimo gyventojų dalyvavimas įgyvendinant Lietuvos KPP 2007-2013 m.....	29
6 lentelė. Įvairių ūkininkavimo tipų ūkių bankroto tikimybė 2004-2011 m.....	31
7 lentelė. Teritorija, gyventojų skaičius ir tankumas.....	45
8 lentelė. Ūkių skaičius ir jų naudojama žemė.....	53
9 lentelė. Respondentų demografiniai duomenys.....	69
10 lentelė. Teigiami apylinkių pokyčiai.....	72
11 lentelė. Didžiausios apylinkių problemos.....	72
12 lentelė. Sociodemografinis respondentų pasiskirstymas.....	77
13 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą amžiaus grupėse.....	78
14 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą amžiaus grupėse.....	79
15 lentelė. Būstui teikiamos paslaugos.....	82
16 lentelė. Naujų darbo vietų sukūrimo galimybė.....	93
17 lentelė. Gyventojų skaičius, natūrali kaita apskrityse ir savivaldybėse.....	100
18 lentelė. Respondentų demografiniai duomenys.....	107
19 lentelė. Teigiami apylinkių pokyčiai.....	110
20 lentelė. Didžiausios apylinkių problemos.....	111
21 lentelė. Sociodemografinis respondentų pasiskirstymas.....	114

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Plėtros apibrėžimai.....	19
2 pav. Žinių vadybos ir intelektualinio kapitalo konvercija.....	22
3 pav. Inovacinių procesų strateginio valdymo tipologija.....	24
4 pav. Ekonominės plėtros BVP pps/vienam gyventojui.....	32
5 pav. Kaimo vietovių plėtros komponentai.....	34
6 pav. Kaimo daugiafunkcinės sistemos mikromodelio schema.....	36
7 pav. Asmeninį sprendimą migruoti lemiantys veiksniai.....	40
8 pav. Gyventojų migracija.....	41
9 pav. Gyventojų skaičius metų pradžioje.....	42
10 pav. Plungės rajono savivaldybės vieta.....	66
11 pav. Plungės rajono savivaldybės susiskirstymas į seniūnijas.....	67
12 pav. Respondentų lūkesčiai baigus vidurinę mokyklą.....	69
13 pav. Respondentų nuomonė apie profesijos pasirinkimą.....	70
14 pav. Respondentų nuomonė kur gyventi patogiau.....	70
15 pav. Būsimojo būsto pasirinkimo lūkesčiai.....	71
16 pav. Moksleivių požiūris į galimybę įgijus profesiją dirbti kaime.....	71
17 pav. Moksleivių požiūris į namudinį darbą arti namų.....	73
18 pav. Respondentų nuomonė apie vyrams tinkamus darbus namuose arba arti namų.....	74
19 pav. Respondentų nuomonė apie moterims tinkamus darbus namuose arba arti namų.....	75
20 pav. Moksleivių požiūris į išvykimą iš šalies.....	75
21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą.....	79
22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būsto tipą.....	80
23 pav. Respondentų gyvenamojo būsto amžius.....	81
24 pav. Respondentų nuomonė apie gyventojų skaičių gyvenamojoje vietovėje.....	83
25 pav. Respondentų nuomonė apie daugumą gyvenvietėje.....	84
26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamų pastovumą.....	85
27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pragyvenimo šaltinį.....	85
28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą darbo srityje.....	86
29 pav. Respondentų savo gyvenimo sąlygų vertinimas.....	87
30 pav. Respondentų gyvenimo sąlygų pasiskirstymas amžiaus grupėse.....	87
31 pav. Respondentų nuosavo ūkio pasiskirstymas pagal veiklos pobūdį.....	88
32 pav. Respondentų nuosavo ūkio pasiskirstymas pagal veiklos pobūdį amžiaus grupėse.....	89
33 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuosavos žemės turėjimą.....	90

34 pav. Respondentų pagrindinio užsiėmimo pasiskirstymas pagal nuosavos žemės turėjimą.....	90
35 pav. Respondentų ūkinės būklės vertinimas.....	91
36 pav. Respondentų nuomonių sklaida apie dabartinę situaciją kaime.....	92
37 pav. Skuodo rajono seniūnijos.....	99
38 pav. Gyventojų skaičius metų pradžioje.....	101
39 pav. Gyventojų vidaus migracija.....	102
40 pav. Skuodo rajono kaimų bendruomenės pagal seniūnijas.....	104
41 pav. Moksleivių nuomonė apie profesijos pasirinkimą.....	108
42 pav. Respondentų nuomonė kur gyventi geriau.....	108
43 pav. Respondentų vizija apie būstą ateityje.....	109
44 pav. Moksleivių požiūris į galimybę įgijus profesiją dirbti kaime.....	109
45 pav. Profesijos pritaikomumas kaime.....	110
46 pav. Moksleivių požiūris į namudinį darbą.....	111
47 pav. Respondentų nuomonė apie vyrams tinkamus darbus namuose ar arti namų.....	112
48 pav. Respondentų nuomonė apie moterims tinkamus darbus namuose ar arti namų.....	113
49 pav. Moksleivių požiūris į išvykimą iš šalies.....	113
50 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą.....	116
51 pav. Respondentų nuomonė apie gyventojų skaičių gyvenvietėje.....	116
52 pav. Respondentai apie kas sudaro gyventojų daugumą.....	117
53 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būsto tipą.....	118
54 pav. Kada statytas respondentų turimas būstas.....	118
55 pav. Būstui teikiamos paslaugos.....	119
56 pav. Respondentų pajamų pastovumas.....	120
57 pav. Respondentų pagrindiniai pragyvenimo šaltiniai.....	120
58 pav. Respondentų darbo srities ir profesijos duomenų skersinis pjūvis.....	121
59 pav. Respondentų amžiaus vertinimas pagal pragyvenimo lygius.....	121
60 pav. Respondentų ūkininkavimo būdas.....	122
61 pav. Žemės ūkio reikšmė kaimo gyventojams 2010 m.....	122
62 pav. Respondentų turimos žemės kiekiai.....	123
63 pav. Respondentų darbo sritį ir profesiją pagal turimą nuosavą žemę.....	124
64 pav. Respondentų nuomonė apie ūkinę veiklą rajone.....	125
65 pav. Respondentų nuomonė apie teigiamus pokyčius.....	126
66 pav. Rajono didžiausios problemos.....	127
67 pav. Naujų darbo vietų sukūrimo galimybės.....	128

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
PAGRINDINĖS SĄVOKOS.....	12
ĮVADAS	15
1. NEURBANIZUOTŲ VIETŪVIŲ EKONOMINĖS, SOCIALINĖS IR KULTŪRINĖS PLĖTROS GALIMYBĖS.....	19
1.1. Kaimo plėtros paradigmos kaita	19
1.2. Kaimiškujų vietovių naujų funkcijų sistema	34
2. KAIMIŠKUJŲ VIETŪVIŲ GYVENTOJŲ STRUKTŪRA.....	39
2.1. Demografiniai pokyčiai	39
2.2. Gyventojų teritorinis pasiskirstymas	43
2.3. Gyventojų socialinė atskirtis.....	46
2.4. Gyventojų užimtumas kaimo vietovėse ir jo pokyčiai.....	48
3. ŪKINĖS VEIKLOS POKYČIAI	52
3.1. Dominuojanti veikla kaime ir jos istorinė raida	52
3.2. Alternatyvių veiklų plėtra kaimo vietovėse.....	55
3.3. Bendruomenių veiklos prioritetai ir galimybės	58
4. GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR ŪKINĖS VEIKLOS APŽVALGA PLUNGĖS IR SKUODO RAJONUOSE.....	62
4.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	62
4.2. Plungės rajono gyventojų demografinė struktūra.....	65
4.3. Plungės r. tyrimo rezultatai ir jų analizė.....	68
4.3.1. Tiriamųjų charakteristika (mokiniai).....	68
4.3.2. Besimokančių požiūris į kaimą (mokinių nuomonė).....	70
4.3.3. Mokinių nuomonė apie pragyvenimo šaltinius kaime.....	72
4.3.4. Tiriamųjų charakteristika (gyventojų apklausa)	76
4.3.5. Pagrindiniai gyventojų pragyvenimo šaltiniai	84
4.3.6. Pirminės žemės ūkio gamybos pokyčiai ir kaimiškujų vietovių naujų funkcijų plėtros galimybės.....	88
4.4. Plungės rajono rezultatų apibendrinimas.....	95
4.5. Skuodo rajono gyventojų demografinė struktūra	99
ir socioekonominės veiklos bruožai	99
4.6. Skuodo r. tyrimo rezultatai ir jų analizė	107
4.6.1. Tiriamųjų charakteristika (mokiniai).....	107
4.6.2. Besimokančių požiūris į kaimą (mokinių nuomonė).....	108
4.6.3. Mokinių nuomonė apie pragyvenimo šaltinius kaime.....	111
4.6.4. Tiriamųjų charakteristika (gyventojų apklausa).....	114

4.6.5. Pagrindiniai gyventojų pragyvenimo šaltiniai	119
4.6.6. Pirminės žemės ūkio gamybos pokyčiai ir naujų funkcijų kaimo vietovėse plėtra.....	122
4.7. Skuodo rajono rezultatų apibendrinimas	128
IŠVADOS	132
LITERATŪRA	134
PRIEDAI	142

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Alternatyvi žemės ūkiui veikla – bet kuri kaimo vietovėje vykdoma veikla, nepriskirtina žemės ūkio veiklai.

Bendruomenė - žmonių bendruomenė - žmonių grupė, kurią sieja emociniai ryšiai ir bendrumo jausmas.

Industrinė visuomenė – ekonominio vystymosi etapas, kai didžiausias indėlis bei pajamos yra gaunamos iš pramonės, investuojama į gamtos išteklių perdirbimą, gamybą. Tokia visuomenė arba valstybė yra vadinamas socialinis junginys, kai daugiau nei 50 procentų pajamų yra gaunama iš pramonės sektoriaus.

Emigracija - žmonių persikėlimas iš vienos šalies į kitą nuolatiniame gyvenime.

Kaimas – geografiškai apibrėžta gyvenamoji vietovė, neturinti miesto ir miestelio požymių.

Kaimo vietovė – kaimas, miestelis ar miestas, kurio gyventojų skaičius neviršija šešių tūkstančių.

Kaimo gyventojai – visi asmenys, gyvenantieji vietovėse, kurios pagal valstybės administracinę teritorinę suskirstymą yra laikomos kaimiškosiomis. Kaimo gyventojai pagal šiuolaikinę kaimo plėtros sampratą negali būti tapatinami tik su ūkininkais arba žemdirbiais, t. y. asmenimis, betarpiškai dalyvaujančiais pirminėje žemės ūkio gamyboje.

Kaimo plėtra – kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo ūkinės ir socialinės struktūros, taip pat bendruomeninių ryšių tobulinimas siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką.

LEADER programa - viena iš Europos bendrijos programų, kurios tikslas – skatinti kaimo bendruomenių plėtrą, ugdyti jų savarankiškumą ir iniciatyvumą. Iki Lietuvos tapant ES nare, šiai bendrijai priklausančiose šalyse nuo 1991 metų buvo vykdoma LEADER I programa. Ją pakeitė LEADER II. Ši santrumpa yra sudaryta iš prancūzų kalbos žodžių, reiškiančių Kaimo plėtros priemonių ryšių programą.

LEADER+ - ES struktūrinių fondų bendrijų iniciatyva, tapusi viena iš Bendrosios žemės ūkio politikos dalių, skatinanti ne tik šios bendrijos šalių senbuvių, bet ir naujųjų narių kaimo bendruomenių aktyvumą. Skirtingai nuo LEADER I ir LEADER II parama teikiama visoms kaimiškųjų vietovių bendruomenėms. Joje dalyvauja visos ES valstybės. Pagal 2007 - 2013 metų BPD (Bendrojo programavimo dokumentą) LEADER programa yra viena iš esminių kaimo plėtros finansavimo krypčių.

Migracijos saldo – atvykusių ir išvykusių per atitinkamą laikotarpį skaičiaus skirtumas. Migracijos saldo gali būti teigiamas ir neigiamas. Jis išreiškiamas absoliutiniais skaičiais arba 1000

– čiu gyventojų. Pastarasis rodiklis gali būti vadinamas migracijos saldo koeficientu. Palyginus migracijos saldo ir gyventojų reprodukcijos koeficientus, matyti, kokią reikšmę migracija turi valstybės, rajono ar miesto gyventojų dinamikai.

Miestelis - yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, taip pat tradiciniai miesteliai.

Paradigma - teorinių ir metodologinių prielaidų, kuriomis remiasi konkretus mokslinis tyrimas, visuma.

Regioninė politika - tai finansinio solidarumo priemonė bei galingas sanglaudos ir ekonominės integracijos veiksnys. Solidarumo tikslas – suteikti realios naudos skurdžiausiems piliečiams ir regionams. Siekiant sanglaudos, pabrėžiamas principas, kad mums visiems naudinga tai, jog mažinami ES regionų pajamų ir gerovės skirtumai.

Sociokultūrinė veikla – specifinė bendruomenės veiklos sritis, kuri sudaro palankias sąlygas bendruomenei realizuoti socialinius, kultūrinius ir švietėjiškus poreikius, siekiant integruotis į visuomenę.

Socialinė atskirtis – atskirų socialinių grupių neįtraukimas į pilnavertį visuomenės gyvenimą, pasireiškiantis žemesne gyvenimo kokybe, mažesnėmis darbo pajamomis, galimybėmis gauti socialines paslaugas ir dalyvauti socioekonominėje ir sociokultūrinėje veikloje. Socialinė atskirtis yra apibrėžiama kaip šių socialinių grupių atskyrimas nuo tam tikrų sistemų, laikomų visuomenės funkcionavimo pagrindu. Socialinė atskirtis nėra tapatinama tik su skurdu. Socialinės atskirties grupės negali palaikyti įprastos socialinės sąveikos, neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo ir pan. Socialinę atskirtį gali sukelti ir socialinės apsaugos sistemos trūkumai, neleidžiantys daliai gyventojų pasinaudoti šios sistemos galimybėmis.

Šeimos ūkis – tai ūkiai, turintys nuo 3 iki 150 ha, o išskirtinis šių ūkių bruožas būtų tas, kad juose ūkininkauja šeimos nariai, o samdomi žmonės gali nudirbti ne daugiau kaip trečdalį visų darbų. Tokį šeimos ūkio apibrėžimą yra pasirinkusi pati LŠŪS (Lietuvos šeimos ūkių sąjunga).

Tradiciniai amatai – specialaus pasirengimo, gebėjimų ir įgūdžių reikalaujančios, iš kartos į kartą perduodamos ūkinės veiklos formos, grindžiamos daugiausia rankų darbu, nesudėtingu įrankių naudojimu, istoriškai susiklosčiusiomis technologijomis (technikomis) bei įprastinėmis vietos žaliavomis ir kuriančios produktus, turinčius autorinio individualumo bruožų.

Užimtumas – ne tik pragyvenimo šaltinis, bet ir žmogaus gyvenimo prasmės išraiška.

Ūkininkas - fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre (LR Ūkininko ūkio įstatymas).

Vietos veiklos grupė (VVG) - tai teritoriniu pagrindu suburta savarankiška kaimo bendruomenių organizacija, kurioje vietinės valdžios atstovų gali būti ne daugiau kaip 25 proc., o

kitą dalį turi sudaryti visuomeninių ir verslo organizacijų atstovai. Vietos veiklos grupė teisiškai apibrėžiama ir registruojama kaip asociacija. Jos tikslas – parengti integruotą atitinkamos teritorijos socioekonominės plėtros programą ir įgyvendinti šią strategiją vienu ar keliais projektais.

Visuomenės senėjimas – gyventojų struktūros pokyčiai, kai daugėja pensinio amžiaus ir mažėja darbingo amžiaus gyventojų – neigiamai veikia socialinio draudimo biudžetą, t. y. mažėja įmokas mokančių ir daugėja išmokas gaunančių gyventojų skaičius.

Žemės ūkio diversifikacija (įvairinimas) – procesas, kai žemės ūkio ekonominiai vienetai (ūkiai) pertvarko savo ekonominę veiklą, pradėdami gaminti naujas žemės ūkio produkcijos rūšis ar teikti naujas paslaugas, šią veiklą derindami su ne žemės ūkio gaminių gamyba bei paslaugomis, visa tai realizuodami kuo įvairesnėse rinkose.

Žemės ūkis – ūkio šaka, apimanti žemės ūkio veiklą.

Žemės ūkio veikla – veikla, apimanti žemės ūkio produktų gamybą ir apdorojimą, savo pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų perdirbimą, maisto produktų gamybą ir šių produktų realizavimą, taip pat paslaugų žemės ūkiui teikimą. Žemės ūkio veikla nelaikoma maisto produktų gamyba iš ne savo pagamintų ir apdorotų žemės ūkio produktų ir šių produktų realizavimas.

Žmogiškasis kapitalas - tai žmonių išsilavinimas, profesija ir patyrimas, kuris yra gamybos pagrindas; tai mokymuisi ir praktiniu patyrimu sukauptos žinios bei meistriškumas, didinantys žmonių veiklinį produktyvumą (našumą), verslumą. Tai investicijos į žmogiškuosius išteklius švietimui, profesiniam parengimui, sveikatos apsaugai ir moksliniams-tiriamiesiems bei konstravimo darbams. Žmogiškąjį kapitalą sudaro daugiausia švietimo ir sveikatos apsaugos išlaidos.

ĮVADAS

Tyrimo problemos aktualumas ir naujumas. Pastaraisiais metais atlikti Lietuvos ūkio raidos tyrimai rodo, kad tiek verslo plėtra, tiek socialinė politika mūsų valstybėje vykdoma gana nenuosekliai ir nedarniai. Lietuvoje yra ryškūs regioniniai gamtinių, ekonominių, demografinių ir infrastruktūros sąlygų, įtakančių ūkio plėtrą, skirtumai, kurie lemia nemažus gyventojų užimtumo, pajamų lygio ir kitų socialinio-ekonominio regionų išsivystymo rodiklių netolygumus.

Dauguma verslo įmonių telkiasi didžiuosiuose Lietuvos miestuose ir kitose urbanizuotose vietovėse, ar priemiestinėse zonose. Paskutinio dešimtmečio metu atliktų tyrimų duomenimis daugelis kaimo plėtros tyrėjų identifiko, jog nuolat yra nusižengiama teritorijų darnios plėtros principams, sąlygojantiems ekonominių, socialinių ir gamtosauginių reikalavimų vienovę. Per dabartinę ekonomikos ir finansų krizę paaiškėjo, kad darma labai svarbi mūsų finansų sistemoms ir visai ekonomikai. Krizė daro poveikį visiems ekonomikos sektoriams, namų ūkiams, įmonėms, darbo vietoms. Paskutiniai duomenys rodo, kad padėtis ES darbo rinkoje dėl ekonomikos krizės toliau blogėja. Nedarbas didėja, laisvų darbo vietų skaičius tebemažėja, o kai kuriuose sektoriuose įmonės tebeskelbia apie mažinamas darbo vietas. Labiausiai nukentėjo pažeidžiamiausia darbo jėgos dalis. Subalansuotos regionų plėtros ir jos įtakos šalies ekonomikai bei regioninės politikos problematiką yra analizavę užsienio autoriai M. Kajutė (1998), J.N. Gladki (1998), A.I. Čistobajev (1998), M.P. Todaro (1997), S. J. Jauhiainen (2000), E.J. Blakely (1989). Lietuvos mokslininkai R. Bagdzevičienė (2000, 2001, 2002), D. Štreimikienė (2001, 2002), S. Vaitiekūnas (2001), M. Maniokas (1999), K. Maniokas (2002), S. Šiupšinskas (2004), V. Damašienė (2002, 2003), R. Dumčius (2004), P. Auštrevičius (2003), A. Graužinis (2001) R. Kriščiūnas (2004) ir kiti autoriai analizavo ir rašė apie regionų ir regioninių problemų plėtrą ir politiką. Regioninės politikos formavimasis Lietuvoje įgauna pagreitį, 2009 m. pasirašytoje nacionalinėje darnios plėtros strategijoje numatyta, kad rengiant Lietuvos nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, bus laikomasi nuostatos, kad nagrinėjamame laikotarpyje (iki 2020 metų) Lietuvos vystymąsi labiausiai veiks euointegraciniai procesai. Kas atsitiko kaime per paskutiniuosius 15 metų, savo darbuose apžvelgia Lietuvos Žemės ūkio universiteto (buvusios Akademijos), Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto, Vilniaus Pedagoginio universiteto, Klaipėdos ir Šiaulių universitetų mokslininkai: Mečislovas Treinys (2002-2005), Valerija Uždavinienė ir Erika Ribašauskienė (1999-2009), Donatas Stanikūnas (2002), Jonas Jasaitis (2004 - 2010), Valentina Ratkevičienė (2002-2010), Raimundas Dužinskas (2004-2008), Dalia Vidickienė (2006 -2010), Vilma Atkočiūnienė (2003-2010) ir kt.

Netolygi valstybės atskirų regionų plėtra tampa rimta kliūtimi jos ekonominės galios stiprėjimui ir sukelia nepageidaujamas socialines pasekmes. Anot J. Jasaičio, viena iš pagrindinių viešojo sektoriaus institucijų veiklos problemų yra iškreipta neurbanizuotų vietovių plėtros

galimybių samprata, primityvus šių vietovių vaidmens tapatinimas tik su agrariniu sektoriumi, ignoruojant šiuolaikines Europos Sąjungos (ES) darnios plėtros tendencijas. Darnus vystymasis pripažįsta tarpusavio aplinkos, socialinę ir ekonominę sistemas, taip pat skatina lygybę ir teisingumą tarp žmonių ir taip įgalina atsirasti pasaulinį pilietiškumo jausmą. Pastaruoju metu, diskusijose apie bendras problemas, liečiančias visą pasaulį, vis dažniau imama deklaruoti sąvoką – globali pilietybė (*angl. global citizenship*). Dower ir Williams (2002) apibūdina šį terminą kaip idėją, skelbiančią, kad visi žmonės yra pasaulio piliečiai. Globalus pilietis – tai asmuo priklausantis ne tik savo šalies bendruomenei, bet ir plačiaja prasme, – jis yra viso pasaulio, žmonijos dalis. Suvokimas, kad žmogus priklauso globaliai bendruomenei yra itin svarbus faktorius sprendžiant klausimus susijusius su lojalumu, išipareigojimu ne tik savo valstybei, bet ir už jos ribų likusiai bendruomenei. Taigi, suprantama, kad be glaudaus bendravimo tarp valstybių bei jų piliečių neįmanoma išlieti į šį dinamišką, beatodairiškai kintantį pasaulį.

Pagal Lietuvos administracinę teritorinę paskirstymą, kaimiškosioms vietovėms priskirta 97,4 proc. mūsų valstybės teritorijos. Trečdalis Lietuvos gyventojų gyvena kaimo vietovėse, o beveik pusė dirbančiųjų (48 proc.) kaimo vietovėse dirba žemės ūkyje. Be to, dauguma didelės gamtinės vertės teritorijų yra kaimo vietovėse, ir jų išsaugojimas labai priklauso nuo žmonių veiklos šiose vietovėse intensyvumo ir metodų. Pamišti, nesulaukę reikiamo dėmesio šie regionai globalizacijos, informatizacijos fone gali tapti periferijomis, kurių gyventojams bus sudėtinga įveikti kylančius iššūkius, kurti darnią ir patogią aplinką. Todėl būtina pažinti šalies regionus – jų silpnąsias puses bei stiprybes, esamą situaciją ir plėtros galimybes. Toks tikslas sunkiai pasiekiamas neturint regioninės statistinės informacijos.

„Nuo sėkmingo kaimo plėtros problemų sprendimo labai priklauso pilietinės visuomenės formavimas, valstybės ekonominė galia ir jos tarptautinis pripažinimas. Atliktų apklausų duomenimis, Lietuvoje dar visiškai nesuprantama, kas yra poindustrinė – žinių visuomenė, kurioje miestai jau seniai prarado gyvenamųjų vietovių plėtros monopolį. Žinių visuomenėje reikia radikaliai keisti turinį tokių sąvokų, kaip *kaimas*, *kaimiečiai*, peržiūrėti šiuolaikinių kaimo vietovių ūkinės veiklos paskirtį ir turinį“ (Jasaitis J.) Lietuvoje žodis *kaimas* ir *miestas* suprantami kaip labai skirtingą gyvenimo kokybę užtikrinančios sąvokos.

Kaimas ateityje bus vis labiau vertinamas kaip visuotinė (tinklinė) šalies infrastruktūra. Jo paslaugoms, tokioms kaip turizmas, rekreacija, (jauki gyvenamoji vietovė, grynas oras, gražus kraštovaizdis ir pan.), tiesioginis (be tarpininkų) specifinių, t.y. natūralių ekologiškų maisto produktų ir amatininkų gaminių pirkimas, etnokultūros paveldas, visuomenė, kuri yra persisotinusi ir net nusivylusi masinės „pop-kultūros“ apraiškomis, nusiteikusi skirti vis daugiau dėmesio. Tai gali sąlygoti didesnes pajamas šių paslaugų tiekėjams bei puoselėtojams, t.y, kaimiškųjų vietovių gyventojams. Šios lėšos gali tapti vienu iš svarbiausių šaltinių ateities kaimo, kuris formosis kaip

integruota poindustrinės visuomenės gamybos ir vartojimo erdvė, plėtrai. Kaimo vietovių inovacijų ir augimo šaltiniu tampa ne atskiras individas (ūkininkas) ar jų grupė, bet naujais ryšiais susiję ekonominės ir socialinės veiklos subjektai. Taigi, pagrindinė šio mokslinio tiriamojo darbo **problema** yra per siaura neurbanizuotų vietovių plėtros galimybių samprata, kaimo vietovių tapatinimas tik su agrariniu sektoriumi, nesilaikant šiuolaikinių Europos Sąjungos darnios plėtros tendencijų.

Atliekant tyrimą buvo iškelta pagrindinė **hipotezė**, kuri tyrimo metu buvo tikrinama. Hipotezė išreikšta šiais teiginiais:

Kaimiškųjų vietovių gyventojų struktūra sparčiai keičiasi. Jų pragyvenimo šaltinių įvairovė liudija kai kurių veiklų siaurėjimą. Viešojo sektoriaus institucijos neturi aiškios programos kaip tobulinti gyventojų demografinę struktūrą.

Tyrimo tikslas – atskleisti šiuolaikinio kaimo vizijos bruožus, atsižvelgiant į kintantį jo vaidmenį kuriamoje žinių visuomenėje ir vis stiprėjančią globalizacijos įtaką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išryškinti apklausos dalyvių demografinės struktūros bei ūkinės veiklos pokyčius Skuodo ir Plungės rajonuose.
2. Atskleisti respondentų požiūrį į neurbanizuotų vietovių ekonominės, socialinės ir kultūrinės plėtros galimybes.
3. Pagrįsti naujų strateginių sprendimų būtinybę, administruojant neurbanizuotų vietovių plėtrą.

Tyrimo metodai – teorinių šaltinių, t.y. naujausios mokslinės literatūros nagrinėjimas sisteminimas ir apibendrinimas, naudojant bendramokslinį abstrahavimą ir specialiosios literatūros bendruosius mokslinius tyrimo metodus – loginę analizę, mokslinės literatūros sintezę, grafinį vaizdavimą; dokumentų (statistinių duomenų, savivaldybių ir kaimo bendruomenių veiklos, žiniasklaidos pranešimų ir kt.) analizė; anketinė kaimo gyventojų apklausa; surinktos medžiagos matematinis ir grafinis apdorojimas bei apibendrinimas ir interviu.

Tyrimo metodai ir organizavimas. Skuodo ir Plungės rajonuose atlikta anketinė apklausa, siekiant išsiaiškinti veiksnius, įtakojančius kaimiškųjų vietovių gyventojų struktūrą, išnagrinėti kaimo veiklos įvairinimo galimybes. Respondentai –kaimo gyventojai ir ūkininkai, bendrojo lavinimo 10-12 klasių mokiniai, kaimo bendruomenių vadovai, seniūnai, VVG nariai, kiti aktyvūs kaimo plėtros dalyviai. Tyrimo imtis – po 300 iš rajono kaimiškųjų vietovių gyventojų ir po 60 mokinių iš 10-12 klasių. Siekiant objektyviai išanalizuoti išsikeltą tyrimo tikslą, pasirinktas kiekybinis duomenų rinkimo ir apdorojimo metodas – anketinė apklausa. Tai vienas populiariausių socialinių ir elgsenos mokslo metodų. Apklausos būdu tiriamos nuostatos, nuomonės, žinios, socialinė padėtis ir kt. Metodo populiarumą lemia santykinis apklausos atlikimo paprastumas,

galimybė surinkti pakankamai daug duomenų. Tyrimo metu taip pat planuojama taikyti šiuos metodus: kriterijų vertinimo bei sintezės, sisteminimo, grafinio vaizdavimo, gautų rezultatų apibendrinimo bei išvadų formavimo.

Atlikdami tyrimus naudojoms Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro sudarytais klausimynais. Įvadinėje dalyje pateiktas trumpas tyrimo aprašymas, kuris suteikia respondentui informacijos apie tyrimo tikslus ir temą bei anketos pildymo nurodymai. Pradžioje pateikti klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti gyventojų demografinę, socialinę padėtį, tam kad būtų identifikuota socialinė arba profesinė grupė, kuriai šie respondentai priklauso. Pagrindinėje dalyje pateikti klausimai, nusakantys tyrimo temą bei tikslus: kaimo gyventojų nuomonė apie ūkinės veiklos būklę, naujų verslo objektų kūrimo galimybių vertinimą, gaunamų pajamų dydį, jaunimo požiūrį į savo profesinės veiklos perspektyvas bei privataus būsto įsigijimo būtinybę ir t.t.). Keletas klausimų bloką sudaryti, panaudojant *Licherto* skalę, taip pat bus klausimų, į kuriuos atsakantys respondentai turės panaudoti reitingavimo metodą. Klausimynai sudaryti remiantis anksčiau atliktais tyrimais apie kaimo plėtros tendencijas, gyventojų lūkesčius ir galimybes kaimo vietovėse. Interviu metodu apklausta po 8 ekspertus iš rajonų. Klausimynai ir interviu planas pateiktas prieduose. Tiek renkant, tiek apibendrinant gautus duomenis buvo griežtai laikomasi anonimiškumo principo.

Techninės priemonės tyrimo duomenų apdorojimui. Statistinei duomenų analizei panaudota SPSS programa. Tyrimų duomenis darbe pateikti, remiantis matematinės statistikos ir grafiniais metodais.

Tyrimo etapai:

2009 m. rugsėjis - 2010 m. gegužė - mokslinės literatūros ir teisės dokumentų analizė;

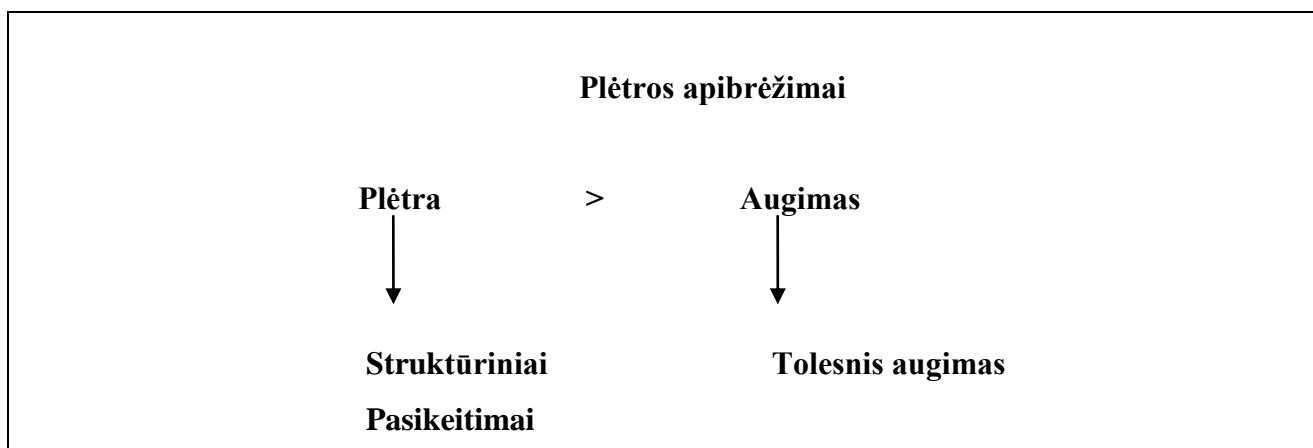
2010 m. rugsėjis – 2010 m. gruodis - konstatuojamasis tyrimas;

2011 m. sausis – 2011 kovas - duomenų analizė, duomenų apdorojimas ir apibendrinimas.

1. NEURBANIZUOTŲ VIETŲ EKONOMINĖS, SOCIALINĖS IR KULTŪRINĖS PLĖTROS GALIMYBĖS

1.1. Kaimo plėtros paradigmos kaita

Kaimo plėtra yra tęstinis procesas susijęs su teigiamais kiekybiniais ir kokybiniais pokyčiais kaimo teritorinėje sistemoje, o taip pat kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas. *Kaip fenomenas* kaimo plėtra yra įvairių fizinių, technologinių, ekonominių, sociokultūrinių ir institucinių veiksnių sąveikos galutinis rezultatas. *Kaip strategija* kaimo plėtra sukurta siekiant pagerinti ekonominę ir socialinę gerovę, specifinių žmonių grupių – kaimo skurstančių žmonių. *Kaip disciplina*, tai – kompleksinis tarpdisciplininis dalykas, kuriame remiamasi gamtos, technologiniais (pavyzdžiui, žemės ūkiu), socialiniais (sociologijos ekonomikos, politologijos ir kt.) bei humanitariniais (psichologijos, etnologijos ir kt.) mokslais. Plėtra apibrėžiama kaip subjektyvi vertybinė koncepcija, kuri negali būti vieningai apibrėžiama. Plėtra yra visame pasaulyje, visų individų, šeimų, bendruomenių ir tautų visuotinai puoselėjamas tikslas. Ji apima kiekybinius ir kokybinius pokyčius, kurie yra pageidaujami konkrečiu metu konkrečioje kultūroje (1 pav.) [14]:

1 pav. Plėtros apibrėžimai. Šaltinis: Baležentis, A. (2008)

Lietuvos kaimo ekonominiai ir socialiniai pokyčiai, kuriuos lemia globalizacija, žinių kaip pagrindinio ekonomikos augimo veiksnio reikšmės didėjimas bei ūkio struktūros pokyčiai, pereinant šalies ekonomikai į postindustrinį etapą, kelia naujus iššūkius viešosios politikos sprendimams. Svarbūs dabartinio kaimo raidos etapo bruožai yra besikeičianti žemės ūkio vieta kaimo ekonomikoje, padidėjęs darbo jėgos mobilumas, informacinių technologijų bei naujovių naudojimas, išaugusi kaimo rekreacinių išteklių reikšmė ir labai prieštaringas kaimo kaip gyvenamosios vietos populiarumo vertinimas. Apibendrinami minėtus esminius pokyčius daug ekspertų teigia, kad tolesnė kaimo raidos sėkmė labai priklauso nuo to, kaip greitai iki šiol kaimo politikoje vyravusį šakinį, sektorinį požiūrį pasiseks pakeisti teritorine kaimo politikos paradigma,

leidžiančia kaimo raidos spartinimui pritaikyti regioninės politikos instrumentus. Lietuvoje iki šiol tebesiremiama senąja „šakine“ kaimo politikos paradigma. Kartu išlieka ir senasis „taškinis“ kaimo išskyrimo principas, kuomet „kaimu“ vadinamos gyvenvietės, turinčios ne daugiau kaip tam tikrą skaičių gyventojų (pagal Lietuvos Respublikos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymą – tris tūkstančius, o pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemones – šešis tūkstančius). Tačiau vientisų teritorijų, sutampančių su kuriuo nors Lietuvos administraciniu-teritoriniu vienetu (apskritimi, savivaldybe, seniūnija), kurios būtų oficialiai vadinamos „kaimiškoju regionu“, iki šiol nėra.

Kaimiškųjų regionų, išskirtų remiantis urbanistiniais kriterijais, potencialas konkuruoti dėl gyventojų su miestieškais yra mažai nagrinėtas ir Lietuvos mokslininkų atliktuose tyrimuose. Čia dažniausiai irgi orientuojamasi į senąjį kaimo apibrėžimą, t. y. į kaimą – gyvenvietę. Kiti apibrėžimai apskritai nepritaikyti nacionalinės kaimo politikos tikslams. Pavyzdžiui, nusakant kaimą kaip mikrosocialinę ekonominę sistemą, kaimas apibrėžiamas kaip socialinė ekonominė sistema, apimanti kaimo vietovėje gyvenančių žmonių, ūkio, socialinių ir kitų subjektų, institucijų, materialinių ir nematerialinių objektų (vertybių), taip pat visokeriopų jų ryšių visumą. [7]

2008 m. LAEI atliktas tyrimas dėl kaimiškųjų regionų patrauklumo gyventi buvo naujas ir įdomus tuo, kad leido pamatyti Lietuvos kaimo problemas nauju, iki šiol netyrinėtu aspektu, atskleidžiančiu regiono kaip gyvenamosios vietos patrauklumą. Svarbiausių veiksnių, sąlygojančių kaimiškųjų savivaldybių patrauklumą gyventi, išsiaiškinimas atskleidžia priežastis, dėl ko įgyjami ar prarandami regiono žmogiškieji išteklių, kartu stiprėja arba silpnėja ir regiono konkurencinis pajėgumas. Tokia informacija ypač aktuali Lietuvos kaimo politikos formuotojams pereinant nuo šakinės prie teritorinės, į vietovę orientuotos kaimo politikos paradigmos. Tyrimo metu, remiantis turimais statistikos rodikliais, buvo padarytos išvados, jog kaimiškųjų savivaldybių patrauklumą gyventi, matuojamą vidinės migracijos saldo rodikliu, Lietuvoje lemia šie veiksniai:

- Gyventojų amžiaus struktūra. Patrauklūs tie kaimo regionai, kuriuose daugiau darbingo amžiaus gyventojų.
- Gyventojų užimtumas ir skurdas. Nepatraukliuose kaimo regionuose daugiau socialinės pašalpos gavėjų, o tai yra sietina su ilgalaikiu nedarbu ir mažomis pajamomis.
- Rekreaciniai savivaldybės išteklių. Patrauklios miškingos savivaldybės.
- Kelių kokybė. Savivaldybės patrauklumas priklauso nuo išplėto kelių tinklo, kuris sukuria galimybes kaimo savivaldybių atokių teritorijų gyventojams dirbti savivaldybės centre bei naudotis čia teikiamomis viešojo sektoriaus paslaugomis.
- Kuo didesnė veikiančių ūkio subjektų dalis pramonėje ir paslaugose. Savivaldybės agrariškumas mažina kaimo kaip gyvenamosios vietos patrauklumą.

Atlikus tyrimą pagal kaimiškųjų regionų patrauklumą gyventi, buvo sudaryta Lietuvos kaimiškųjų savivaldybių grupių pagal patrauklumą gyventi [108], žr. lentelę Nr.1:

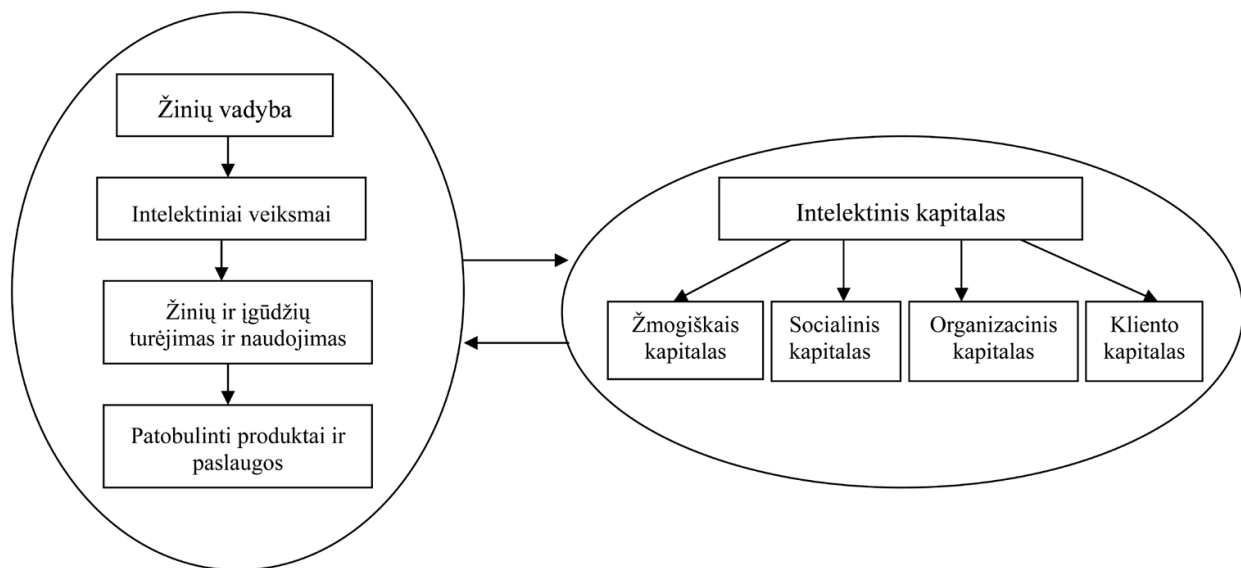
1 lentelė

Lietuvos kaimiškųjų savivaldybių grupės pagal patrauklumą gyventi

Patrauklūs kaimo regionai	Mažiau patrauklūs kaimo regionai	Nepatrauklūs kaimo regionai
Kretingos r. sav.	Kėdainių r. sav.	Pakruojo r. sav.
Kalvarijos sav.	Kaišiadorių r. sav.	Rokiškio r. sav.
Prienų r. sav.	Raseinių r. sav.	Joniškio r. sav.
Kazlų Rūdos sav.	Šilutės. r. sav.	Šakių r. sav.
Šalčininkų r. sav.	Šilalės r. sav.	Rietavo r. sav.
Širvintų r. sav.	Vilkaviškio r. sav.	Biržų r. sav.
Vilniaus r. sav.	Plungės r.sav.	Skuodo r. sav.
Klaipėdos. r. sav.	Anykščių r. sav.	Pagėgių r. sav.
Kauno r. sav.	Kupiškio r. sav.	Varėnos r. sav.
Panevėžio r. sav.	Radviliškio r. sav.	Lazdijų r. sav.
Šiaulių r. sav.		Molėtų r. sav.
Alytaus r. sav.		Kelmės r. sav.
		Ignalinos r. sav.
		Pasvalio r. sav.
		Zarasų r. sav.
		Jurbarko r. sav.

Šaltinis: Lietuvos agrarinė ekonomikos institutas (2008)

Taigi, atsižvelgiant į tai, kad poindustrinėje visuomenėje pagrindine regionų konkurencinį pajėgumą didinančia jėga tampa žmogiškieji ištekliai, žmonių noras gyventi tam tikrame regione tampa ypač svarbia regiono charakteristika. Augantis susidomėjimas intelektiniu kapitalu sutapo su žinių ekonomikos, žinių visuomenės kūrimu ir pastebėta žinių ir įgūdžių turėjimo bei panaudojimo svarba. Žinių panaudojimas reiškia, kad santykiai (socialinis kapitalas) ir procesai (struktūrinis kapitalas) yra labai svarbūs ir reikalingi žinių transformavimui į produktą ar paslaugą. Tai susiję su konversijos procesu – nuo žinių turėjimo (dažnai nurodomo kaip žmogiškasis kapitalas) – link žinių naudojimo – įvardijamo kaip intelektinis kapitalas (2 pav.).[9]

2 pav. Žinių vadybos ir intelektualinio kapitalo konversija. *Šaltinis:* Atkočiūnienė V. (2008).

Todėl apibendrinant situaciją regione ypač informatyviu tampa vidinės migracijos saldo rodiklis, integruotai įvertinantis regiono patrauklumą. Savivaldybių suskirstymas ne į kaimo – miesto, bet į kaimiškas, pusiau kaimiškas ir miestiškas leidžia geriau įvertinti vis didėjančią regionų įvairovę, o tai padeda tikslingiau nukreipti ir efektyviau panaudoti kaimo raidai skirtus regioninės politikos instrumentus.

Kaimo plėtros paradigmos kaita akivaizdžiai matoma tokiose srityse: žemės ūkyje, projektavime ir įgyvendinimo procese, lyčių lygybės srityje, vietos institucijų plėtroje. Kaimo plėtra literatūroje apibūdinama kaip išorinė - centrinė intervencija, kuri turi apsaugoti kaimą nuo vertybių praradimo europinės (ES) integracijos procese dėka finansinės pagalbos ir bendros politikos, bei vidinė – lokali intervencija, kur asmeninio gyvenimo gerinimas remiasi vietos išteklių puoselėjimu ir išorinių išteklių pritraukimu, „naujų perspektyvų“ savo gyvenamojoje vietovėje paieška.

Centrinės – administracinės kaimo plėtros paremta principu „iš viršaus į apačią“ intervencija, kuri susideda iš: ES ir vidaus politikos, centralizuotai paskirstomų išteklių, strateginių plėtros planų, biurokratinių žinių, centrinių taisyklių, aukšto lygio interesų grupių ir kt. Jai būdingas institucionalizuotas charakteris (su standartizuotomis procedūromis), centralizuotos plėtros logika (modernizmo paradigma), o pagrindinis tikslas - pasirūpinti „taikia“, t.y. saugia aplinka ekonominių centrų plėtrai ir pozityviais kokybinių rezultatų pokyčiais. Vietos – euristinė kaimo plėtros sistema paremta endogeniniu „iš apačios į viršų“ veikimu ir susideda iš vietos veikėjų ir vertybių; vietos plėtros planų; socialinių tinklų; vietos savivaldybės, novatoriškos asmenybės, plėtros asociacijos ir partnerystė ir kt. Jai būdingas naujas institucionalizacijos lygmuo, vietos plėtros logika (nauja plėtros paradigma). Jos pagrindinis tikslas - gerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę, pasitinkant išorės iššūkius, išlaikant pelną vietovės plėtrai.

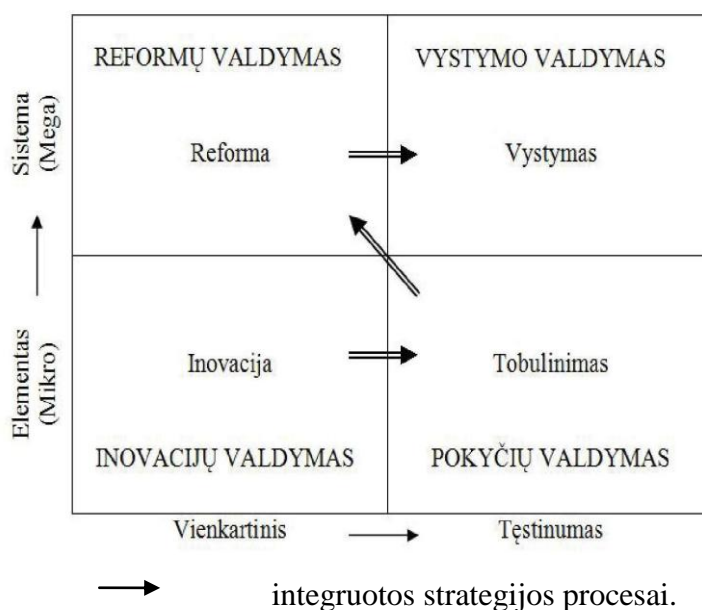
Kaimo plėtros veikėjai skirstomi pagal (Vidickienė, Melnikienė, 2008):

1. Vietos euristinę sistemą : vietos lyderiai, verslininkai, kiekvienas žmogus. Jų darbas įtakoja jų gyvenimą – jie rizikuoja savo pinigais. Būdingas geras vietos reikalų išmanymas, bet dažnai silpnas pagrindinių taisyklių, biurokratijos supratimas. Veikimas - labai pasiaukojantis ir mažai tikslingas.

2. Centrinę – administracinę sistemą: politikai, aukštos kvalifikacijos viešojo sektoriaus tarnautojai, kt. Jie įtakoja (sprendžia) kitų gyvenimą, nerizikuoja savo pinigais. Gerai išmano pagrindines taisykles, biurokratinę veiklą, bet dažnai būna silpnas vietos reikalų supratimas. Pagrindinis šios sistemos subjektų rūpestis - koncentruotai patenkinti politinius įsipareigojimus, atskaitomybė, skaidrumas.

Pagal vertikaliosios integracijos koncepciją kaimas turi būti plėtojamas ne izoliuotai nuo šalies ekonominių bei socialinių problemų sprendimo, bet integruotai į visas vykdomas šakines, funkcinės bei regioninės plėtros strategijas ir programas (įskaitant ES bei kitų tarptautinių organizacijų) ir turi būti jų sudėtine dalimi. Horizontalioji integracijos koncepcija nusako tai, jog konkrečios kaimo teritorijos plėtros veiksmus ir projektus turi integruoti bendras vietos plėtros planas arba strategija, kuri turi apimti: žmonių išteklių, žemės ūkio, SVV, kaimo paslaugų (tame tarpe ir viešųjų) plėtrą, gamtinių ir kultūrinių išteklių panaudojimo įvairinimą ir derinimą. Išryškėja poreikis glaudžiam mokslininkų ir vietos gyventojų bendradarbiavimui, nes naujų kaimo plėtros galimybių atskleidimas reikalauja aukšto lygio specifinių profesinių žinių, o iš vietos gyventojų – noro mokytis. Kaimo vietovėse būtini esminiai pertvarkymai, tačiau jų negalima skubinti, jie turi vykti palaipsniui, laikantis subalansuotumo, tolygumo, partnerystės, subsidiarumo, decentralizacijos, “iš apačios į viršų” nukreipto vektoriaus, integruotumo ir kitų kaimo plėtros principų.[14]

Vienas pagrindinių žemės ūkio ir kaimo plėtros konkurencingumo didinimo veiksnių yra inovacijos. Inovacijų diegimo stoka gali lemti ilgalaikį technologinį žemės ūkio ir kaimo plėtros atsilikimą. Todėl labai aktualu integruoti inovacijas į kaimo plėtros strateginį valdymą. Daugeliui iki šiol parengtų strateginio valdymo dokumentų būdinga buvusios arba esamos situacijos analizė. Toks strateginių sprendimų pagrindimas mažina jų inovatyvumo lygį ir orientuoja labiau į praeitį negu į ateitį. Socialiniai inovaciniai procesai vyksta laike ir erdvėje, o strateginį valdymą – ypač strategijų formavimą – lemia taikomi metodai, todėl nagrinėjamos temos teorinį modelį turėtų sudaryti atitinkami trys vektoriai: pokyčių tęstinumas - pokyčių sistemiškumas - valdymo metodų teorijos (žr. 3 pav).

3 pav. Inovacinių procesų strateginio valdymo tipologija

Šaltinis: Baležentis A. (2008)

Socialiniai inovaciniai procesai vyksta penkiuose sisteminiuose lygmenyse:

- Mega - globalus, pasaulinis;
- Meta - pasaulio regionas, valstybių sąjunga;
- Makro - valstybė;
- Mezo - apskritis, rajonas, seniūnija, bendruomenė;
- Mikro - įmonė, šeima, individas. [14]

Pagal laiko vektorių pokyčiai gali būti vienkartiniai arba tęstiniai. Abiejų vektorių – tęstinumo ir sistemiškumo - kombinacijos suformuoja keturias inovacinių procesų sritis su atitinkamomis valdymo teorijomis: inovacijų valdymas, pokyčių valdymas, reformų valdymas, vystymo valdymas. Tokia socialinių inovacijų procesų tipologija yra svarbi jų strateginio valdymo analizei. Daugeliui Lietuvos kaimo plėtros strateginių dokumentų (Lietuvos žemdirbių..., 1989; Žemės..., 2000; Nacionalinė 2007-2013..., 2006) būdingi strateginiai sprendimai, pagrįsti buvusios arba geriausiu atveju esamos situacijos ir aplinkos analize, t. y. strateginių sprendimų inovatyvumo lygis yra žemas. Šiuos trūkumus galėtų sumažinti strateginių raidos (kitimo) scenarijų, pagrįstų ateities alternatyvų aprašymu, remiantis būsimųjų tendencijų, varomųjų jėgų ir galimos kaitos prognozavimu, taikymas. Perspektyvoje inovatyvumo didinimas bus pasiekiamas gerinant kaimo plėtros vystymo valdymą, ypač taikant naujausius vystymo modelius ir scenarijus. Inovacijų politikos integracija kaimo plėtros strateginiame valdyme remiantis atlikta dokumentų analize, plačiau vyksta strategijų, o mažiau - priemonių lygmenyse. Plačiau taikytini naujausi kaimo vystymo modeliai.[32]

Lietuvai tapus Europos Sąjungos (ES) nare, tiek kaimo ūkinės veiklos, tiek gyventojų struktūros pokyčius vis labiau įtakoja poindustrinės visuomenės globalinės tendencijos. Tačiau,

kaip pažymi J. Jasaitis (2009) „didelė urbanizuotos visuomenės dalis šių pokyčių beveik nepastebi, o neigiamo pobūdžio asociacijomis besiremiantis kaimo įvaizdis ir toliau vyrauja net viešojo administravimo institucijose, formuojančiose valstybės, regionų ir savivaldybių strateginius sprendimus. Nežiūrint deklaracijų apie kaimo gyventojų bendruomeniškumo ir pilietiškumo ugdymą, daug sprendimų priimama, jiems nedalyvaujant. Tai sąlygoja visuomenės susipriešinimą, nes šiuolaikinėje demokratinėje valstybėje gyvenamoji vietovė negali likti kliūtimi visaverčiam asmenybės ugdymui ir tolesnei jos raiškai. Skirtinga kai kurių ūkio šakų ir atskirų regionų ekonominė plėtra ir nepakankama jų pažangos galimybių analizė labai apsunkina tiek bendrosios, tiek šakinių ir regioninių strategijų rengimą. Ypač tai aktualu užmiesčių sritims, nutolusioms nuo pagrindinių pramonės centrų. Atsiliekančių sričių plėtros galimybių paieška tapo svarbiausia Lietuvos strateginio planavimo problema.“ [98]

Naujausiuose pasaulio mokslininkų darbuose galima aptikti įvairiausių nuomonių dėl kaimo politikos formavimo. Taikant naująją paradigmą žemės ūkis praranda savo ypatingą reikšmę ir traktuojamas tik kaip viena iš svarbiausių kaimiškoje teritorijoje vystomų veiklų. Šį požiūrį remia Ekonominės kooperacijos ir plėtros organizacija (EKPO). Naujausioji kaimo politika siekia kompleksinio visų kaimo „kaip tam tikros vietovės“ problemų sprendimo (OECD, 2006). Europos Sąjungos regioninė politika deklaruoja, kad jos tikslas - regionų ekonominė gerovė. Daugiau nei trečdalis ES biudžeto yra skiriama šiai politikai, kuri siekia panaikinti ekonominius, socialinius ir teritorinius skirtumus visoje ES, reorganizuoti smunkančias industrines sritis ir diversifikuoti kaimo vietas, kuriose smunka žemės ūkis. ES regioninė politika siekiama regionus paversti konkurencingesniais, skatinančiais ekonomikos augimą ir naujų darbo vietų sukūrimą. Ši politika ateityje siekia įtakoti ir kitus aktualius klausimus- klimato kaita, energijos aprūpinimas, globalizacija. [83] Tai įgyvendinama finansinių operacijų pagalba, naudojant Struktūrinius fondus. 2007-2013 m. laikotarpiui Europos Sąjungos regioninė politika yra antras pagal dydį ES biudžeto elementas, kuriam bus paskirstyti €348 milijardai.

Pagal ŽŪM skelbiamą informaciją, Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programai įgyvendinti 2007–2013 m. skirta 7,89 mlrd. Lt. Iš jų 77,27 proc. arba 6,097 mlrd. Lt sudaro ES lėšos, 22,73 proc. arba 1,793 mlrd. Lt – Lietuvos nacionalinės lėšos. Programą sudaro 4 kryptys: I kryptis „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas“, kuriai numatyta 42,6 proc. visų Programai skirtų lėšų; II kryptis „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ – 36,1 proc.; III kryptis „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ – 11,3 proc.; IV kryptis „*Leader*“ metodo įgyvendinimas“ (įgyvendinamos ir III krypties priemonės) – 6 proc. Programoje numatyta techninei pagalbai skirta 4,1 proc. visų lėšų. Nuo Programos įgyvendinimo pradžios iki 2010 m. III ketvirčio pabaigos (t. y. 2010 m. rugsėjo 30 d.) buvo prašoma 4 665,98 mln. Lt paramos. Per minimą laikotarpį pagal pateiktas paraiškas pasirašyta

paramos sutarčių (arba autorizuota paraiškų), kurių paramos suma sudaro 3 434,75 mln. Lt., o nuo Programos įgyvendinimo pradžios iki III ketvirčio pabaigos išmokėta 2 524,6 mln. Lt. Analizuojamoje temoje žymią reikšmę turi III ir IV krypties programų įgyvendinimas Lietuvoje (2 lentelė) [46]:

2 lentelė

Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ įgyvendinimas

	2010 m.	2007-2013 m.
Skirta suma, Lt.	488.209.649	888.594.472
Prašoma suma, Lt.	630.922.217	801.373.855
Prašoma suma / skirta suma, proc.	129%	90%

Šaltinis: <<http://www.paramakaimui.lt/component/statistika/>>

Lentelės duomenimis 2010 metais pareiškėjų prašomos sumos dydis netgi 29 proc. viršija skirtos sumos dydį, o programos įgyvendinimas ypač aktyvus.

Per pastaruosius penkerius metus atliktų mokslinių tyrimų dėka išryškėjo tendencijos, jog gyventojai iš miestų traukiasi gyventi į kaimą ir kad nebūtina orientuotis tik į stambų verslą, o galima pragyventi ir nedideliame ūkyje. J. Jasaitis (2009, 2010) akcentuoja, kad šiuolaikinis kaimiškųjų vietovių plėtros strateginis planavimas grindžiamas europiniu modeliu, numatančiu daugiasektorinę kaimo plėtrą.

Žemės ūkio ministerija yra parengusi 2007-2013 metų kaimo plėtros strategiją, įgyvendindama įpareigojimus, nurodytus Europos Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai 11 ir 12 straipsniuose bei Bendrijos kaimo plėtros strateginėse gairėse (toliau – BKPSG) ir atitinka EK Nacionalinės kaimo plėtros strategijos rengimo gairių 1 priede aprašytus principus. Nacionalinė mokėjimo agentūra prie ŽŪM skiria paramą ūkio subjektams ketinantiems vystyti alternatyvią žemės ūkiui veiklą. **LEADER** - tai viena iš keturių ES bendrijų iniciatyvų (kitos - INTERREG, URBAN, EQUAL), kurių pagalba siekiama pristatyti ir išbandyti naujas metodikas ir koncepcijas, įgyvendinant svarbias priemones, bei integruoti jas į pagrindines ES programas. Programos LEADER pavadinimas yra prancūziško termino „*Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*“ (lietuv., veiksmy, skatinančių kaimo ekonomikos plėtrą, tarpusavio ryšys) pirmųjų raidžių santrauka. Programa LEADER skirta kaimo plėtrai, skatinant vietos iniciatyvas ir įvairių kaimo plėtros dalyvių partnerystę. Programa siekiama padėti kaimo gyventojams kelti jų

gyvenamosios vietovės gyvenimo kokybę bei ekonominę gerovę, įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas, parengtas vadovaujantis teritorijos vientisumo principu.

2007-2013 metais LEADER Lietuvoje iš bandomosios priemonės išaugo į visuotinį metodą, kuris taikomas visose ES šalyse. LEADER principai išliko tie patys, išaugo tik jų svarba ir mastai. 2007-2013 metais ES valstybėms suteikta teisė pačioms pasirinkti kaimo plėtros priemones, kurioms būtų taikomas LEADER metodas. [47] Lyderis I žymėjo naujo požiūrio į kaimo vietovių plėtotę požiūrio pradžią. Jis buvo grindžiamas teritoriniu pagrindu bei dalyvavimu ir buvo integruotas. Leader II išplėtė Lyderio I pritaikymą, pabrėždamas projektų inovacinius aspektus, o Leader+ tęsia šį vaidmenį kaip laboratorija, kurios tikslas – skatinti naujų požiūrių į integruotą ir darną vystymąsi, kurie darys įtaką, užbaigs ir (arba) sustiprins kaimo vietovių vystymo politiką Bendrijoje, atsiradimą ir išbandymą. Be techninės paramos, programą „Leader+“ [62] sudaro trys iniciatyvos (žr. 3 lentelę):

3 lentelė

LEADER programos finansavimas

	Milijonai eurų	Dalis (%)
I veiksmas: Parama bandomosioms integruotoms teritorinio vystymo strategijoms, grindžiamoms „iniciatyvos iš apačios“ principu	4.377,6	86,75
II veiksmas: Parama bendradarbiavimui tarp kaimo vietovių	504,8	10,00
III veiksmas: Ryšiai	68,7	1,36
Techninė parama	95,4	1,89

Šaltinis: <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/intro_lt.htm>

„Leader“ programos įgyvendinimas artėja prie pabaigos, t.y. 2012 m. gali netgi pritrūkti finansų, nes 2010 m. jau įgyvendinta net 95 proc. programos lėšų (4 lentelė) [46]:

4 lentelė

Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programos „LEADER“ metodu įgyvendinimas

	2010 m.	2007-2013 m.
Skirta suma, Lt.	111.799.885	473.012.206
Prašoma suma, Lt.	104.852.932	448.664.100
Prašoma suma / skirta suma, proc.	94%	95%

Šaltinis: <<http://www.paramakaimui.lt/component/statistika/>>

Svarbios funkcijos yra suteiktos nacionaliniams kaimo tinklams, tarp jų ir Lietuvos kaimo tinklui, kurio pagrindinis uždavinys yra sujungus kaimo plėtros procese dalyvaujančias valstybės institucijas, įstaigas bei nevyriausybinės organizacijas, mokslo institucijas, verslo sektoriui atstovaujančias institucijas siekti darnios kaimo ir žemės ūkio plėtros. Tinklas yra viena priemonių, skirtų sėkmingam KPP įgyvendinimui. Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programoje, patvirtintoje 2007 m. spalio 19 d.

Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2007)5076, yra nustatyta, kad žemės ūkio ir kaimo plėtros bus siekiama per žemės, maisto ir miškų ūkio konkurencingumo didinimą, aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimą, ekonominės veiklos diversifikaciją ir gyvenimo kokybės kaime gerinimą. Siekiama, kad kaimo vietovės vystytųsi vienodai ir kryptingai ekonominiu, socialiniu ir ekologiniu požiūriu. Nacionalinis kaimo tinklas, apimdamas visas Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. (toliau – KPP) programoje išdėstytas plėtros kryptis, siekia užtikrinti efektyvų KPP bei joje iškeltų tikslų įgyvendinimą. **Tinklo misija** – sukurti nacionalinį ir tarptautinį forumą, kuris užtikrintų plačią informacijos, gerosios patirties apie kaimo plėtrą sklaidą bei keitimosi ją galimybes. Keitimasis informacija ir gerąją patirtimi bei aktyvus bendradarbiavimas turi būti užtikrinamas vietiniu, regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu. Taip pat yra siekiama, kad gerosios patirties sklaida apimtų ne tik kaimo plėtrą, bet ir regioninę plėtrą bei aplinkosaugos politiką [11].

Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centro iniciatyva Šiaulių universitetas nuo 2009 spalio 29 d. tapo LKT nariu. Centras aktyviai dalyvauja šio tinklo veikloje: 2010 metais buvo 3-ojo, o nuo 2011 metų yra 5-ojo komiteto narys. 2010 m. rugsėjo 24-25 d. įvyko reikšmingas LKT renginys – 3-ioji Jono Prano Aleksos mokslinė konferencija „Šiuolaikinio kaimo vizija“. Išskirtinis šios tarpdisciplininės konferencijos bruožas – įvairių mokslo sričių specialistų pastangų derinimas, sprendžiant ekonomines, socialines, edukacines, bei kultūrinės kaimo plėtros problemas.

Tarp 2009 metų Lietuvos kaimo tinklo įgyvendinamų projektų reikia išskirti ir Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) įgyvendinamą projektą „Jaunimo įtrauktis į kaimo plėtros procesus studija“ (projekto vertė 70000,00 Lt) [81]. Šios studijos metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip jaunesni, t.y. iki 40 m. amžiaus žmonės aktyviai dalyvauja Kaimo plėtros paramos programų priemonėse. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad vienas iš esminių veiksnių, skatinančių domėtis paramos galimybėmis – nuosavų lėšų trūkumas verslui pradėti. Buvo nustatyta, kad jaunų kaimo gyventojų aktyvumo įsisavinant ES paramą kaimo plėtrai vertinimo etapuose išryškėjusias neigiamas tendencijas švelnino jaunų kaimo gyventojų nuostatos dėl dalyvavimo įsisavinant ES paramą ateityje, t. y. perspektyvinis aktyvumas. Apklausos rezultatai parodė, kad 44,5 proc. jaunų kaimo gyventojų ketina kreiptis paramos ateityje, net 36,3 proc. dėl ateities dar neapsisprendė ir tik 19,2 proc. kreiptis neketina. Taip pat buvo nustatyta, kad net ir kompleksiškai vertinant jaunų kaimo gyventojų dalyvavimo kaimo plėtros procesuose mastą, pastebima, kad dalyvavimas yra gana

pasyvus ir neatitinkantis kaimo demografiniams procesams keisti būtinos įtraukties dinamikos. 2007–2010 m., t. y. įpusėjęs KPP 2007–2013 m. įgyvendinimui, besikreipiantys paramos pagal minėtą programą sudarė 2 proc. 18–39 m. amžiaus kaimo vietovių gyventojų, arba 17 proc. atitinkamo amžiaus registruotų žemės ūkio valdų savininkų (5 lentelė).

5 lentelė

Jaunų kaimo gyventojų dalyvavimas įgyvendinant Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programą iki 2010 m. liepos mėn.

Krypties pavadinimas	Jaunų kaimo gyventojų pateiktos paraiškos		Jaunų valdų savininkų, pateikusių paraiškas, dalis, proc.
	iš viso, vnt.	dalis nuo visų paraiškų, proc.	
I. Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas	5642	50,6	13,6
II. Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas	1055	28,6	2,6
III. Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas	230	34,9	0,6
Iš viso	6927	44,7	16,7

Šaltinis: <www.laei.lt/x_file_download.php?pid=776>

Straipsnio autorių siūlymu reiktų jaunos kaimo gyventojus įtraukti į rajonų VVG, bendruomeninę veiklą, ugdyti bendruomeninius įgūdžius ir dirbti su jaunimu. Vienas iš VVG veiklos vertinimo kriterijų turėtų būti jaunimo įtraukties į regiono problemų sprendimą mastas, jaunimo poreikių ir lūkesčių patenkinimo lygis. Tuo tikslu buvo atliktas ir jaunimo požiūrio į inovacijas kaimo turizmo srityje nuomonės tyrimas (Išoraitė, 2010), kuriame buvo nustatyta, kad yra labai skirtingas inovacijos kaip sąvokos supratimas.

Kompleksinis požiūris į kaimo plėtros procesus įgyvendinamas LAEI inicijuotoje tyrimų programoje „Žalioji knyga“ (2010).

2009 m. į Lietuvos kaimo tinklą įsijungė ir Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba su projektu „Ekonominių bei veiklos sunkumų turinčių ūkių analizė bei problemų sprendimas“ (projekto vertė 70000,00 lt). Ši programa skirta ūkiams, susidūrusiems su ekonominiais ir kitokiais veiklos sunkumais: atliekama detali ūkio veiklos duomenų analizė, nustatomos silpnosios ūkio veiklos sritys, išsiaiškinamos sunkumų atsiradimo priežastys, suformuojamos išvados ir rekomendacijos. Tai yra naujovė Lietuvos ūkininkams, nes iki šiol tokios paslaugos niekas neteikė, o štai Latvijos žemės ūkio konsultavimo centras jau yra įdiegęs šią sistemą ir atlieka ekonomiškai

nestabilių ūkių priežiūrą. Finansinę analizę teikia kredito įstaigos, padedančios išvengiami ūkių bankroto ir likvidavimo [63].

ES šalyse, įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką, nuolat stebima padėtis žemės ūkyje, vykdoma ūkininkų veiklos ekonominės ir finansinės būklės stebėseną. Tai padeda daryti ŪADT – ES šalyse unifikuota informacinė sistema, atspindinti prekinę produkciją gaminančių ūkių veiklą. 2009 metų ŪADT tyrimų duomenimis ūkininkų ūkių veiklos rezultatai, palyginti su 2008 m., buvo gerokai prastesni. Derlingumo ir žemės ūkio produkcijos kainų kritimas lėmė, kad augalininkystės produkcija, tenkanti 1 ha ŪŪN, sumažėjo net 25 proc., gyvulininkystės produkcija tenkanti 1 sutartiniam gyvuliui – 20 proc., o bendroji produkcija ir 1 ha ŪŪN, ir 1 EDV – apie 23 proc. Santykinės kintamosios augalininkystės išlaidos sumažėjo 6 proc., gyvulininkystės – 3,6 proc., pastoviosios šiek tiek padidėjo, todėl visos išlaidos sumažėjo labai nedaug ir bendrasis pelnas tapo neigiamas. Nors 2009 m. ūkininkai gavo beveik 4 proc. didesnes subsidijas gamybai ir 71 proc. investicijoms, tačiau bendrasis pelnas su subsidijomis buvo 22 proc. mažesnis nei 2008 m. Per 2004–2007 m. laikotarpį Lietuvos ūkininkų ūkių bendrasis pelnas ir subsidijos 1 ha ŪŪN nuosekliai augo, o 2008 m., palyginti su 2007-aisiais, truputį sumažėjo. Panašios tendencijos buvo ir Latvijoje, tačiau joje 2008 m. sumažėjimas buvo gerokai didesnis. Lenkijoje minėtas rodiklis kito panašiai kaip ES vidurkis, bet 2008 m. kritimas čia siekė net 26 proc. [104].

Europos Komisija siūlo sukurti ES šalių reguliavimo institucijų ir vyriausybių vykdomos priežiūros koordinavimo sistemą, kad būtų galima nustatyti sunkumus patiriančius bankus ir laiku reaguoti į jų problemas. Joks bankas neturi būti per didelis arba pernelyg susijęs su kitais, kad būtų išvengta jo žlugimo. Keliose ES šalyse veikiantys bankai bus prižiūrimi atidžiau. Kilus krizei nacionalinėms reguliavimo institucijoms talkininkaus nauja Europos bankininkystės institucija. Galimo bankų žlugimo valdymo išlaidas turės padengti patys bankai. mokėdami įmokas į nacionalinį fondą. Kitos numatytos priemonės [101]:

- finansų įstaigos ir šalių vyriausybės turės turėti rimtų finansinių problemų arba bankų žlugimo valdymo planus;
- reguliavimo įstaigos galės reikalauti, kad problematiški bankai pakeistų vadovybę, įgyvendintų gaivinimo planus arba atsisakytų veiklos, dėl kurios kyla pernelyg didelė rizika jų finansiniam patikimumui;
- valdžios institucijos galės įgalioti patikimą įstaigą perimti žlungantį banką ar įmonę arba perkelti visą arba dalį verslo į laikinąjį banką. Ši priemonė sudarys sąlygas užtikrinti esminių banko paslaugų tęstinumą ir tuo pačiu metu tinkamai valdyti banko bankrotą.

Šie siūlymai įeina į bankų ir investicijų sektorių krizių valdymo teisės aktų, kuriuos planuojama priimti 2011 m. pavasarį, paketą.

Pagal 2010 m. LAEI atliktos mokslo studijos programos duomenis, nustatyta, kad Lietuvai įstojus į ES (2004 m.) žymiai išaugo ūkių IMT [96]. Įvertinus ūkių turto apyvartumo bei grąžos rodiklius, pastebėta, kad investicijos į ūkių modernizavimą davė nepakankamą efektą, ir šalies ūkiai susidūrė su gamybos potencialo panaudojimo problema. Pasiiektas produktyvumas ir gamybos apimtys buvo neadekvačios turimam turtui. Nesikeičiant požiūriui į gamybos potencialo naudojimą, numatoma ūkių bankroto tikimybė (6 lentelė).

6 lentelė

Įvairių ūkininkavimo tipų ūkių bankroto tikimybė 2004–2011 m.

Ūkininkavimo tipas	2004	2005	2006	2007	2008	2011
Javų, rapsų	3,7	2,3	2,1	2,9	2,3	2,2
Augalininkystės	4,5	3,4	2,6	3,5	3,2	3,1
Pienininkystės	7,2	4,0	4,6	3,4	3,2	3,1
Mišrus, vyrauja augalininkystė	9,6	6,6	7,3	9,3	7,2	7,0
Mišrus, vyrauja žolėdžiai gyvuliai	5,6	4,9	5,4	4,7	6,0	5,9
Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių	7,2	3,6	3,7	3,9	3,9	3,9
Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės	8,4	4,6	4,0	3,7	3,6	3,6
Vidurkis	5,8	3,4	3,4	3,5	3,1	2,9

Pastaba: 2011 m. prognozuojami rodikliai, LAEI

ES komisijoje yra nuolat svarstoma būsimoji žemės ūkio politika, aiškinamasi, kaip ją reformuoti, kad būtų pasiekti tvarios ir darnios ekonomikos rodikliai. Pagrindiniai būsimos reformos tikslai, suformuoti nuolat konsultuojantis su ES šalių vyriausybėmis, institucijomis, ūkininkais ir visuomene, yra **patikimas ir pakankamas maisto produktų tiekimas, tausūs gamtos išteklių valdymas ir subalansuota kaimo vietovių plėtra**. Remdamasi gautais atsiliepimais Komisija siūlo tris būdus, kaip po 2013 m. siekti šių tikslų. Visais jais siekiama, kad BŽŪP taptų teisingesnė ir veiksmingesnė [101]:

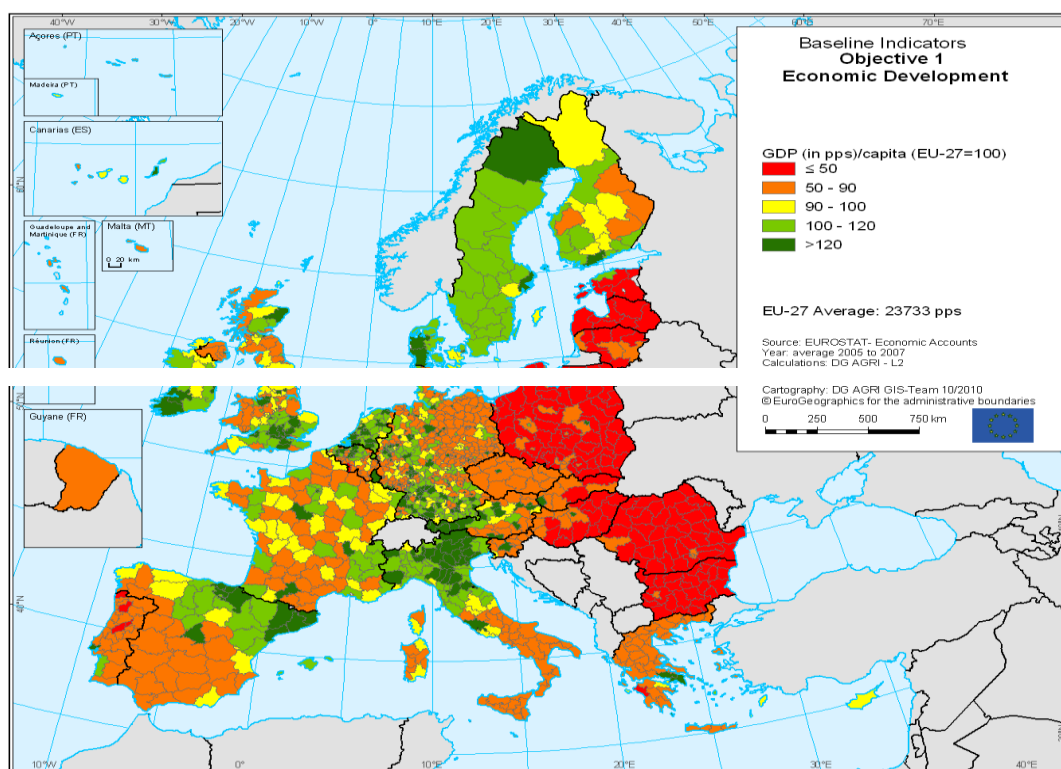
1. Siūloma reformuoti tiesioginių išmokų ūkininkams sistemą, įvedant kintamo dydžio kompensacijas priklausomai nuo ūkininkų pastangų saugoti aplinką ir kt.

2. Rinkos intervencijos priemonėms skiriamų lėšų dalis iš BŽŪP biudžeto sumažėjo nuo 92 % (1991 m.) iki 5 % šįmet, bet Komisija, visuomenei pritariant, ketina supaprastinti šią tradicinę priemonę, siekdama patobulinti maisto produktų grandinės „nuo ūkio iki stalo“ veikimą.

3. Reformuojant kaimo plėtros programas galėtų būti numatyta daugiau finansavimo projektų, susijusių su klimato kaita, vandeniu, biologine įvairove, atsinaujinančiais energijos šaltiniais ir inovacijomis. Kitas kelias būtų didžiausią dėmesį skirti tik klimato kaitai ir aplinkai.

EUROSTAT'o duomenų analizė atskleidžia stulbinantį ekonominių sąlygų heterogeniškumą skirtingų valstybių kaimo vietovėse. Apskritai, kaimo vietovėse ryškiai matomas žemesnis lygis ekonominio vystymosi palyginti su miesto vietovėmis. Skirtingose valstybėse vienam kaimo gyventojui tenkančių pajamų vidurkis yra gerokai žemesnis nei nacionalinis vidurkis. Tai ypač akivaizdu naujosiose valstybėse narėse, kur pajamos, tenkančios vienam gyventojui daugumoje kaimo vietovių yra žemesnės nei 50% ES vidurkio. Per pastaruosius metus, ekonomikos augimas kaimo vietovėse buvo daugeliu atvejų mažesnis nei kituose regionuose. Tai lėmė padidėjęs skirtumas tarp kaimo ir urbanizuotų regionų, visų pirma naujosiose ES valstybėse.

Darbo našumas rodomas kaip pagrindinis veiksnys siekiant ekonominio augimo kaimo vietovėse, ir pastaraisiais metais labiausiai dinamiški regionai paskatino ekonominę plėtrą. Deja, bet Lietuvos rodikliai kol kas dar ženkliai mažiau. Pateikiame 4 paveiksle matyti visų ES 2004-2007 metų BVP pasiskirstymas pagal šalis pagal pajamų kiekį vienam kaimo gyventojui lyginant su ES vidurkiu [68]:

4 pav. Ekonominės plėtros BVP pps / vienam gyventojui. ES-27 vidurkis: 100. Vidutiniškai 2005, 2006 ir 2007 m.

Šaltinis: <http://ec.europa.eu/atoz_en.htm>

ŠU Kaimo plėtros tyrimų centre 2008-2010 metais atlikta beveik visų rajonų savivaldybių tinklalapių ir vietinių žiniasklaidos pranešimų turinio analizė parodė, kad tipišku pastarojo

dvidešimtmečio reiškiniu kaimiškosiose vietovėse tapo didėjantis nedarbas ir mažėjančios galimybės vietoje susirasti profesinį pasirengimą atitinkantį ir pakankamą pragyvenimą užtikrinantį užsiėmimą [33]. Tačiau šiuose planuose nėra numatytos konkrečios priemonės padėčiai taisyti. Juose apsiribojama padėties konstatavimu ir abstrakčiais samprotavimais: „didinti“, „stiprinti“, „skatinti“ ir pan. Skirtingo urbanizacijos lygio vietovių gyventojų poreikiai – neįvardinti, o veiklos sąlygos – neapertos.

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro 2005-2010 metais paskelbtuose darbuose analizuojama naujos strateginio planavimo metodologijos būtinybė ir jos įgyvendinimo galimybės skirtingo urbanizacijos lygio vietovėse. Antropologinė metodologija remiasi nauja kaimiškųjų vietovių vaidmens žinių visuomenėje samprata ir viešojo sektoriaus institucijų orientacija į gyventojų šiuolaikinių bazinių ir socialinių poreikių tenkinimą. Anot J. Jasaičio, strateginis planavimas turi apimti šias visuomenės gyvenimo sritis:

- Būsto politika, tenkinanti visų pilietinės visuomenės sluoksnių interesus, užtikrinanti jaukią ir saugią bendruomenės aplinką;
- Ekonomikos skatinimas, remiantis pažangiausiomis technologijomis ir griežtai laikantis aplinkosaugos reikalavimų;
- Optimalių sąlygų sudarymas mokymuisi visą gyvenimą
- Aukščiausius dorovės standartus atitinkančios vertybinės orientacijos formavimas;
- Etnografinio paveldo ir tautinės tapatybės puoselėjimas, besiremiantis pasaulinės kultūros universalijomis.

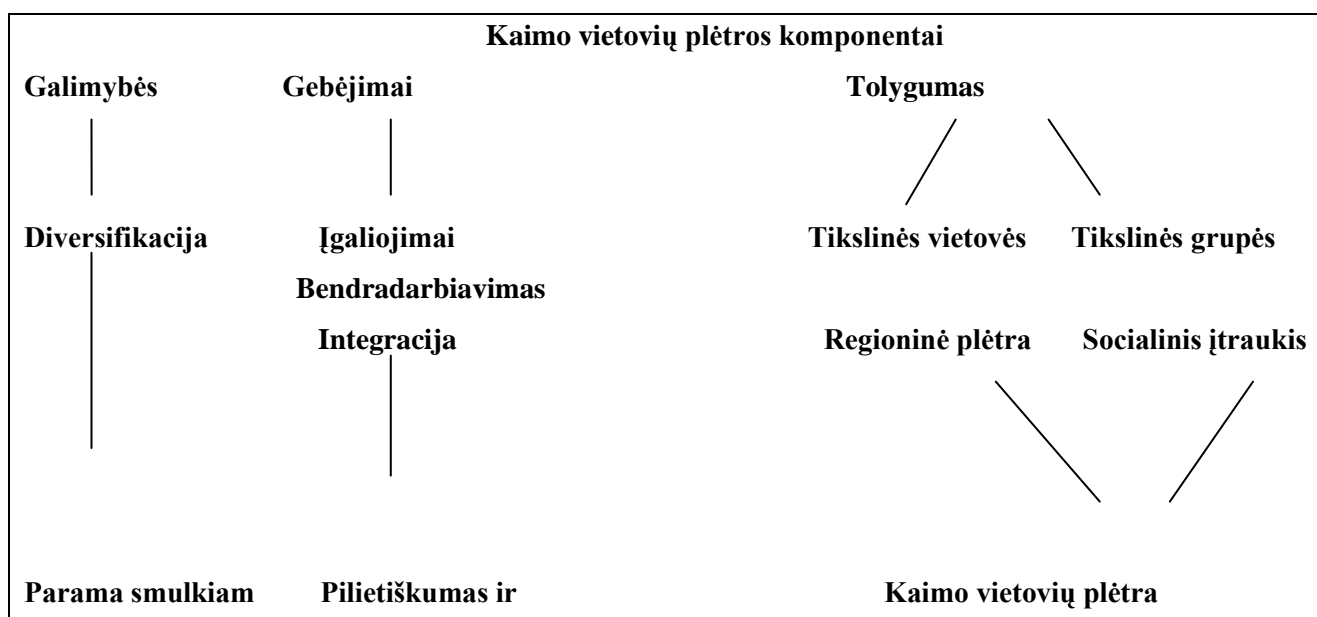
Ši metodologija gali tapti orientyru, formuojant tiek ilgalaikius visos valstybės, tiek regioninius ar savivaldos institucijų vidutinės trukmės bei metiniu planus.

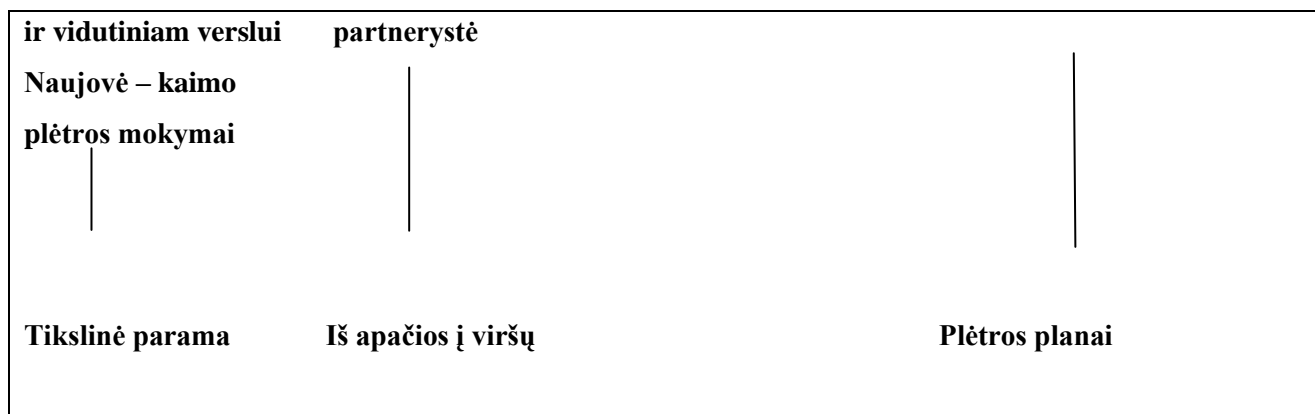
2010 m. kovo 25 d. Lietuvos žemės ūkio universitete (Kauno r.) pradėtos viešos diskusijos pristatant Žaliają knygą „Lietuvos kaimo ateitis“. Žemės ūkio ministerija kartu su Lietuvos agrarinės ekonomikos institutu ir žemdirbių bei kaimo gyventojų organizacijomis pravedė ciklą diskusijų, kurių tikslas – paskatinti visuomenę prisidėti prie Lietuvos kaimo vizijos formavimo [113]. Pagrindinis „Žaliosios knygos“ uždavinys – aptarti naujoves ir alternatyvius nagrinėjamos problemos sprendimo būdus. Anot LAEI tyrėjų „Žalioji knyga“ žinių visuomenėje tampa ypač veiksmingu instrumentu, nes konsultacijos su visuomene padeda sukaupti daug žinių, kurios leidžia sukurti didelę pridėtinę vertę. Ši knyga turėtų prisidėti prie BŽŪP formavimo po 2013 m., nes jos dėka atskleidžiama, kokie industrinio etapo kaimo politikos elementai tebėra aktualūs Lietuvos kaimui, ir kokie poindustrinio kaimo politikos modelio, kuriuo remiasi ES politikos formuotojai, siekiai gali labiausiai paspartinti Lietuvos kaimo raidą [72].

1.2. Kaimiškujų vietovių naujų funkcijų sistema

Daugelis tyrėjų, nagrinėdami kaimo funkcijas, daugiausia dėmesio skiria žemės ūkiui, jį laikydami svarbiausiu tiek prekinių, tiek neprekinųjų (viešųjų) gėrybių kūrėju. Mūsų dienomis ryškėjanti Lietuvos kaimo vietovės deagrarizacija jo vykdomų funkcijų problemą verčia nagrinėti ne vien žemės ūkio požiūriu (kada kaimas ir žemės ūkio sektorius – praktiškai beveik sutampantys objektai), bet ieškant daugiafunkciškumo visose kaimo veiklose. Anot prof. M. Treinio [92], sėkmingos substitucijos atveju ne tik žemės ūkio sektorius kaime „pavadoja“ žemdirbius ne tik kurdamas prekes gėrybes, bet ir perimdamas viešųjų gėrybių kūrimo funkciją. Tačiau nesėkmingos substitucijos atveju – sunykus žemės ūkio sektoriui, sunyksta ne tik privačiųjų, bet ir viešųjų gėrybių kūrimo sistema, o kaimo vietovė įvairiais aspektais (ekonominiu, socialiniu, gamtosauginiu, etnokultūriniu) degraduoja. Sutinkant su nuostata, kad kaimo deagrarizacija yra negrįžtamas procesas, būtina daugiafunkciškumo požiūriu tirti visas kaimo veiklas ir skatinti visas pozityvias raiškas, susijusias tiek su kaimo prekybine funkcija, tiek su viešųjų gėrybių kūrimu.

Paprastai kaimo vietovės siejamos su atvira erdve, natūralia gamta, ramybe, rekreacinėmis galimybėmis, bendruomeniškumo dvasia, mažesnėmis žemės kainomis ir kt. Urbanizuotos vietovės siejamos su didesniu žmonių mobilumu, sąlyginai nedidelėmis išlaidomis transportui, didesne rinka, ekonominės veiklos įvairove, greitesniu informacijos ir patirties pasikeitimu, didesnėmis išsimokslinimo galimybėmis, geresnėmis sąlygomis ekonominei plėtrai – naujų įmonių bei darbo vietų kūrimu, didesnėmis įsidarbinimo galimybėmis, didesniu darbo užmokesčiu ir kita. Tačiau visoje Europoje pastebima gyventojų migracija ir senėjimas, nerenovuojamų ir apleistų namų bei istorinių – kultūrinių paminklų atsiradimo tendencijos kaimiškose vietovėse. Prof. V. Atkočiūnienė pateikia kaimo vietovių plėtros komponentų schemą (5 pav) [8]:

5 pav. Kaimo vietovių plėtros komponentai. Šaltinis: Atkočiūnienė, V., Radzevičienė, O., (2007).

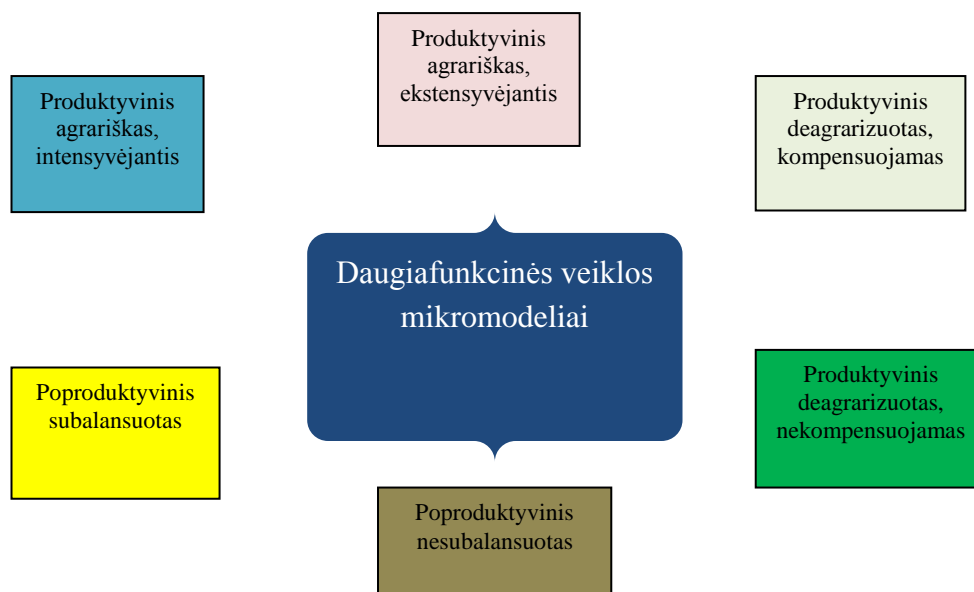
Daugiafunkcinis žemės ūkio modelis yra vienintelis kelias neleisti sunykti kaimui bei užtikrinti kaimo gyventojų ekonominę veiklą. Šiandien daugelis valstybių intensyviai įgyvendina šią politiką: Europos Sąjungai priklausančios šalys, Norvegija, Japonija, Pietų Korėja. Šios šalys skiria didžiulį dėmesį ekologijai, gamtosaugai, kultūros paveldui, tautinėms tradicijoms, viešosioms gėrybėms, mokslui bei visapusiškam visuomenės saugumui. Šio modelio principus neigiančios Keirnso grupės (Cairns Group) šalys (Australija, Argentina, Brazilija, Čilė, Kanada, Kolumbija, Fidži, Indonezija, Malaizija, Naujoji Zelandija, Filipinai, Tailandas, Urugvajus, Bolivija, Kosta Rika, Gvatemala, Paragvajus ir Pietų Afrikos Respublika) kuriose gyvena apie 720 mln. žmonių, o prekybos žemės ūkio gaminiais apyvarta sudaro apie ketvirtadalį pasaulio prekybos žemės ūkio gaminiais apyvartos), pasisako už visišką prekybos žemės ūkio gaminiais ir maistu liberalizavimą, muitų panaikinimą, atsisakymą kvotų ir bet kokios paramos šiam sektoriui. Europiečiams nepriimtinas Keirnso žemės ūkio modelis, kurio svarbiausieji bruožai visiškai priešingi europiniam modeliui: vyrauja stambus, latifundinis žemės ūkis, kaimo tradicijos neturi reikšmingos įtakos nacionaliniam identitetui, ekologinė savimonė mažai išplėtotą, liberalus požiūris į maisto etiką bei gyvulių gerovę, propaguojamos genetiškai modifikuotų produktų gamybos technologijos. Daugiafunkcinio žemės ūkio koncepcijos susiformavimą lėmė daug esminių priežasčių (žemės ūkio produkcijos perteklius, užimtųjų žemės ūkyje socialinės ekonominės problemos, visuomenės susirūpinimas gyvulių gerove, intensyvios žemdirbystės poveikiu aplinkai), tačiau svarbiausia priežastis – pasaulinės prekybos žemės ūkio gaminiais liberalizavimas ir beatodairiškas lyginamųjų pranašumų kriterijaus tarptautiniuose ekonominiuose santykiuose absoliutinimas, kuris griauja ilgai formuoto, Europos tautų tradicijomis pagrįsto žemės ūkio sampratą, sukelia kaimo vietovių degradacijos pavojų.[58]

Anot M.Treinio, pastaraisiais metais atliktų tyrimų rezultatai [98] patvirtino, kad Lietuvos žemės ūkio sistemos funkcionavimo tipas priskiriamas europiniam žemės ūkio modeliui, turinčiam šias būdingas savybes: a) dominuoja ūkininko šeimos ūkių sistema, turinti ilgą privačios nuosavybės raidos istoriją ir daugelyje šalių pasiekusi aukštą techninės ir ekonominės plėtros lygį; b) dauguma žemės naudmenų daugelį šimtmečių naudojama žemės ūkio tikslams; c) kaimo

paveldas sudaro labai reikšmingą kiekvienos šalies nacionalinio identiteto dalį; d) stipri žemdirbių ir visos visuomenės ekologinė savimonė, dėl to ūkininkaujant agrarinės politikos ekonominis kriterijus papildomas gamtosauginiu; e) reikšmingas ir didėjantis maisto produktų etikos bei gyvulių gerovės suvokimas, atsargus požiūris į genetiškai modifikuotą maistą ir kt. Atlikus tyrimą buvo nustatyta, kad mokslo ir technologijų raida industrinę Europos ir Lietuvos visuomenę laipsniškai keičia į poindustrinę. Svarbiausioji ligšiolinė maisto ir žaliavų gamybos funkcija kaime nyksta ir formuojasi ūkio struktūra, kurioje šalia daiktinių prekių vis didesnę reikšmę įgyja paslaugų bei kitų nedaiktinių gėrybių rinka. Minėtasis autorius pristato kelias poproduktyvinio kaimo formavimosi linkmes:

1. Ryški žemės ūkio naudmenų deagrarizacija,
2. Naujų infrastruktūrinių veiklų atsiradimas, išstumiant senas gamybines veiklas,
3. Gyventojų kaimo vietovėse gausėjimas, ypač sezoniniais kaimo rezidentais.

Remiantis atliktais tyrimais, pateikiama kaimo daugiafunkcinės sistemos mikromodelio schema (6 pav):

6 pav. Kaimo daugiafunkcinės sistemos mikromodelio schema

Šaltinis: Treinys M., Vinciūnienė V., Vaznonis B., Janušauskaitė B (2006)

Kaimo daugiafunkcionalumo idėja, kurią vysto M. R. Rodrigues, E. G. Gomez, J. C. Lorente (2004), pabrėžia kaimą, kaip sistemą plačiaja prasme, traktuojant geografiniu – teritoriniu požiūriu bei pritaikant žemės naudojimo teoriją, pagal kurią „šiuolaikinė visuomenė kaimo teritoriją naudoja skirtingais tikslais, kitaip nei tradicinė, kur didžioji žemės dalis buvo pusiau natūrali arba naudojama žemės ūkiui bei gyvulininkystei.“ [32]. Vakarų Europos patirtis (tyrimai buvo atlikti Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose, Vokietijoje, Italijoje, Ispanijoje bei Prancūzijoje –

76 proc. visų ES ūkių) (Ploeng et al, 2002) rodo, kad pereinant nuo tradicinio prie daugiafunkcinio žemės ūkio pasiekiami teigiami rezultatai:

- **Ekonominiai** – pridėtinės vertės sukūrimas;
- **Socialiniai** – socialinis stabilumas (mobilizuojant darbo išteklius ūkyje ne tik užtikrinamas šeimos narių užimtumas, skatinama žinių ir mokslo plėtra, įgyjama patirties bei didėja žmonių motyvacija, taip pat išvengiama socialinės priešpriešos pačioje bendruomenėje);
- **Aplinkosauginiai** – neigiamo poveikio aplinkai sumažinimas, dirvožemio gyvybingumo užtikrinimas, landšafto formų, biologinės įvairovės išsaugojimas ir kt.);
- **Mentaliniai** – senųjų, tarp jų gamybos, tradicijų išsaugojimas. [32]

2006 metais LŽŪŪ atlikto tyrimo duomenimis [99] buvo nustatyta, kad priemiestinių vietovių gyventojai savo gyvenimo kokybe yra labiau patenkinti ir ją vertino geriau, nei agrarinių nutolusių ir atokiųjų vietovių gyventojai. Tyrimo metu nustatyta, kad būtinas „objektyviųjų“, grindžiamų statistiniais ir kitais antriniais informacijos šaltiniais. tyrimų derinimas su "subjektyviaisiais" sociologiniais kaimo vietovių tyrimais. Asmeninis, subjektyvus gyvenimo kokybės kaimo vietovėse vertinimas yra svarbi sąlyga norint parengti veiksmingas vietos plėtros strategijas. kurios yra grindžiamos realiais vietos gyventojų poreikiais ir tų poreikių tenkinimo galimybėmis efektyviai panaudojant vietos išteklius. Be to, sparčių pokyčių sąlygomis oficialioji statistika nepakankamai atspindi vykstančius giluminius kaimo vietovėse procesus ir juos sąlygojančius veiksnius. Tikslinga parengti ir įgyvendinti gyvenimo kokybės monitoringo kaimo vietovėse programą. kuri apimtų periodiškus kiekybinius ir kokybinius tyrimus respondentinėse, pagal tam tikrus kompleksinius požymius išskirtose, kaimo vietovėse.

Vakarų Europos šalyse pasiteisinęs daigafunkcinis žemės ūkis šiandien traktuojamas kaip Europos Sąjungos kaimo plėtros modelis. Lietuvai tikslinga energingiau perimti šios koncepcijos pagrindus, o jų įgyvendinimą numatyti strateginiuose kaimo plėtros dokumentuose, tačiau nesuabsoliutinant jos, bet paliekant galimybę alternatyvioms kaimo plėtros idėjoms, išlaikant kaimo plėtros daugiamatiškumą.

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros centras, atskleidamas neurbanizuotų vietovių plėtros galimybes, derinant procesus, kuriuos sąlygoja žinių visuomenės formavimasi, išryškina šias neurbanizuotų vietovių šiuolaikines funkcijas [77]:

- 1) **rezidencinė** – gyvenviečių, sodybų planavimo;
- 2) **diversifikuotos daigiasektorinės ekonominės veiklos** – ūkinės veiklos įvairinimo;
- 3) **relaksacijos ir reabilitacijos**, išnaudojant vietinius rekreacinius išteklius;
- 4) **edukacinė (pažinimo ir lavinimo)**;
- 5) **etnografinio ir etinio (dorovinio) paveldo išsaugojimo** – savosios tapatybės, apimančios tiek asmenybės nuostatas, tiek tautos siekius, suvokimas;
- 6) **kraštovaizdžio puoselėjimo ir bendruomenės saugumo**.

Kaip teigia Šiaulių universiteto kaimo plėtros centro vadovas J.Jasaitis (2006, 2009, 2009), tiriant neurbanizuotų vietovių funkcijų plėtros galimybes, atrandamos naujos gairės plėtoti smulkią verslą, populiarinti tautos materialinę ir dvasinę kūrybą. Sisteminiis požiūris leidžia numatyti perspektyvias plėtros kryptis, naujų gamybinės ir negamybinės paskirties objektų kūrimą, privačių ir viešųjų erdvių projektavimą, fizinės infrastruktūros pertvarkymą, gyventojų profesinės kompetencijos tobulinimą bei savivaldos efektyvinimą.

ŠU Kaimo plėtros tyrimų centras konstatavo būtiniausius ateinančio dešimtmečio darbus: atlikti išsamius poindustrinės visuomenės raidos tyrimus ir parengti rekomendacijas viešojo sektoriaus institucijoms, administruojančioms valstybės ūkio ir kultūros plėtotę; kaip įmainoma sumažinti ir sustabdyti kaimo mokyklų, sveikatos apsaugos ir kultūros centrų bei gyventojų saugumą užtikrinančių įstaigų uždarymą; tobulinti socialinių pašalpų skyrimo tvarką ir motyvuoti kaimo bendruomenes; sustabdyti kaimo socialinės atskirties didėjimą, radikaliai pertvarkant jo gyventojų profesinių kompetencijų formavimo sistemą, ugdant verslumą ir skatinant individualius kūrybinius sprendimus; būtina diegti tokią kooperacijos formą, kuri leistų suderinti gamintojų, supirkėjų, perdirbėjų ir prekybininkų interesus, pašalindama bet kurios rinkos dalyvių grupės pranašumo arba diskriminacijos galimybę [70].

Darnios plėtros koncepcija, be kurios bet kokios nūdienos diskusijos apie aplinką ir plėtrą nelaikytinos išsamiomis, vertinama kaip reali alternatyva šiandieninėje ekonominėje teritorijoje vyraujančiai ekonominio augimo koncepcijai, ekonominį augimą siejančiai tik su kiekybiniu, medžiaginiu ūkio augimu [22]. Darnios plėtros galimybių analizės, atliktos Pagėgių savivaldybėje ir Rambyno regioniniame parke (vadovė – LŽŪU prof. V. Žekonienė), parodė, kad regioninio parko teritorijoje žemės naudojimo problemų negalima išspręsti vien tik teritorijų planavimo dokumentais ir teritorijų tvarkymo reglamentavimu [107]. Anot D. Vidickienės, pagrindinė kliūtis, dėl kurios stringa perėjimo prie naujosios kaimo politikos procesas yra ta, kad nėra surastas geriausiai Lietuvos specifika atitinkantis regionų skirstymo kriterijus. Jos teigimu, Lietuva iš esmės pasirinko netikslų kaimo regiono formavimo modelį. [114].

2. KAIMIŠKŲJŲ VIETŲVIŲ GYVENTOJŲ STRUKTŪRA

2.1. Demografiniai pokyčiai

Visuomenės pagrindinis turtas yra žmonės, o ekonominio socialinio progreso galutinis kriterijus yra žmogus ir jo poreikių pilnesnis patenkinimas. Žmogiškasis kapitalas yra vertingiausias šiuolaikinės visuomenės resursas, net svarbesnis už gamtos turtus arba žmonių sukauptą materialinį turtą. Kaip pabrėžia D. Greisonas, kad “būtent žmogiškasis kapitalas, o ne fabrikai, įrengimai ir gamybinės atsargos yra konkurencingumo, ekonominio augimo ir efektyvumo kertinis akmuo”[13]

Sakoma, kad gyventojai – didžiausias šalies turtas. Klausimas - „kiek mūsų?“ iškyla nuolat. Juk be patikimų duomenų apie gyventojų skaičių negalima būtų:

- įvertinti ekonominės, socialinės, aplinkosaugos pažangos;
- nustatyti šalies dydžio (vietos) Europoje ir pasaulyje;
- tobulinti administracinio teritorinio pasiskirstymo, organizuoti kokybiško viešojo miesto ir kaimo gyventojų aptarnavimo ir paslaugų;
- rengti miestų plėtros bei kaimo palaikymo programų, stebėti jų įgyvendinimo;
- nustatyti siekių ir įvertinti regioninės raidos pažangos, pagrįsti regioninės sanglaudos lėšų poreikio;
- atlikti pagrįstų palyginimų tarp ES valstybių narių ir kitų šalių. [91]

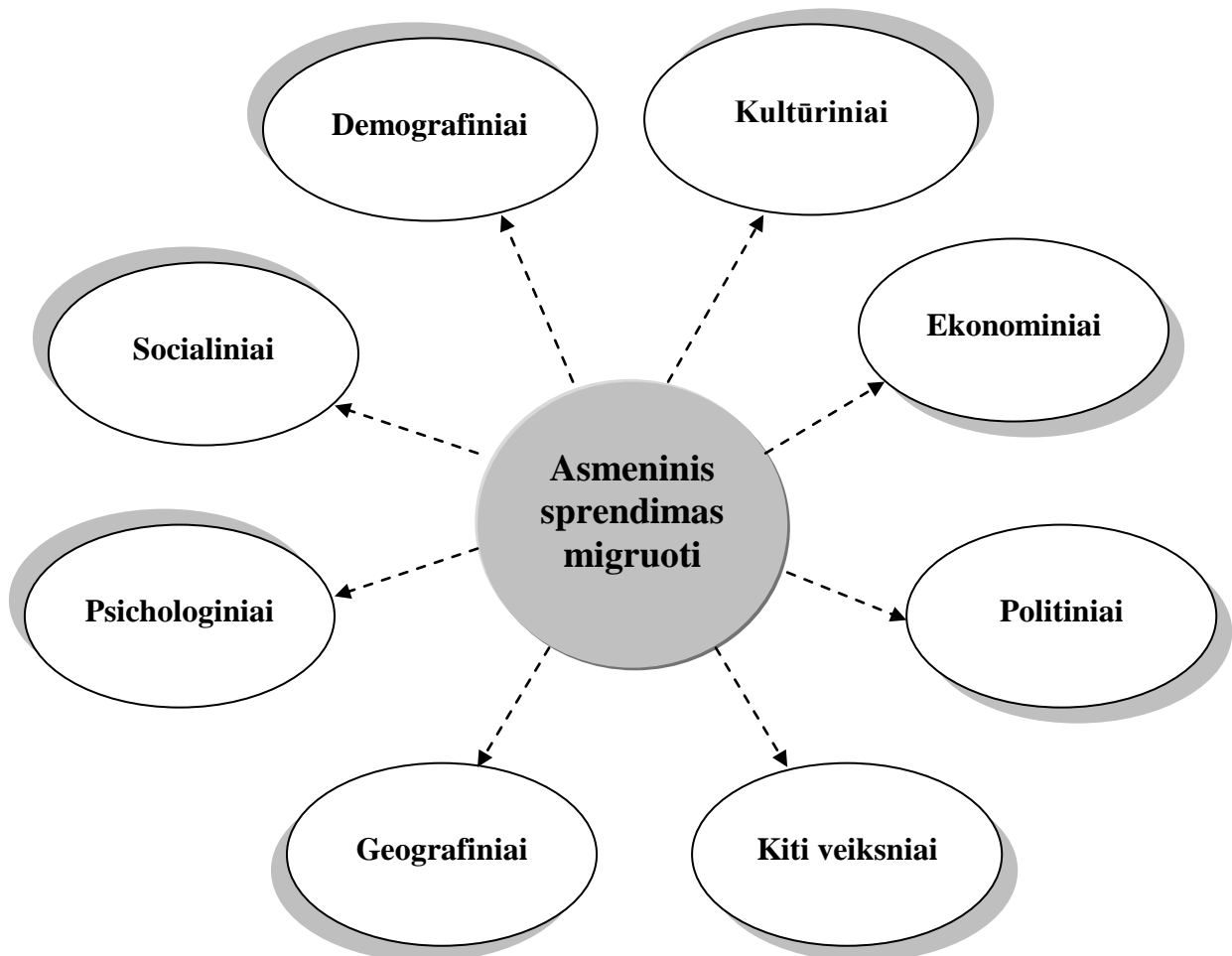
Taip pat nuolat keliamas klausimas - „Kokie mes esame?“ Vargu, ar įmanoma išvardinti, kam reikalinga (naudojama) tiksliai gyventojų struktūrą apibūdinanti statistinė informacija. Be jos neišsivaizduojama valstybės ir savivaldos institucijų, mokslo įstaigų, visuomeninių organizacijų veikla, ji reikalinga visuomenei, o neretai – ir atskiriems asmenims. Atsakymų į šį klausimą gali būti labai daug. Todėl reikėtų išskirti pačius svarbiausius statistinius rodiklius, galimus palyginti laiko atžvilgiu, nes tokie klausimai buvo keliami ir ankstesnių surašymų metu.[91] Dvieju Lietuvos gyventojų surašymų tarpsnis - ypač ryškių demografinės situacijos pokyčių laikotarpis. 2011 metais vyksiantis gyventojų surašymas gali parodyti dar prastesnę Lietuvos demografinę padėtį.

Visuomenės socialinė ekonominė ir demografinių procesų raida yra glaudžiai susijusios. Demografinė raida labai priklauso nuo šalies socialinio ekonominio išsivystymo lygio, plėtros tempų, tolygumo. Savo ruožtu demografinių procesų pokyčiai daro įtaką visuomenės socialinei ekonominei raidai. Visos valstybės susiduria su dideliais demografiniais, taip pat socialiniais ir ekonominiais pokyčiais. [61].

Analizuojant kaimo plėtros politikos įgyvendinimo efektyvumą, svarbu įvertinti atitinkamus ekonominę bei socialinę kaimo būklę rodančius rodiklius: kaimo gyventojų skaičių ir sudėtį, migraciją, namų ūkių pajamas bei galimybes pragyventi ir užsiimti netradicinėmis veiklomis.

Lietuvos kaimas vis sparčiau prisitaiko prie kintančios ekonominės ir socialinės aplinkos. Žemės ūkio ministerijos sekretorės Dalios Miniataitės teigimu [75] „didžiausia visuomeninė vertybė yra pats kaimo vietovėje gyvenantis ir dirbantis žmogus, nes be jo viskas nyksta ir miršta“. J. Jasaitis (2005) pažymi, kad „stiprių iššūkiu kaimui tapo Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą“. O demografiniai procesai, šiuo metu vykstantys mūsų šalyje, yra beveik absoliučiai priešingi šiuolaikinėms išsivysčiusių valstybių neurbanizuotų vietovių socioekonominės plėtros tendencijoms.

Šią demografinę situaciją Lietuvoje stipriai įtakoja dvi tendencijos: emigracija ir visuomenės senėjimas. Įprasta manyti, kad šios tendencijos yra susijusios su apskritai sudėtinga ekonomine nemažos visuomenės dalies situacija, su kultūriniais ir sociologiniais pokyčiais, pasikeitusiu požiūriu į šeimą ir vaikus. Migracija – ilgalaikis (12 mėnesių ir ilgiau) gyvenamosios vietos pakeitimas – daro įtaką gyventojų skaičiaus ir struktūros pasikeitimams atvykimo bei išvykimo teritorijose. Sprendimas migruoti ar nemigruoti yra sąmoningas, tikslingas pasirinkimas, kurio kaip ir kiekvieno žmogaus sprendimo tikslas – keisti mažiau patenkinamą būklę į geresnę. Individualiai vertinamas tiek gaunamas pasitenkinimas, tiek nepasitenkinimo sąlygos, kurios skatina priimti sprendimą veikti ar ne. Dėl to, kad žmonės skirtingai vertina vienodas išorines aplinkybes, neįmanoma identifikuoti ir nustatyti baigtinio migracijos priežasčių sąrašo (7 pav) [53].

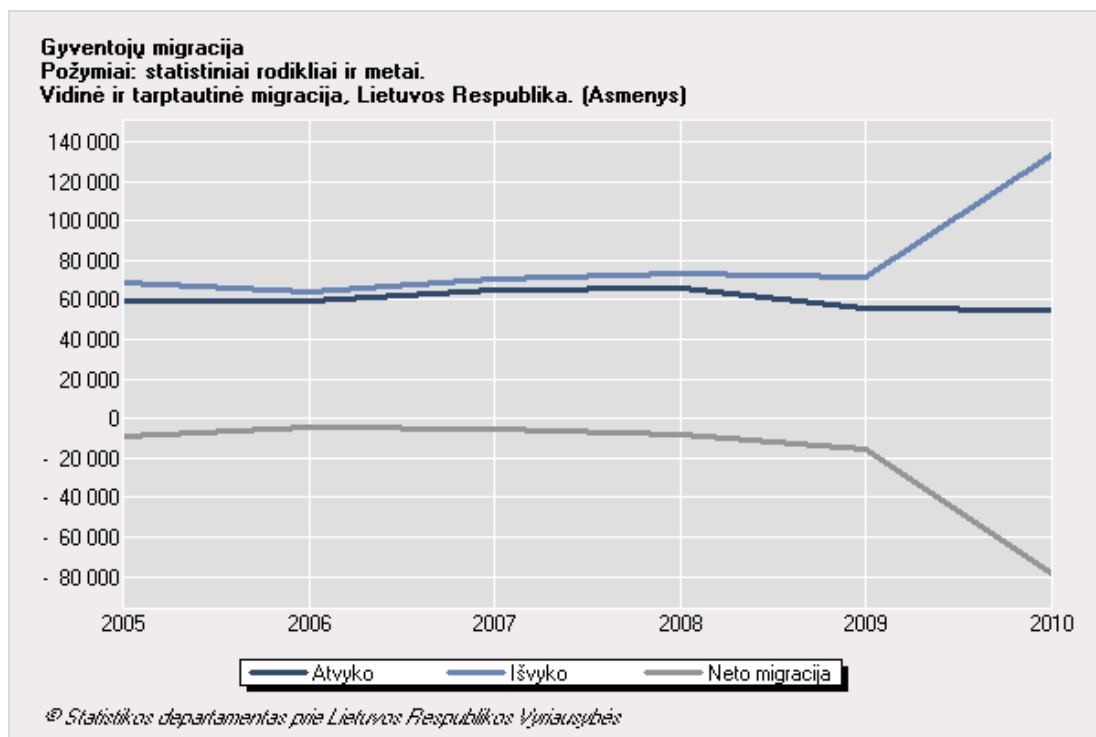

7 pav. Asmeninį sprendimą migruoti lemiantys veiksniai. Šaltinis: Kadziauskas, G. (2006).

Todėl dėl migracijos poveikio šiems pasikeitimams nagrinėti reikalingi detalūs duomenys apie atvykusiųjų ir išvykusiųjų skaičių, jų demografines, socialines ir ekonomines charakteristikas. [53]

Lietuvos gyventojų migracija laikoma viena rimčiausių grėsmių šalies demografiniai raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui. Pastaraisiais metais daug žmonių emigravo į labiau išsivysčiusias ir savo darbo rinkas atvėrusias ES šalis nares, o pačių Lietuvos gyventojų nuolat mažėja. Demografinė situacija sparčiau blogėja kaime. Gyventojų mažėjimą kaime sąlygoja kaimui būdingas mažesnis gimstamumas ir didesnis mirtingumas nei mieste. [20].

Statistikos departamento vertinimais, 2009 m. iš Lietuvos į užsienį nuolat gyventi išvyko 34,7 tūkst. šalies gyventojų, tai 11 tūkst. daugiau negu 2008 m., o imigravo – 6,5 tūkst. žmonių, arba 2,8 tūkst. mažiau negu 2008 m. 2010 metų duomenys dar nėra tikslūs. (8 pav). Naujausio, 2011 metų gyventojų surašymo pirmieji duomenys rodo, kad Lietuva per pastaruosius 20 metų tikriausiai neteko daugiau kaip 1 mln. gyventojų. Tuo tarpu „Lietuvos statistikos metraštyje – 2010“ teigiama, kad mūsų valstybėje yra 3,3 mln. gyventojų. Viena iš žymiausių Lietuvos demografinių pokyčių tyrinėtojų, prof. Vlada Stankūnienė įspėja, kad Lietuvoje netrukus liks apie 2,5 mln. gyventojų „o gal ir mažiau“ (Cituojama iš jos pasisakymų per LTV 2011 m. gegužės 10-11 d.). Pasigirsta raginimų atsivežti „pigios darbo jėgos“ ir Kinijos ir Afrikos. Tada belieka paklausti, o kur bus lietuvių tautos namai. Apie tai verčia susimąstyti ir LR Užsienio reikalų ministerijos rengiama „Globalios Lietuvos“ strategija (žr. žurnale „Pasaulio lietuvis“, 2010, 12 nr.)

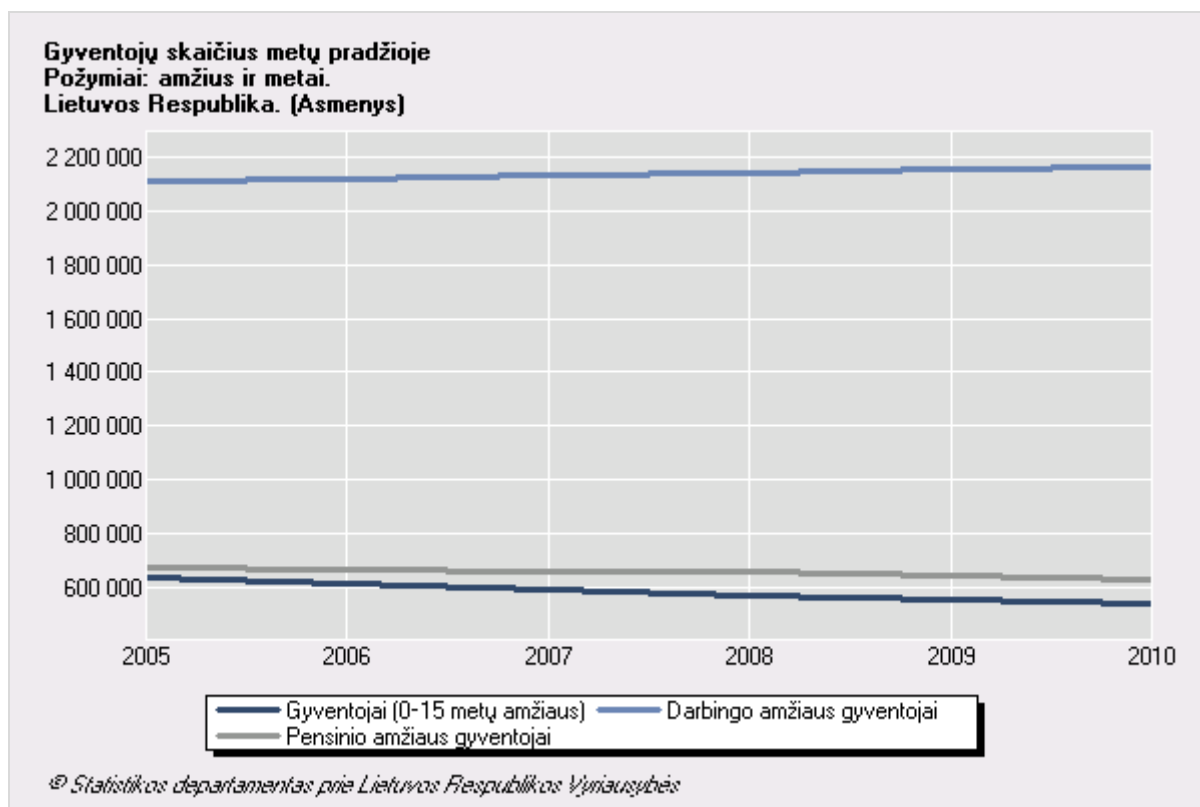
8 pav. Gyventojų migracija. Šaltinis: www.stat.gov.lt

Besikeičianti demografinė situacija stipriai veikia visą darbo rinką. Emigruoti į užsienį labiau linkęs jaunimas, todėl vyresniems gyventojams atsirado daugiau galimybių įsidarbinti. Ši priežastis ir lėmė naują tendenciją – pagyvenusių asmenų (55–64 m.) užimtumo didėjimą. Šių asmenų užimtumo lygis mūsų šalyje buvo gerokai aukštesnis už Europos Sąjungos vidurkį.

Europos Bendrijų statistikos tarnyba (Eurostatas) prognozuoja, kad 2060 m. pradžioje Lietuvoje gyvens ketvirtadaliu mažiau gyventojų negu dabar. Tarp ES šalių Lietuvą depopuliacijos tempu lenkia tik Latvija ir Bulgarija. Tai grėsminga gilėjančios demografinės krizės tendencija.

Kita demografinė kaimo tendencija yra gyventojų senėjimas – mažėja vaikų iki 15 metų dalis, daugėja 60-mečių ir vyresnio amžiaus gyventojų dalis. Tokią prastą demografinę padėtį kaime pagrindė įtakoja nepakankamas sveikatos ir švietimo paslaugų prieinamumas, neigiami užimtumo pokyčiai, prasta infrastruktūros būklė [20].

Statistikos departamento vertinimais, 2010 m. pradžioje 0–14 metų amžiaus vaikai sudarė 15 procentų šalies gyventojų (2000 m. pradžioje – 20,2%). Visuomenė sensta, t. y. palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, didėja pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių dalis. 2010 m. pradžioje 697,1 tūkst., arba 20,9 procento, gyventojų buvo 60 metų ir vyresnio amžiaus, 2000 m. pradžioje – 668,3 tūkst., arba 19 procentų. 2010 m. pradžioje kas šeštas vyras ir kas ketvirta moteris buvo 60 metų ir vyresnio amžiaus. Vidutinis šalies gyventojų amžius 2010 m. pradžioje buvo 39,4 metai, o 2000 m. pradžioje – 36,7 metai. Vyrų vidutinis amžius 5 metais trumpesnis nei moterų (9 pav).

9 pav. Gyventojų skaičius metų pradžioje. Šaltinis: www.stat.gov.lt

Tolimesnė demografinė padėtis kaime priklausys nuo socialinės ir ekonominės gyventojų gerovės: sveikatos, švietimo, kultūros paslaugų prieinamumo, infrastruktūros plėtros, užimtumo galimybių. Šios aplinkybės turi įtakos ne tik kaimo gyventojų demografiniams rodikliams, bet ir gyvenimo kokybei, kaimo vietovių patrauklumui bei verslo plėtrai.

Žmonės kaimiškose vietovėse visada išliks didžiule vertybe, kadangi tik jų dėka kaimas gali išlikti gyvybingas. Todėl labai svarbu skatinti jaunas šeimas pasilikti kaimo vietovėse. Tai reiškia, kad priimtina atstumu nuo namų turi būti tinkama, šeimai palanki socialinė infrastruktūra: darželiai, mokyklos, parduotuvės, kultūros institucijos ir kt.

2.2. Gyventojų teritorinis pasiskirstymas

Regionai nuo seniausių laikų buvo pagrindinis geografo tyrinėjimų objektas, keitėsi tik šių tyrimų pobūdis ir eiga. Geografiniu požiūriu regionas suvokiamas kaip teritorinis vienetas, kuris skiriasi nuo kitų tam tikru funkcinu pagrindu. Ekonominiu požiūriu tai gali būti didelių ar mažų pajamų teritorijos, didelio arba mažo nedarbo teritorijos ir panašiai. Regionai gali būti klasifikuojami pagal jų pagrindines urbanizuotas teritorijas ir jų funkcijas, rinkos potencialą, atitinkamos ekonominės veiklos svarbą regione.[51]

Lietuvoje regionai tapatinami su apskritimis, kurių Lietuvoje šiuo metu yra 10.[95] Nors apskričių administracijos panaikintos, administracinis valstybės skirstymas apskritimis išliko, nes nėra apsispręsta nei dėl regionų dydžio, nei dėl jų skaičiaus. Anot Vaitekūno (2001), regionas - tai etnolingvistinių ypatumų sąlygota teritorija (pvz., Lietuvoje - Žemaitija, Suvalkija ir pan.). [106]

Regionai Europoje atsižvelgiant į teritoriškumo principą, gali būti klasifikuojami taip:

- Mikroregionai – teritoriniai vienetai, savo dydžiu mažesni už valstybes (pvz. euroregionai; Lietuvos atveju mikroregionais galima laikyti apskritis, o Latvijos atveju – regionus).
- Mezoregionai – teritoriniai vienetai iš dviejų ar daugiau valstybių (pvz. ES).
- Makroregionai – dideli erdviniai vientisi teritoriniai vienetai, susidedantys iš dviejų ar daugiau valstybių (pvz. Ramiojo vandenyno regionas). Prie jų priskiriami ir subregionai – specialūs makroregionų atvejai – mažesni nei teritoriniai vienetai, susidedantys iš valstybių ir mikroregionų (pvz. Baltijos jūros regionas) . [23]

Europos Sąjungos teritorija beveik prilygsta pusei Jungtinių Amerikos Valstijų, bet ES gyvena perpus daugiau gyventojų. Iš tiesų ES pagal gyventojų skaičių yra trečia pasaulyje po Kinijos ir Indijos. ES gimstamumas mažėja, o europiečiai gyvena ilgiau. Šios tendencijos yra labai svarbios ateičiai.

Bet kurios valstybės ir regiono teritorinę erdvę sudaro miestai ir kaimo vietovės. Tai skirtingais urbanizacijos tempais apspręstos, tarpusavyje sąveikaujančios erdvinio pobūdžio

socialinės ekonominės sistemos, lemiančios visos valstybės ar regiono ekonominius pagrindus. Šių sistemų tarpusavio sąveiką ir atskirtumą lemia miestų augimo tempai, ekonomikos šakinė struktūra, išteklių erdvinis išdėstymas, ekonominė ir socialinė politika. [74].

Kaimo vietovė – tai teritorija, kurioje dominuoja natūrali gamtinė aplinka, o gyventojams būdinga nedidelė koncentracija. Lingvistinė žodžio „kaimas“ reikšmė – tai žemdirbių darbo ir gyvenamoji vieta. Lietuvių enciklopedijoje kaimas apibūdinamas kaip grupė sodybų, kiemų, ūkių, kurie savo artumu, žemės išdėstymu bendrais naudojamais plotais (ganyklomis, miškais, vandenimis ir kt.) ar šiaip tradiciniais vienas nuo kito priklausomais veiksniais, sudaro atskirą vienetą. Arūnas Poviliūnas (2002) teigia, kad kaimas suprantamas kaip tam tikra teritorija, su gamtos ir žmonijos suformuotu kraštovaizdžiu, tam tikru gyventojų skaičiumi, jų gyvenimo sąlygomis bei kokybe, vienokia ar kitokia gamybinės bei socialinės sferos objektų santalka bei atitinkamomis veiklos kryptimis, regionine kultūra ir gyvenimu. [78]

Kaimo vietovės sudaro apie 80 procentų Europos Sąjungos teritorijos. Jose gyvena didelė Europos Sąjungos gyventojų dalis, todėl natūralu, jog pastaruosiu metu jų vystymasis ir tvari plėtra yra viena prioritetinių daugelio valstybių politikos sričių ir tuo pačiu daugiausiai investicijų reikalaujanti sfera. Plečiantis Europos Sąjungai, gyvenamosios kaimo vietovės tampa dar svarbesnės dėl savo naudingumo visai visuomenei, todėl kiekvienai valstybei itin svarbu remti kaimo ekonomiką ir bendruomenes, kad kaimo vietovės taptų patrauklesnės ir darniai vystytųsi.

Lietuvai, tapus Europos Sąjungos nare, ieškoma būdų, kaip mažinti skirtumus tarp regionų, efektyviai spręsti jų problemas ir kelti gyvenimo lygį visoje šalyje. [1] Susiduriama su viena didžiausių problemų – užtikrinti vienodas galimybes visiems šalies gyventojams, nesvarbu, kokioje vietovėje jie gyvena. Šio tikslo neįmanoma pasiekti, nesutelkus pastangų, neįvertinus teritorinių socialinės raidos skirtumų masto bei priežasčių. Ne mažiau svarbu pripažinti, kad šie skirtumai yra opi šalies problema ir kad būtina numatyti priemones jiems mažinti. [52]

Pastaraisiais metais Lietuvoje išryškėjo skirtingos ekonominės, demografinės, infrastruktūros sąlygos, darančios įtaką regionų plėtrai. Tai nulemia gyventojų įpročių formavimąsi, verslo struktūrą, pajamų ir pragyvenimo lygio netolygumus, infrastruktūros išvystymo skirtumus. Šalyje susiformavo investicijų pritraukimo zonos, kuriose koncentruojasi didžiausias gyventojų skaičius, sukuriama didžioji šalies bendrojo vidaus produkto dalis.

Pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis, kaimiškųjų vietovių dalis sudaro 97,4 % viso šalies ploto. Palyginimui: Plungės rajono savivaldybės gyventojų skaičius yra 43282, gyventojų tankumas 39,2 gyventojų/km². Lietuvos kaimiškose vietovėse gyvena maždaug trečdalis mūsų valstybės piliečių, o Plungės rajono savivaldybėje kaimo vietovėse gyvena 46,43 % gyventojų. Skuodo rajone gyventojų skaičius yra 23362, gyventojų tankumas 25,6 gyventojų/km², o kaime gyvena 68,99%.

Kaip matote iš 7 lentelės, Plungės rajonas beveik dvigubai didesnis už Skuodo, tačiau Skuodo rajone didesnė gyventojų dalis gyvena kaimuose.

7 lentelė

Teritorija, gyventojų skaičius ir tankumas

	Teritorija, km ²	Gyventojų skaičius	iš jų		Gyventojų skaičius 1 km ²
			miesto	kaimo	
Lietuvos Respublika	65 300	3 349 872	2 240 521	1 109 351	51,3
Alytaus apskritis	5 425	175 149	103 463	71 686	32,3
Kauno apskritis	8 089	670 546	479 443	191 10	82,9
Klaipėdos apskritis:	5 209	378 221	273 932	104 289	72,6
Klaipėdos m. sav.	98	183 433	183 433	-	1 871,8
Klaipėdos r. sav.	1 336	51 875	17 962	33 913	38,8
Kretingos r. sav.	989	45 790	23 259	22 531	46,3
Neringos sav.	90	3 621	3 621	-	40,2
Palangos m. sav.	79	17 574	17 574	-	222,5
Šilutės r. sav.	1 706	52 566	20 839	31 727	30,8
Skuodo r.sav.	911	23362	7244	16118	25,6
Marijampolės apskritis	4 463	179 886	89 261	90 625	40,3
Panevėžio apskritis	7 881	281 241	166 023	115 218	35,7
Šiaulių apskritis	8 540	346 098	213 148	132 950	40,5
Tauragės apskritis	4 411	126 056	51 831	74 225	28,6
Telšių apskritis:	4 350	172 438	102 006	70 432	39,6
Mažeikių r.sav.	1 220	64 899	43 892	21 007	53,2
Plungės r.sav.	1105	43282	23161	20121	39,2
Rietavo r. sav.	586	9 946	3 830	6 116	17,0
Telšių r. sav.	1 439	54 311	31 123	23 188	37,7
Utenos apskritis	7 201	170 422	95 754	74 668	23,7
Vilniaus apskritis	9 731	849 815	665 660	184 155	87,3

Šaltinis: www.stat.gov.lt

Žmonės dažnai susimąsto, ar tarp kaimo ir miesto yra neįveikiama praraja. Jie pradeda juos lyginti tarpusavyje ir dėti plusus bei minusus vienam ar kitam. Dažniausias nuosprendis būna, kad miestas yra geriau negu kaimas, nes mieste yra daugiau galimybių, geresnis susisiekimas. Tačiau

kaimas ir miestas – ta pati Lietuva, tie patys žmonės, glaudžiai susieti ekonominiiais, kultūriniais, tautiniais ir net giminystės ryšiais.

2.3. Gyventojų socialinė atskirtis

Lietuvos žemės ūkio restruktūrizavimo ir kaimo polifunkcinės plėtros perspektyvos yra glaudžiai susijusios su socialinių problemų sprendimu. Dabartinė kaimo gyventojų socialinė būklė nėra gera dėl kaimo ir žemės ūkio struktūrinių pokyčių padarinių, nepalankių demografinių procesų, nepatenkinamos socialinės infrastruktūros būklės ir tarp gyventojų paplitusių netikėjimo ateitimi nuotaikų. [41] Lietuvos, kaip ir daugelio kitų šalių visuomenei būdingos tam tikros socialinės problemos. Visuomenė diferencijuojasi pagal pajamas ir turtą, didėja bedarbystė ir nusikaltimai, gausėja narkomanų, išmaldos prašančiųjų ir vadinamųjų „šiukšlyno žmonių“ - šios ir kitos problemos tampa Lietuvos kasdienybe. Akivaizdu, jog perėjimas iš komunistinės totalitarinės visuomenės į demokratinę išryškino iki tol Lietuvoje nematytus sunkumus. Cituojame prof. Romo Lazutkos teiginius iš "Atskirties mažinimo keliai":

"Pagal europietišką tradiciją socialinė atskirtis yra visuomenės nepajėgumas savo orbitoje išlaikyti asmenis. Žmonės laikomi atskirtais, jeigu iš jų yra atimtos teisės ir galimybės. Europos Komisija naudoja keliolika pagrindinių rodyklių, apibūdinančių socialinę atskirtį. Jais parodomas skurdo paplitimas, nelygybė, gyventojų sveikata, išsilavinimas, darbo galimybės, socialinės apsaugos pajėgumas ir dar daug kitų visuomenės charakteristikų. Nelygybė didėja, skurdo paplitimas ir nusikalstamumas taip pat didelis. Nedarbo srityje kelios ES senbuvės gerokai „pagražino“ Lietuvos socialinės atskirties veidą, priimdamos minias tėvynėje atstumtų žmonių. Daug emigrantų ekonominės atskirties problemą iškeitė į kultūrinę atskirtį. Galėtume sakyti, kad Lietuva eksportavo dalį socialinės atskirties. Išsilavinimo ir sveikatos rodikliai Lietuvoje taip pat prieštaringi, nors šių paslaugų pasiekiamumas dar nėra labai blogas. Tačiau galimybės suteikti žmonėms kokybiškas paslaugas sparčiai mažėja. Europoje socialinės atskirties mažinimo politika nėra vienakryptė." [57]

Socialinės atskirties sąvoka vartojama laisvai ir įvairiame kontekste, todėl būtina šią sąvoką kuo tiksliau apibrėžti ir kuo išsamiau ištirti jos apraiškas visuomenėje.

Socialinė atskirtis dažniausiai traktuojama kaip gyventojų grupės, kurios menčiau integruotos į visuomenę, ribojamos jų galimybės dalyvauti socialiniame, ekonominiame, kultūriniame ir politiniame šalies gyvenime. Socialinę atskirtį formuoja vidinė ir išorinė kaimo vietovių aplinka. Esminiai veiksniai, sudarantys prielaidas socialinei atskirčiai rasti yra - pajamų lygis, nedarbas, priklausymas tam tikrai socialinės rizikos grupei, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, sveikatos būklė, amžius, lytis. Žmonių gyvenimo kokybę lemia tinkamai išplėtos socialinės

infrastruktūros paslaugos, kurios mažina arba nesukuria sąlygų formuoti socialinei atskirčiai kaime. [109]

Socialinė atskirtis aprėpia ir žmogaus savivokos kaitą, kai praradus ar atsisakius vienu vaidmenų, prisiimami kiti vaidmenys ir kitokia gyvenmena. Tada žmogus tarsi atsiriboja nuo ankstesnės savo gyvenmenos, o nesugebėdamas prisitaikyti prie naujų sąlygų tampa socialinės atskirties „įkaitu“ (pvz., apibrėžiantys save bedarbiais). [18] Socialinę atskirtį lemia įvairūs ir dažnai skirtingi veiksniai, kurie nuveda prie labai panašaus „uždaro“ priežasčių-pasekmių rato [116].

Tiek kaimiškujų vietovių, tiek visos Lietuvos socialinė ekonominė situacija labai priklauso nuo jaunimo vertybinių orientacijų, profesinio kryptingumo ir apsisprendimo rinktis gyvenamąją vietą. Jeigu besimokantis jaunimas nemato savo asmeninės perspektyvos gimtosiose vietose, tai jau netolimoje ateityje kaimiškujų vietovių situacija dėl didmiesčių traukos ir vis stiprėjančios emigracijos darysis dar labiau sudėtingesnė. Dažnai kartojami perspėjimai, kad kaimas sensta ir gyvenvietės vis labiau ištuštėja, vis labiau pasitvirtins, o tokių pokyčių pasekmės gali būti gana grėsmingos. [38] Kaip pažymi prof. Teodoras Tamošiūnas bei kiti tyrinėtojai, neteikiant reikiamo dėmesio socialinės atskirties grupėms, didėja visuomenės susiskaidymas, kuris žinių visuomenės kontekste (žinios kinta labai sparčiai) ilgainiui gali tapti dar sunkiau įveikiamu. [94]

Bendriausia prasme socialinė atskirtis yra suprantama kaip:

- kuo įvairiausių visuomenės grupių atskyrimas nuo galimybės dalyvauti pagrindiniuose visuomenės plėtros procesuose;
- visuomenėje egzistuojantis pilietinių teisių apribojimas tam tikroms žmonių grupėms, nesavanoriškas nutolimas nuo visuomeninių ir ekonominių vertybių;
- visuomenės atsisakymas savo narių (pvz., ligonių, narkomanų, bedarbių), jei jų gyvenmena neatitinka visuomenės nuostatų arba jie ilgai negali palaikyti įprastos socialinės sąveikos, neturėdami reikiamų materialinių išteklių, išsilavinimo ir pan.;
- procesas, kai veikiant tam tikriems faktoriams, individai negali naudotis jiems iš prigimties suteiktomis galimybėmis. [44]

I. Zaleckienė išskiria asmenines ir visuomenines tapimo socialiai atskirtu priežastis:

- *asmeninės priežastys* (pvz., nesugebėjimas savęs teigiamai vertinti, pasyvumas, naujovių baimė, savo teisių nežinojimas, nepasitikėjimas savimi ir kitais, nepakankamas išsilavinimas, verslumo stoka ir kt.) apibūdinamos taip – žmogus dėl tam tikrų asmeninių, psichologinių, kultūrinių ir ekonominių priežasčių nelaiko savęs visuomenės dalimi.

- *Visuomeninės priežastys* (nedarbas, žemas gyvenimo lygis, nepakankamas dalyvavimas bendruomenės ir visuomenės socialiniame gyvenime ir kt.) pasireiškia tam tikru visuomenės

poveikiu asmeniui; dažnai šios priežastys susijusios su pajėgų trūkumu, siekiant reintegruoti susidūrusius su šiomis problemomis. [112]:

Suteikus daugiau galių nevyriausybinėms organizacijoms ir sudarius geras sąlygas plėtotis įvairioms savitarpio pagalbos formoms, spontaniška vietos organizacijų, draugijų ir kaimo bendruomenių veikla gali suformuoti palankias prielaidas visų kaimo gyventojų grupių aktyvumui skatinti. Toks veikimo būdas yra efektyvesnis nei tiesioginė valstybės vykdoma rūpyba, nes gali aprėpti situacijų ir poreikių įvairovę bei mobilizuoti vietos socialinį potencialą. Nedarbas žeidžia žmonių savigarbą, suardo jų gyvenimo rutiną ir daro juos priklausomus vien tik nuo bedarbio pašalpos. [24]

Visuomeninės minties pokyčiai t.y sukurti ir apginti galimas socialines realybes atskleidė lemiamą žmogiškojo faktoriaus svarbą visuomenė plėtrai. Šį faktą maksimaliai apibūdino futurologas D. Bell as. Jis konstatavo, kad pati tikrovė dabartiniais laikais yra tapusi problematiška, nes ji turi būti nuolatos perkuriama. „Dabar tikrove tampa vien socialinis pasaulis.... Visuomenė vis labiau tampa sąmonės tinklu, vaizduotės forma, kurią reikia realizuoti kaip socialinę struktūrą“. Toks visuomenės supratimas tampa rimtu iššūkiu, nes nėra aišku, „kokiomis taisyklėmis ir kokiomis moralinėmis nuostatomis remtis?“ [16]

Nuoseklus polifunkcinio kaimo plėtros modelio įgyvendinimas yra palankus kaimo socialinėms problemoms spręsti, nes suteikia šių problemų sprendimui platų kontekstą. Skiriant daugiau dėmesio negamybinėms kaimo funkcijoms, intensyviau plėtojamas kaimo ekonomikos ir kitų gyvenimo sferų (švietimo, sveikatos apsaugos ir pan.) bendradarbiavimas. Integruotos veiklos būdu pasiekti laimėjimai akivaizdžiai demonstruoja, kad sprendžiant kaimo ekonominio ir socialinio pobūdžio problemas netiesioginiai sprendimo būdai dažnai yra efektyvesni nei tiesioginės priemonės. [41]

2.4. Gyventojų užimtumas kaimo vietovėse ir jo pokyčiai

Gyventojų užimtumas yra vienas svarbiausių šalies socialinės–ekonominės raidos rodiklių. Taip pat vienas pagrindinių šalies žmogaus gyvenimo kokybės rodiklių. Užimtumas ne tik pragyvenimo šaltinis, bet ir žmogaus gyvenimo prasmės išraiška. [80]

Šiuo metu pagrindiniai Lietuvos užimtumo politikos tikslai siekiant skatinti užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą yra apibrėžti Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje. Joje akcentuojami tokie pagrindiniai tikslai:

- pritraukti į darbo rinką bei joje išlaikyti daugiau žmonių (užtikrinant kokybišką ir saugų užimtumą, modernizuojant darbo rinkos ir socialinės apsaugos sistemas);
- gerinti darbuotojų ir įmonių gebėjimą prisitaikyti;

- mažinti struktūrinį nedarbą daugiau investuojant į žmones.[60]

Mūsų šalies gyventojų užimtumas, jų nedarbas - viena iš opiausių šiandienos socialinių ir ekonominių problemų. Nuo jų išsprendimo priklauso ekonominis šalies augimas, vyriausybės strateginės veiklos įgyvendinimo rezultatai. Darbo ir gyventojų užimtumo klausimais pradėta domėtis jau XX a. pradžioje. Iš pradžių darbo samprata buvo siejama su išgyvenimo būtinybe, tačiau atsiradus gerovės suvokimui, darbas buvo siejamas su galimybe realizuoti asmens individualius gebėjimus, kartu sukuriant ir ekonominio egzistavimo pagrindą. [2]

Anot V. Ratkevičienės (2005) užimtumas – pilietinės demokratinės visuomenės pagrindas. Tik dirbdamas žmogus tampa visuomenės piliečiu tikraja to žodžio prasme. Todėl valstybė turėtų rūpintis gyventojų užimtumu, t. y. turėtų būti sukurta gyventojų užimtumo politika.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48-ajame straipsnyje deklaruojama teisė laisvai pasirinkti darbą bei verslą, gauti už tai teisingą atlygį, socialinę apsaugą nedarbo atveju, turėti saugias ir sveikas darbo sąlygas. Tačiau realus gyvenimas skiriasi nuo Konstitucijos ir įstatymų normų. [80]

Užimtumo klausimais rašė E. Krasin (1998), I. Kulincev (2001), B. Drilingas (1997), A. Juozapavičienė (2001), D. Beržinskienė (2005) ir kt. Minėti autoriai skirtingai interpretuoja užimtumo sąvokas. Pavyzdžiui, B. Drilingas (1997) užimtumą sieja su gyventojais ir jų grupėmis „Dirbantys visų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ir organizacijose, įskaitant dirbančius ūkininkų ūkiuose, bei atliekantys karinę tarnybą ar esantys įkalinimo įstaigose“. Tačiau I. Kulincev (2001) užimtumą apibrėžia kaip makroekonominę kategoriją, išreikštą santykiu tarp darbingo amžiaus dirbančių asmenų skaičiaus ir bedarbių skaičiaus tam tikrame ekonominiame regione. O A. Juozapavičienė (2001) pateikia tokį užimtumo apibrėžimą „Užimtumas - realiojo darbo užmokesčio ir žmonių, sugebančių susirasti darbą, sąryšis“.

Išsamiausia *užimtumo* sąvokos raidos apibrėžimą pateikia B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005), teikdami, kad *užimtumas* - tai teisėta darbingo amžiaus asmenų darbinė veikla, paremta ekonominiais ir teisiniais žmonių, dalyvaujančių vertės kūrimo procese, santykiais, siekiant patenkinti asmeninius ir visuomeninius poreikius bei teikianti pajamų, o kartu atspindinti bendrą šalies ekonominę būklę. Apibendrinus sąvokas išryškėja, kad pagrindinės kategorijos, skiriančios *darbą* nuo *užimtumo* yra:

- 1) ekonominių ir teisinių santykių formavimasis tarp žmonių [21];
- 2) santykis tarp darbingo amžiaus dirbančių asmenų skaičiaus ir bedarbių skaičiaus tam tikrame ekonominiame regione. [50]

Kaimo gyventojų ekonominio aktyvumo ir užimtumo būklei bei tendencijoms nustatyti naudoti rodikliai:

- *demografiniai* –gyventojų skaičius pagal gyvenamą vietovę, lytį ir amžių;

- *socialiniai* – gyventojų migracija, registruoti bedarbiai pagal lytį, amžių ir gyvenamą vietovę;

- *ekonominiai* – darbo jėgos pasiskirstymas ir tendencijos pagal lytį, amžių ir metų laikotarpį; ir kaimo gyventojų ekonominis aktyvumas pagal užimtuosius ekonominiuose veiklose.

Socialinėje srityje privalu kiekvienam šalies gyventojui, norinčiam ir galinčiam dirbti, sudaryti galimybes savo darbu užsitikrinti tinkamą gyvenimo lygį. Turi būti įgyvendinama efektyvi užimtumo politika, plėtojama visiems prieinama nuolatinio mokymosi sistema, įgyvendinama valstybės socialinė politika, kuri užtikrintų tikslingą socialinę apsaugą nuo svarbiausių socialinės rizikos veiksnių ir skatintų ekonominį aktyvumą, socialinę paramą teikiant tik jos tikrai reikalingiems asmenims, skiriant daugiausia dėmesio skurdo ir socialinės atskirties prevencijai.

Ilgalaikiai tikslai – skatinti gyventojų užimtumą, investicijas į žmogiškąjį kapitalą, naujų darbo vietų kūrimą, užtikrinti lygias galimybes visiems dalyvauti darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime, taip pat stiprinti socialinę sanglaudą; padidinti gyventojų pajamas, sumažinti visuomenės diferenciaciją ir skurdą, užtikrinti tinkamas darbo sąlygas, siekti efektyvios socialinės apsaugos; gerinti gyvenimo kokybę, pailginti gyvenimo trukmę; išugdyti išsilavinusius, savarankiškus, aktyvius ir atsakingus visuomenės narius, sustiprinti intelektinį visuomenės potencialą; išsaugoti lietuvių kalbą, lietuvių etninę ir regioninę kultūrą, istorinį šalies kultūros paveldą, tautinių bendrijų kultūrinį savitumą.[91]

Užimtumo lygis skirtingose Lietuvos apskrityse gan smarkiai skiriasi. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad tarp didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) ir daugelio labiau kaimiškų ir periferinių savivaldybių yra dideli ūkio struktūros bei apsirūpinimo šiuolaikiška infrastruktūra skirtumai. Didžiuosiuose miestuose kuriasi naujos, santykinai modernios pramonės šakos bei paslaugų sritys įmonės. Tuo tarpu pramoniniai pajėgumai periferiniuose rajonuose yra daugiausia „paveldėti“ iš ankstesnio laikotarpio ir pasenę, daug darbuotojų yra užimti žemės ūkyje. Lietuvos kaime vyksta esminiai socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai pokyčiai, kurie lemia gyventojų užimtumą kaimo vietovėse.

Pagrindinės kaimo gyventojų užimtumo problemos tai darbo vietų trūkumas, nepalanki demografinė padėtis, kvalifikacijos ir žmogiškojo kapitalo trūkumas, lėtesnė paslaugų sektoriaus plėtra.

Dėl netolygios socialinės ir ekonominės plėtros Lietuvoje labiausiai nukenčia kaimiški regionai (Svetikas ir Dzemyda, 2009a, 2009b, Jasaitis, 2008a), nes verslas dažniausiai plėtojamas miestuose, kur skiriamas didžiausias dėmesys tiek infrastruktūros plėtrai, tiek palankių verslui sąlygų sudarymui, tiek ir žmonių verslumo ugdymui. Ankstesnės kaimo plėtros atvejo studijos (Ališauskas ir Jankauskienė, 2008) pažymi, kad svarbiausios kaimo plėtros tendencijos yra naujų

įmonių ir verslų kūrimas. Smulkus ir vidutinis verslas yra vienas iš pagrindinių ekonomikos sektorių, turintis esminį poveikį kaimo vietovėms.

Dažniausiai visi rodikliai, tarp jų ir užimtumas, yra nevienodi mieste ir kaime. Vykstant vis didesnei urbanizacijai, miestas išsivystymo lygiu gerokai lenkia kaimą, todėl ir dauguma rodiklių, parodančių ekonominę išsivystymą, mieste yra žymiai didesni nei kaime. Kaimas yra svarbus visuomenei, savitas savo etnokultūra, kraštovaizdžiu bei gamtine aplinka. Norint pasiekti visos visuomenės subalansuotą plėtrą - būtina didinti socialinį ir ekonominį teisingumą tarp urbanizuotų ir kaimiškųjų sričių ir ypač gerinti tradicinį ar kurti naują gyventojų užimtumą kaime.[102]

3. ŪKINĖS VEIKLOS POKYČIAI

3.1. Dominuojanti veikla kaime ir jos istorinė raida

Žemės ūkis – vienas reikšmingiausių Lietuvos ūkio sektorių, jis atlieka labai svarbią ekonominę, socialinę, gamtosauginę ir etnokultūrinę funkciją. Žemės ūkis pajėgus aprūpinti šalies gyventojus visais svarbiausiais maisto produktais ir turi potencialių galimybių dalį jų eksportuoti. Žemdirbiui, ypač ūkininkui, jo šeimos nariams darbas žemės ūkyje yra kartu ir gyvenimo būdas, ugdantis iniciatyvą, darbštumą, sumanumą, veiksmų nuoseklumą, prisirišimą prie gimtinės, šeimos, tradicijų ir t.t. Kad Lietuvoje žemės ūkis buvo dominuojanti valstybės ekonomikos sritis, tai irgi nekelia abejonių.

Žemės ūkis yra viena seniausių ūkio šakų apskritai, tiek ir, skyrium imant, veiklos šakų. Natūrinis žemės ūkis (augalų bei gyvulių auginimu savo poreikiams) žmonės užsiėmė jau gilioje senovėje. Tuomet žemės dirbimas buvo vienintelė ūkio šaka. Žemės ūkis verslu tapo prekinio ūkio formavimosi pradžioje, nuo žemdirbių atsiskyrus amatininkams, ėmus formuotis miestams. Jų gyventojams iškilo reikalas apsirūpinti maisto produktais iš žemdirbių, už tai pastariesiems atsilyginant savo gaminiais, o vėliau - ir pinigais. G. Vaskela pažymi, kad XX amžiaus pradžioje žemės ūkis buvo pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu daugiau kaip 80 proc. krašto gyventojų. [105]

Atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę, žemės ūkio politikos formavimas buvo orientuotas į naujų gamybinių ir ekonominių santykių tarp žemės ūkio produkcijos augintojų, perdirbėjų bei vartotojų kūrimą. Planinę ekonomiką keitė rinkos ekonomika, valstybinę ir kolūkinę nuosavybę – privati, žemė grąžinama buvusiems jos savininkams ir paveldėtojams. Žemės nuosavybės teisių atkūrimo procesas užsitęsė. Skubotas žemės ūkio įmonių turto privatizavimas neužtikrino sklandaus gamybos tęstinumo. Sutriko ūkinė veikla, mažėjo pasėlių plotai, gyvulių skaičius, sustojo statybos, nebevyko melioracijos darbai. Smarkiai sumažėjo žemės ūkio produkcijos gamyba. Susiformavo daug smulkių, pusiau natūrinių, nekonkurencingų ūkių.[80]

Narystė Europos Sąjungoje atvėrė dideles galimybes įvairiuose sektoriuose, ypač tai palietė Lietuvos žemės ūkio sektorių. Naujus šalies neurbanizuotų vietovių struktūros pokyčius sąlygoja žemės privatinės nuosavybės teisės atkūrimas ir Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą (Jasaitis ir Ratkevičienė, 2008). Pasiekimai akivaizdūs, žemės ūkis Lietuvoje tapo sparčiausiai besivystančiu sektoriumi tiek ekonomikos, tiek socialinėse srityse. Tačiau tik kas septintas kaimiškų vietovių gyventojas yra tiesiogiai susijęs su agrarinio sektoriaus veikla (Jasaitis ir Ratkevičienė, 2008).

Lietuvoje kaimo gyventojų užimtumas žemės ūkyje kasmet mažėja ir šiuo metu mažiau kaip pusė visų kaimo užimtųjų dirba šiame sektoriuje. Nuosmukį žemės ūkyje lėmė ir tai, kad žemė numatyta grąžinti visiems buvusiems savininkams arba jų palikuonims, gyvenantiems ne tik kaime,

bet ir mieste, nors daugelis jų ir neketino dirbti žemės. [80] Ūkininkavimas nebėra dominuojanti ekonominė veikla daugelyje kaimo vietovių.

Kadangi kaimo vystymasis yra labai dinamiškas ir reliatyvus procesas, problemų sprendimo būdai yra nevienareikšmiški. Lietuvos kaimo vietovėse vykstantis deagrarinizacijos procesas, kuriam būdinga tai, kad praeityje vyravusias agrarines veiklas papildė kitos, susijusios tiek su žemės ūkio produkcijos tolesniu perdirbimu (gilėjimo aspektas), tiek su naujų kaimo vietovei būdingų ar net nebūdingų veiklų skverbimusi (plėtimosi aspektas) verčia problemas nagrinėti ne vien žemės ūkio požiūriu (kada kaimas ir žemės ūkio sektorius – praktiškai beveik sutampantys objektai), bet ieškant daugiafunkciškumo visose kaimo veiklose. [27]

Lietuvoje veikia beveik 200 tūkst. ūkių, žemės valdoje turinčių vieną ir daugiau hektarų naudojamų žemės ūkio naudmenų, ir 166 tūkst. smulkiųjų ūkių. Statistikos departamentas 2010 m. atliko visuotinį žemės ūkio surašymą. Per surašymą apklausti visi ūkininkų ir šeimos ūkiai bei visos žemės ūkio bendrovės ir įmonės, auginančios žemės ūkio augalus ar laikančios ūkinius gyvūnus (8 lentelė).

8 lentelė

Ūkių skaičius ir jų naudojama žemė

Rodiklio pavadinimas	Visi ūkiai		Ūkininkų ir šeimos ūkiai		Žemės ūkio bendrovės ir įmonės	
	2003	2010	2003	2010	2003	2010
Ūkių skaičius	272111	200080	271501	199434	610	646
Naudojamos žemės ūkio naudmenos, tūkst. ha	2491,0	2736,4	2188,3	2368,5	302,7	367,9
Iš jų pasėliai, tūkst. ha	1341,9	1990,7	1088,9	1665,6	253,0	325,1
Vidutinis ūkio dydis pagal žemės ūkio naudmenų plotą, ha	9,3	13,8	8,2	12,0	504,7	573,1

Šaltinis: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys, 2010 m. išankstiniai duomenys.

Apibendrinus išankstinius (2010 m.) surašymo rezultatus, nustatyta, kad ūkių, turinčių 1 ir daugiau hektarų žemės ūkio naudmenų, skaičius Lietuvoje per septynerius metus (nuo 2003 m. žemės ūkio surašymo) sumažėjo daugiau kaip 26 procentais. Labiausiai sumažėjo ūkių, turinčių 2–5 ha naudojamų žemės ūkio naudmenų (palyginti su 2003 m. surašymo duomenimis, jų skaičius sumažėjo 37 proc., arba 49,6 tūkst. ūkių), ir ūkių, turinčių 5–10 ha naudojamų žemės ūkio naudmenų (palyginti su 2003 m. surašymo duomenimis, jų skaičius sumažėjo 30 proc., arba 17,3

tūkst. ūkių). Vieni ūkininkai žemę pardavė, dovanojo, kiti – išnuomojo, tretieji – pasitraukė iš prekinės žemės ūkio gamybos, už tai gaudami paramą pagal kaimo plėtros programą.

Mažėjančiam ūkių skaičiui įtakos turi pokyčiai žemės ūkyje: ūkiai nuolat stambėja, žemei yra keliami geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimai, gyventojai sunkiau prisitaiko prie naujų sąlygų, palyginti lėtai pereina prie alternatyvios ekonominės veiklos bei alternatyvaus žemės ūkio paskirties žemės panaudojimo. Visus septynerius metus nuo 2003 m. visuotinio žemės ūkio surašymo stebimas ūkių stambėjimas. Šią tendenciją patvirtina ir pirmieji 2010 m. surašymo rezultatai. Vidutinis ūkio dydis (pagal žemės ūkio naudmenų plotą) padidėjo nuo 9,3 hektarų 2003 m. iki 13,8 hektarų 2010 m. Didelių, turinčių daugiau kaip 100 hektarų žemės ūkio naudmenų, ūkių buvo 3,8 tūkst. Jie sudarė 2 proc. visų ūkių ir valdė 42 proc. naudojamų žemės ūkio naudmenų. 2003 m. tokių ūkių buvo dvigubai mažiau. Tačiau reikia pažymėti, kad vidutiniai ir maži ūkiai pralaimi konkurencinę kovą dėl paramos ne tik dėl stambiuose ūkiuose turimos masto ekonomijos ir geresnių vadybinių gebėjimų, bet ir dėl jų vaidmens vertinimo visuomenėje, nes tarp ekspertų vis dar labai stiprus požiūris, jog mažesni ūkiai yra neperspektyvūs ir pasmerkti žlugti, o paramos teikimas jiems yra socialinė parama [54].

Šiuolaikinėje poindustrinėje ekonominėje sanklodoje kaimas negali būti vertinamas tik kaip žemės ūkio produkcijos gamybos arsenalas. Dauguma mokslininkų, nagrinėjančių kaimo plėtros problemas, pažymi, jog kaimo vietai dabar ir ateityje vienu metu teks spręsti kelis tarpusavyje susijusius uždavinius:

- 1) gaminti maisto, pluošto bei energetinę žaliavą bei (iš dalies) maisto produktus;
- 2) palaikyti tinkamą regeneruojamų gamtos išteklių (dirvožemio, vandens, oro) kokybę, užtikrinti agroekosistemų stabilumą;
- 3) užtikrinti maisto saugumą ir kokybę;
- 4) išsaugoti ir regeneruoti bioįvairovę, natūralų bei kultūrinį kraštovaizdį;
- 5) išsaugoti, regeneruoti, bei pritaikyti naujai paskirčiai kaimo materialųjį bei dvasinį paveldą;
- 6) kurti ir tinkamai eksploatuoti kaimo viešojo naudojimo infrastruktūrą ir kt.

Kaip jau buvo minėta, ypatingas dėmesys, pasak prof. M. Treinio, skiriamas ekonomikos diversifikavimui kaimo regionuose, kur ūkininkavimas tampa ne vieninteliu sektoriumi šioje ekonomikos šakoje. Vakarų Europos šalyse (Belgijoje, Nyderlanduose, Italijoje ir kt.) pasiteisinęs daugiavandenis žemės ūkis šiandien traktuojamas kaip Europos Sąjungos kaimo plėtros modelis. [100] Todėl R. Grigo (2009) nuomone, pirmiausia Lietuvos valstybė turi keisti dar iš sovietmečio paveldėtą požiūrį, kad kaimas – tai žemės ūkio produktų tiekėjas. Vyriausybė privalo suvokti, kad kaimas – tai ir lietuvių tautos, ir pačios valstybės užgimimo lopšys; kad kaimo etninės kultūros dėka savo unikalesnį veidą gali įgyti įvairios modernaus meno atmainos; kad etninės kultūros ir kaimo

istorinės atminties gaivinimu gali būti pristabdyti jaunimo emigracijos iš šalies srautai ir t. t. Be gyvybingo, ne tiek gamybine, kiek dvasine prasme reanimuojamo kaimo, globalizmo apniktame pasaulyje sunkiau išivaizduojamas ne tik lietuvių tautos tęstinumas, ne tik šiuolaikinės valstybės tvarumas.

Žemės ūkio gamybą ima keisti rekreacinių paslaugų verslas – vienur labiau išplėtotas, kitur – kaip potenciali ateities galimybė (Trofimišinas, 2008).

Apibendrinant daugelio mokslinių šaltinių turinį ryškėja, kas žemės ūkis ir kaimo plėtra yra specifinė šaka, kuriai atitenka daugiau funkcijų nei tik žemės ūkio ir maisto produktų gamyba. Papildomos funkcijos čia siejamos su ne tik komercinių prekių-paslaugų teikimu, bet ir su kaimo istorinio, kultūrinio paveldo, aplinkos išsaugojimu ir puoselėjimu. Neagrarių veiklos sričių plėtra Lietuvos neurbanizuotose vietovėse tik prasideda. Nors pastaraisiais metais asmenų, plėtojančių privatų neagrarinį verslą, sparčiai daugėja, tačiau didžioji tiek gamtos, tiek žmonių išteklių dalis jame dar nepanaudojama. Tai sąlygoja nemažos gyventojų dalies skurdą ir gyvenviečių ištuštėjimą. Gyventojų skaičiaus mažėjimą neišvengiamai lydi paslaugų sferos nykimas – švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros įstaigų uždarymas, asocialaus elgesio apraiškų plitimas. Neurbanizuotų vietovių ekonominės veiklos perspektyvas atveria naujų įmonių (tiek susijusių su agrariniu sektoriumi, tiek nesusijusių) kūrimas, atlyginimas kaimo gyventojams už viešųjų vertybių kūrimą ir saugojimą, kur kas spartesnis kaimo relaksacinių ir rehabilitacinių, pažintinių bei etnografinių išteklių panaudojimas. Naujųjų kaimo funkcijų plėtra atveria galimybes kurti naujas darbo vietas gyventojų namuose arba arti jų. Kaimo plėtros prioritetai Europos sąjungos šalyse nustatomi, atsižvelgiant į specifinius regiono išteklius, socialinę, demografinę situaciją, ūkinės veiklos plėtojimo galimybes. Šiuolaikinė kaimo plėtros samprata įgyvendinama vadovaujantis požiūriu, jog neurbanizuotos vietovės turi tapti žymiai patogesnėmis gyvenimui, darbui bei ateities kartų ugdymui [37]

3.2 Alternatyvių veiklų plėtra kaimo vietovėse

Lietuva dėl gamtinių, socialinių, ekonominių, tradicinių ir kitokių veiksnių įtakos pasižymi didele regionine įvairove. Daugeliu atveju tai lemia žemės ūkio intensyvumo ir efektyvumo teritorinį netolygumą bei skirtingą žemės ūkio subjektų ir didžiosios kaimo gyventojų dalies pajamų lygį bei gyvenimo kokybę. Rinkoje vykstantys pokyčiai spaudžia ūkininkus ir kitus kaimo gyventojus prie jų prisitaikyti įvairinant ūkinę veiklą. Jos įvairinimas (diversifikavimas) gali būti įvairiausių formų: ūkiuose steigiant parduotuves, amatų centrus, plėtojant žemės ūkio produktų perdirbimą, sportą ir rekreaciją, paslaugas, turizmą ir pan. Ūkinės veiklos įvairinimas dažniausiai suvokiamas kaip ekonominių ne žemės ūkio veiklų plėtra kaime. [48] Ūkių veiklos įvairinimas kaime vyksta lėtai, gal kiek sparčiau tose vietovėse, kur pati gamta riboja tradicinę žemdirbystę.

Mokslininkai neretai atstovauja vienai iš dviejų teorinių diversifikavimo perspektyvų. Augimo ir struktūrinės transformacijos teorijų grupė teigia, kad diversifikavimas reiškia augančią ekonomiką, sukuriančią naujas darbo vietas ir didinančią kaimo gyventojų pajamas. Kita teorijų grupė į pragyvenimo šaltinių diversifikavimą žvelgia kaip į paskutinę galimybę smulkiems ūkininkams, nesugebantiems sėkmingai verstis pirminėje žemės ūkio gamyboje. [76]

Ūkinės veiklos diversifikacijos galimybes nagrinėja ir mūsų šalies mokslininkai. Ypač daug dėmesio tam skiriama tarptautinėse kaimo plėtros konferencijose, kurias organizuoja Lietuvos žemės ūkio universitetas, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilniaus, Klaipėdos ir Šiaulių universitetai. R. Dužinskas (2007) ir kiti tyrėjai mano, kad ūkinės veiklos diversifikacija leistų pagerinti gyvenimo kokybę neurbanizuotose vietovėse, sumažintų jų turtinę, kultūrinę ir politinę atskirtį, stiprintų šių vietovių ryšius su visu valstybės gyvenimu. Ši veikla leistų realizuoti vieną svarbiausių demokratijos reikalavimų, kad asmenybės raiškos galimybės kiekvienam visuomenės nariui turi būti vienodos, nepriklausomai nuo jo gyvenamosios vietovės [37].

Lietuvos kaime būtina įvairinti ekonominę veiklą, užtikrinti kaimo gyventojams kitus pajamų šaltinius. Vietoj tradicinio žemės ūkio reikia užsiimti alternatyvia ekonomine veikla. Kaimuose labai svarbi amatų plėtra, kuri laikytina ir kaip paveldas, etninės kultūros dalis [4]. D. Kšivickienė ir E. Ribašauskienė [55], cituodamos Crafts ir kt., (2004) teigia, jog „kaimo amatai – viena ūkinės veiklos įvairinimo formų, gyventojams ne tik teikianti pajamas, bet ir padedanti išsaugoti etnokultūros paveldą“.

Alternatyvi žemės ūkiui veikla reglamentuota Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu, o smulkaus ir vidutinio verslo plėtra – Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymu. Išsivysčiusiose Vakarų Europos valstybėse, vadinamosiose ES narėse senbuvėse, alternatyvi žemės ūkiui veikla sudaro didžiausią ekonominių veiklų balanso dalį. [48]

Kai kurie mokslininkai ūkinės veiklos įvairinimui priskiria ir netradicinį žemės ūkį, kuris kiekvienoje šalyje, priklausomai nuo gamtos sąlygų, istoriškumo, traktuojamas skirtingai. Pavyzdžiui: Airijoje netradicine žemės ūkio veikla laikomas gėlių auginimas, bitininkystė, Jungtinėje Karalystėje – avių ir ožkų pienui auginimas, Estijoje – grybų, vaistažolių auginimas ir pan. Kaip apibendrinant teigia D. Kšivickienė ir E. Ribašauskienė [55] „netradicinė žemės ūkio veikla – tai senų tradicinių ištakų ir didelės reikšmės kaimo ekonomikai neturinti veikla, teikianti ūkininkams pagrindines ar papildomas pajamas. Netradicinių žemės ūkio veiklų produktai užima nežymią dalį žemės ūkio produktų gamybos ir realizacijos struktūroje, dažniausiai realizuojami nišinėse rinkose“. Netradicinė žemės ūkio veikla skiriasi nuo alternatyvios žemės ūkiui veiklos, kadangi yra susijusi su augalų, gyvulių ir kitų gyvų organizmų auginimu.

Pasaulinė praktika rodo, kad alternatyvių žemės ūkio veiklų skatinimas įtakoja kaimo darbingumą, sukuriama tinkamos sąlygos ūkių įvairinimui, įsidarbinimo galimybėms ir

papildomoms pajamoms kaimo vietovėse. Tikslingas paramos krypčių parinkimas įgalina alternatyvių ūkių ir kaimo įmonių kūrimąsi.

Alternatyvių veiklų plėtotė kaimo vietovėse remiamos iš ES struktūrinių fondų, tačiau galima spėti, kad Lietuvos ūkininkai naudotis šia parama neskuba dėl to, kad tiesioginių išmokų mokėjimas ir investicinė parama žemės ūkiui žymiai padidino jų žemės ūkio pajamas ir jie nemato reikalo blaškytis tarp kelių ekonominių veiklų. Bet vis domisi šiomis programomis, nes gyventojai nori keisti susidariusią situaciją kaimo vietovėse bei užsiimti naujomis alternatyviomis veiklomis.

Nacionalinėje kaimo plėtros 2007-2013 metų strategijoje [66;67;115], numatoma, kad iki 2013 metų kaimo gyventojų užimtumas ne žemės ūkio veikloje sieks 70 proc. Mažėjant užimtumui žemės ūkyje, kaime tampa vis svarbesnė smulkaus ir vidutinio verslo plėtotė, kuri laikoma viena iš prioritetinių ekonominės politikos krypčių, remiama iš Europos regioninės plėtros fondo ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai.

Verslumui skatinti ir socialinei atskirčiai mažinti skirtos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonės, kurių bendrasis tikslas - gerinti gyvenimo kokybę ir didinti gyventojų užimtumą kaimo vietovėse. Šios krypties priemonėse „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ ir „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ prioritetas skiriamas projektams, įgyvendinamiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (Visas Plungės rajonas ir dvi Skuodo seniūnijos patenka į mažiau palankias ūkininkauti vietas), ir jų pajamos iš tradicinio ūkininkavimo yra menkos. Įvairinti ūkinę veiklą raginami jauni kaimo žmonės, kadangi jiems tradicinis žemės ūkis atrodo nepatrauklus, o ūkinės veiklos įvairinimas teikia galimybę išbandyti naujas užimtumo formas, realizuoti sukauptas žinias, įgūdžius ir likti gyventi esamoje vietovėje.

Kaimo bendruomenės ir kooperacija yra pagrindas verslų infrastruktūrai vystymui pačiame kaime. Konsultavimo tarnybos veikla ir apimtys turi smarkiai išsiplėsti apimant visą spektrą alternatyvių verslų, paslaugų, integruodamos į šia veiklą mokslo ir mokymo įstaigas, vykdydama tyrimus, kurdama ateities kaimo verslo modelius, atsižvelgiant į vietines, ES ir pasaulines tendencijas prekyboje, perdirbime ir gamyboje [56].

Jei ir toliau sėkmingai judėsime link šio tikslo, išspręsimė bent dalį opiausių mūsų dabarties problemas - Lietuvos piliečiai ne tik masiškai nebeemigruos į užsienį, bet ir pradės grįžti atgal, nes galės dirbti ir gerai užsidirbti čia – Lietuvoje; galėsime pakankamai lėšų skirti mokslui ir žinių visuomenės kūrimui, tai sustabdys „protų nutekėjimą“, nes gabūs jauni specialistai galės patenkinti ne tik savo intelektualinius, bet ir materialinius poreikius neišvykdami iš Tėvynės; tai užtikrins vidinį politinį Lietuvos stabilumą ir užkirs kelią populistinių politinių jėgų destruktiviai veiklai; tai užtikrins tarptautinį Lietuvos autoritetą, galėsime tapti tikrais regiono lyderiais ir savo pavyzdžiu užsitarnauti kitų šalių pagarbą; tai padės išsaugoti ir Lietuvos kultūrinį identitetą, nes tik savo

valstybėje gerai besijaučiantys ir ja besididžiuojantys piliečiai gali sėkmingai išspręsti šį uždavinį intensyvių globalizacijos procesų akivaizdoje.

Kaimo vietovės turi nemažų plėtros galimybių: tai potencialus vystymasis naujuose sektoriuose, kaimo prekės ir paslaugos, turizmas, patrauklios vietos gyventi ir dirbti, tai ir gamtos išteklių bei didelės vertės kraštovaizdžių šaltiniai. Įgyvendindamos Lisabonos tikslus kaimo vietovės, turi išnaudoti visą savo potencialą, kad dar labiau neatsiliktų nuo miesto vietovių, ypač tai taikytina pačioms atokiausioms ir labiausiai su žemės ūkiu susijusioms vietovėms. [60]

3.3. Bendruomenių veiklos prioritetai ir galimybės

Analizuojant kaimo bendruomenių veiklą, pirmiausiai reikia apibrėžti bendruomenės sąvokos sampratą ir reikšmę. Literatūroje randama daug įvairių bendruomenės apibrėžimų, kurie atspindi tam tikrus bendruomenės aspektus arba apibrėžia bendrumo požymį. Vienas iš šių apibrėžimų tai R. A. Nisbet (2000) paminėtas, „bendruomenė yra jausmo ir mąstymo, tradicijos ir įsipareigojimo, narystės ir norėjimo lidinys“. D. Maskoliūnaitės (2003) teigimu, bendruomenės plėtojamos, norint užtikrinti socialinį teisingumą bei pelnyti tarpusavio pagarbą. Kaimo bendruomenių plėtros negalima išivaizduoti kaip atskiro reiškinių, tai dalis bendro visuomenės vystymosi.

Randami ir tokie apibrėžimai, kad bendruomenė tai:

- Kolektyvinio žmonių bendravimo forma;[65]
- Gamybiniais ir kitais santykiais susijęs gyvenimas, kolektyvas;[25]
- Tarpusavio sąveika, sudėtingi, įvairialypiai žmonių kontaktai, atsirandantys iš bendros veiklos poreikių. Ji apima keitimąsi informacija, bendros sąveikų strategijos parengimą kito žmogaus suvokimą ir supratimą;[79]
- Tai žmonių grupė, susibūrusi pagal gyvenamą vietą arba bendrus interesus;
- Teritoriniu pagrindu susibūrę žmonės, susieti bendrais viešaisiais poreikiais ir interesais; [64]
- Kaimo vietovės gyventojų grupė, turinti bendrų ūkinių, socialinių bei humanitarinių tikslų ir siekianti juos įgyvendinti savivaldžiomis koordinuotomis priemonėmis, atskirais atvejais – ir kooperuotais ištekliais.

Filosofijos žodyne pateikiamas toks kaimo bendruomenės apibrėžimas: kaimo bendruomenė – socialinė bendrija, priklausanti pirmųjų bendruomenių tipui. Ankstyvoji kaimo bendruomenė yra teritorinė vienovė didelių šeimyninių bendruomenių, kurias sieja hierarchinio viešpatavimo ir pavaldumo santykiai dažniausiai pagal genealoginio artimumo tam tikram istoriniam bendruomenės įkūrėjui principą. Kaimo bendruomenė sprendžia ekonominius, politinius klausimus. [84]

Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (2003) bendruomenė nurodoma kaip „istoriškai susiklosčiusi pirminė socialinė organizacijos forma su savita kultūra ir jos funkcijomis.

Galima teigti, kad kaimo bendruomenių plėtra – tai galimybė užtikrinti Lietuvos kaimo perspektyvas, sukurti naują kaimo struktūrą. Baršauskienės ir Leliūgienės teigimu, įveikiant skurdą, didelį vaidmenį vaidina pasauliniu reiškiniu virtęs bendruomeninis judėjimas ir juo paremtas socialinių problemų sprendimas žmogaus gyvenamojoje aplinkoje. Žmonėms, patiriantiems skurdą ir visuomenės atskirtį, bendruomenių plėtra gali duoti daug naudos.[15]

Kaimuose vis daugėja žmonių, pasiryžusių gyventi aktyviai, puoselėti savo kaimą, gerinti gyvenimo kokybę. Tokie žmonės jungiasi į kaimiškas bendruomenes, kuria tokios bendruomenės centrus. Žmonių visuomeninį veiklumą gali inspiruoti savi interesai, tačiau būna ir gilesnių impulsų, kuriuos sužadina bendruomeniškumo jausmas bei suvokimas, kad esi susijęs su kitais bendruomenės nariais.[87] Egzistuoja socialinis poreikis jungtis bendriems tikslams ir bendrai veiklai, bendriems įsipareigojimams ir bendrai atsakomybei.

Bendruomenės veikloje svarbiausi veikėjai yra pačios bendruomenės nariai, nes jie žino ko reikia kaimui ir priima geriausius sprendimus. Kuo daugiau vietos gyventojų dalyvauja bendruomeninėje veikloje, tuo jos veikla efektyvesnė. Vietos gyventojų įtraukimas į bendruomeninę veiklą, suteikia naują galimybę geriau pažvelgti į savo kaimo problemas, pamatyti, kad savo aplinkoje yra ir daug stiprybių bei neišnaudotų galimybių. Didelę įtaką naujų narių įtraukimui turi bendruomenės vadovas. Nuo jo atsidavimo bendruomenei, aktyvumo ir turimo laiko priklausys žmonių įtraukimas į bendruomenės veiklą. Pavyzdžiui, Plungės rajono Babrungo bendruomenės „Tėviškė“ (buvusi vadovė - Janina Danielienė) veikloje dalyvauja dvidešimt trijų kaimų gyventojai. Šiai bendruomenei pavyko gauti finansavimą daugybėje projektų. Įkurtas kooperatyvas „Tėviškės žolynai“, kuris ne tik sukūrė naujas darbo vietas, bet ir užtikrino retų augalų ir vaistažolių kultivavimą, jų mokslinį tyrinėjimą.

Kiekvienoje bendruomenėje vyrauja didelė gyventojų įvairovė – gyvenantys karta iš kartos nuolatiniai ir atsikėlę gyventojai, įvairių socialinių sluoksnių, turtingi ir vargšai, įvairaus amžiaus, aktyviai dalyvaujantys bendruomenės veikloje ir visiškai abejingi. Todėl susiduriama su įvairiais poreikiais ir nuomonėmis. [88]

Bendruomenių veikloje dalyvauja įvairių sričių specialistai, turintys skirtingas nuomones, skirtingą pasaulėžiūrą, supratimą apie supančią aplinką ir pan. Nepaisant to, juos sieja bendras požiūris susiburti. Juk patį bendruomenės atsiradimą itakoja toje pačioje teritorijoje gyvenančių žmonių aktyvumas ir noras veikti. Šiuo metu bendruomenių veikloje dominuoja kultūrinė veikla – tradicinių švenčių, sporto varžybų, koncertų, parodų, susitikimų su žymiais žmonėmis organizavimas ir pan. Kaimo bendruomenių nariai sukviečiami įvairių tradicijų puoselėjimui, mielai dalyvauja renginiuose. Tai yra „klasikinis“ bendruomeninio gyvenimo vystymosi kelias. Tačiau

labai abejotina, ar bendruomenės tik tuo dabartinėje sudėtingoje valstybės ūkinėje situacijoje turėtų užsiimti. Kaip rodo tarptautinio žurnalo „LEADER+“ (leidžiamo Briuselyje ir lietuvių kalba) medžiaga, daugelio ES šalių bendruomenės orientuojasi ir į verslo plėtros projektus.

Kaimo bendruomenių finansavimo galimybės yra tiesiogiai susijusios su jos narių vadybos gebėjimais. Siekdamas gauti paramą, bendruomenės turi deramai pristatyti savo planus, įtikinti, kokie bendruomenei reikšmingi ir naudingi bus planuojamos veiklos rezultatai. Kaimo bendruomenėms rengiant pačių pasirinktus ir įtrauktus į Vietos veiklos grupės strateginį planą projektus kartu mokomasi, įgyjama patirties, naujų žinių, įgūdžių iš projektų rengimo ir valdymo srities. Tai leidžia kaimo žmonėms dar geriau suprasti ir pažinti gyvenamąją aplinką bei suprasti savo galimybes rajono, Lietuvos bei ES kontekste. Jie turėtų mokėti sprendimus primantiems asmenims korektiškai ir įtikinamai pateikti savo argumentus dėl finansavimo. [30]

Kaimo bendruomenių finansavimui naudojama LEADER+ programa, kurios tikslas – skatinti kaimo plėtrą. Pagal šią programą remiamas kaimo vietovių atnaujinimas, skatinamas tarpterritorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas ieškant naujų kaimo plėtros idėjų, sukeliančių teigiamus ekonominius pokyčius kaimo vietovėse, teikiama parama kaimo plėtros dalyvių įgūdžių įgijimui, gyventojų aktyvumo skatinimui. Pasak J.Jasaičio [40], kaimo bendruomenės tampa aktyviu partneriu, atsakingu tiek už šių vietovių ekonomiką, tiek už socialinių uždavinių sprendimą.

Kaimo bendruomenių plėtra grindžiama principu „iš apačios į viršų“, tai reiškia, kad plėtros procesą turi inicijuoti patys bendruomenės nariai, o plėtros politika turėtų būti rengiama ir vykdoma taip, kad geriausiai atitiktų bendruomenės, kuriai ji yra skirta, poreikius. E. Stonkutė [39] teigia, kad kaimo plėtros galimybių yra daug, tačiau tik nuo pačių kaimo gyventojų, kaimo bendruomenių, vietos veiklos grupių bei vietos ir nacionalinės valdžios aktyvumo priklauso, kaip bus jomis pasinaudota. J. Čaplikas [74] teigia, kad „kaimo bendruomenė, dalyvaudama LEADER+ programoje, tampa konkurencinga teritorija“, tačiau pabrėžia, kad jos tvari plėtra priklauso nuo gebėjimų:

- plėtoti visus savo išteklius (materialius ir nematerialius), susiejant juos su pagrindiniais plėtros struktūrą kuriančiais elementais;
- bendradarbiaujant su kaimyninėmis teritorijomis rasti/sukurti tinkamą bendro veikimo lauką;
- bendradarbiaujant su kitomis Europos kaimiškosiomis vietovėmis įgyti reikiamų žinių.

LEADER+ programa skatina tarpsektorinį bendradarbiavimą, o tai savo ruožtu didina socialinį kapitalą bei veiksmų suderinimą. Remiantis kitų šalių bendruomenių patirtimi, naudojantis ES suteikta parama, kaimo gyventojai vis labiau stengiasi pakeisti mąstymą, tobulėti ir mokytis bei atsiranda noras patiems būti gerais pavyzdžiais.

Kaimo bendruomenės savo veikla siekia, kad kaimas būtų patraukli ir saugi gyventi vieta, su gera infrastruktūra, gyvybingais verslais, sveika aplinka, išsaugotu ir puoselėjamu kraštovaizdžiu.

Mūsų rajonuose bendruomenės taip pat yra aktyvios. Šiuo metu Plungės rajone yra 17, o Skuodo - 21 kaimo bendruomenė.

4. GYVENTOJŲ STRUKTŪROS IR ŪKINĖS VEIKLOS APŽVALGA PLUNGĖS IR SKUODO RAJONUOSE

4.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Siekiant geriau išanalizuoti darbo temą ir pagrįsti teorinėje darbo dalyje pateiktus apibendrinimus, buvo atliktas Plungės ir Skuodo rajonų kaimiškujų vietovių aktyvių gyventojų, ūkininkų, ir viešojo sektoriaus darbuotojų, bei 10 – 12 klasių moksleivių nuomonės tyrimas. Tyrimas buvo atliktas 2010 m. spalio, lapkričio ir gruodžio mėnesiais. Kadangi dirbame Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyboje, turėjome išskirtinę galimybę apklausti ūkininkus ir aktyvius kaimo gyventojus, nes kasdien mūsų biure apsilanko kelios dešimtys kaimo gyventojų, besidominčių įvairiais žemės ūkio ir verslo plėtros klausimais. Anketinės apklausos būdu buvo apklausta po 80 moksleivių iš Plungės ir Skuodo 10-12 klasių mokinių, norint nustatyti besimokančio jaunimo požiūrį į šiandieninę kaimo situaciją ir išryškinant jų požiūrį į savo perspektyvas ir po 300 kaimiškujų vietovių gyventojų iš Plungės ir Skuodo rajonų. Taip pat buvo atliktas kokybinis tyrimas – interviu, kurio pagrindu buvo tiriamas minimų rajonų kaimiškujų seniūnijų seniūnų ir kaimo bendruomenių pirmininkų požiūris į kaimiškujų vietovių plėtros galimybes ir problemas, siekiama socialiniu, ekonominiu aspektais pažvelgti į gyvenimo kaimiškosiose vietovėse sąlygas ir tuo būdu įvertinti kaimiškujų vietovių gyventojų struktūrą ir jų ūkinės veiklos pokyčius.

Tyrimo objektu buvo pasirinkta Plungės ir Skuodo rajonų kaimiškujų vietovių gyventojų ir ūkininkų, seniūnų ir kaimo bendruomenių pirmininkų, bei 10-12 klasių moksleivių nuomonė apie kaimiškujų vietovių naujų funkcijų plėtros galimybes Skuodo rajone. Darbe keliami tokie tyrimo „Gyventojų struktūros ir jų ūkinės veiklos pokyčiai Plungės ir Skuodo rajone“ **probleminiai klausimai**:

- Kokias ateities perspektyvas mato kaimiškujų vietovių moksleiviai?
- Kokia yra Plungės ir Skuodo rajono gyventojų demografinė padėtis?
- Kokie pagrindiniai Plungės ir Skuodo rajono gyventojų pragyvenimo šaltiniai?
- Ar dirbančių tiesiogiai pirminėje žemės ūkio gamyboje ryškiai mažėja?
- Ką reikėtų akcentuoti, siekiant įgyvendinti tam tikrus pokyčius, susijusius su kaimiškujų vietovių naujųjų (netradicinių) funkcijų plėtra ir įtvirtinimu Skuodo rajone?

Tyrimu buvo siekiama išanalizuoti minimų rajonų kaimiškujų vietovių gyventojų struktūrą, bei nustatyti jų ūkinės veiklos pokyčius naujųjų (netradicinių) funkcijų plėtros aspektu bei įvertinti tolesnes kaimo vietovių plėtros, vystymo galimybes. Tyrimo tikslą apibūdina tokie **daliniai uždaviniai**:

- 1) išsiaiškinti besimokančio jaunimo požiūrį į šią šiuolaikinę kaimo situaciją ir savo ateities perspektyvas;
- 2) ištirti Plungės ir Skuodo r. kaimiškujų vietovių socialinę, ekonominę, demografinę situaciją bei egzistuojančias problemas;
- 3) remiantis tyrimo duomenimis, pateikti konkrečias rekomendacijas dėl Plungės ir Skuodo r. kaimiškujų vietovių plėtros galimybių, žvelgiant į jas per naujų funkcijų prizmę.

Darbe buvo naudotas vienas iš mokslinio tyrimo komponentų – pirminės informacijos apie pažinimo objektą rinkimas, kuris dar vadinamas objekto savybių diagnostika. Diagnostika bendrąją prasme apibrėžiama kaip ypatinga objekto savybių pažinimo rūšis, tarpinė tarp reiškinio mokslinės esmės ir pavienio įvykio pažinimo.

Renkant pirminę tyrimo „Gyventojų struktūros ir jų ūkinės veiklos pokyčiai Skuodo ir Plungės rajonuose“ informaciją buvo taikomas anketinės apklausos metodas. Anketos pranašumas yra surinktos informacijos masiškumas. Anketinės apklausos metu dažniausiai diagnozuojamas ne pats socialinis reiškinys, o respondentų nuomonė apie jį, todėl anketų rezultatų interpretavimui buvo skirtas didelis dėmesys. Atliekant tyrimą buvo panaudotos Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centro sukonstruotos anketos – klausimynai. Kaimo gyventojams ir moksleiviams ir buvo pateiktos skirtingos anketos (žr. 1,2 priedus). Anketa - klausimyną kaimo gyventojams sudarė trys struktūriniai dariniai: įvadinė dalis, demografinių kintamųjų (klausimų) blokas ir diagnostinių (konstrukto) kintamųjų blokas. Įvadinėje dalyje anketos dalyje nurodoma, kas atliko anketavimą, įvardijami apklausos tikslai, pateikiama pildymo instrukcija, įpinama motyvuojančios informacijos. Socialinė – demografinė dalis suteikia informacijos apie respondentų socialinę - demografinę struktūrą. Atliekant kaimo gyventojų apklausą, situacijos analizę norėta atlikti platesniame socialiniame kontekste, todėl pateikiamas nemažas demografinių klausimų blokas: lytis, amžius, išsimokslinimas, darbo ar mokymosi vieta, darbo sritis, šeimyninė padėtis ir kt. Atliekant mokslinius tyrimus svarbu išsiaiškinti, kas sudaro tiriamąją visumą. Tiriamoji visuma darbe apibrėžiama kaip aibė, išskirtų pagal tam tikrą požymį, objektų, iš kurių norima gauti informacijos. Nagrinėjamu atveju tiriamąją visumą sudarė Skuodo ir Plungės rajono kaimiškujų vietovių gyventojai, kurių skaičius 2010 m. statistikos departamento duomenimis Skuodo r. kaimiškosiose vietovėse gyveno 16118 gyventojų, Plungėje 20121. 2010 metais Skuodo r. ūkininkų ūkių registre yra registruota 3730 (žr. 4 priedas) ūkininkų ūkių, Plungės r. 4407 ūkininkų ūkių, kurie ir sudarė tyrimo generalinę visumą, kadangi anketa „Gyventojų apklausa“ buvo dalinama mūsų darbovietėje. Anketos buvo išdalintos Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos Plungės ir Skuodo r. biure atsitiktinės atrankos būdu, ir grįžtamumas buvo didelis, nes anketos buvo pildomos vietoje. Taip pat norint išsiaiškinti jaunų žmonių požiūrį į gyvenimo perspektyvas kaime, buvo atlikta Skuodo ir Plungės r. 10-12 klasių moksleivių apklausa. 10-12 klasių mokinių anketoje

atsisakyta demografinių kintamųjų bloko, didesnis dėmesys skiriamas diagnostiniam kintamųjų blokui, klausimams tiesiogiai susijusiems su kaimo plėtros problematika.

Diagnostinį (konstrukto) kintamųjų bloką abiejose anketose sudaro klausimai tiesiogiai susiję su naujų (netradicinių) kaimiškųjų vietovių funkcijų sistemos realizavimu. Anketose pateikti uždaro ir pusiau uždaro tipo klausimai. Atliekant 10 – 12 klasių moksleivių apklausą stengtasi išsiaiškinti, koks yra moksleivių požiūris į jų ateities perspektyvas ir, svarbiausia, ar jos siejamos su gyvenimu kaime. Pateikti klausimai su reitinguojamais atsakymais dėl ūkinių veiklos galimybių kaime ir atviras klausimas dėl socialinės būklės regione. Respondentų nuomonės tyrimui daugiausia naudoti klausimai su pateiktais galimais atsakymų variantais, taip pat naudota Likerto skalė, kur tiriamieji kokį nors teiginį turėjo įvertinti pagal tokią ranginę skalę: „taip“, „ne“, „nežinau“.

Pagrindinis šio metodo trūkumas tai, kad respondentas gali neteisingai įvertinti savo jausmus ar reakcijas į tam tikrą problemą. Ne visada respondentas būna tikras, kaip elgtųsi vienu ar kitu atveju, todėl renkasi kelis atsakymo variantus, todėl atsakymai gali būti netikslūs. Be to, apklausiamieji gali norėti pasirodyti geresniais, nei iš tikrųjų yra. Šio metodo privalumas yra anonimiškumas, nes tada respondentui nebus nemalonu prisipažinti kai kuriuos dalykus.

Duomenų analizavimas susideda iš trijų etapų [135]:

- 1) *duomenų redagavimas* (visos anketos turi būti pilnai užpildytos);
- 2) *duomenų kodavimas* (duomenų formalizavimo etapas, kai jie turi būti surūšiuojami pagal vientisą sistemą);
- 3) *duomenų apdorojimas lentelėmis* (duomenys dėliojami pagal priklausomybę, naudojamas kryžminės analizės metodas. Duomenų rezultatai iliustruojami grafikais, schemomis ir pan.)

Statistinę duomenų analizę atlikome panaudojant specialią programą statistiniams skaičiavimams atlikti (SPSS 11.5 versija). Analizės rezultatai pateikiami lentelėse, diagramose, atlikti jų apibendrinimai. Duomenų analizei taikėme λ^2 (Pearson Chi kvadrato) kriterijų. Tai yra vienas iš seniausių ir dažniausių neparimetrinių statistinių kriterijų, skirtų tikrinti teiginius apie visą skirstinį (ne atskirą šio skirstinio parametą). Statistinio reikšmingumo reikšmė dažnai žymima p ir vadinama p -reikšmė. Kuo mažesnė p - reikšmė, tuo mažesnė tikimybė, kad stebėtas skirtumas arba ryšys atsirado atsitiktinai. Todėl darbe aptariami statistiškai reikšmingi ($p < 0,05$), esminiai ($p < 0,01$) ir labai reikšmingi ($p < 0,001$) skirtumai tarp požymių.

Atliekant Plungės ir Skuodo rajonų seniūnų, bei bendruomenės pirmininkų apklausą naudojama žodinė *apklausa (interviu)* (žr. 3 priedas). Tai kokybinis tyrimo metodas, kuomet asmeniškai bendraujama su vienu žmogumi ilgą laiką tarpą (1,5-2 h). Šis informacijos rinkimo metodas suteikia galimybę gauti daug ir įvairios informacijos, kurios nebūtų galima gauti atliekant, pavyzdžiui, anketinę apklausą. Būdingas lankstumas, t.y. neapibrėžtumas, neaiškūs bei aktualūs tyrimui klausimai gali būti detalizuoti. Informacijai gauti sugaištama mažiau laiko nei anketinės

apklausos metu. Konkrečiu tyrimo metu naudojama standartizuota anketa (žr. priede), kuri, kaip teigia profesorius Gediminas Merkys [Merkys, G., Urbonaitė-Šlyžiuvienė, D., Vaitkevičius, S. (2004), [103] pasižymi griežta apklausos atlikimo reglamentacija: tiksliai apibrėžiamos apklausos aplinkybės, klausimų formuluotės bei nuoseklumas. Interviu sudarytas iš pagrindinių klausimų apie gyventojų struktūrą ir ūkinės veiklos įvairinimo galimybes. Interviu yra trumpas, lakoniškas, bet labai taiklus ir informatyvus. Interviu metu gauti duomenys bus įterpiami prie anketinės apklausos analizės. Taip bus matomas ryškesnis kontrastas ar tapatumas kaimiškųjų vietovių gyventojų nuomonės ir ekspertų nuomonės.

Duomenų rinkimas. Tyrime pritaikyta *tikslinė atranka* – kai dalyvauja tie asmenys, kurie gali geriausiai atsakyti į analizuojamos problemos klausimus.

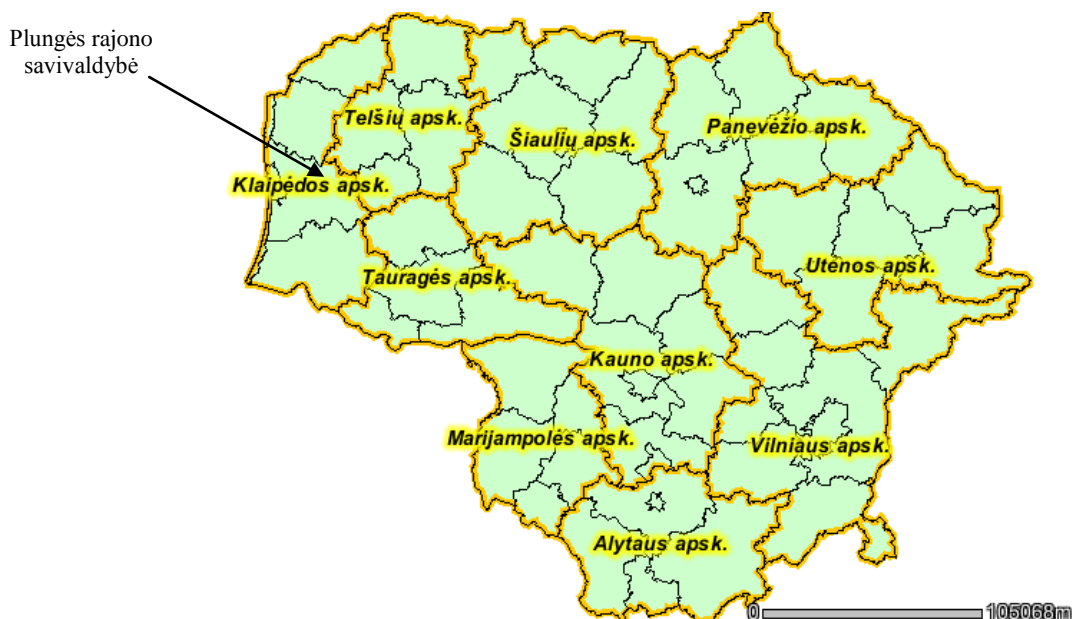
Tyrimų organizavimas. Nuo 2010 m. spalio iki 2010 m. gruodžio atliktos apklausos dviejuose administraciniuose Šiaurės Lietuvos regiono vienetuose, tai: LŽŪKT Plungės ir Skuodo rajono biuruose, seniūnijose, bei mokymo įstaigose. Respondentai, apklausos metu, vertino savo pragyvenimo šaltinius, gyvenamojo būsto kokybę, gyvenimo sąlygas, gyventojų amžių ir skaičiaus pokyčius savo gyvenvietėje, ūkinės veiklos būklę savo apylinkėse, atsakinėjo į klausimus kokias įmones ar įstaigas būtų galima įkurti jų gyvenvietėje siekiant sukurti naujų darbo vietų, kokios didžiausios problemos yra nedidelių miestelių ir kaimo vietovių. Buvo tiriamas moksleivių požiūris į gyvenimo kaime perspektyvas, bei ekspertų nuomonė apie kaimiškųjų vietovių demografinius pokyčius ir ekonominės veiklos diversifikaciją.

4.2. Plungės rajono gyventojų demografinė struktūra ir socioekonominės veiklos bruožai

Plungės rajonas įsikūręs Lietuvos šiaurės vakaruose, Telšių apskrityje, kuriai priklauso didžioji Žemaitijos etnografinio krašto dalis (vakaruose apskritis ribojasi su Klaipėdos, pietuose – su Tauragės, pietryčiuose – su Kauno ir rytuose – su Šiaulių apskritimi). Rajonas ribojasi su Telšių apskričiai priklausančiomis savivaldybėmis: Mažeikių rajono savivaldybe, Telšių rajono savivaldybe, Rietavo savivaldybe ir Klaipėdos apskričiai priklausančiomis savivaldybėmis: Klaipėdos rajono savivaldybe, Skuodo rajono savivaldybe, Kretingos rajono savivaldybe.

Plungės rajonas, esantis tarp Klaipėdos ir Šiaulių rajonų patenka į pagrindinę šalies urbanistinės integracijos ašies įtakos zoną, kuri formuojama perspektyvių tarptautinių transporto koridorių pagrindu ir sieja šalies aukšto lygmens regionus tarpusavyje ir su kaimyninių šalių regionais. Nors geografiniu požiūriu, Plungės rajonas yra automobilių kelių ir geležinkelio sankirtoje, vis tik Lietuvos mastu yra gana toli nuo pagrindinių rinkų – didžiųjų Lietuvos urbanistinių centrų, iš kurių tik Klaipėda yra arčiau nei 100 km (56 km). Tuo tarpu atstumas nuo

Plungės iki Vilniaus yra 287 km, iki Kauno – 185 km, iki Šiaulių – 102 km, iki Panevėžio – 180 km, iki Alytaus – 297 km, iki Marijampolės – 230 km, iki Utenos – 293 km.

10 pav. Plungės rajono savivaldybės vieta. Šaltinis: www.gis.am.lt

Plungės rajonas sudarytas 1950 m. birželio 20 d. iš buvusios Plungės apskrities 30 apylinkių ir Kretingos apskrities 1 apylinkės. 1950–1953 m. rajonas priklausė Klaipėdos sričiai. 1955 m. šiek tiek pakeistos ribos. 1959 m. perduota panaikintų Salantų rajono 3 apylinkės ir Sedos rajono 3 apylinkės. 1962 m. prijungtas Rietavo rajono ir Telšių rajono 1 apylinkė; po 2 apylinkes perduota Klaipėdos ir Šilalės rajonams. 1968 m. šiek tiek pakeistos ribos.

1995 m. įkurta Plungės rajono savivaldybė, pavaldi Telšių apskričiai. 1999 m. gruodžio 21 d. iš pietinės Plungės rajono dalies (Medingėnų seniūnija, Rietavo seniūnija, Tverų seniūnija, dalis Stalgėnų seniūnijos) sudaryta Rietavo savivaldybė, kuriai atiteko šios kadastrinės vietovės: Daugėdai, Giliogiris, Labardžiai, Medingėnai, Pelaičiai, Rietavo miestas, Sauslaukis, Tverai.

Administracinis rajono centras ir vienintelis rajono miestas – Plungė, rajono plotas – 1105 km² (35 savivaldybė pagal plotą Lietuvos Respublikoje), gyventojų skaičius 2009 m. – 43282 gyventojai. Gyventojų tankumas – 39,2 gyv./km² (plg. šalyje – 51,3 gyv./km², Telšių apskrityje – 39,6 gyv./km²). Plungės rajonas užima 25,4 proc. Telšių apskrities teritorijos (Telšių rajono savivaldybė užima 33,1 proc., Mažeikių rajono savivaldybė – 28 proc., Rietavo savivaldybė – 13,5 proc.).

Rajone yra vienas miestas – Plungė, 4 miesteliai: – Alsėdžiai, Kuliai, Plateliai ir Žemaičių Kalvarija, 206 kaimai. Didžiausios gyvenvietės (remiantis 2001 m. atlikto gyventojų surašymo duomenimis) pagal gyventojų skaičių: Plungė (23646), Varkaliai (1234), Plateliai (1021), Alsėdžiai

(956), Žemaičių Kalvarija (798), Kuliai (704), Šateikiai (676), Prūsaliai (640), Babrungas (616), Stalgėnai (465).

Teritoriniu administraciniu požiūriu, savivaldybė suskirstyta į 11 seniūnijų. Seniūnijos daugiaž tolygios (pagal užimamą plotą, gyventojus). Plungės rajono gyvenamosios vietovės yra labai smulkios, kaimai iki 10 gyventojų sudaro 13 proc., o iki 50 gyventojų – 42 proc. kaimų, viensėdžių. Pastaraisiais metais seniūnijose daugėja kaimų, kuriuose nebeliko gyventojų. 2009 m. sausio 29 d. Plungės rajono savivaldybės tarybos nutarimu Nr. T1-11 įsteigtos 66 seniūnaitijos.

11 pav. Plungės rajono savivaldybės suskirstymas į seniūnijas.

Šaltinis. http://lt.wikipedia.org/wiki/Plung%C4%97s_rajono_savivaldyb%C4%97

Plungės rajone 2010 m. pradžioje gyveno 43034 gyventojai. 54 proc. gyventojų - Plungės mieste, 46 proc. – kaimo vietovėse (šalyje vidutiniškai 33 proc. žmonių gyvena kaime, ES šalyse – 25,9 proc.). Plungės rajono savivaldybėje gyventojų tankis 2009 m. buvo 39,2 gyv./km², tai yra mažiau už bendrą šalies gyventojų tankį - 51,3 gyv./km².

Plungės rajonas priskiriamas prie labai didelį rekreacinį potencialą turinčių teritorijų ir įeina į Platelių – Telšių – Varnių rekreacinį arealą, kurio vystymosi prioritetas - gamtinio ir pažintinio turizmo plėtra. Rajonas pasižymi vertingais gamtiniais ir kultūriniais ištekliais. Didžiausia rajono gamtinė vertybė - Žemaitijos nacionalinis parkas. Todėl rajone yra 9 saugomos teritorijos, kurių bendras plotas 27622 ha (~ 25 proc. visos Plungės rajono teritorijos).

Išskirtini kultūriniai ištekliai: Plungės miestas, Plungės (Oginskių) dvaras, sovietinė karinė bazė Plokštinėje, istorinė vietovė Gandinga, Žemaičių Kalvarija. Rajone yra dailės, technikos ir archeologijos paminklų, kuriuos būtų galima panaudoti kuriant įvairius pažintinius maršrutus. Plungės rajonas yra lyderis Vakarų Lietuvoje pagal kaimo turizmo sodybų skaičių, o Lietuvoje nusileidžia tik į Aukštaitijos ežeryną patenkantiems Ignalinos, Molėtų, Lazdijų rajonams. Tiesa,

poilsio kaime paslaugas dažnai teikia sodybas įsigiję ar jas pasistatę ne vietiniai gyventojai, todėl sodybose sukuriama darbo tik savo šeimos nariams.

Plungės rajone veikia beveik 20 įvairių ekspozicijų: poeto V.Mačernio ekspozicija; kraštotyrininko K. Bružo „Žalioji trobelė“; Militarizmo ekspozicija; Platelių dvaro svimas; R. ir J. Jonušių tautodailės ir etnografijos ekspozicija; L. Černiausko privati meno galerija-kūrybinės dirbtuvės.; tautodailininko K. Striaupos klėtelė; Kulių apylinkės ekspozicija; Plungės žydu ekspozicija; Aleksandravo mokyklos ir krašto istorijos ekspozicija; Nausodžio kraštotyros ekspozicija; A. Jucio vidurinės mokyklos istorijos ekspozicija; Žlibinų mokyklos istorijos ir kraštotyros ekspozicija "Sandūra"; Žemaičių Kalvarijos mokyklos ir miestelio istorijos ekspozicija; Stalgėnų kraštotyros ekspozicija; Šateikių istorijos ir etnografijos ekspozicija; Plungės jaunimo mokyklos istorijos ir etnografijos ekspozicija; Plungės meno mokyklos istorinė ekspozicija.

Taip pat Plungės rajone veikia radijo stotis „Spindulys“ bei regioninė televizija „Žemaitijos TV“. Rajone leidžiami trys laikraščiai: „Žemaitis“, „Plungės žinios“, „Plungė“. Laikraščių tiražas per nagrinėjamą laikotarpį išliko nepakitęs.

Rajone dominuoja mažos (iki 4 darbuotojų turinčios) įmonės, kuriose daugiausia dirba tik savininkas ir jo šeimos nariai. Šioms įmonėms paprastai priklauso amatų ir paslaugų įmonės. Didžiausios įmonės rajone yra UAB „Plungės kooperatinė prekyba“, UAB „Vičiūnai ir partneriai“, UAB „Alfva“, UAB „Plungės Jonis“, UAB „Plungės šaltis“, UAB „Palska“, UAB „VVARFF“, AB „Sidona“, UAB „Plungės duona“, UAB „Žemaitijos grūdai“, UAB „Litnaglis“ (pagal įmonių internetinėse svetainėse 2010 m. teikiamą informaciją).

2010 m. sausio 1 d. žemės ūkio naudmenų net 86,6 proc. sudarė ariamoji žemė (48742,56 ha). Dėl vyraujančių nederlingų, rūgščių dirvožemių, bendras žemės našumo balas siekia tik 30,4 – 33,7 balo. Plungės rajono savivaldybėje ūkininkaujantys gauna mažesnius negu vidutiniškai šalyje žemės ūkio augalų derlius.

4.3. Plungės r. tyrimo rezultatai ir jų analizė

4.3.1. Tiriamųjų charakteristika (mokiniai)

Plungės rajono savivaldybėje švietimo įstaigų tinklas yra įvairus: veikia 2 gimnazijos, 4 vidurinės mokyklos, 10 pagrindinių mokyklų, 1 pradinė mokykla ir 2 mokyklos – darželiai, 9 lopšeliai-darželiai, 2 meno mokyklos, sporto mokykla, Suaugusiųjų švietimo centras, Technologijų ir verslo mokykla ir Specialioji mokykla.

2010 metų spalio – gruodžio mėnesiais Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro iniciatyva atlikta mokinių, besimokančių 10-12 klasių mokinių apklausa. Buvo pasirinktos viena

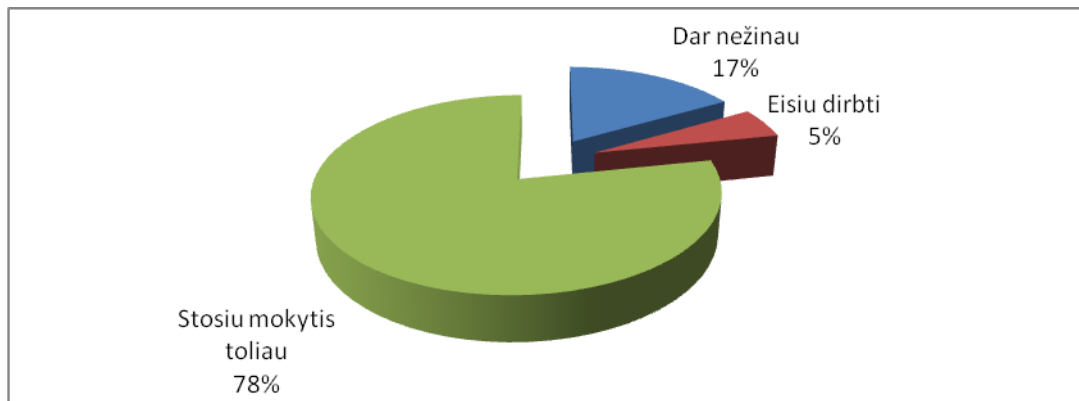
gimnazija ir viena kaimo vidurinė mokykla, t.y. Plungės „Saulės“ gimnazija ir Alsėdžių vidurinė mokykla. Tokį pasirinkimą sąlygojo tai, jog miesto ir kaimo mokinių požiūriai į darbinės veiklos įvairinimo galimybes kaimo vietovėse yra nevienodas. Tyrime dalyvavo 78 10 - 12 klasių mokinių: iš jų 41 miesto ir 37 kaimo mokiniai. Įvertinus apklausos metu grįžusias anketas pateikiame šiuos demografinius duomenis. Kaip matyti, jog savo nuomonę išreiškė 64.1 proc. merginų ir 35.9 proc. vaikinių, iš visų apklaustųjų 52,6 proc. sudaro Plungės „Saulės“ gimnazijos moksleivių ir 47,4 proc. Alsėdžių vidurinės mokyklos moksleivių. Iš paveikslėlio matoma, kad vienuoliktokai buvo aktyviausi (52,5 proc.), dvyliktokai sudarė – 32,1 proc., ir dešimtokai sudarė tik 15,4 proc.

9 lentelė

Respondentų demografiniai duomenys

POŽYMIS	REIŠMĖ	RESPONDENTŲ SKAIČIUS	PROCENTAS
LYTIS:	Mergina	50	64,1 %
	Vaikinas	28	35,9 %
KLASĖ:	Dešimtoje	12	15,4 %
	Vienuoliktoje	41	52,5 %
	Dvyliktoje	25	32,1 %
MOKYKLA:	Miesto	41	52,6 %
	Kaimo	37	47,4 %

Į klausimą „Ką nusprendei daryti, kai baigsi vidurinę mokyklą?“ 78 proc. respondentų nurodė, jog stos mokytis toliau, 5 proc., planuoja eiti dirbti, 17 proc. – nurodė, kad dar nežino ką planuoja daryti (žr. 12 pav.). Gautų duomenų analizė parodo, kad dauguma respondentų planuoja stoti mokytis toliau ir, kad aukštojo mokslo diplomo įgijimas suteikia daugiau galimybių įsidarbinti.

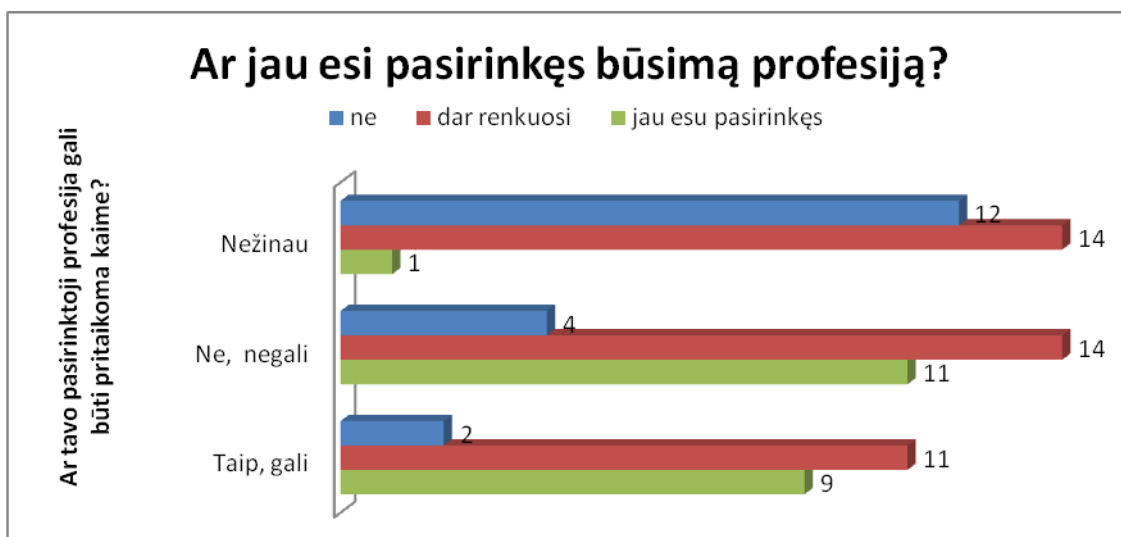
12 pav. Respondentų lūkesčiai baigus vidurinę mokyklą (proc.)

Profesijos pasirinkimas – labai svarbus žingsnis kiekvieno žmogaus gyvenime. Kokią profesiją pasirinkti? Kur studijuoti? Ar po studijų rasiu darbą? Tokie klausimai kankina kiekvieną jauną žmogų. Norint sėkmingai pasirinkti profesiją, reikia įvertinti šiuos veiksnius:

- interesus (kokia veikla įdomiausia?),
- sugebėjimus,
- įsidarbinimo galimybes.

Dažnas atvejis, kai žmogus renkasi būsimą profesiją, pagal tai, ar ji šiuo metu yra prestižinė.

Tyrime buvo domėtasi, ar jau moksleiviai pasirinkę profesiją ir ar ji pritaikoma kaime (žr. 13 pav).

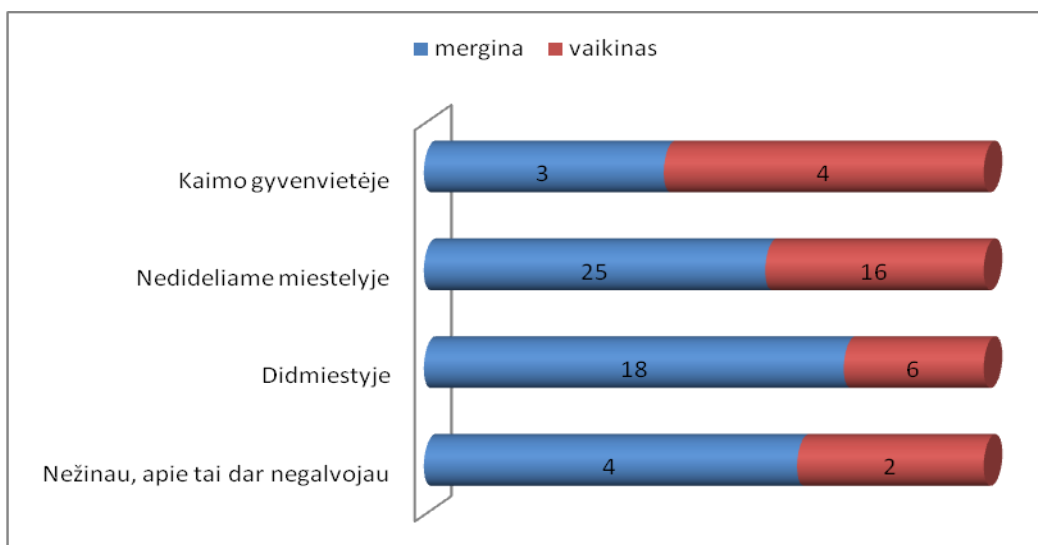

13 pav. Respondentų nuomonė apie profesijos pasirinkimą (proc.)

Tikrinant nepriklausomumo hipotezę gauti statistiškai reikšmingi ryšiai ($p=0,002$) įvertinant mokinių, ar jie jau pasirinkę būsimą profesiją, ir ar pasirinktoji profesija gali būti pritaikoma kaime. 22 mokiniai ($n=78$) atsakė, kad jų pasirinktoji profesija gali būti pritaikoma kaime.

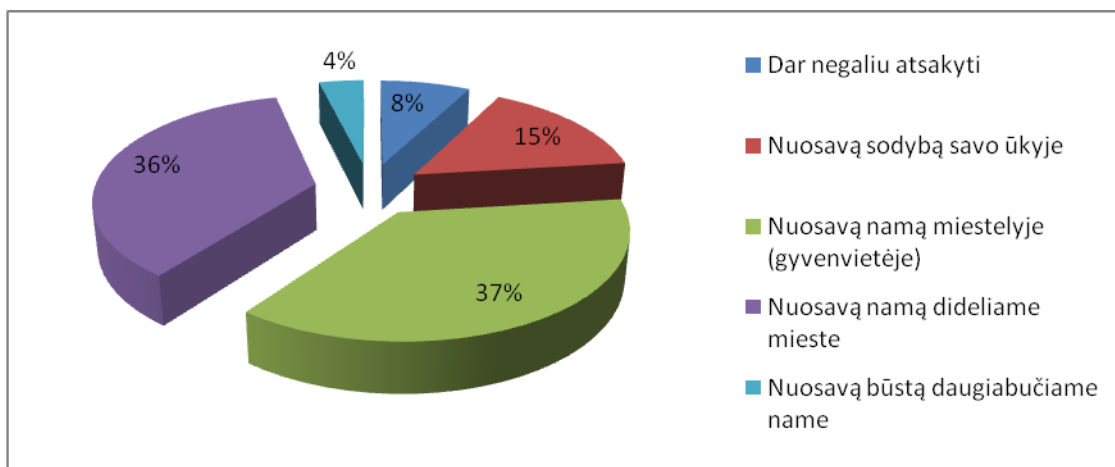
4.3.2. Besimokančių požiūris į kaimą (mokinių nuomonė)

Tyrime buvo domėtasi, kur mokinių nuomone yra gyvenimas patogesnis: dideliame mieste, nedideliame miestelyje ar kaime (žr.14 pav.). Kaip matome iš diagramos 25 merginų ir 16 vaikinių nuomonės sutapo ir jų manymu patogiausias gyvenimas yra nedideliame miestelyje. Didmiesčio patrauklumas traukia 24 apklaustuosius, o kaimo gyvenvietėje norėtų gyventi tik 7 apklaustieji.

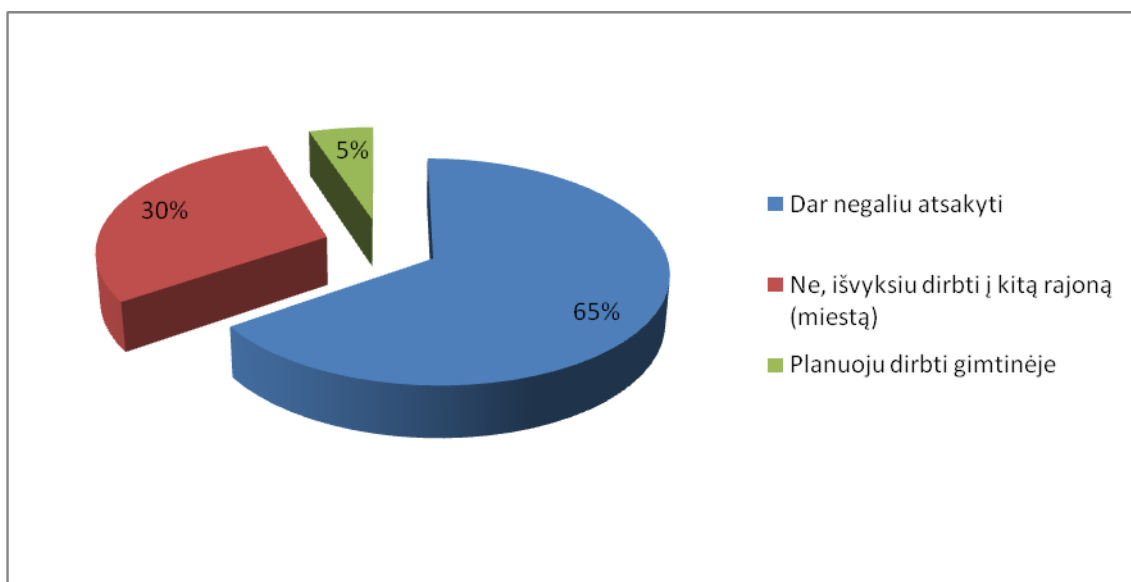
14 pav. Respondentų nuomonė kur gyventi patogiau

Panašiai atsakė mokiniai į klausimą ir dėl gyvenamojo būsto (žr. 15 pav.), kuri norėtų įsigyti. 37 proc. būstą pirkėtų nedideliame miestelyje, 36 proc. norėtų turėti nuosavą namą mieste. Kitų respondentų atsakymai pasiskirstė tolygiai: 4 proc. norėtų gyventi daugiabučiame name, 8 proc. atsakyti dar negalėjo ir 15 proc. norėtų turėti sodybą savo ūkyje.

15 pav. Būsimojo būsto pasirinkimo lūkesčiai (proc.)

Moksleiviai, nurodę, kad nori gyventi didmiestyje ir ten turėti būstą (žr. 16 pav.), atitinkamai pažymėjo, jog įgiję profesiją neplanuoja grįžti į gimtąjį miestą. Kaip matome iš diagramos didžioji dalis, t.y. 65 proc. moksleivių dar nėra apsisprendę ar liks savo gimtinėje, ar planuoja išvykti. Gal šitą sprendimą įtakojo tai, kad didžioji dalis buvo 11 klasių moksleiviai ir jie dar nebuvo tiksliai apsisprendę.

16 pav. Moksleivių požiūris į galimybę įgijus profesiją dirbti kaime (proc.)

Interviu metu ekspertai į klausimą apie paslaugų trūkumą Lietuvos kaime pažymėjo tai, kad „jaunimas nenori gyventi Lietuvos kaime ne dėl paslaugų, o dėl žemų atlyginimų ir aukštų kainų“; „Per silpnai išvystyta gyvenviečių infrastruktūra – kelių ir gatvių būklė, neviseškai centralizuotas vandens tiekimas ir nuotekų šalinimas. Jaučiamas kultūrinės veiklos stygius“.

Į klausimą „Kurie teigiami pokyčiai matomi Jūsų apylinkėse?“ (žr. 10 lentelė) 69,2 proc. apklaustųjų nurodė, kad gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką. Ar moksleivių gyvenamosiose apylinkėse sumažėjo asmenų neturinčių pastovaus darbo, net 47,4 proc. apklaustieji nurodė, kad nežino. 35,9 proc. respondentų nemano, kad jų gyvenvietėse statomi nauji namai, ūkiniai pastatai, tačiau 30,8 proc. šiuos pokyčius pastebi savo gyvenvietėse.

10 lentelė

Teigiami apylinkių pokyčiai

Teigiami požymiai	Respondentai, proc.		
	Taip	Ne	Nežinau
Sumažėjo neturinčių pastovaus darbo	33,3	19,2	47,4
Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	69,2	14,1	16,7
Statomi nauji namai, ūkiniai pastatai	30,8	35,9	33,3

Lentelėje Nr.11 net 62,8 proc. respondentų teigia, kad didžiausia kaimo vietovių ir nedidelių miestelių problema ta, kad šiose vietovėse vis mažiau jaunimo, mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms – 70,5proc. Respondentų atsakymai ar plinta girtavimas ir nevalyvumas beveik pasidalijo po lygiai.

11 lentelė

Didžiausios apylinkių problemos

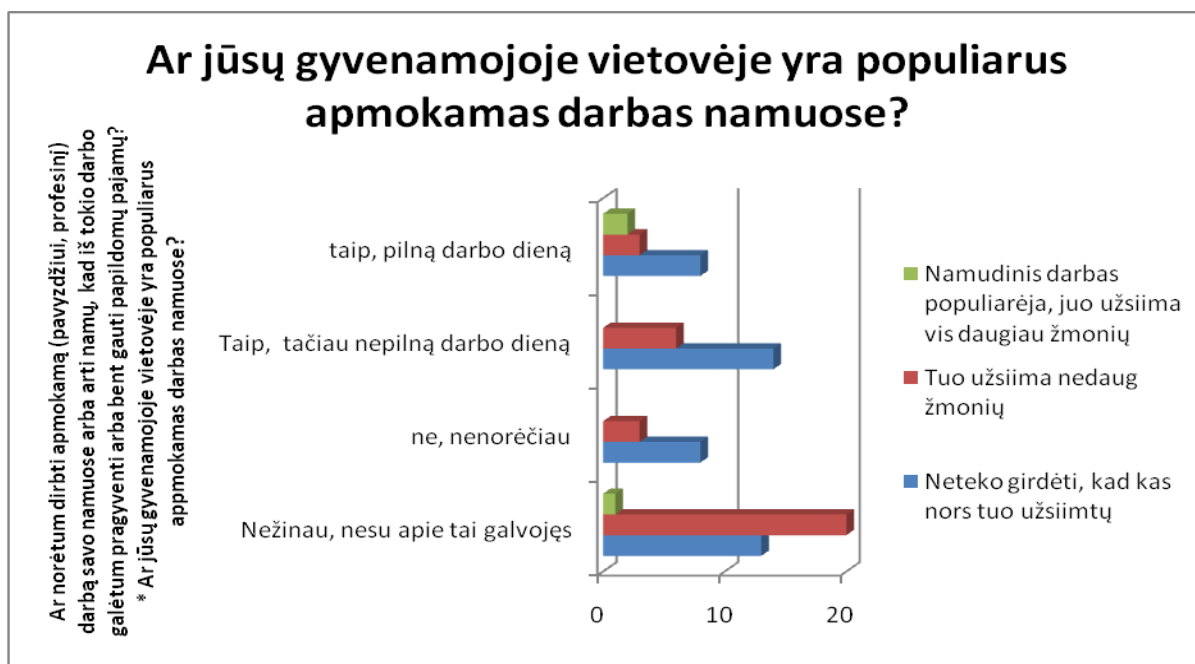
Problemos	Respondentai, proc.		
	Taip	Ne	Nežinau
Šiose vietovėse vis mažiau jaunimo	62,8	21,8	15,4
Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	70,5	9,0	20,5
Plinta girtavimas ir nevalyvumas	29,5	35,9	34,6

4.3.3. Mokinių nuomonė apie pragyvenimo šaltinius kaime

Paklausti, ar norėtų dirbti apmokamą profesinį darbą savo namuose (žr. 17 pav.), ar arti namų 42,3 proc. moksleivių atsakė teigiamai. 43,6 proc. moksleivių dar nežinojo ko nori ir tik 14,1 proc. moksleivių nenorėtų dirbti arti namų. Dauguma moksleivių, kurie nebuvo girdėję apie namudinį darbą, daugumoje pasirinko atsakymą, kad nėra apgalvoję, ar norėtų dirbti namudinį

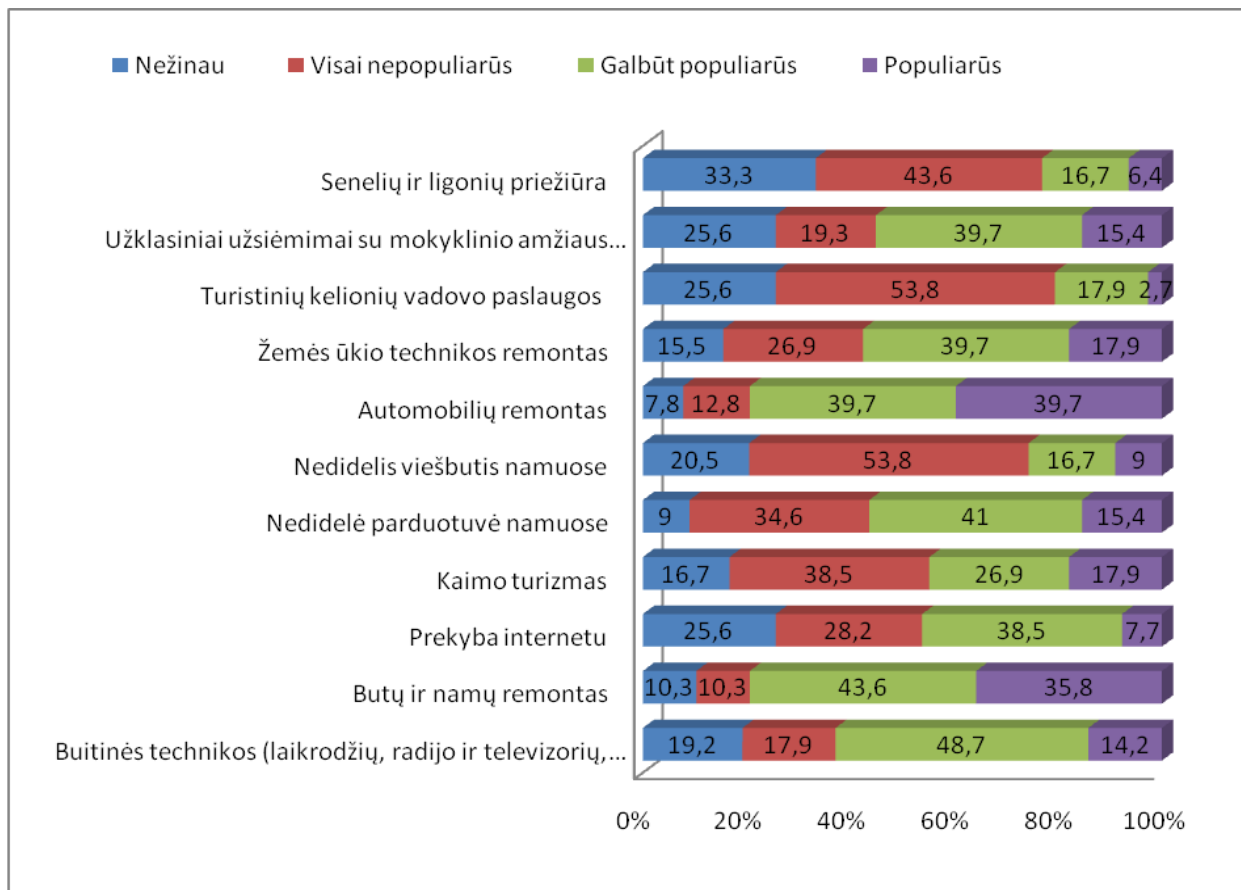

darbą. Atlikus nepriklausomumo hipotezę, nustatyta, kad ryšys tarp požymių statistiškai reikšmingas ($p < 0,032$).

17 pav. Moksleivių požiūris į namudinį darbą, arba arti namų (proc.)

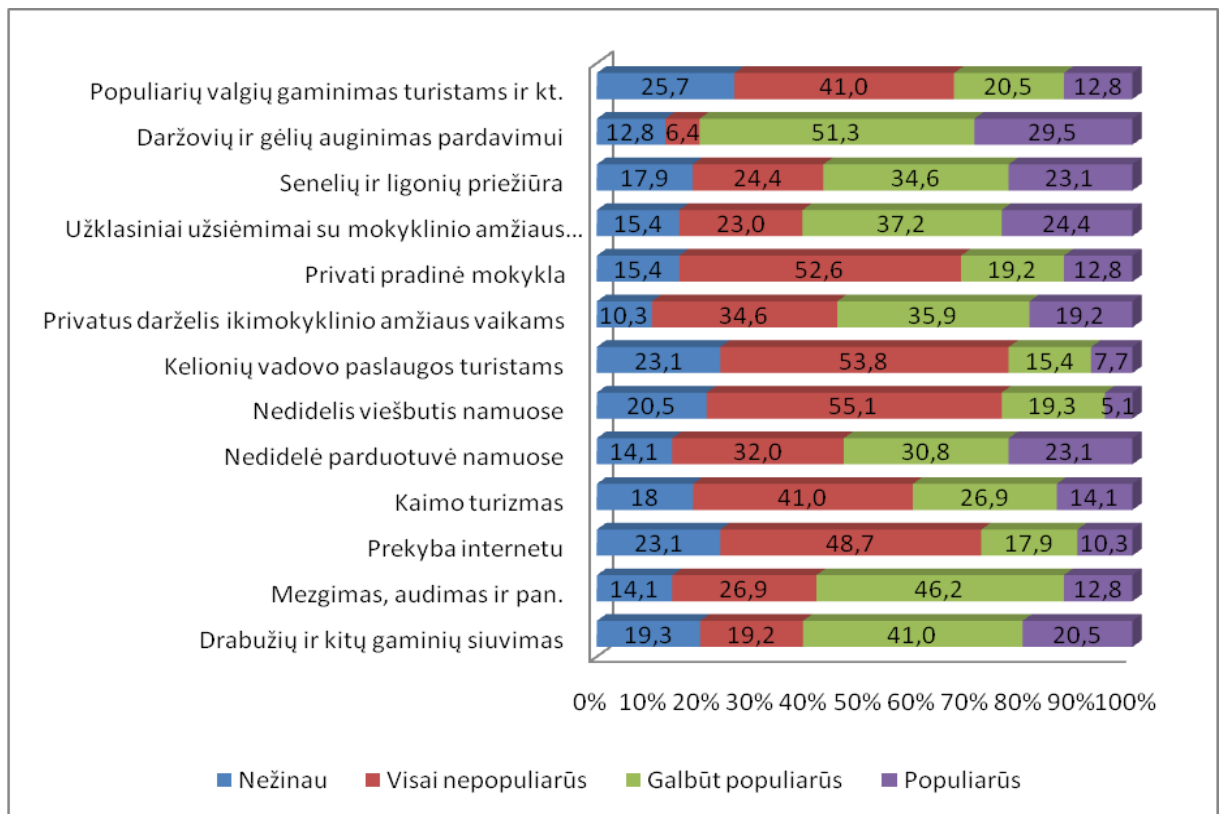
Kaimo gyventojams ūkinės veiklos įvairinimas suteikia ne tik papildomas pajamas, bet ir galimybę susikurti darbo vietą arti savo namų. Tyrime norėta išsiaiškinti, kurie apmokami darbai **vyrams** namuose arba arti namų galėtų būti populiarius jų gyvenamojoje vietovėje. Kaip matoma iš diagramos (žr. 18 pav.) labiausiai mokinių nuomone populiarius būtų šie darbai t.y. automobilių remontas (39 proc.), nes gyvenvietėse visi turi senesnius automobilius kurie dažnai genda; butų ir namų remontas (35,8 proc.), nes visuose butuose ar namuose būtini minimalūs ar didesni remontai. Prie galimai populiarių darbų gyvenvietėje nurodė buitinės technikos (laikrodžių, radijo ir televizorių, skalbimo mašinų ir kt.) remontas - 48,7 proc. respondentų, nedidelės parduotuvės namuose - 41 proc. respondentų. Mokiniai į visai nepopuliariųjų sąrašą įtraukė nedidelį viešbučių steigimą namuose (53,8 proc.) ir turistinių kelionių vadovo paslaugas (53,8 proc.).

18 pav. Respondentų nuomonė apie vyrams tinkamus darbus namuose arba arti namų (proc.)

Mokiniai prie kitų galimų darbų vyrams namuose ar arti namų įvardijo aplinkos tvarkytojų paslaugas, santechnikos darbus, staliaus paslaugas, žemės dirbimo paslaugas.

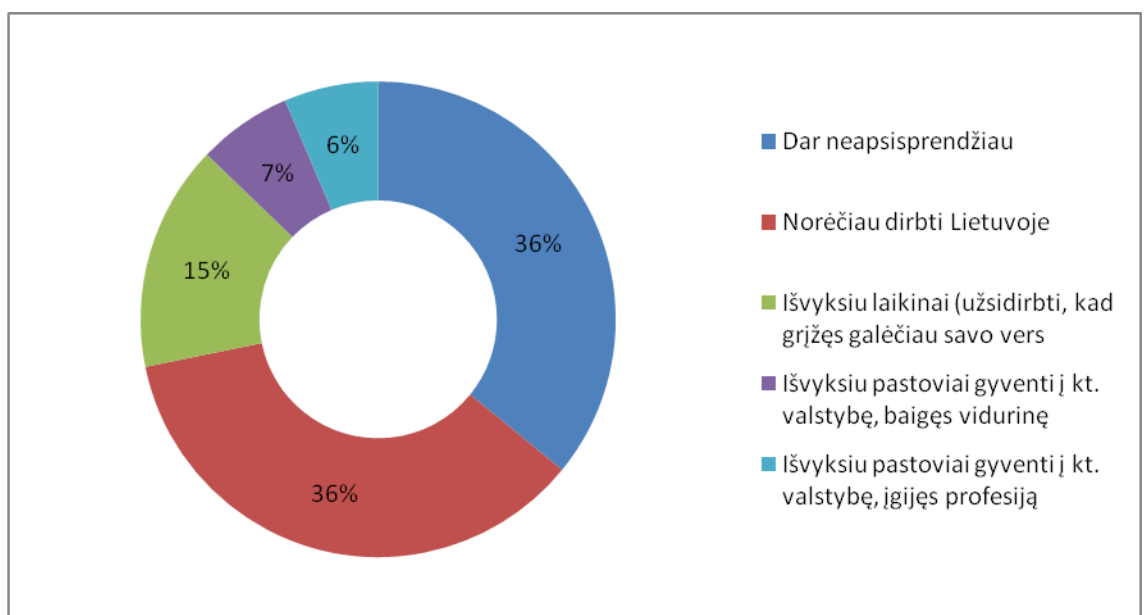
Analogiška lentelė buvo pateikta ir moterims apie galimus apmokamus darbus namuose arba arti namų. Kaip matoma iš diagramos (žr. 19 pav.) labiausiai mokinių nuomone **moterims** populiarūs būtų šie darbai t.y. nedidelė parduotuvė namuose, daržovių ir gėlių auginimas pardavimui, drabužių ir kitų gaminių siuvimas. Mokiniai į visai nepopuliariųjų sąrašą įtraukė tas pačias paslaugas t.y. nedidelių viešbučių steigimą namuose (55,1 proc.) ir turistinių kelionių vadovo paslaugas (53,8 proc.).

19 pav. Respondentų nuomonė apie moterims tinkamus darbus namuose arba arti namų (proc.)

Moterims prie kitų galimų darbų namuose ar arti namų paminėjo auklės paslaugų, kirpėjų, grožio procedūrų kabinetų.

Po nepriklausomybės atkūrimo, beveik du dešimtmečius besitęsianti masinė emigracija iš Lietuvos sukelia nemažai neigiamų pasekmių šaliai. Dauguma ieškodami geresnio gyvenimo išvyko į Jungtines Valstijas ar Vakarų Europos šalis. Mokinių anketoje taip pat buvo pateiktas klausimas „Ar planuojate išvykti į kitą valstybę?“ (žr. 20 pav.)

20 pav. Moksleivių požiūris į išvykimą iš šalies (proc.)

Ir kaip matome iš diagramos, net 13 proc. apklaustų moksleivių norėtų gyventi užsienyje pastoviai, o 36 proc. nori dirbti Lietuvoje, į užsienį važiuoti tik laikinai užsidirbti pinigų norėtų 15 proc. apklaustųjų. Didelis apklaustųjų procentas t.y. net 36 proc. dar nežino, ar dirbs Lietuvoje, ar užsienyje.

Analizuojant interviu metu pateiktus atsakymus į klausimą „Kurios priemonės paskatintų jaunas šeimas kurtis kaime?“, ekspertai atsakė įvairiai: „Galimybė pasinaudoti palankia kreditavimo sistema įsigyjant ar statant būstą, įsigyjant automobilį, žemės ūkio techniką“; „Geros sąlygos kurti verslą, normali mokesčių sistema, statytis būstą kooperatiniu būdu, lengvata įsigyti žemės sklypą...“; „Didesnis visuomenės dėmesys į jaunimą, naujų darbo vietų kaime kūrimas ir didesnis nei minimalus atlyginimas. Kaimuose infrastruktūros gerinimas, naujų paslaugų teikimas“; „Šis procesas Kuliuose jau vyksta. Likusias tuščias sodybas nuperka jaunos šeimos, kurios augina mažus vaikučius. Tai sąlygoja gera Kulių miestelio geografinė padėtis (netoli Gargždai, Klaipėda, geras susisiekimas, stipri vidurinė mokykla Kuliuose, vaikų lopšelis-darželis, ambulatorija ir pan.). Pragyvenimas kaime pigesnis, jei tik žmogus turi norą dirbti. Kai kurias jaunas šeimas galbūt gąsdina neteisingas kaimo įvaizdis – prasigėręs kaimas, nėra visų mano išvardintų įstaigų ir pan. Apie Kulius taip tikrai negalima pasakyti“.

Apibendrinus ekspertų požiūrius išsiskiria jų nuomonės vieni mato kaip pagrindines priemones paskatinti jaunas šeimas kurtis kaime yra infrastruktūros gerinimas ir naujų darbo vietų kūrimas kaimuose, o kiti mato, kad pas juos visa tai vyksta ir tai sąlygoja šie veiksniai.

4.3.4. Tiriamųjų charakteristika (gyventojų apklausa)

2010 m. Plungės r. gyventojų apklausos tyrime dalyvavo 284 respondentai, iš jų 173 moterys ir 111 vyrai. Galime daryti prielaidą, kad apklausoje moterys dalyvavo aktyviau nei vyrai. Daugiausia respondentų pagal amžių tyrime dalyvavo nuo 31 iki 50 metų amžiaus, o tai sąlygoja tai, kad anketos buvo išdalintos į LŽŪKT biurą atėjusiems aktyviems kaimo gyventojams, norintiems pasikonsultuoti įvairiais kaimo plėtros klausimais. Tai potencialiai aktyviausi kaimiškujų vietovių gyventojai, suinteresuoti kaimo bendruomenės ekonominės veiklos įvairinimu, užimtumo didinimu, kultūrinės situacijos gerinimu, t. y. visapusišku kaimo atnaujinimu. Mažiausiai tyrime dalyvavo jaunimas iki 20 metų (4,2 proc.) bei vyresni nei 65 metų asmenys (3,9proc.).

Prie respondentų duomenų labai svarbu išsiaiškinti demografinių užsiėmimą (darbą, mokymąsi), kadangi iš to ar asmuo dirba, mokosi, derina darbą su mokslu, niekur nedirba ir nesimoko galima spręsti apie jo socialinę padėtį, poreikius. Iš visų apklaustųjų net 75,7 proc. nurodė, jog turi darbą ir tik 6,7 proc. nurodė, kad neturi darbo. 7 proc. nurodė, kad mokosi, o 10,6 proc. nurodė, kad dirba ir mokosi. Tyrimas atskleidė, kad dauguma kaimo gyventojų pripažįsta, jog

nuolat augantys reikalavimai darbo rinkoje, akiračio praplėtimas, naujų žinių įgijimas yra skatinantys veiksniai mokytis ir tobulinti savo kvalifikaciją.

Pagal gyvenamąją vietą daugumoje buvo apklausta kaimo gyvenviečių gyventojai (52,8 proc.), 17,6 proc. vienkienių gyventojai ir 29,6 proc. nurodė, kad yra miestelių gyventojai.

Išsilavinimo lygis – vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių gyventojų pajamas ir užimtumą. Tiriant respondentų atsakymus apie išsilavinimą, matome, kad respondentai daugumoje buvo aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis (41,6 proc.) ir bendrojo vidurinio (26,4 proc.) išsilavinimo. Aukštąjį universitetinį išsilavinimą nurodė, kad turi taip pat 26,4 proc. Tie, kurie turi geresnį išsilavinimą, aktyviau dalyvauja bendruomenių veikloje, ir šie gyventojai suvokia žinių svarbą.

Didžiąją dalį (71,1 proc.) tyrime dalyvavusių kaimiškujų vietovių gyventojų yra sukūrę šeimas, 18,7 proc. apklaustųjų nurodė kad yra nevedęs (neištekejusi) ir 10,2 proc. nurodė, kad jų santuoka nutraukta. Pagal demografinę respondentų lentelę Nr.12 matome, kad tyrime dalyvauja daugiau vidutinio amžiaus, sukūrę šeimas, išsilavinę kaimo gyventojai.

12 lentelė

Sociodemografinis repondentų pasiskirstymas

Požymis	Reikšmė	Respondentų skaičius	Procentas
Lytis	Moteris	173	60,9%
	Vyras	111	39,1%
Amžius	Iki 20m.	12	4,2%
	21-30 m.	39	13,7%
	31-40 m.	92	32,4%
	41-50 m.	75	26,4%
	51-65 m.	55	19,4%
	Daugiau kaip 65 m.	11	3,9%
Dirba arba mokosi	Dirbu	215	75,7%
	Mokausi	20	7,0%
	Dirbu ir mokausi	30	10,6%
	Nedirbu ir nesimokau	19	6,7%
Gyvenamoji vietovė	Vienkiemis	50	17,6%
	Kaimo gyvenvietė	150	52,8%
	Miestelis	84	29,6%
Išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	16	5,6%
	Bendras vidurinis	75	26,4%
	Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis	118	41,6%

	neuniversitetinis		
	Aukštasis universitetinis	75	26,4%
Šeimyninė padėtis	Nevedęs (netekėjusi)	53	18,7%
	Vedęs (ištekejusi)	202	71,1%
	Našlys (našlė)	-	-
	Oficialiai nutraukęs (nutraukusi) santuoką	29	10,2%

Tikrinant nepriklausomumo hipotezę ir norėdama įvertinti respondentų pasiskirstymą pagal išsilavinimą amžiaus grupėse, gautas statistiškai labai reikšmingas ryšys ($p=0,000$)(žr. 13 lentelė).

13 lentelė

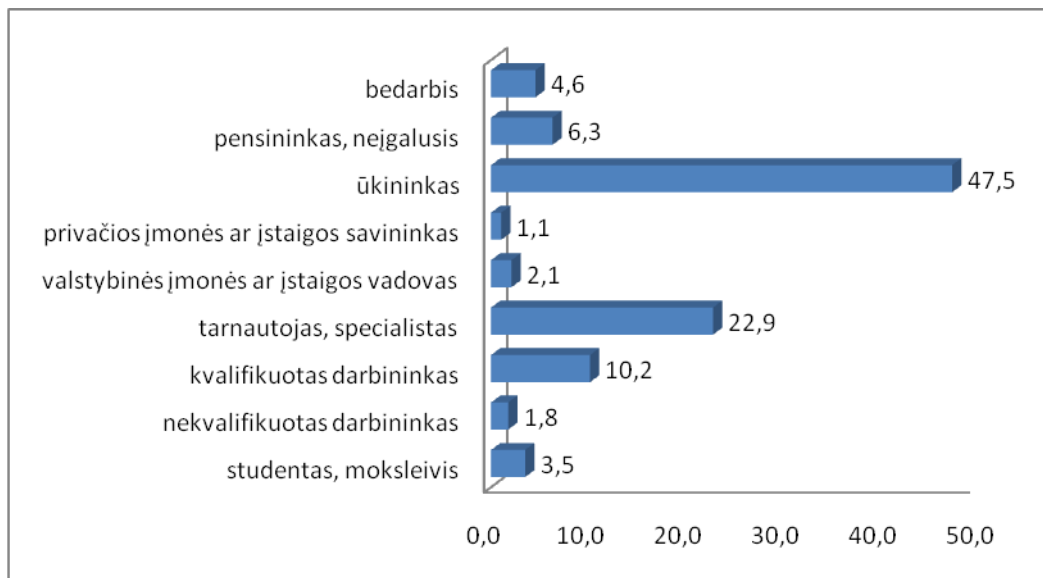
Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą amžiaus grupėse

Išsilavinimas	Iki 30 metų		31-50 metų		virš 51 metų		Iš viso	
Aukštasis universitetinis	9	17,6	60	35,1	6	9,7	75	26,4
Aukštasis neuniversitetinis	15	29,4	63	36,8	40	64,5	118	41,5
Bendras vidurinis	24	47,1	37	21,6	14	22,6	75	26,4
Nebaigtas vidurinis	3	5,9	2	3,2	11	6,4	16	5,6
Iš viso:	51	100	171	100	62	100	360	284
	$X^2=34,414, p=0,000$							

Ekspertams buvo pateiktas klausimas „Kokie žmonės yra aktyviausi dalyvaujant visuomeninėje veikloje. Kodėl?“, jų nuomonė buvo tokia - „Norinčių dalyvauti visuomeninėje veikloje (kaip ir visur tikriausiai) yra nedaug. Tai žmonės, visą gyvenimą aktyviai dalyvavę miestelio gyvenime, kultūrinėje veikloje, dirbę arba tebedirbantys įstaigų vadovais, tiesiog miestelio ateitimi besirūpinantys vidutinio amžiaus arba jau sulaukę pensijinio amžiaus gyventojai. Kodėl – sukaupta patirtis norima perduoti kitiems, noras gyventi miestelyje geriau, švariau, sveikiau, įgimtas noras rūpintis savo gyvenamąją aplinką, aktyviai gyventi, atrasti tikrąją gyvenimo prasmę ir pan“; Aktyviausi yra vidutinio amžiaus gyventojai (35-60). Užauginti vaikai, sutvarkyta buitį, pastovios pajamos (nors ir nedidelės), paties žmogaus intelektas ir kultūra, noras tobulėti“; „Aktyvesni bendruomenėje yra besimokantys bendro lavinimo mokyklose mokiniai, dirbantys valstybiniame sektoriuje ir priešpensijinio – ankstyvojo pensijinio (apie 60-65 m.) amžiaus. Jie dažniausiai sukasi tame pačiame rate bei intensyviai neužiima žemės ūkio veikla“.

Vertinant respondentų atsakymus apie pasiskirstymą pagal veiklos sritį, dauguma (47,5 proc.) yra ūkininkai, kurie dirba savo ūkyje, gauna iš jo pajamas ir turi tradicinį lietuviams užsiėmimą. Nekvalifikuotų kaimo gyventojų (1,8 proc.) darbinis mobilumas yra menkas ir jie daugiausia telkiasi žemės ūkyje. Tarnautojai ar specialistai sudarė 22,9 proc. visų respondentų, tai – žemės ūkio, švietimo, kultūros, medicinos, prekybos sričių atstovai. Jie dirba biudžetinėje

organizacijoje, yra visuomeniški, gerai žino kaimo problemas ir supranta jų sprendimo galimybes. Šių apklaustųjų, tik nedidelė dalis taip pat laisvalaikį dirba savo turimame ūkyje. (žr. 21 pav.). Vertinant apklaustuosius kaimo gyventojus pagal darbo sritį, matome dirbančių žemės ūkyje mažėjimo tendencija. Vertinant iš respondentų atsakymų, išryškėja skaudi kaimui tema – bedarystė, 4,6 proc. respondentų save priskyrė šiai grupei.

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą

Respondentų pagrindinių užsiėmimų pasiskirstymas amžiaus grupėse statistiškai labai reikšmingas. Tai patvirtina apskaičiuotas Pearsono Chi kvadratas (gautas patikimumas $p < 0,000$). Duomenys pateikti 14 lentelėje.

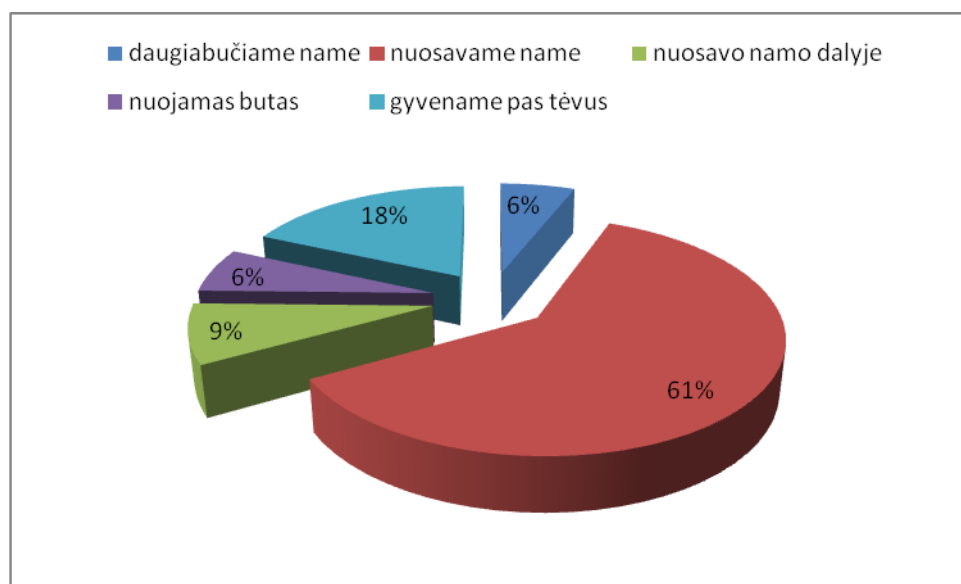
14 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą amžiaus grupėse

	Amžiaus grupės						Iš viso	
	iki 30		31-50		virš 51			
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ūkininkas	23	46,9	84	51,5	28	38,9	135	47,5
Studentas	10	20,4	0	0	0	0	10	3,5
Nekvalifikuotas darbininkas	0	0	5	3,1	0	0	5	1,8
Kvalifikuotas darbininkas	6	12,2	18	11	5	6,9	29	10,2
Tarnautojas, specialistas	9	18,5	44	27	12	16,7	65	22,9
Valstybinės įmonės arba įstaigos vadovas	0	0	6	3,7	0	0	6	2,1
Privačios įmonės arba įstaigos savininkas	0	0	0	0	3	4,2	3	1,1
Bedarbis	1	2	6	3,7	6	8,3	13	4,6
Pensininkas,			0	0	18	25	18	6,3

neįgalusis								
Iš viso	49	100	163	100	2	100	284	100
	$X^2=126,753, p=0,000$							

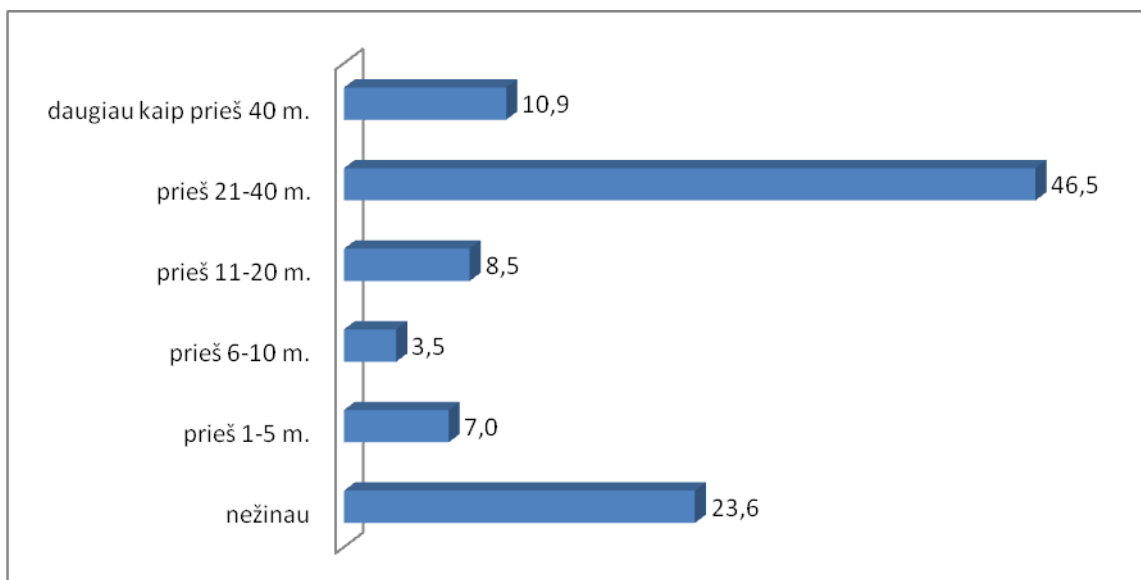
Vienas esminių žmogaus aplinkos elementų yra jo būstas. Apklausa parodė, kad daugiau nei pusė (61 proc.) kaimiškųjų vietovių gyventojų gyvena nuosavuose namuose. Pats kaimo gyvenimo būdas neatsiejamas nuo būtinybės turėti savo sodybą ar bent jos dalį. Nuosavo namo dalyje gyvena 9 proc. respondentų, 18 proc. gyvena pas tėvus. Galima teigti, kad tai apklausoje dalyvavę jauni asmenys, dar neturintys nuosavo būsto. 6 proc. apklaustųjų gyvena daugiabučiame name, taip pat 6 proc. būstą nuomojasi (žr. 22 pav.).

22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būsto tipą (proc.)

Tęsiant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti kada namas pastatytas, kokios būstui teikiamos paslaugos ir t. t. Kaip paaiškėjo, daugiau nei pusė namų (46,5 proc.) pastatyti prieš 21-40 metų. 10,9 proc. respondentų nurodė, jog jų gyvenamasis būstas pastatytas daugiau nei prieš 40 metų ir tik 8,5 proc. respondentų namų pastatyta prieš 11-20 metų (žr.23 pav.). Kadangi didžioji dalis namų statyti prieš daugelį metų, tai 44 proc. respondentų teigia, kad juos būtina remontuoti. 5 proc. nurodo, kad remontuoti jau nėra tikslinga, kadangi būstas jau tokios prastos būklės. Kadangi tik 10,5 proc. apklaustųjų gyvena naujuose namuose iki 10 metų senumo, tai jų dalis nurodo, kad šio būsto remontuoti dar nereikia. Taigi, tendencija naujų būstų statybos yra silpna. Tačiau yra jaunų šeimų, kurios kuriasi kaime, planuoja ir stato nuosavus gyvenamus namus, bet žinoma tai palyginti su visu rajono mastu yra tik kelios dešimtys.

23 pav. Respondentų gyvenamojo būsto amžius

Siekiant į rajoną pritraukti naujų verslo objektų, jaunų ir energingų specialistų, mažinti išvykstančiųjų skaičių ir mažinti socialinę bei ekonominę regiono atskirtį, rajono valdžia turėtų realiai pradėti gerinti gyvenimo sąlygas neurbanizuotose teritorijose. Nors visuose plėtros dokumentuose tai kalbama, tačiau padaryta dar nedaug. Net 43,0 procentų respondentų pažymėjo, kad jų gyvenamojoje teritorijoje nėra vandentiekio. Kaip matėme prieš tai buvusiose diagramose nedidelė dalis apklaustųjų gyvena naujose statybose ir jie sklypuose turi įsirengę nuosavus artezinius gręžinius. Nuo 2008 metų Telšių regione atliekų surinkimas vykdomas centralizuotai ir įvesta bendra apmokėjimo sistema. Komunalinių atliekų surinkimas vykdomas įvairios talpos konteneriais. Žemiau esančioje 15 lentelėje matome, kad labiausiai rūpinamasi centralizuotu šiukšlių bei atliekų surinkimu – 94,4 proc. apklausos dalyvių pažymėjo, kad jų gyvenamojoje teritorijoje ši paslauga teikiama. Centralizuotą šildymą (21,1 proc.) ir centralizuotą karšto vandens tiekimą (15,5 proc.) pažymėjo tik tie kurie gyvena daugiabučiuose namuose.

Centralizuota kanalizacija yra tik nedaugelyje seniūnijų ir jų būklė yra avarinė, jas būtina remontas, todėl ir anketoje pažymėjo kad ši paslauga neteikiama – 74,3 proc. Remiantis Plungės rajono vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros specialiajame plane pateiktais duomenimis: **Alsėdžių ir Kulių seniūnijose** patikimai veikiančių buitinių nuotekų surinkimo sistemų nėra, **Šateikių seniūnijoje** centralizuotas nuotekų surinkimas yra tik Narvaišių, Aleksandravo ir Šateikių kaimuose, **Žemaičių Kalvarijos seniūnijoje** centralizuota buitinių nuotekų sistema yra Žemaičių Kalvarijoje ir Gegrėnuose, **Platelių seniūnijoje** yra viena nuotekų valykla, kuri valo Platelių mieste surinktas buitines nuotekas, **Paukštakių seniūnijoje** buitinių nuotekų sistema yra tik Stanelių gyvenvietėje, **Stalgėnų seniūnijoje** buitinių nuotekų surinkimo sistema yra Stalgėnuose ir Milašaičiuose, **Babrungo seniūnijoje** nuotekų surinkimo sistemos atskiros atkarpos yra Babrungo gyvenvietėje, **Nausodžio seniūnijoje** buitinių nuotekų surinkimo

sistema yra įrengta tik Karklėnuose, Prūsaliuose ir Stonaičiuose. Šios dvi paskutinės seniūnijos yra priemiestinės čia daugėja naujų statybų, iš miesto gyventojai persikelia čia gyventi, daugėja jaunų šeimų. Apie tai interviu metu minėjo ir ekspertai.

15 lentelė

Būstui teikiamos paslaugos

Būstui teikiamos paslaugos	Taip	Ne
Centralizuotas šalto vandens tiekimas	57,0%	43,0%
Centralizuotas karšto vandens tiekimas	15,50%	84,50%
Centralizuota kanalizacija	25,70%	74,30%
Centralizuotas šildymas	21,10%	78,90%
Centralizuotas šiukšlių, atliekų surinkimas	94,40%	5,60%

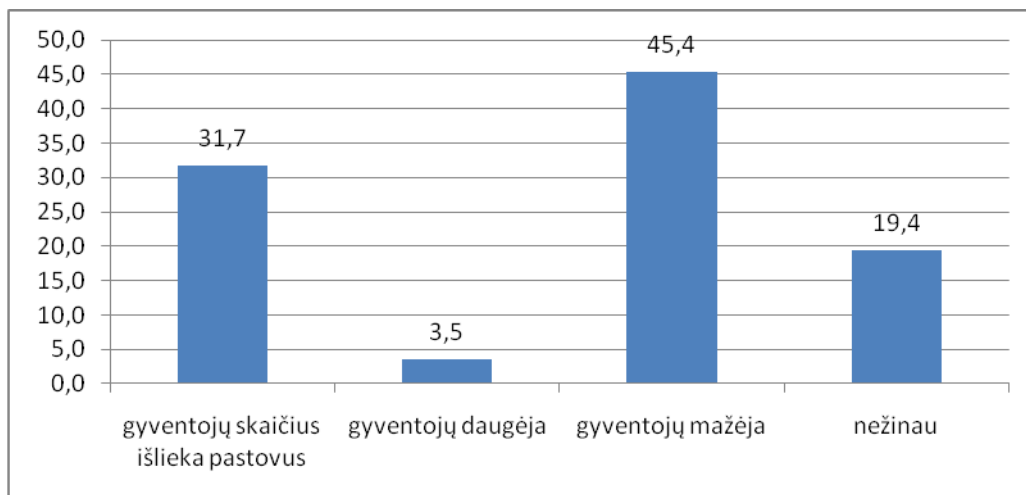
Sodybose ir ūkiuose, kuriuose nėra centralizuoto paslaugų teikimo, viskuo pasirūpinti pavedama patiems gyventojams. Pavyzdžiui nuotekų surinkimo sistemoms keliami nemaži reikalavimai ir norint viską tinkamai įsirengti tenka papildomai investuoti. Taip išauga sodybos ar gyvenamojo namo statybos kaštai. Iš norinčio savo privačius namus turėti piliečio reikalaujama daug, bet visiškai nenorima jam pagelbėti. Individualių namų savininkai ar sodybų šeimininkai šildymu taip pat turi pasirūpinti patys. Tačiau negalvojama, kad daugybė rūkstančių kaminų aplinką teršia daug labiau nei vienas. Be to, galima būtų pasinaudoti ir nuolat atsinaujinančiais energijos šaltiniais. Kaip pavyzdys čia galėtų būti geoterminis šildymas, tačiau jis kainuoja nemažai, o kaimo gyventojai tam neturi tokių lėšų. Aišku galėtų būti taikomas dalinis kompensavimas, juk miestuose už šildymus yra kompensacijos.

Tyrimo metu buvo domėtasi ar turi kompiuterį, ar naudojasi internetu kaimiškųjų vietovių gyventojai nurodė galimybės naudotis kompiuteriu bei internetu pakankamai geros, t. y. 81,3 proc. turi namuose kompiuterį, kuris yra prijungtas prie interneto. 7,7 proc. apklaustųjų turi kompiuterį, tačiau neturi galimybės naudotis internetu, o 10,9 proc. apklaustųjų visiškai neturi kompiuterio. Tai galėtų būti vyresnio amžiaus tyrime dalyvavę asmenys. Kaimiškųjų vietovių gyventojams geras interneto ryšys suteikia jiems puikias sąlygas mokytis ir tobulėti, net dirbti namuose.

Analizuojant tyrimo metu pateiktą klausimą „Ar turi nuosavą automobilį?“, paaiškėjo, kad tik 16,2 proc. apklaustųjų automobilio neturi. Senus, pagamintus daugiau nei prieš 10 metų, turi didžioji dalis kaimo gyventojų (60,6 proc.). Automobilius, pagamintus prieš 6-10 metų turi 17,6 proc., o naujesnius nei 1-5 metų tik 5,6 proc. apklaustųjų. Taigi nors dauguma respondentų ir turi pastovias pajamas, tačiau naujų, brangesnių automobilių negali įsigyti. Kaip paminėjo ekspertai -

„nauji automobiliai nėra patrauklūs kaime ir dėl blogų kelių būklės, trūksta lėšų jų remontui, beveik numarintas ir visuomeninis transportas“.

Prie demografinių kintamųjų bloko galime pridėti ir respondentų nuomonę apie gyventojų skaičiaus kaitą jų gyvenamosiose vietovėse (žr. 24 pav.). Net 45,4 proc. apklaustųjų nurodė, kad gyventojų Plungės rajono kaimiškose vietovėse mažėja ir tik 3,5 proc. nurodė, kad gyventojų daugėja. 31,7 proc. anketinės apklausos dalyvių taip pat teigia, kad gyventojų skaičius jų gyvenamoje teritorijoje beveik nesikeičia ir 19,4 proc. nežino ar jų gyvenamojoje teritorijoje mažėja, ar sparčiai auga.

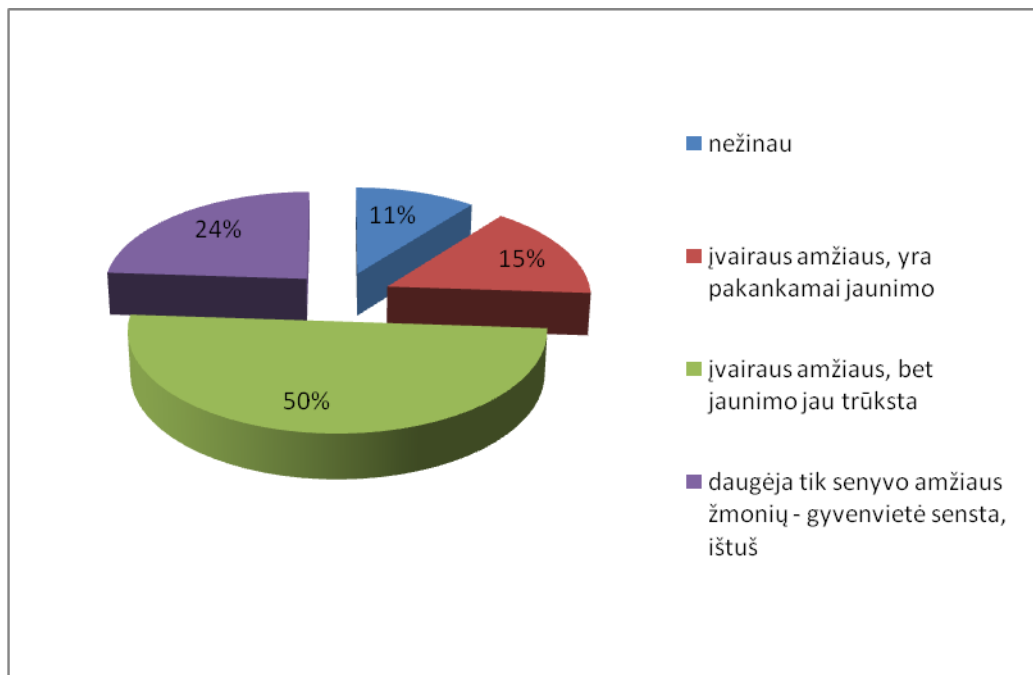

24 pav. Respondentų nuomonė apie gyventojų skaičių gyvenamojoje vietovėje (proc.)

Interviu metu ekspertai apie kaip keičiasi gyventojų skaičius jūsų gyvenvietėje, paminėjo tai: „Kad kiekvienais metais gyventojų skaičius Kuliuose mažėja. Jei prieš 15 metų seniūnijoje gyveno apie 1500 gyventojų, tai 2011 metų pradžioje šis skaičius vos viršija 1400. Viena iš mažėjimo priežasčių – mažas gimstamumas ir žymiai didesnis mirtingumas“; „2010 metais ypatingai sumažėjo gyventojų (Šateikių gyvenvietėje – 106, o visoje seniūnijoje virš 200 gyventojų) ir tai įtakojo gyventojų emigracija, ir tai kad daugiau mirė negu gimė“; Čia gyventojai sėslūs ir didelių pasikeitimų nėra“.

Apibendrinus ekspertų požiūrius, galima daryti prielaidą, kad gyventojų skaičius kiekvienoje seniūnijoje keičiasi skirtingai, tai parodo kiekvieno gyventojų požiūrį į savo gimtinę.

Į klausimą „Kurio amžiaus gyventojai sudaro daugumą jūsų gyvenvietėje?“ (žr. 25 pav.), net 50 proc. visų respondentų nurodė, kad įvairaus amžiaus, bet jaunimo jau trūksta ir 24 proc. nurodė, kad daugėja tik senyvo amžiaus žmonių, gyvenvietė sensta.

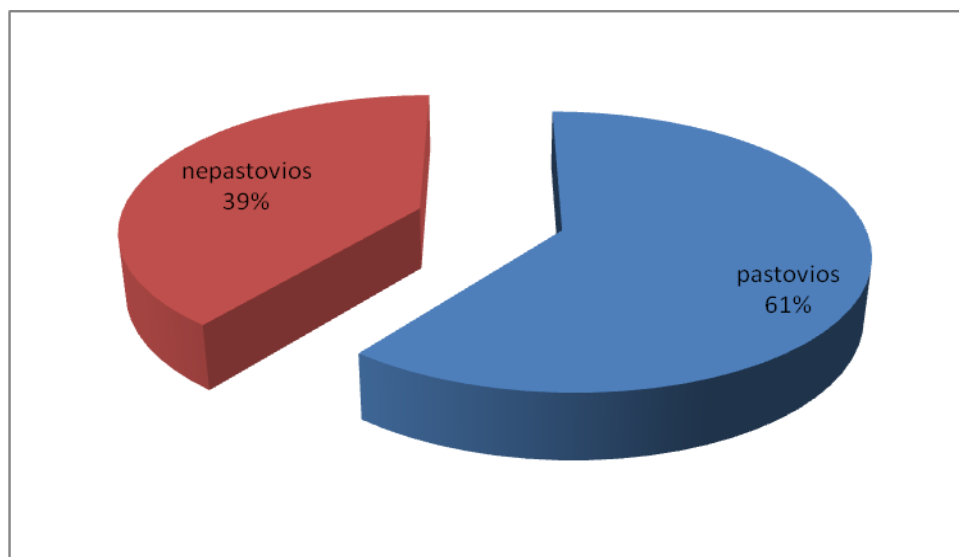

25 pav. Respondentų nuomonė apie daugumą gyvenvietėse (proc.)

Kitų respondentų nuomone (15 proc.) nurodė, kad įvairaus amžiaus, yra pakankamai jaunimo. Tai gali patvirtinti ir ekspertai, kurie interviu metu paminėjo – „*Esame priemiestinė seniūnija, todėl čia kuriasi jaunos šeimos, gimsta mažyliai*“; „*Kaime daugėja pensijinio amžiaus gyventojų, nes gaudami senatvės pensijas ir galėdami apsitarnauti patys bei jausdami ištakų iš kaimo jausmą, nori ramesnio gyvenimo*“; „*Mažai tikėtina, kad jaunos šeimos kelsis gyventi į kaimą. Į netoliese miestų esančius kaimus, šeimos ir dabar keliasi sparčiau. Bet visi nori gyventi gražioje gamtoje ir prie vandens telkinių. Nori ten tik gyventi, bet ne dirbti. Daugelis jau pavargo nuo miesto triukšmo ir nori ramaus poilsio*“; „*Mūsų kaimas šalia Plungės miesto, todėl visas būtiniausias paslaugas mes gauname. Kaimo vietovėje vyksta šiltesnis bendravimas, graži aplinka*“.

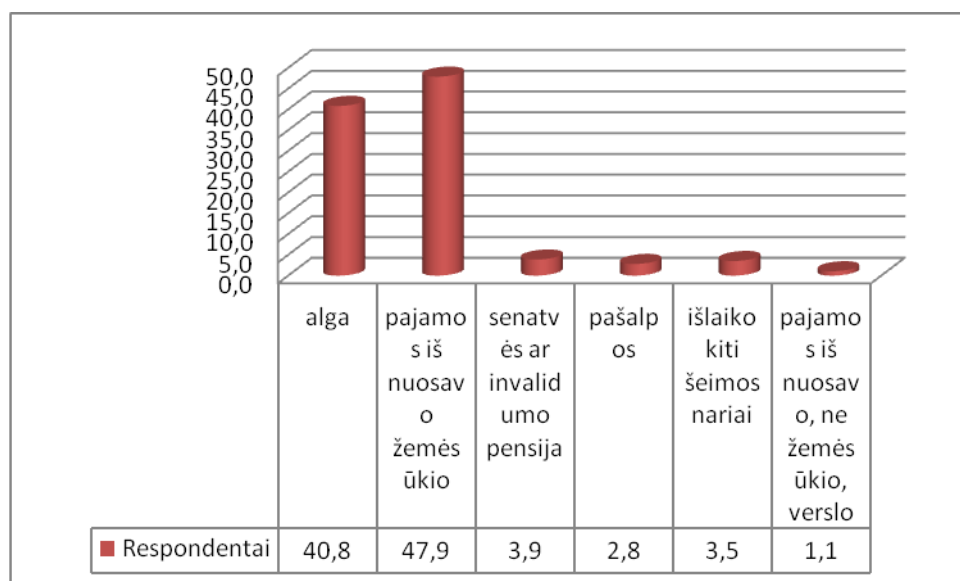
4.3.5. Pagrindiniai gyventojų pragyvenimo šaltiniai

Analizuojant kaimiškųjų vietovių gyventojų pajamas, pasirodo, kad 61 proc. gauna jas pastovias, iš kurių tik 40,8 proc. sudaro vien tik atlyginimas be papildomų pajamų (žr. 26 pav.). Nepastovias pajamas sudaro pajamos iš nuosavo žemės ūkio, ne žemės ūkio verslo, socialinės išmokos ir pan.

26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamų pastovumą (proc.)

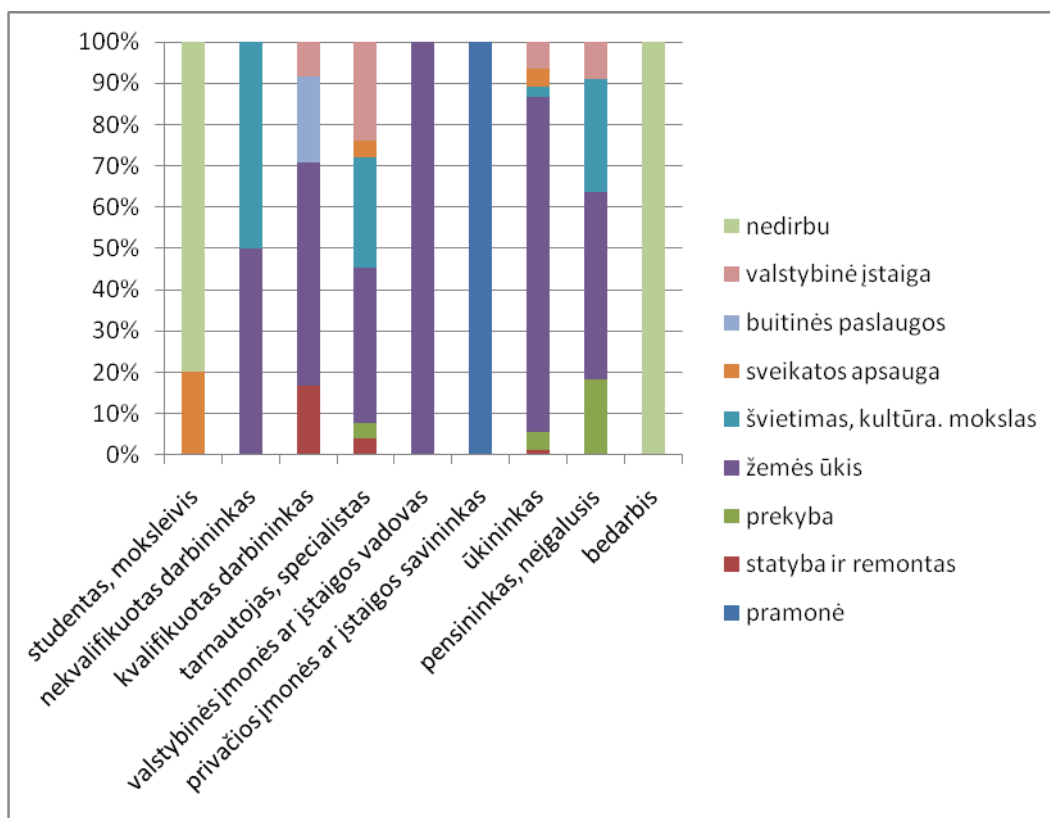
Analizuojant respondentų atsakymus į klausimą apie jų pagrindinį pragyvenimo šaltinį (žr. 27 pav.) 40,8 proc. gyvena iš atlyginimo, 47,9 proc. gyvena iš nuosavo žemės ūkio, 1,1 proc. respondentų gauna pajamas iš nuosavo ne žemės ūkio verslo, 3,9 proc. respondentų pragyvena iš senatvės pensijų ar invalidumo pašalpų. Tačiau reikia pažymėti, kad socialinių išmokų reikšmė kaime mažėja, nes didėja samdomojo darbo pajamos ir pajamos iš verslo ir individualios veiklos. Tik 3,5 proc. dalyvavusių apklausoje atsakė, kad yra išlaikomi dirbančių šeimos narių. Dauguma apklaustų respondentų dirba seniūnijose specialistais, nedidelė dalis mieste. Ekspertų nuomonė apie pagrindinį seniūnijos gyventojų pragyvenimo šaltinius buvo tokia: „Ūkininkavimas, darbas biudžetinėse įstaigose (mokykla, seniūnija), pensijos, pašalpos“; *Smulkūs ūkeliai, gyvulių auginimas ir nemaža dalis važiuoja dirbti į miestą*“; *Didžiąja dalimi darbinės pajamos už samdomą darbą tiek valstybiniame, tiek paslaugų sektoriuje (ne vietoje, o aplinkiniuose miestuose), toliau ūkininkų ūkių pajamos*“.

27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pragyvenimo šaltinį (proc.)

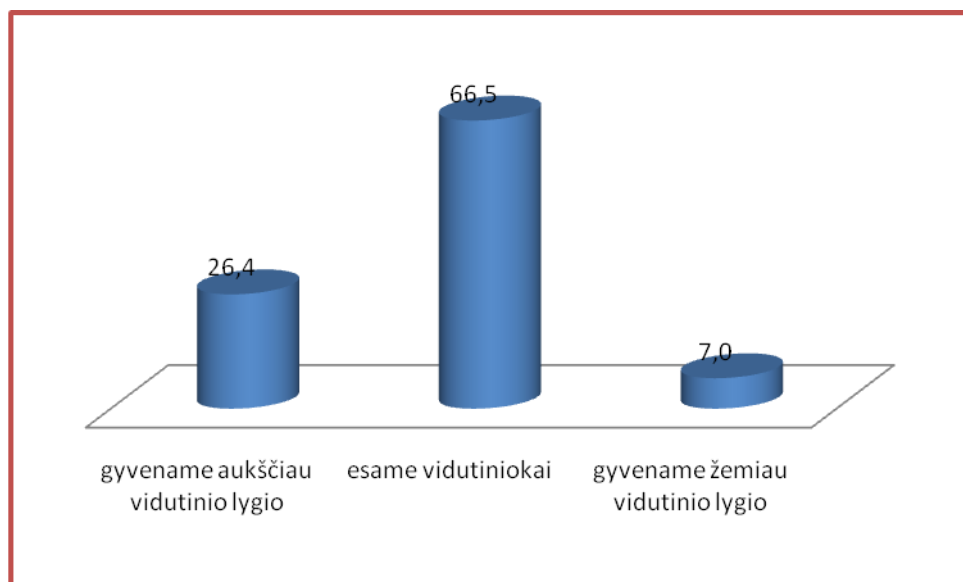
Interviu metu ekspertai apie pašalpų teikimo sistemą – paminėjo, kad „pašalpų mokama per daug. Reikėtų suteikti darbo, o ne mėtyti pinigus pavėjui. Juk daugelis, gaunančių pašalpas, dirba kur nors nelegaliai“; „Pašalpų skyrimas šeimoms ir asmenims tik dalinai sprendžia jų buitines problemas. Dažnai jų gavimas nemotyvuoja gavėjus užsiimti darbine veikla ir siekti kažkokios perspektyvos pagerinti savo šeimos ar asmeninę gyvenimo kokybę“.

Analizuojant respondentų atsakymus apie pasiskirstymą pagal pagrindinį užsiėmimą darbo srityje (žr. 28 pav.) nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp nuosavybės dydžio priklausomybės nuo amžiaus grupės ($X^2=748,155$, $p=0,000$).

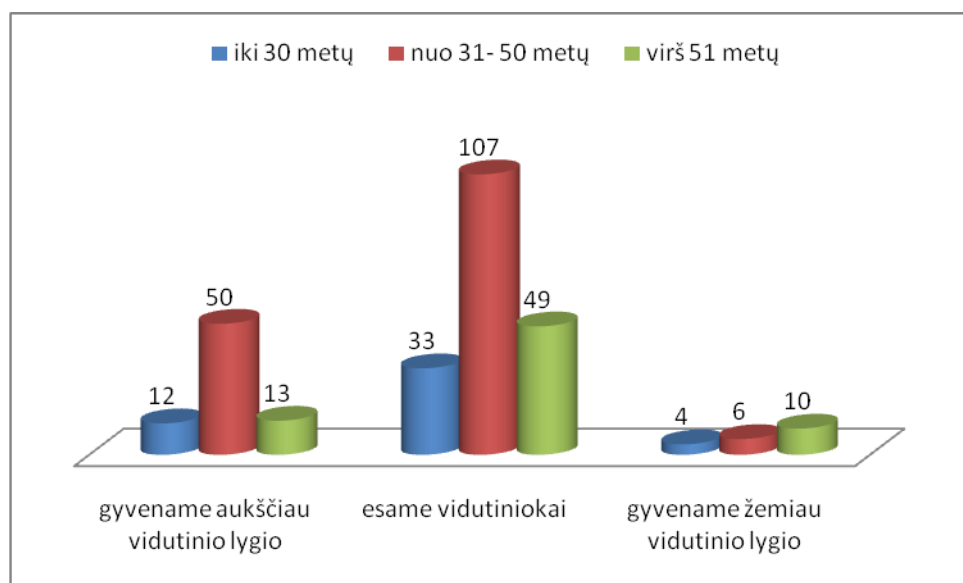
28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą darbo srityje (proc.)

Analizuojant 29 paveiksle pateiktus duomenis galima pastebėti, kad didelė dalis apklaustųjų (66,5 proc.) savo gyvenimo sąlygas kaimiškoje vietovėje įvertina tik vidutiniškai. Žemiau nei vidutiniškai save vertina 7,0 proc. respondentų ir net 26,4 proc. mano, jog gyvena aukščiau vidutinio lygio.

29 pav. Respondentų savo gyvenimo sąlygų vertinimas (proc.)

Žinoma, šis vertinimas yra subjektyvus, kurį daugiausia nulemia asmeniškias individualių poreikių bei vertybių suvokimas. Toks vertinimas labai priklauso nuo daugelio aplinkybių, t. y. nuo aplinkos, kurioje asmuo gyvena, nuo galimybės dirbti pagal profesiją, nuo savarankiškos ūkinės veiklos pobūdžio ir pan.

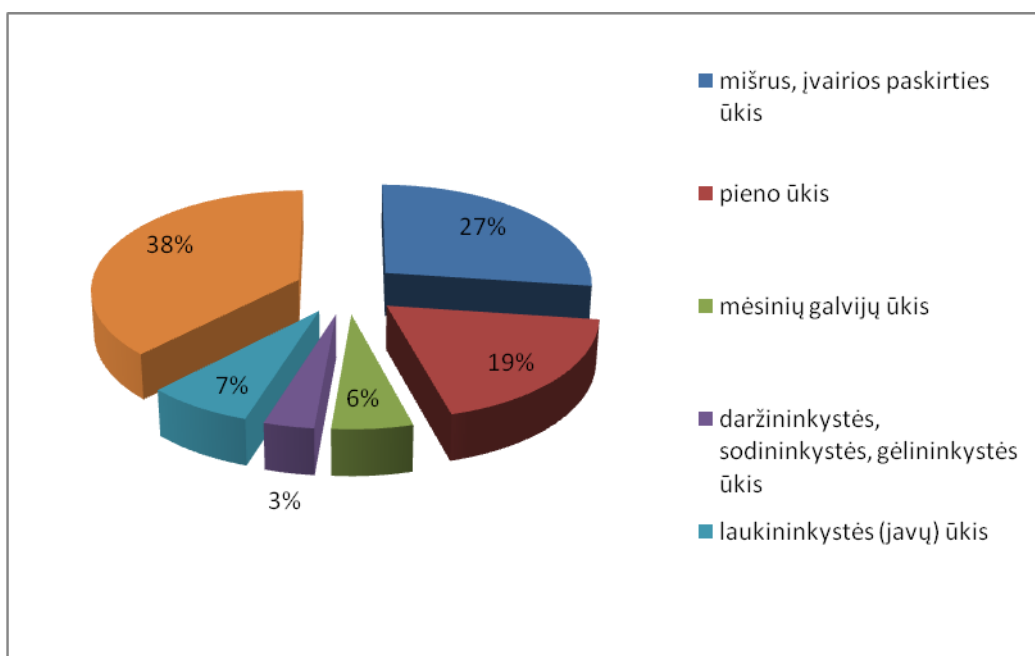

30 pav. Respondentų gyvenimo sąlygų pasiskirstymas amžiaus grupėse

Analizuojant respondentų atsakymus apie savo gyvenimo sąlygas (žr. 30 pav.), nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp gyvenimo sąlygų priklausomybės nuo amžiaus grupės ($X^2=10,638$, $p=0,031$).

4.3.6. Pirminės žemės ūkio gamybos pokyčiai ir kaimiškųjų vietovių naujų funkcijų plėtros galimybės

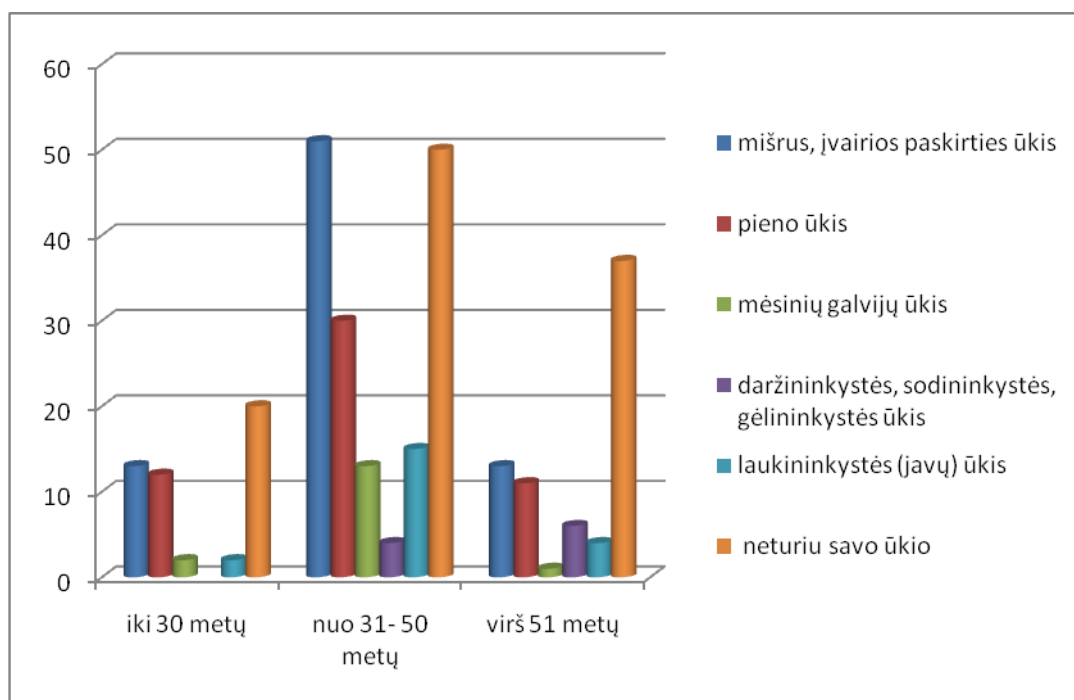
Pagrindinė ūkininkavimo forma tarp apklaustųjų (žr. 31 pav.) yra mišrūs, įvairios paskirties ūkiai (27 proc.). Nesant nusistovėjusioms žemės ūkio produkcijos pardavimo kainoms, ūkininkai nesiekia specializuoti savo ūkio viena verslo kryptimi. Pieno ūkyje dirba 19 proc. apklaustųjų respondentų, o mėsinių galvijų ūkius turi 6 proc. javų auginimas (7proc.) mūsų vietovėse yra nedidelis, nes žemės našumo balas labai žemas, taip pat mūsų rajonas priskirtas prie mažiau palankių vietovių. Daržininkystės sodininkystės, gėlininkystės ūkius turi tik 3 proc. apklaustųjų. Net 38 proc. apklaustųjų neturi nuosavo ūkio, šią dalį sudarė apklausti švietimo, medicinos, kultūros, žemės ūkio specialistai, privačios įmonės savininkai, valstybinės įmonės vadovai.

31 pav. Respondentų nuosavo ūkio pasiskirstymas pagal veiklos pobūdį (proc.)

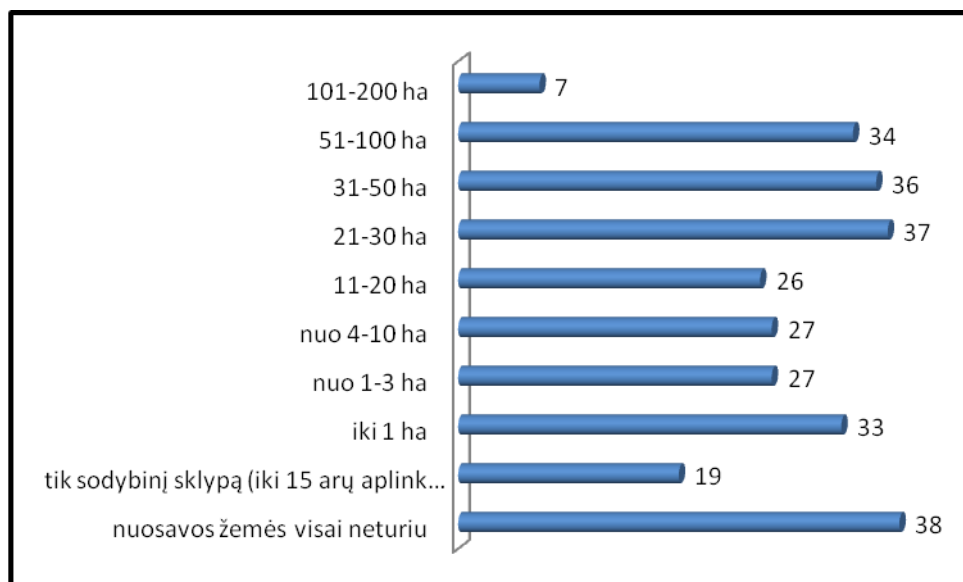
Respondentų ūkio veiklos pobūdžio pasiskirstymas amžiaus grupėse statistiškai reikšmingai skiriasi. Tai patvirtina apskaičiuotas Pearsono Chi kvadratas (gautas patikimumas $p < 0,01$). Duomenys pateikti 32 pav.

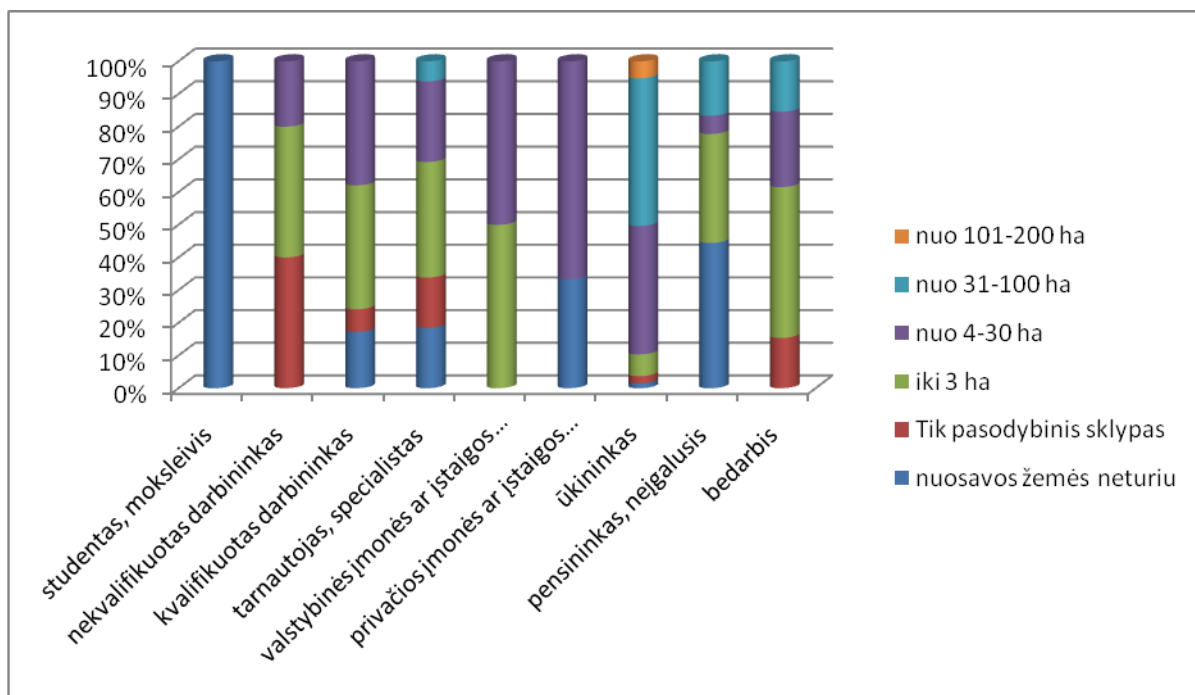
32 pav. Respondentų nuosavo ūkio pasiskirstymas pagal veiklos pobūdį amžiaus grupėse (proc.)

Nuosava žemė – ūkio pelningumo ir stabilumo garantas. Sprendžiant iš pateiktų respondentų atsakymų į klausimą kiek turima nuosavos žemės (žr. 33 pav.), matyti, kad (38 respondentai) nuosavos žemės visai neturi, 19 respondentai turi tik sodybinį sklypą aplink namą ir beveik pusė respondentų turi nuo 21 iki 100 ha nuosavos žemės, ir dabartinėmis rinkos sąlygomis, galime laikyti juos prie stambesniųjų ūkių. Nors žemė yra vienas svarbiausių žemės ūkio verslo veiksmų, turinčių daugiau nei 100 ha, tarp apklaustųjų respondentų buvo net 7, kurie turi daugiau kaip 100 ha. Tai rodo, kad mūsų rajone vyrauja vidutiniai ūkiai, kurie šiuo metu naudojami Lietuvai skiriama ES parama. Šios paramos pagalba didesnieji ūkiai labai stipriai sustiprės, o mažiems ūkiams liks tik pasitraukti iš prekinės žemės ūkio gamybos. Kaip matome buvo apklaustas pakankamai didelis spektras ūkininkų – nuo pačių smulkiausių, iki ganėtinai stambių, dirbančių ne tik nuosavą, bet turintys ir nuomojamos žemės.

33 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuosavos žemės turėjimą

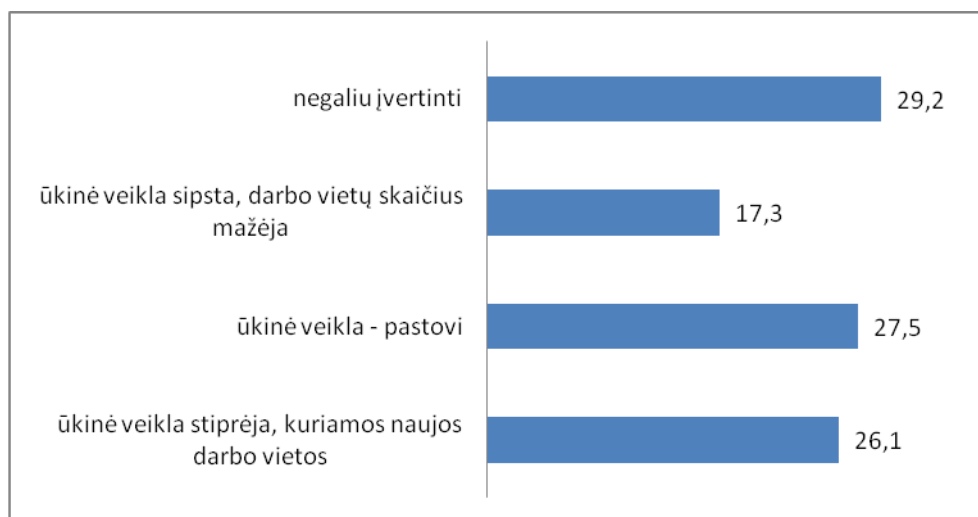
Tikrinant nepriklausomumo hipotezę ir norėdama įvertinti respondentų pasiskirstymą pagal nuosavos žemės plotą amžiaus grupėse, gautas statistiškai labai reikšmingas ryšys ($X^2=214,220$, $p=0,001$)(žr. 34 pav.).

34 pav. Respondentų pagrindinio užsiėmimo pasiskirstymas pagal nuosavos žemės turėjimą (proc.)

Rinkoje vykstantys pokyčiai verčia ūkininkus ir kitus kaimo gyventojus prisitaikyti prie kintančios situacijos įvairinant ūkinę veiklą. Jos įvairinimas (diversifikavimas) gali būti įvairiausių formų: ūkiuose steigiant parduotuves, amatų centrus, plėtojant žemės ūkio produktų perdirbimą, sportą ir rekreaciją, paslaugas, turizmą ir pan. Ūkinės veiklos įvairinimas kaime remiamas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, tačiau galima spėti, kad Lietuvos ūkininkai naudotis šia

parama neskuba dėl to, kad tiesioginių išmokų mokėjimas ir investicinė parama žemės ūkiui žymiai padidino jų žemės ūkio pajamas ir jie nemato reikalo blaškytis tarp kelių ekonominių veiklų. Analizuojant respondentų nuomonę apie ūkinės veiklos jų vietovėje būklę (žr. 35 pav.): 26,1 proc. apklaustųjų nurodė, kad ūkinė veikla stiprėja, kad kuriamos naujos darbo vietos. 27,5 proc. teigė, kad ji išlieka pastovi, o 17,3 proc. nurodė, jog ūkinė veikla silpsta. Didelė dalis apklaustųjų (29,2 proc.) negalėjo įvertinti ar ūkinė veikla silpsta ar stiprėja.

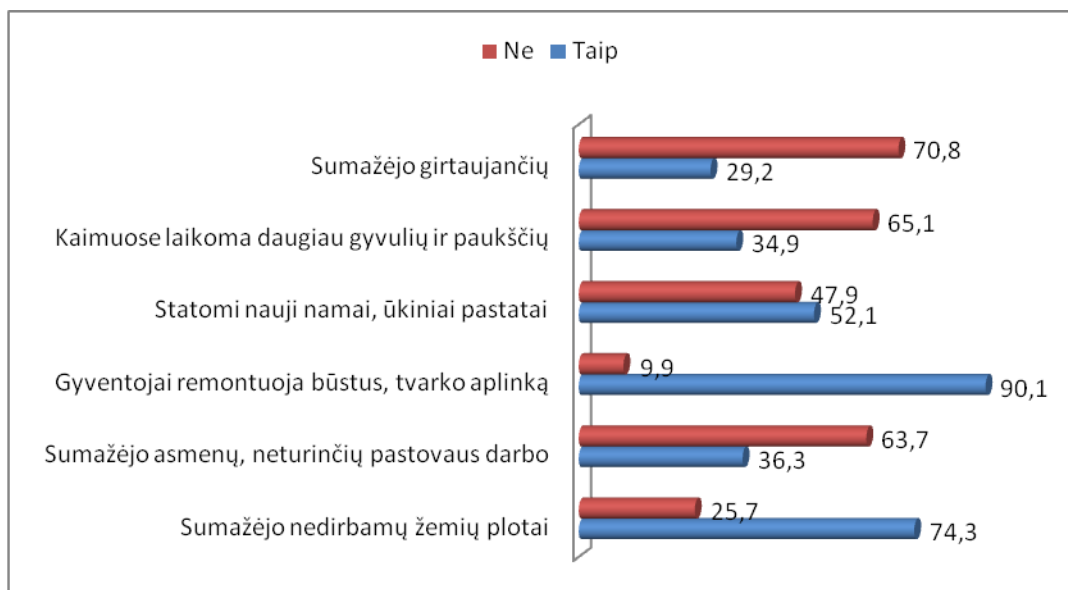

35 pav. Respondentų ūkinės būklės vertinimas (proc.)

Respondentai, įvertindami dabartinę kaimo padėtį teigia, kad padėtis kaime gerėja (žr. 36 pav.). Statomi nauji namai (52,1 proc.), sumažėjo bedarbių (36,3 proc.), gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką (90,1 proc.), mažiau nedirbamos žemės (74,3 proc.). Dėl sumažėjusių nedirbamų žemės plotų, tai galėtų būti padidėjusio nedarbo ir pajamų pasekmė, t. y. gyventojai, netekę darbo, kad pragyventų pradėjo dirbti turimą žemę ir auginti produkciją gal ne tik savo reikmėms, bet ir pajamoms gauti. Tačiau gana didelė dalis respondentų (70,8 proc.) mano, jog kaime nesumažėjo girtaujančių - tai viena iš skaudžiausių Lietuvos kaimo problemų.

Ekspertų nuomonė į klausimą „Ar pirmine žemės ūkio gamyba užsiimančių asmenų (ūkininkų) ateityje mažės, o kita veikla užsiimančių daugės?“ pakomentavo taip – „*Mūsų kraštas žemdirbių. Nemanau, kad jų mažės, gal kaip tik atsiras daugiau, bet smulkių ūkininkų su savo produkcijos perdirbimo cechais*“; „*Nors amatininkų kaime trūksta, yra galimybė šiai sričiai plėstis. Viskas priklausys nuo valdžios požiūrio į dirbantį žmogų. Mokesčių našta, kainų augimas, baimė kurti verslą, jaunimo bėgimas į užsienį nieko gero nežada*“; „*Manau, kad jau susiformavo pagrindiniai ūkininkų ūkiai, jie įsigijo naujos technikos, susiformavo nemažus žemės plotus, todėl sėkmingai dirbs ir ateityje. O mažieji ūkiai jau iširo, o gyventojai susirado darbus, arba registruoti darbo biržoje. Gali sustiprėti tik specializuoti ūkiai: braškininkystė, sraigių auginimas, daržovių auginimas*“; „*Pirmine žemės ūkio gamyba užsiimančių skaičiaus augimas pamažu stabilizuojasi. Visi pageidaujantys pasinaudoti ES parama-tuo sėkmingai naudojami ir plečia savo ūkius. Tėvai,*

pasitraukdami iš prekinės žemės ūkio produkcijos gamybos, savo ūkius ir įdirbį palieka vaikams kaip jauniems ūkininkams, kurie toliau plėtoja šią veiklą. Turėtų daugėti užsiimančių privačia paslauga, sietinų su tų pačių ūkininkų aptarnavimu, teikimu- žemės ūkio technikos remontas, mažasis žemės ūkio servisas“.

36 pav. Respondentų nuomonių sklaida apie dabartinę situaciją kaime (proc.)

Nedidelė ekonominės veiklos įvairovė sąlygoja mažas kaimo gyventojų pajamas. Nedaug jaunų kaimo gyventojų, kurie norėtų dirbti, steigti verslą, jiems trūksta verslumo ir sugebėjimo prisitaikyti prie naujų sąlygų. Didelė dalis jaunų žmonių yra nusivylę ir išvyksta į kitas šalis. Visa tai įpareigoja sukurti tokią kaimo socialinę politiką, kuri sudarytų palankias sąlygas visoms kaimo gyventojų grupėms turėti galimybę dirbti ir užsitikrinti socialinę apsaugą.

Ieškoti radikalai naujų ūkinės veiklos sričių siūlo dauguma apklaustųjų. Jie tikisi imtis alternatyvių verslų, leidžiančių geriau panaudoti vietinius gamtos išteklius. 16 lentelėje net 44 proc. respondentai mano, kad jų kaime tikslinga būtų įkurti kultūros ir sporto centrą, tokiu būdu ne tik sukuriant naujas darbo vietas, bet ir suteikiant galimybę kaimo žmogui turiningai praleisti laisvalaikį. Panaši dalis respondentų (62 proc.) mano, kad tikslinga būtų įkurti amatų centrą, taip suteikiant galimybę ne tik užsidirbti, bet ir realizuoti savo menines galimybes. Kai kurių respondentų nuomone, tikslinga būtų įrengti žemės ūkio inventoriaus dirbtuves (66,2 proc.), automobilių dirbtuves (68,7 proc.), buitinės technikos remonto dirbtuves (54,9 proc.), stalių dirbtuves (54,9 proc.) tai ne tik būtų sukurtų naujų darbo vietų, bet ir sutaupytų daugelio gyventojų laiką. Nemažas poreikis respondentų tarpe yra pirtis - 52,8 proc. respondentų mano, kad ji jų kaime – būtina. Įvairinant nedidelių miestelių ir kaimiškujų gyvenviečių ūkinę veiklą padėtų ir naujų įmonių steigimas, kurių gamyba vyktų pažangiausiomis technologijomis. Pasaulio praktika rodo, kad tokios įmonės kuriamos ne didmiesčiuose, o priemiesčiuose, nedidelėse gyvenvietėse, šalia

gerų kelių ir turinčio greitojo interneto ryšio galimybes. Tai skatintų gyventojų norą mokytis, pagyvintų kultūrinę veiklą.

Interviu metu ekspertų buvo klausama „Ar galėtumėte patvirtinti, kad seniūnijos gyventojų emigraciją į užsienį mažėja“ paminėjo tai – „Kad nėra didelė emigracija į užsienį, nors žinoma ir nemažėja. Daugiausia išvažiuoja jaunimas, baigęs studijas ir neradęs darbo čia“; Emigracija nemažėja todėl, kad nėra jaunimui darbo, o jei yra, labai mažas atlyginimas, aukštos kainos, bloga socialinė padėtis“; Gyventojų emigracija į užsienį mažėja, beveik sustojo, tačiau naujai išvažiuojančių vis dar atsiranda. Emigravusių grįžimas į Lietuvą, į seniūniją dar neprasidėjo“; „Seniūnijos gyventojų emigracija pastaraisiais metais nemažėja. Kurie buvo išvykę anksčiau ir keletą metų dirba legaliai, dėl bendros finansinės krizės ES didelių sunkumų nepatyrė- dirba ir toliau. Pastebėta tendencija 2010 m. vasarą- dėl privalomojo sveikatos draudimo Lietuvoje daugelis išsiregistravo gyvenamą vietą nurodydami adresą D.Britanijoje, Švedijoje, Airijoje, nes ten moka mokesčius“.

16 lentelė

Naujų darbo vietų sukūrimo galimybė

Įstaigos pavadinimas	Respondentai, proc.		
	Galima įkurti	Negalima	Jau įkurta
Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras	62	36,3	1,8
Automobilių remonto dirbtuvės	68,7	16,2	15,1
Buitinės technikos remonto dirbtuvės	54,9	37,7	7,4
Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	66,2	30,6	3,2
Stalių dirbtuvės	54,9	35,9	9,2
Statybos ir butų remonto darbų įmonė	44,7	52,1	3,2
Kirpykla	41,2	25,4	33,5
Siuvykla	60,9	33,5	5,6
Pirtis	52,8	28,5	18,7
Valgykla, kavinė, užkandinė	63,7	21,8	14,4
Viešbutis, motelis	14,4	81	4,6
Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	45,4	37,3	17,3
Senelių ir neįgaliųjų globos namai	51,8	43,3	4,9
Sveikatos priežiūros ir reabilitacijos centras	41,5	27,5	31
Istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	24,3	69	6,7
Biblioteka – skaitykla	27,8	16,9	55,3
Kultūros ir sporto centras	44	34,5	21,5
Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	16,9	81,7	1,4
Privatus vaikų darželis	24,3	66,9	8,8
Privati mokykla	25,4	72,5	2,1
Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	45,8	52,8	1,4
Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	34,5	59,2	6,3
Viešosios tvarkos apsaugos centras	35,9	62,3	1,8

Šios naujų veiklų galimybės didžiaja dalimi priklauso nuo pačių kaimo gyventojų iniciatyvos ir noro patiems savimi pasirūpinti. Tos kaimo gyventojų iniciatyvos yra skatinamos ir remiamos. Dėl to jaučiamas poreikis sustiprinti šią alternatyvią ekonominę veiklą. Tokiu būdu būtų ne tik diversifikuojama kaimiškųjų vietovių gyventojų veikla, bet ir plėtojamos etnokultūrinės vertybės. Dauguma respondentų nurodo, kad būtų galima įkurti ir paslaugų įmones, t. y. siuivyklas (60,9 proc.), kirpyklas (41,2 proc.) ir t. t. Labai reikalingi kaimiškose vietovėse vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centrai (45,4 proc.), senelių ir neįgaliųjų globos namai (51,8 proc.).

Interviu metu vienas iš ekspertų pasidžiaugė tuo, kad – „*Miestelyje veikia dienos centras, kur vaikai po pamokų gali turiningai leisti laiką, paruošti pamokas, išsimaudyti ir išsiskalbti rūbelius, vaikai dalyvauja įvairiose prevencinėse programose. Seniūnijos socialinis darbuotojas kartu su dienos centro koordinatorė organizuoja tėvų savitarpio pagalbos grupę, vykdo tėvų švietimą*“. Apie tokius dienos centrus, jų reikalingumą seniūnijose didžioji dalis bendruomenių pirmininkų kalba susirinkimuose.

Ekspertų nuomonė, apie kaip būtų galima paskatinti naujų darbo vietų kūrimą kaime, buvo tokia: „*Naujų darbo vietų kūrimo problemos tiek mieste, tiek kaime tos pačios – dideli mokesčiai, biurokratija steigiant naujas darbo vietas, trūksta lėšų, paskolas gauti šiuo laikotarpiu sudėtinga. Norintys dirbti tikrai suranda savo nišą - įsidarbina pas ūkininkus, verslininkus, kuria savo ūkius, važiuoja dirbti į miestą*“; „*Naujos darbo vietos kaime pagrinde turėtų atsirasti paslaugų sferoje- autoremontas, kirpyklų paslaugos, netradicinių veiklų sferoje- kaimo turizmas, amatai, vaistažolių auginimas*“; „*Individualų verslą įkurti sunku tiek kaime, tiek mieste. Gyventojus atbaido įstatyminė bazė, bei mokesčiai. Geriausia užsiimti žemės ūkiu, reikalingos kirpyklos, siuivyklos*“; „*Kaime turi būti mokykla, med. punktas, paštas, biblioteka, kultūros namai, geras kelias su miesto centru, lengvatos pasistatyti būstą (paprastą ir patogų), galima kepti duoną, daryti sūrius, megzti, velti veltinius, austi audeklus, medžio apdirbimo darbai, prekyba, daržovių, gėlių daigų auginimas, turėti šiltnamius, kavinukes, sukurti pramogas miestiečiams pvz. jodinėjimas arkliais, liaudiškų tradicijų puoselėjimas kaip uogienių virimas, konservavimas(iš to gyventi) ir t.t.*“.

Žemės ūkio veiklai mažiau tinkamose ir natūraliais kraštovaizdžiais pasižyminčiose kaimo vietovėse pastaraisiais metais sėkmingai plėtojamas kaimo turizmas, laikomas viena iš pagrindinių alternatyvių ekonominių veiklų kaime. Vis daugiau smulkių ūkių imasi netradicinės žemės ūkio veiklos (užsiima kaimo turizmu, augina retų veislių paukščius bei žvėrelius, vaistinius ir prieskoninius augalus, netradicines uogas, sraigės, augalus biokuro gamybai ir kt.). Amatai yra svarbi visos šalies etnokultūros dalis ir kita reikšminga alternatyvi kaimo ekonominė veikla, kurioje pastaraisiais metais jaučiamas pagyvėjimas. Lietuva turi galias amatų tradicijas, siejamas su namų apyvokos daiktų gamyba, tradiciniais nacionaliniais apdarais bei kitais rankų darbo gaminiais.

4.4. Plungės rajono rezultatų apibendrinimas

Išanalizavus mokslinę literatūrą nagrinėjama tema bei atlikus mokinių ir gyventojų apklausą paaiškėjo, kad Plungės rajone jauni žmonės susiduria su problemomis, kurios trukdo sklandžiai integruotis į visuomenės gyvenimą ir kurios yra būdingos daugumai šalies (ypač rajoninių) savivaldybių: trūksta sporto ir laisvalaikio infrastruktūros, užsiėmimų, papildomo ugdymo veiklų jaunimui, ypač tai pasakytina apie kaimo vietas. Tai rodo seniūnų ir bendruomenių pirmininkų, bei kaimo gyventojų apklausos duomenys.

Profesijos pasirinkimas – labai svarbus žingsnis kiekvieno žmogaus gyvenime. Kokią profesiją pasirinkti? Kur studijuoti? Ar po studijų rasiu darbą? Tokie klausimai kankina kiekvieną jauną žmogų. Apklausus 78 10-12 klasių moksleivius ryškiai matoma kaimo nepatrauklumo tendencija, nes tik dalis pažymėjo įgijus profesiją norėtų grįžti gyventi į savo gyvenamą vietovę. Ekspertų nuomone jaunimas nenori gyventi kaime ne dėl paslaugų, o dėl žemų atlyginimų, blogos infrastruktūros: blogi privažiavimai prie sodybų, blogas aprūpinimas geriamuoju vandeniu ir nuotekų tvarkymas, švietimo, mokslo paslaugų mažinimas, kultūrinės veiklos stygiaus.

Moksleivių nuomonė, apie tai ar norėtų dirbti apmokamą profesinį darbą savo namuose, ar arti namų 42,3 proc. moksleivių atsakė teigiamai. 43,6 proc. moksleivių dar nežinojo ko nori ir tik 14,1 proc. moksleivių nenorėtų dirbti arti namų. Prie **vyrams** apmokamų darbų namuose ar arti jų nurodė šiuos: **automobilių remontas**, nes kaimuose beveik pas visus gyventojus yra tik automobiliai senesni nei 10 metų (60,6 proc. duomenys iš gyventojų apklausos), **butų ir namų remontas**, nes visuose butuose ar namuose būtini minimalūs ar didesni remontai (gyventojų apklausoje net 46,5 proc. nurodė, kad gyvena prieš 21-40 metų statytame būste). **Moterims** tinkami darbai namuose arba arti namų prie labiausiai tinkamų paminėjo nedidelės parduotuvės namuose, daržovių ar gėlių auginimas pardavimui, drabužių ir kitų gaminių siuvimas. Interviu metu ekspertai nurodė, kad kaimuose trūksta bendrųjų paslaugų – drabužių valymo ar skalbimo, siuvyklos, kirpyklos, buitinės technikos remonto, galimybės nueiti į pirtį.

Išsilavinimo lygis – vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių gyventojų pajamas ir užimtumą. Tiriant respondentų atsakymus apie išsilavinimą, matome, kad respondentai daugumoje buvo aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis universitetinis (41,6 proc.) ir bendrojo vidurinio (26,4 proc.) išsilavinimo. Aukštąjį universitetinį išsilavinimą nurodė, kad turi taip pat 26,4 proc. Tie, kurie turi geresnį išsilavinimą, aktyviau dalyvauja bendruomenių veikloje, ir šie gyventojai suvokia žinių svarbą.

Tikrinant nepriklausomumo hipotezes: tarp respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą amžiaus grupėse ir respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą amžiaus grupėse buvo gauti statistiškai labai reikšmingi ryšiai ($p=0,000$).

Kaimas niekada nebuvo lepinamas nei dėmesiu, nei investicijomis. Kaip matyti mūsų rajono kaimuose tik 57 proc. teikiamas centralizuotas šalto vandens tiekimas ir 94,40 proc. teikiamas centralizuotas šiukšlių, atliekų surinkimas. Centralizuota kanalizacija yra tik nedaugelyje seniūnijų ir jų būklė yra avarinė, jas būtina remontas, todėl ir anketoje pažymėjo kad ši paslauga neteikiama – 74,3 proc. Remiantis Plungės rajono vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros specialiajame plane pateiktais duomenimis: **Alsėdžių ir Kulių seniūnijose** patikimai veikiančių buitinių nuotekų surinkimo sistemų nėra, **Šateikių seniūnijoje** centralizuotas nuotekų surinkimas yra tik Narvaišių, Aleksandravo ir Šateikių kaimuose, **Žemaičių Kalvarijos seniūnijoje** centralizuota buitinių nuotekų sistema yra Žemaičių Kalvarijoje ir Gegrėnuose, **Platelių seniūnijoje** yra viena nuotekų valykla, kuri valo Platelių mieste surinktas buitines nuotekas, **Paukštakių seniūnijoje** buitinių nuotekų sistema yra tik Stanelių gyvenvietėje, **Stalgėnų seniūnijoje** buitinių nuotekų surinkimo sistema yra Stalgėnuose ir Milašaičiuose, **Babrungo seniūnijoje** nuotekų surinkimo sistemos atskiros atkarpos yra Babrungo gyvenvietėje, **Nausodžio seniūnijoje** buitinių nuotekų surinkimo sistema yra įrengta tik Karklėnuose, Prūsaliuose ir Stonaičiuose. Šios dvi paskutinės seniūnijos yra priemiestinės čia daugėja naujų statybų, iš miesto gyventojai persikelia čia gyventi, daugėja jaunų šeimų. Apie tai interviu metu minėjo ir visi ekspertai.

Kaimas privalo turėti savo plėtros viziją ir ne artėti prie miesto, bet eiti savo keliu, tiek gerinant gyvenimo sąlygas ten gyvenantiems, tiek užtikrinant jų užimtumą bei pragyvenimo lygį. Rajonas turi visas galimybes tai pasiekti, ir tai nėra tolimesnė perspektyva.

Analizuojant kaimiškųjų vietovių gyventojų pajamas, pasirodo, kad 61 proc. gauna jas pastovias, iš kurių tik 40,8 proc. sudaro vien tik atlyginimas be papildomų pajamų. Nepastovias pajamas sudaro pajamos iš nuosavo žemės ūkio, ne žemės ūkio verslo, socialinės išmokos ir pan.

O respondentų atsakymus į klausimą apie jų pagrindinį pragyvenimo šaltinį nurodė, kad 40,8 proc. gyvena iš atlyginimo, 47,9 proc. gyvena iš nuosavo žemės ūkio, 1,1 proc. respondentų gauna pajamas iš nuosavo ne žemės ūkio verslo, 3,9 proc. respondentų pragyvena iš senatvės pensijų ar invalidumo pašalpų. Dauguma apklaustų respondentų dirba seniūnijose specialistais, nedidelė dalis mieste. Ekspertų nuomonė apie pagrindinį seniūnijos gyventojų pragyvenimo šaltinius buvo tokia: „*Ūkininkavimas, darbas biudžetinėse įstaigose (mokykla, seniūnija), pensijos, pašalpos*“; *Smulkūs ūkeliai, gyvulių auginimas ir nemaža dalis važiuoja dirbti į miestą*“; *Didžiąja dalimi darbinės pajamos už samdomą darbą tiek valstybiniame, tiek paslaugų sektoriuje (ne vietoje, o aplinkiniuose miestuose), toliau ūkininkų ūkių pajamos*“.

Kaimiškose seniūnijose pagrindinė veikla yra tradicinė žemdirbystė ir gyvulininkystė, vyrauja smulkūs ūkiai, kurie yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis daugeliui rajono gyventojų. Ekonominės gamtinės sąlygos žemės ūkio veiklai plėtoti Plungės rajono savivaldybėje nepalankios. Palyginus su Respublikos vidurkiu, čia daugiau kalvoto reljefo, vyrauja mažo našumo žemės ūkio naudmenos. Visa Plungės rajono savivaldybė priskirta mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms. Vidutinis žemės ūkio naudmenų našumo balas Plungės rajono savivaldybėje yra 30,4 – 33,7.

Žemės ūkis yra daugiau negu vidutiniškai šalyje reikšmingas rajono ekonomikai. Pagrindinė ūkininkavimo forma tarp tyrime dalyvavusių gyventojų yra mišrūs, įvairios paskirties ūkiai (27 proc.). Nesant nusistovėjusioms žemės ūkio produkcijos pardavimo kainoms, ūkininkai nesiekia specializuoti savo ūkio viena verslo kryptimi. Pieno ūkius turi 19 proc. apklaustų respondentų, o mėsinių galvijų ūkius turi 6 proc. javų auginimas (7proc.). Daržininkystės sodininkystės, gėlininkystės ūkius turi tik 3 proc. apklaustųjų. Net 38 proc. apklaustųjų neturi nuosavo ūkio, šią dalį sudarė apklausti švietimo, medicinos, kultūros, žemės ūkio specialistai, privačios įmonės savininkai, valstybinės įmonės vadovas.

Rajono kaimuose gyventojai tradiciškai orientuojasi tik į žemės ūkio veiklas; labai mažas kaimo žmonių verslumo lygis ir trūksta lėšų verslo pradžiai. Plungės rajone dar gyvos kai kurios etnografinės amatų tradicijos. Populiari medžio drožyba, metalo kalyba, keramika, pynimas iš vytelių bei kiti amatai. Amatais užsiima pavieniai, polinkį į kūrybą turintys asmenys. Tik nedidelė jų gaminių dalis patenka į rinką, ir be to, mažomis apimtimis plėtojamas amatų verslas yra nepakankamai pelningas dėl ribotos vietinės rinkos. Nėra iniciatyvų, kurios burtų bendravimui kaimo amatininkus, rūpintųsi tradicijų atgaivinimu ir puoselėjimu, gaminių pardavimais palankesnėmis sąlygomis. Amatininkystė taip pat mažai derinama su pramogomis ir turizmu, o juk mūsų Platelių seniūnija daugiausia išvystyta kaimo turizmo sektoriuje.

Siekiant į rajoną pritraukti naujų verslo objektų, jaunų ir energingų specialistų, mažinti išvykstančiųjų skaičių ir mažinti socialinę bei ekonominę regiono atskirtį, rajono valdžia turėtų realiai pradėti gerinti gyvenimo sąlygas neurbanizuotose teritorijose. Nors visuose plėtros dokumentuose tai kalbama, tačiau padaryta dar nedaug.

Tyrime analizuojant respondentų nuomonę apie ūkinės veiklos jų vietovėje būklę: 26,1 proc. apklaustųjų nurodė, kad ūkinė veikla stiprėja, kad kuriamos naujos darbo vietos. 27,5 proc. teigė, kad ji išlieka pastovi, o 17,3 proc. nurodė, jog ūkinė veikla silpsta. Didelė dalis apklaustųjų (29,2 proc.) negalėjo įvertinti ar ūkinė veikla silpsta ar stiprėja.

Plungės rajone pramonė turi galias tradicijas, čia vystomi medienos apdirbimo, baldų, maisto produktų gamybos, lininių audinių verslai, pastaruoju metu didėja statybos įmonių apimtys, steigiasi bendros su užsieniu įmonės, kurios produkciją parduoda ir užsienyje. Tačiau ankščiau buvę populiariūs kaimo vietovėse miesto pramonės įmonių filialai ar atskirų gaminių gamybos įmonės

sunyko pasikeitus rinkos sąlygoms, bankrutavus ar smarkiai sumažinus gamybos apimtis pramonės įmonėms. Ši veiklos sritis kaimo vietovėse dabar visai nevykdoma.

Ekonominės veiklos įvairovė ryškesnė tik arčiau rajono centro esančiose vietovėse. Kitose vietovėse išskirtinai vyrauja žemės ūkio veikla, miškingesnėse vietovėse – ir miškų ūkio (miško medžiagos ruoša ir miškų tvarkymas) veikla. Priemiestinėse vietovėse ryški kasdieninė darbo jėgos migracija iš kaimo į miestą.

Atskirose seniūnijose vystomos skirtinga veikla užsiimančios įmonės. Remiantis Plungės rajono savivaldybės duomenimis pagrindinės įmonių veiklos pagal seniūnijas yra pasiskirsčiusios taip: **Alsėdžių seniūnijoje** įmonės daugiausia verčiasi žemės ūkiu ir medžio apdaila. **Babrungo seniūnijoje** yra daug nedidelių ūkelių, bet yra ir stiprių ūkininkų (seniūnijoje sėkmingai dirba trys iš stipresnių rajono pienininkystės ūkių). Kitas populiarus verslas seniūnijoje – medienos perdirbimas. **Kulių seniūnijos** yra nedidelės gyventojų aptarnavimo, automobilių remonto, medienos apdirbimo įmonės. **Nausodžio seniūnijos** nemažai seniūnijos gyventojų ūkininkauja, bet dideli ūkiai tik keli. Kitos seniūnijoje plėtojamos verslo šakos: prekyba, gyventojų aptarnavimas, elektros gamyba, medienos perdirbimas, mėsos perdirbimas. Daugiausia **Paukštakių seniūnijoje** veikia gyventojų aptarnavimo, medienos apdirbimo, žemės ūkio produktų perdirbimo įmonės. **Platelių seniūnijoje** populiariausi verslai – kaimo turizmas, medžio apdaila. **Plungės miesto seniūnijoje** stambiausios bendrovės yra „UAB „Plungės duona“, „Plungės kooperatinė prekyba“, „Plungės šaltis“, „Sidona“, „Plungės Jonis“. **Stalgėnų seniūnijoje** dalis darbingo amžiaus žmonių dirba žemės ūkyje, vystoma medžio apdaila. **Šateikių seniūnijoje** verslu užsiimančiu nėra daug: veikia individualios medienos gamybos įmonės, žemės ūkio technikos remonto dirbtuvės, Narvaišių kaime veikia kaimo turizmo sodyba, gyvenvietėse teikiamos malūnų paslaugos. **Žemaičių Kalvarijos seniūnijoje** vystomas žemės ūkis, kaimo turizmas, komercija, automobilių remontas, medžio apdirbimas. **Žlibinų seniūnijoje** veikia žemės ūkio bendrovė „Žlibinai“, individualių įmonių seniūnijoje nėra daug.

Apibendrinant galima teigti, kad daugiausia įmonių veikia Plungės miesto seniūnijoje ir gyvenvietėse prie Plungės miesto.

Plungės rajono gyvenamosios vietovės yra labai smulkios, 55 proc. vietovių yra ne didesnės kaip 50 gyventojų. Socialinės ir techninės infrastruktūros formavimo atžvilgiu tokia situacija nėra itin palanki. Todėl Plungės rajono socialinė infrastruktūra nėra vienalytė. Rajone išlikęs nedidelis ambulatorijų ir medicinos punktų tinklas, tačiau nėra visai slaugos ir palaikomojo gydymo paslaugas teikiančių įstaigų. Rajone jaučiamas priešmokyklinio ugdymo poreikis. Man pačiai esant Babrungo seniūnijos šeimų bendruomenės pirmininkei svarbus kaimo žmogus, kuris norėtų gyventi ir dirbti kaime,

Tyrimo rezultatai parodė, kad kaimo socioekonominė situacija blogėja, kaimo gyvenvietėse mažėja gyventojų, labai trūksta jaunimo, griūva fizinė infrastruktūra.

Apibendrinant galima teigti, jog kaimo vietovėse yra realių galimybių: tai potencialus vystymasis naujuose sektoriuose, kaimo prekės ir paslaugos, turizmas, patrauklios vietos gyventi ir dirbti, tai ir gamtos išteklių bei didelės vertės kraštovaizdžių šaltinis. Trumpai tariant, įgyvendindamos Lisabonos tikslus kaimo vietovės, turi išnaudoti visą savo potencialą, kad dar labiau neatsiliktų nuo miesto vietovių, ypač tai taikytina pačioms atokiausioms ir labiausiai su žemės ūkiu susijusioms vietovėms.

4.5. Skuodo rajono gyventojų demografinė struktūra ir socioekonominės veiklos bruožai

Skuodo rajonas yra mažiausią plėtros potencialą turintis Klaipėdos apskrities rajonas, menkai susijęs su regiono ekonomine plėtra ir susiduriantis su specifinėmis vietos plėtros problemomis. Administraciniu požiūriu Skuodo rajono kaimo vietovės suskirstytos į 8 seniūnijas (žr. 37 pav.). Rajono kaimiškųjų vietovių apgyvendinimo sistemą sudaro 4 miesteliai (Barstyčių – 659, Ylakių – 1165, Lenkimų – 779 ir Mosėdžio miestelis, turintis 1379 gyventojus) ir 171 kaimas. (remiamasi 2010 m. Skuodo r. seniūnijų veiklos ataskaitomis.) Rajone vyrauja smulkios kaimo gyvenamosios vietovės, nes jų apie 60 proc. sudaro iki 50 gyventojų turinčios vietovės. Kaimo gyventojai sudaro apie 70 proc. visų Skuodo rajono gyventojų, kai šalyje kaimo gyventojai sudaro tik trečdalį (33,3 proc.), o Klaipėdos apskrityje – 27,5 proc. gyventojų.

37 pav. Skuodo rajono seniūnijos

Skuodo rajonas yra rečiausiai apgyvendintas visoje Klaipėdos apskrityje - vidutinis gyventojų tankumas Skuodo rajone yra 26,1 gyv./1 km² (2,8 karto mažiau už apskrities ir 2 kartus mažiau už šalies vidutinį tankumą, nors rajono kaimo vietovių apgyvendinimo tankumas atitinka šalies vidurkį). Taip pat Skuodo rajonas pasižymi aukštu gyventojų emigracijos lygiu. Be to, migracijos procesai lemia, kad Skuodo rajone didėja socialiai pažeidžiamų gyventojų skaičius, tai

sukuria papildomą socialinių paslaugų poreikį ir komplikuoja vietos bendruomenių gyvenimą. Kaimo gyvenamoji aplinka labai priklauso nuo mažų miestų ir kaimo plėtros centrų, kuriuose koncentruojasi paslaugos bei funkcijos, gyvybingumo. Klaipėdos apskrities ir Skuodo rajono programiniuose dokumentuose, siekiant išvengti kaimiškų vietovių nykimo, siūloma plėtoti ketvirto lygio kaimo plėtros centrus: Ylakius, Mosėdį, Barstyčius (Veivirženus, Kartena, ir Žemaičių Naumiestį kituose regiono rajonuose). Šie centrai gali atlikti regiono kaimo vietovių teritorinės plėtros karkaso vaidmenį, nes jie parinkti atsižvelgiant į jų tolygų išsidėstymą apskrities teritorijoje, taip pat įvertinus kaimo gyventojų galimybes pasiekti šiuos centrus bei prognozuojant šių gyvenviečių institucinės bei socialinės kaimo infrastruktūros plėtros galimybes bei gyventojų skaičiaus dinamiką (žr. 17 lent.).

17 lentelė

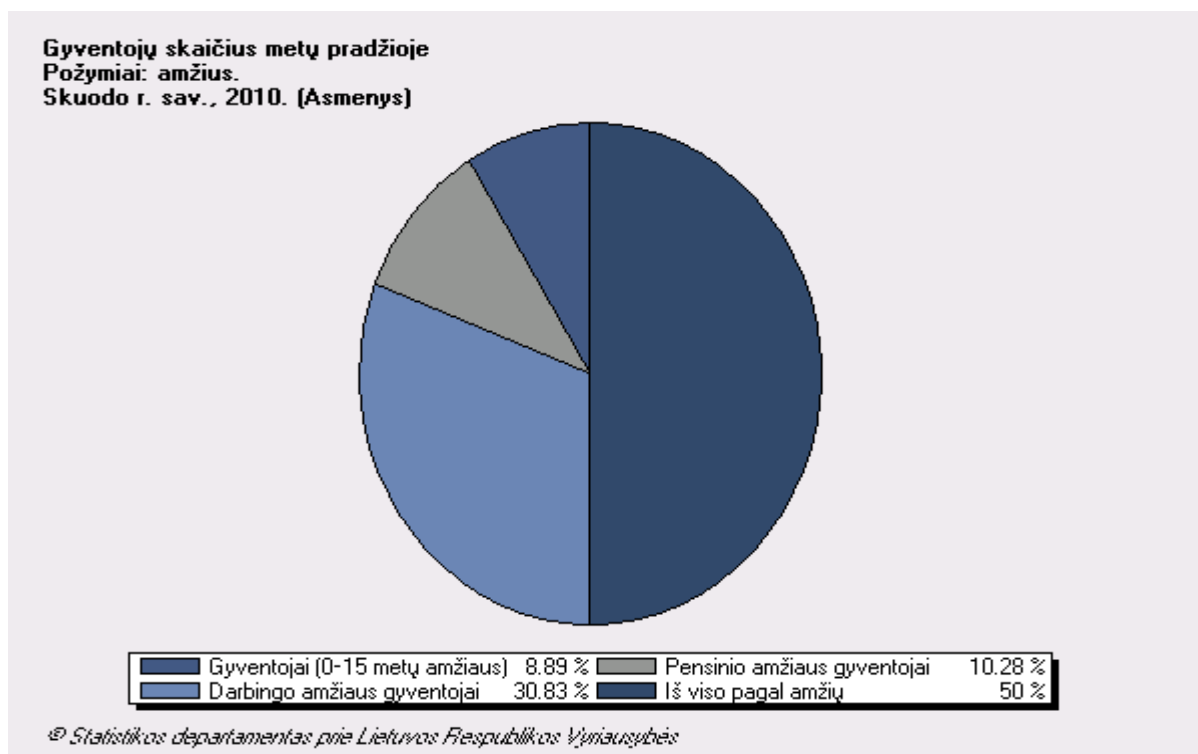
Gyventojų skaičius, natūrali kaita apskrityse ir savivaldybėse

	Gyventojų skaičius, metų pradžioje	Gimusiųjų skaičius	Mirusiųjų skaičius	Natūrali kaita (prieaugis/ sumažėjimas)
	2011	2010		
<u>Klaipėdos apskritis</u>	366935	4333	4362	-29
Miestas	265982	3282	2948	334
Kaimas	100953	1051	1414	-363
<u>Skuodo r. sav</u>	22469	219	361	-142
Miestas	6920	94	98	-4
Skuodas	6920	94	98	-4
Kaimas	15549	125	263	-138

2011 m. išankstiniai duomenys. Statistikos departamentas.

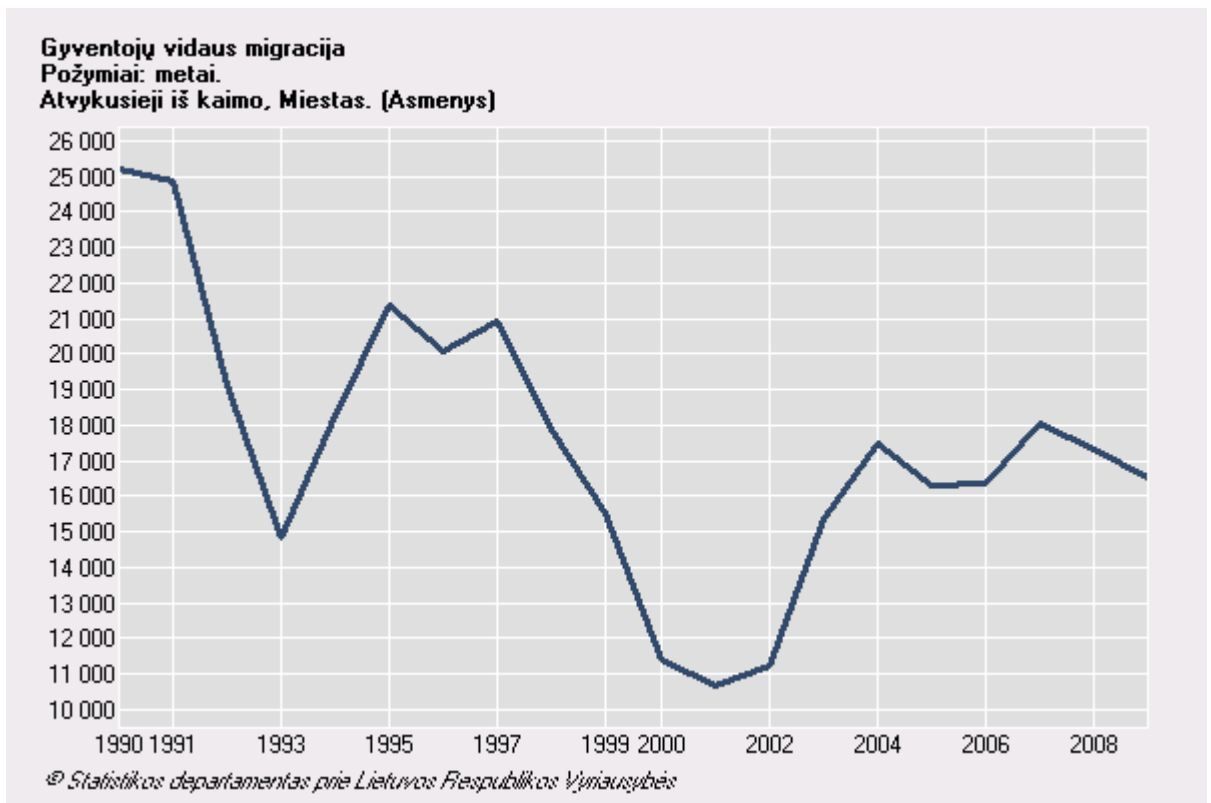
Nuo 2004 m. Skuodo rajonas, lyginant su kitomis šalies teritorijomis, pasižymi aukštu gyventojų migracijos lygiu. Migracijos srautų kitimą didžiaja dalimi lemia jaunimo ir darbo jėgos judėjimas. Skuodo teritorijoje pastebima jaunų 25 – 29 metų amžiaus gyventojų migracija į didesnius apskrities ar šalies miestus, užsienio šalis.[86] Kvalifikuotų ir jaunų gyventojų migracija į didžiuosius Lietuvos miestus silpnina Skuodo teritorijos socialinį ir ekonominį potencialą. Ekonominės ir socialinės plėtros požiūriu, gyventojų amžiaus struktūra Skuodo teritorijoje yra mažiau palanki nei visoje Klaipėdos apskrityje ar šalyje. Gyventojai čia yra senesni: 2010 m. pradžioje vidutinis jų amžius siekė 38,5 metų, palyginti su 38,1 metų amžiaus vidurkiu Klaipėdos apskrityje. Palyginti su apskrities ir šalies vidutiniais rodikliais, čia pastebimai didesnė senyvo amžiaus (60 metų ir vyresnių) žmonių dalis – 22,2 proc. ir vaikų iki 14 metų amžiaus dalis – 17,2 proc., o gerokai mažesnė darbingo amžiaus žmonių dalis – 60,6 proc. (žr. 38 pav.). Dėl to Skuodo raj. darbingo amžiaus žmonėms tenka didesnis nei vidutinis apskrityje ir šalyje ekonominis krūvis. 2010 m. pradžioje Skuodo teritorijoje šimtui 15-59 metų amžiaus žmonių teko 30,5 jaunų ir 36,9 senyvo amžiaus (iš viso 67,4) išlaikytinių. Tai 24 proc. daugiau, palyginti su apskrities, ir 18 proc.

daugiau, palyginti su Lietuvos vidurkiu. Tai viena svarbiausių žemesnio gyvenimo lygio ir atitinkamai didesnio socialinės paramos poreikio priežasčių.

38 pav. Gyventojų skaičius metų pradžioje (proc.). Šaltinis: www.stat.gov.lt

Nuo 2004 m. Skuodo rajonui buvo būdingas stabilus gyventojų užimtumas. Darbo statistikos duomenimis, pagrindinės ir nepagrindinės darbovietės darbuotojų skaičius taip pat mažai keitėsi, ir siekė vidutiniškai 3,2 tūkst. Tuo tarpu visoje šalyje gyventojų užimtumas padidėjo 4,1 proc., o pagrindinės ir nepagrindinės darbovietės darbuotojų skaičius – 11,4 proc. Skuodo rajonas yra arti vietovių, į kurias vyksta dirbti nemaža dalis Skuodo teritorijos gyventojų, - tai Klaipėda, Plungė (UAB „Vičiūnai ir Ko“ ir kt.), Kretinga, Palanga (darbai vasaros metu). Klaipėdoje įsikūrusi ir veikia laisvoji ekonominė zona (LEZ), už 80 km yra neužšalantis, dideles darbų apimtis ir puikią infrastruktūrą turintis Klaipėdos jūrų uostas, pajūryje išplėtotą poilsio zoną, be to vakarinėje Lietuvos dalyje sukoncentruota visa šalies naftos pramonė (Mažeikių naftos gamykla) ir kt. Darbingo amžiaus žmonių skaičiui įtakos turėjo ir gyventojų emigracija. Dalis gyventojų nuolatos ar sezoniskai dirba svetur. Santykinai dažniau į kitus regionus ar šalis emigruoja kvalifikuota darbo jėga. Jaunimas, įgijęs išsilavinimą ir nematydamas Skuode savo karjeros bei asmeninio tobulėjimo perspektyvos, pasilieka gyventi ir dirbti šalies didžiuosiuose miestuose (žr. prieduose gyventojų migracija iš kaimo į miestą, 39 pav.).

39 pav. Gyventojų vidaus migracija (metais). Šaltinis: www.stat.gov.lt

Gyventojų socialinė padėtis Skuodo rajone pagal seniūnijas pateikiama (žr. prieduose) išsamiai prieduose, nurodant gimusių, mirusių, išvykusių ir atvykusių kiekvienos seniūnijos gyventojų skaičių.

Formuojant regiono plėtros ašį, siekiama į bendrą gyvenviečių sistemą įtraukti tas vietas, kurios šiuo metu pagal ekonominius, socialinius rodiklius yra depresinės. Siekiant subalansuoti rajono plėtrą numatoma Skuodo rajone plėtoti ir kitas gyvenvietes: Lenkimus, Daukšius, Luknę, Šauklius, Pagramantę, Notėnus, Apuolę, Vižančius, Gėsalus, Aleksandriją ir Didžiuosius Rūšupius. Šie centrai parinkti atsižvelgiant į jų vietą rajono teritorijoje, į kaimo gyventojų galimybes pasiekti šiuos centrus, taip pat į institucinius kaimo plėtros centro požymius bei į esamą gyventojų skaičių.

Skuodo rajoną kerta keliai: 169 Skuodas - Plungė, 170 Mažeikiai - Skuodas ir 218 Kretinga - Skuodas. Per Latvijos miestą Priekulę pasiekama autostrada Liepoja-Ryga. Lyginant su kitų Lietuvos krašto kelių eismo intensyvumu, minėtų Skuodo kelių intensyvumas priskiriamas prie mažo ir vidutinio, o kelių būklė yra patenkinama arba gera. Bendras kelių ilgis siekia apie 1100 km, patobulintą dangą turi tik ketvirtis visų kelių.

Skuodo rajono susisiekimas su gretimais rajonais yra išspręstas, tačiau šis regionas išlieka periferiniu. Kita vertus, rajono uždarymas ir lėta turizmo plėtra leido išsaugoti šio krašto archaiškumą ir savitą charakterį. Nors didžioji Skuodo rajono dalis priklauso vidutinį rekreacinį potencialą turinčioms teritorijoms, yra reali galimybė efektyviau panaudoti krašto rekreacinius išteklius ir ypač krašto kultūros paveldą rajono plėtrai skatinti.

Ieškoti nepanaudotų vietos plėtros išteklių reikalauja paaštrėjusi konkurencija tarp regionų. Skuodo rajone nėra pramonės, vyrauja smulkus ir vidutinis verslas (gamyba, prekyba ir paslaugos, statyba), mažmeninės prekybos įmonėms vis sunkiau konkuruoti su stambiais regiono prekybos centrais. Iš 2011 m. pradžioje rajone registruotų 201 veikiančio ūkio subjekto didžiąją dalį sudarė įmonės, turinčios mažiau negu 10 darbuotojų (73,13 proc., t.y. 147 įmonės). Labiausiai plėtojamoms šios veiklos rūšys: mažmeninė prekyba, sausumos transportas, medienos apdirbimas, medžio dirbinių, virvių gamyba, paslaugos, transporto priemonių priežiūra ir remontas, statyba, veikia dvi Norvegų tekstilės įmonės.

Kaimo vietovių ekonomikos plėtros pagrindą sudaro tradicinis žemės ir miškų ūkis: auginami javai, bulvės, plėtojama pieno ir mėsos gamyba. Vyrauja smulkūs šeimos ūkiai. Paskutiniu laikotarpiu labai sustiprėjo šeimos pieno ūkiai. Skuodo rajone išplėtotą ir netradicinę žemės ūkio šaką – uogų auginimas. Žemės ūkyje veikia keletas žemės ūkio kooperatyvų. Pagal 2010 m. pasėlių deklaracijos duomenis, rajone vyrauja gyvulininkystės ūkiai, nes ganyklų ir pievų plotai sudaro 63 proc. deklaruojamos žemės.

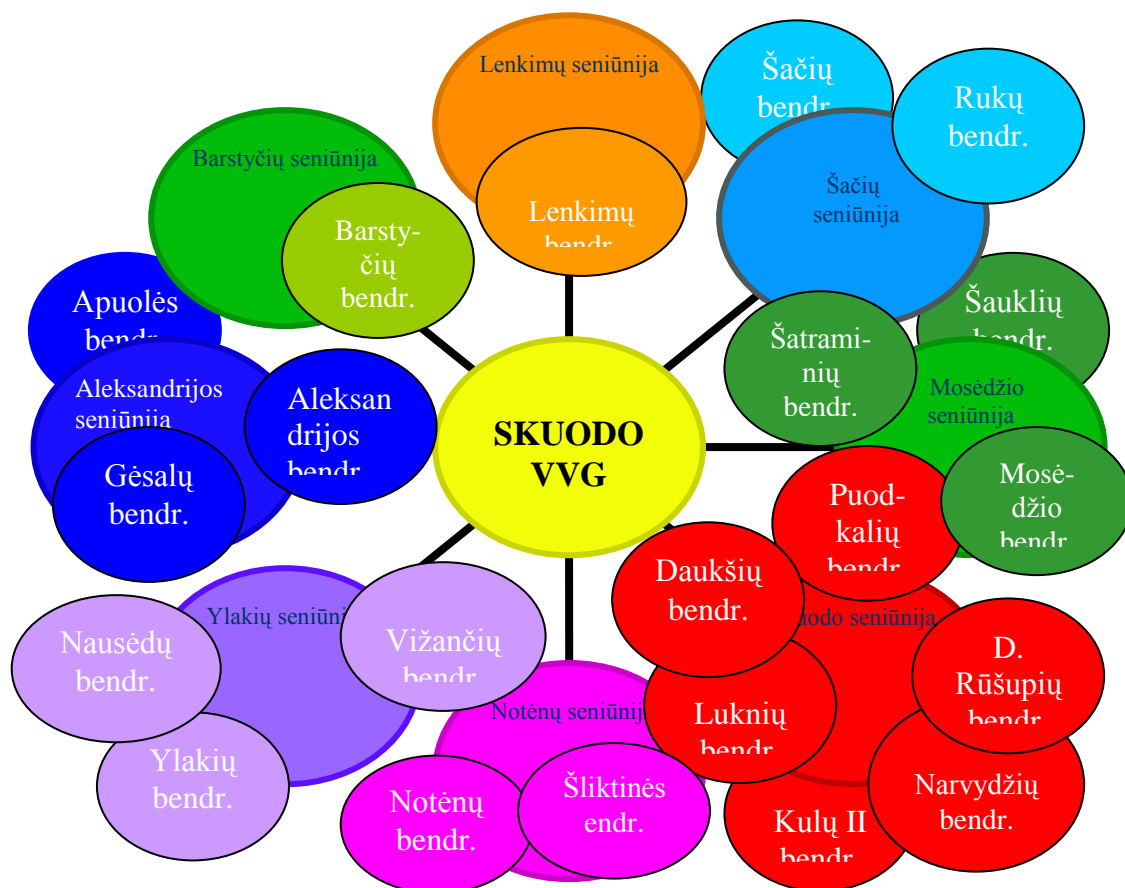
2010 m. Skuodo rajone tūkstančiui kaimo gyventojų teko trečdaliu (33,5 proc.) daugiau žemės ūkio darbuotojų, perskaičiuotų į dirbančiuosius visą darbo dieną, ir beveik šeštadaliu (14,4 proc.) daugiau ūkių nei vidutiniškai Lietuvoje. Pagal šiuos rodiklius kiek didesnis Skuodo rajono atotrūkis nuo Klaipėdos apskrities vidurkio. Tai rodo, kad Skuodo r. gyventojai labiau priklauso nuo žemės ūkio veiklos kaip pragyvenimo šaltinio. Labai svarbios ūkininkaujančių žmonių pajamos yra už ES gaunamas lėšas, t.y. pasėlių deklaravimas, išmokos už peną, gyvulius.

Struktūrinis krašto atsilikimas, kurį lemia tradicinio žemės ūkio dominavimas kaimo ekonomikoje, šiais laikais nėra laikomas beviltišku ir toks kraštas gali turėti geras ateities perspektyvas. Kai kaimo plėtros konkurencingumas vis labiau siejamas su polifunkcine kaimo plėtra, krašto atsilikimas ir kaimo archaiškumas gali tapti stipriu impulsu šiuolaikiškai plėtrai, o krašto silpnybės - stiprybių šaltiniu. Skuodo rajono kaimo vietovės yra išsaugojusios tradicinio kaimo pagrindines charakteristikas: agrariškumą ir kaimiškumą. Rajone paplitę pienininkystės ir gyvulininkystės nedideli šeimos ūkiai sukuria gamtai palankų ūkininkavimą, stabdo stambios žemėvaldos įsigalėjimą ir išsaugo tradicinį kaimo kraštovaizdį, todėl Skuodo rajonas turi geras prielaidas pagarsėti kaip patrauklus ekologiškas kraštas, išsaugantis tradicinio kaimo kraštovaizdį ir leidžiantis plėtoti pažintinį kultūros ir ekologinį kaimo turizmą.

Akivaizdu, kad Skuodo rajono kaimo vietovių ateities ekonomikos pagrindą sudarys gyvybingų tradicinių sektorių ir efektyviai besivystančių naujų ekonominės veiklos sektorių, pvz., turizmo, smulkaus ir vidutinio verslo, vietos paslaugų ir kitų veiklų valstiečių ūkiuose, derinys. Tai reiškia, kad ateityje vietos verslo plėtrą vis labiau lems vietos gyventojų ir verslininkų gebėjimas

naudotis moderniomis technologijomis, taip pat gebėjimas tarpusavyje bendradarbiauti tiek kuriant ir gaminant aukštesnės pridėtinės vertės regioninius produktus, tiek teikiant paslaugas.

Siekiant plėtoti Skuodo rajone alternatyvias žemės ūkio veiklas (tarp jų ir vis populiarėjanti kaimo turizmą), išvystyti paslaugų sferą kaimo vietovėse, palaikyti patrauklią kaimo gyvenviečių aplinką ir puoselėti kultūros paveldą, tradicinių „valdiškų“ priemonių nepakanka. Gyvybiškai būtina į šią veiklą įtraukti plačius kaimo gyventojų sluoksnius ir, stiprinant kaimo bendruomenių bei kitų NVO organizacinį potencialą, spręsti vietos gyventojams aktualias problemas. Skuodo r. veikia 21 kaimo bendruomenė ir nuo 2007 m. įsikūrė Skuodo vietos veiklos grupė (žr. 40 pav.)

40 pav. Skuodo rajono kaimų bendruomenės pagal seniūnijas. *Sudaryta autorių.*

Pavyzdžiui, vertinant rajono kaimo vietovių socialinės infrastruktūros raidą ir ypač socialinės apsaugos sistemos funkcionavimą, galima pastebėti, kad ši sistema dabar orientuota tik į neturtingiausius ir/arba asocialius kaimo gyventojus. Taip nuošalyje lieka kitų kaimo gyventojų poreikių tenkinimas. Per mažai atsižvelgiama į jaunimo, ypač jaunų specialistų, taip pat jaunų šeimų specifinius poreikius. Tokia viešųjų paslaugų teikimo sistema neužtikrina ilgalaikės plėtros perspektyvų, ji tik padeda išgyventi sudėtingomis sąlygomis ir kovoti su šiuolaikiško skurdo apraiškomis, t.y. jo pasekmėmis, bet ne su šio reiškiniu priežastimis. Rajone nėra išplėtos alternatyvios socialinių paslaugų teikimo formos, todėl kaimo gyventojai pagrįstai mano, kad šiuo metu nėra tinkamai panaudojamas organizacinis kaimo bendruomenių potencialas, kurį tiesiog būtina realizuoti, kad būtų išplėstas sprendžiamų socialinių problemų spektras: būtina užtikrinti

vaikų ir jaunimo užimtumą, svarbu plėtoti turiningesnes laisvalaikio praleidimo formas ir pan. Taip pat svarbu plėtoti namudinius verslus, įvairiomis formomis į darbo rinką įtraukti neįgaliuosius, priešpensinio amžiaus kaimo moteris ir kt.

Būtina efektyviau pasinaudoti ir krašto stiprybėmis: Skuodo savivaldybėje 1995 - 2002 metais į vertybių sąrašą ir į laikinąją apskaitą buvo įtraukta daugiau kaip 456 objektų, tačiau kultūros paveldo techninė būklė regione taip ir išliko kritiška - vertybių savininkai ir naudotojai nesugeba tinkamai jomis pasirūpinti. Kaimų gyventojams trūksta patirties ir žinių plėtojant turizmo verslą, ypač kultūros turizmą.

Kritiškiausios būklės yra medinis etnoarchitektūrinis krašto paveldas, kuris formuoja svarbiausius kaimiškojo kraštovaizdžio elementus ir demonstruoja darnios sąveikos su gamtine aplinka pavyzdį. Skuodo rajono etnokultūrinių sodybų kompleksus pritaikius kaimo turizmui ir kitų turizmo rūšių plėtrai gal atsirastų lėšų jų apsaugai, nes išaugtų vietos gyventojų motyvacija išsaugoti medinės architektūros paminklus ateities kartoms.

Skuodo rajonas kultūros paveldo požiūriu yra išskirtinis, nes čia sutelktas turtingas ir unikalus kuršių ir vėlyvesnis vakarų žemaičių paveldas, čia gyva archaiška žemaičių kalba, čia kasdieniniame gyvenime laikomasi daugelio papročių ir kultūros tradicijų. Šie kultūros paveldo ištekliai yra vieni svarbiausių plėtoti pažintinį turizmą ir rekreaciją.

Kaimo turizmas, kurį galima plėtoti visoje rajono teritorijoje, kitų rekreacinių ir pažintinių kultūros išteklių eksploatavimas gali turėti lemiamos įtakos regiono gyventojų užimtumo struktūros pokyčiams, taip pat ir kaimo vietovių gyvybingumui.

Skuodo rajone galima išskirti kultūros ir istorijos paveldo unikalumu pasižyminčias kaimo vietas – visų pirma tai vietovės, kurios turi visai šaliai svarbų archeologinį paveldą (Apuolės, Užluobės ir kiti piliakalnių, gyvenviečių, kapinynų kompleksai), taip pat mitologinės vietos, objektai, susiję su žymiomis istorinėmis asmenybėmis, bažnyčios, dailės paveldas ir Ylakių urbanistinis paveldas. Kuriant kultūros turizmo produktus panaudoti kultūros paveldo objektus ypač svarbu Aleksandrijos, Mosėdžio, Skuodo, Barstyčių seniūnijose. Taip pat turizmo plėtrai gana nesunku būtų panaudoti Mosėdžio ir Barstyčių seniūnijose esančius ir mitologinę vertę turinčius objektus.

Jei pavyktų krašto kultūros paveldą labiau integruoti į turizmo procesą, tai sustiprėtų vietos gyventojų motyvacija saugoti ir puoselėti šiuos unikalius vietos plėtros išteklius. Lietuvos ir Latvijos turistus gali sudominti trasos, demonstruojančios vertingiausias rajono archeologinius kompleksus ir parodančios išlikusius kuršių genties gynybos sistemos fragmentus. Turistams, aplankantiems Skuodo rajoną, galima pasiūlyti senosios pagonybės turistinę trasą, kuri demonstruotų krašto mitologines vietas, Mosėdžio akmenų muziejų, išlikusius ritualinius akmenis. Turistams būtų patrauklus ir tradicinių amatų demonstravimas, įvairios edukacinės

programos. Edukacinei veiklai labai tinka Lyksūdės malūnas su išlikusia technologine įranga, taip pat Mosėdžio malūnas.

Numatant plėtoti kaimo pažintinę, kultūros ir istorinio paveldo puoselėjimo funkcijas, labai svarbu tinkamai panaudoti krašto gamtos išteklius turizmo ir rekreacijos plėtrai. Skuodo rajono kaimo vietovėse reikia atlikti daug „namų darbų“ kad būtų sudarytos geresnės galimybės pailsėti kaime. Visų pirma būtina geriau sutvarkyti rajono vandens telkinius ir jų pakrantes. Tai atlikus, poilsio galimybės kaime žymiai pagerėtų: turistai ir vietos gyventojai turėtų kur nusimaudyti, atsirastų galimybės plėtoti mėgėjišką žūklę ir kitas vandens pramogas. O svarbiausia, kad pagerinus krašto kaimo vietovių rekreacinę infrastruktūrą, būtų sudarytos geresnės sąlygos kaimo gyventojams imtis naujo verslo – kaimo turizmo.

Mosėdžio ir Kernų tvenkinio pakrantėse ir apylinkėse yra visos sąlygos formuoti rekreacinį arealą, sudarant puikias sąlygas kaimo turizmo plėtrai. Barstyčių, Kruopių, Gėsalų, Derkinčių ir kitų tvenkinių sutvarkymas labai pagerintų vietos gyventojų poilsį. Taip pat rekreacinį krašto potencialą labai pagerintų Bartuvos, Erlos, Luobos, Apšės, Šatos upių pakrančių sutvarkymas, ypač atkarpu, kurios yra šalia gyvenviečių. Čia yra puikios galimybės suformuoti pasyvaus poilsio natūralios aplinkos rekreacines zonas, skirtas vietos gyventojų poilsiui. Panaudojus minėtas upes gyvenamosios aplinkos kokybei gerinti, labai pagerėtų gyvenimo kokybė visų amžiaus grupių gyventojams, bet labiausiai tuo džiaugtųsi vaikai ir jaunimas.

Pagerinus Skuodo istorinių riedulių pristatymą: suteikus paramą Mosėdžio unikalių akmenų muziejui ir V. Into sodybai, įrengus kituose riedulynuose pažintinius takus, panašius į Šauklių riedulyno, taip pat geriau pareklamavus rajono mitologinius akmenis, labai išaugtų turistinis krašto patrauklumas. Jei į „akmeninio“ turizmo maršrutą būtų įtraukta ir kaimyniniame Kretingos rajone esanti Orvydų sodyba – muziejus, tai Skuodo rajonas galėtų pasiūlyti labai unikalų turizmo produktą, kuris formuotų unikalaus rajono įvaizdį.

Apibendrinant galima teikti, kad Skuodo rajonas turi nepakankamai panaudotus vietos plėtros išteklius, kuriuos „paleisti į apyvertą“ galima tik mobilizavus kaimo gyventojus ir suformavus naujas ekonominės veiklos nišas. Kaimo bendruomenių stiprinimas ir rajono viešojo gyvenimo aktyvinimas gali tapti tuo svertu, kuris leidžia „pakelti“ įvairius vietos plėtros sunkumus ir iššūkius. Tai reiškia, kad Skuodo rajono kaimo socialinio konkurencingumo stiprinimas tampa svarbiausia vietos plėtros grandimi.

4.6. Skuodo r. tyrimo rezultatai ir jų analizė

4.6.1. Tiriamųjų charakteristika (mokiniai)

2010 metų spalio – gruodžio mėnesiais Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro iniciatyva atlikta mokinių, besimokančių 10-12 klasių mokinių apklausa. Buvo panaudotas sisteminis tikimybinių tiriamųjų grupių parinkimo būdas, nes iš Skuodo rajone esančių 10-12 klasių ugdymo įstaigų pasirinkta būtent Skuodo kaimo verslo ir amatų mokykla ir Ylakių gimnazija. Skuodo rajono Ylakių gimnazija – tai moderni, šiuolaikiška, teikianti kokybišką išsilavinimą gimnazija. Mokykloje mokosi 570 mokinių, tame tarpe keturios gimnazinės klasės (G1-G4), kuriose yra 187 mokiniai. **Skuodo kaimo verslų, amatų ir paslaugų mokykla - pirmoji profesinio rengimo mokykla Skuodo rajone.** Šioje įstaigoje mokosi 217 moksleivių, kurių dalis planuoja tęsti studijas aukštesiose mokyklose, kiti planuoja ieškoti darbo ir kt. Į Skuodo kaimo verslo amatų mokyklą priimami moksleiviai baigę 10 klasių tolesniam ugdymui, tuo pačiu įgyjant profesiją:

- Dailių tekstilės dirbinių gamintojo
- Technikos priežiūros verslo darbuotojo
- Sekretoriaus
- Staliaus
- Kaimo turizmo verslo darbuotojo.

Šių ugdymo įstaigų pasirinkimą sąlygojo tai, jog miesto ir kaimo mokinių požiūriai į darbinės veiklos įvairinimo galimybes kaimo vietovėse yra nevienodas. Tyrime dalyvavo 68 10 - 12 klasių mokinių (žr.18 lent.): iš jų 21 Ylakių gimnazijos mokinys ir 47 Skuodo kaimo verslo ir amatų mokyklos mokiniai. Išdalinta buvo 80 anketų ir įvertinus apklausos metu grįžusias anketas pateikiame šiuos demografinius duomenis. Tyrime savo nuomonę išreiškė 44,1 proc. merginų ir 55,9 proc. vaikinių, iš visų apklaustųjų matoma, kad dvyliktokai buvo aktyviausi (57,4 proc.), vienuoliktokai sudarė – 30,9 proc., ir dešimtokai sudarė tik 11,8 proc.

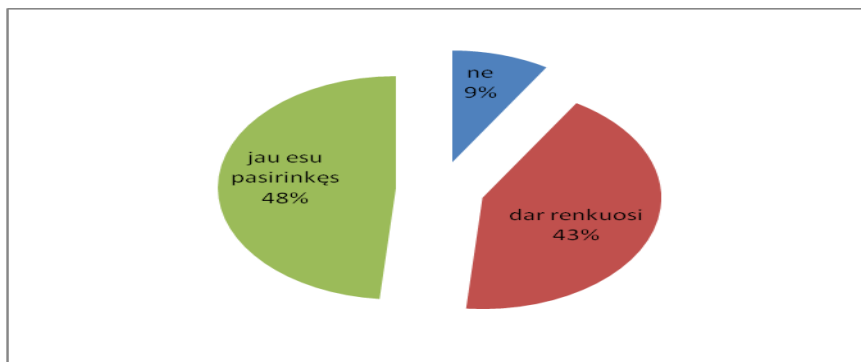
18 lentelė

Respondentų demografiniai duomenys

POŽYMIS	REIŠMĖ	SKAIČIUS	PROCENAI
LYTIS:	mergina	30	44,1 %
	vaikinas	38	55,9 %
		68	100 %
KLASĖ:	dešimtoje	8	11,8%
	vienuoliktoje	21	30,9%
	dvyliktoje	39	57,4%
		68	100 %

MOKYKLA:	miesto	47	52,6 %
	kaimo	21	47,4 %
		68	100 %

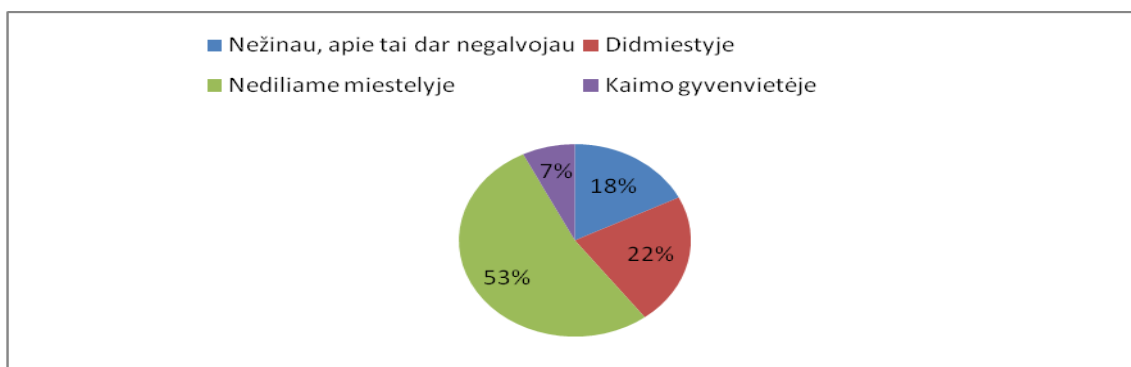
Analizuojant moksleivių anketas, labai išryškėjo skirtumai tarp atsakymų dvyliktokų ir dešimtokų anketose. Dvyliktokai į daugelį klausimų jau turėjo aiškius atsakymus, tuo tarpu dešimtokai atsakinėjo „dar nežinau“, „apie tai negalvoju“. Į klausimą „Ar jau esi pasirinkęs būsimą profesiją?“ 48 proc. respondentų nurodė, jog jau yra pasirinkę būsimą profesiją, 43 proc. – nurodė, kad dar renkasi ir 9 proc. dar nėra pasirinkę. (žr. 41 pav.).

41 pav. Moksleivių nuomonė apie profesijos pasirinkimą (proc.)

4.6.2. Besimokančių požiūris į kaimą (mokinių nuomonė)

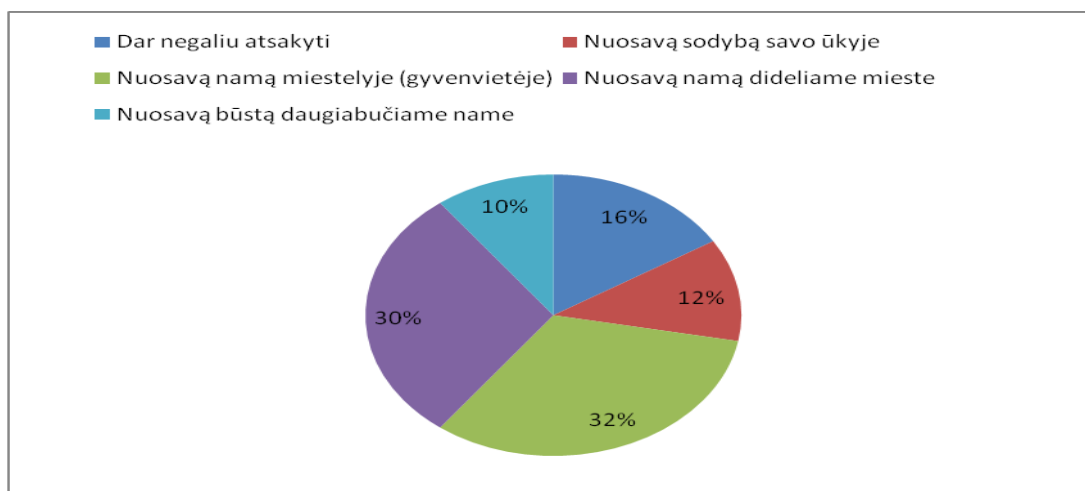
Tyrime buvo domėtasi, kur mokinių nuomone yra gyvenimas patogesnis: dideliame mieste, nedideliame miestelyje ar kaime (žr. 42 pav.). Kaip matome iš diagramos net 53 proc. merginų ir vaikinių manymu patogesnis gyvenimas yra nedideliame miestelyje. Didmiesčio privalumai patrauklesni atrodė 22 proc. moksleivių, o kaimo vietovėje, vienkiemyje norėtų gyventi tik 7 proc. apklaustųjų.

42 pav. Respondentų nuomonė kur gyventi geriau (proc.)

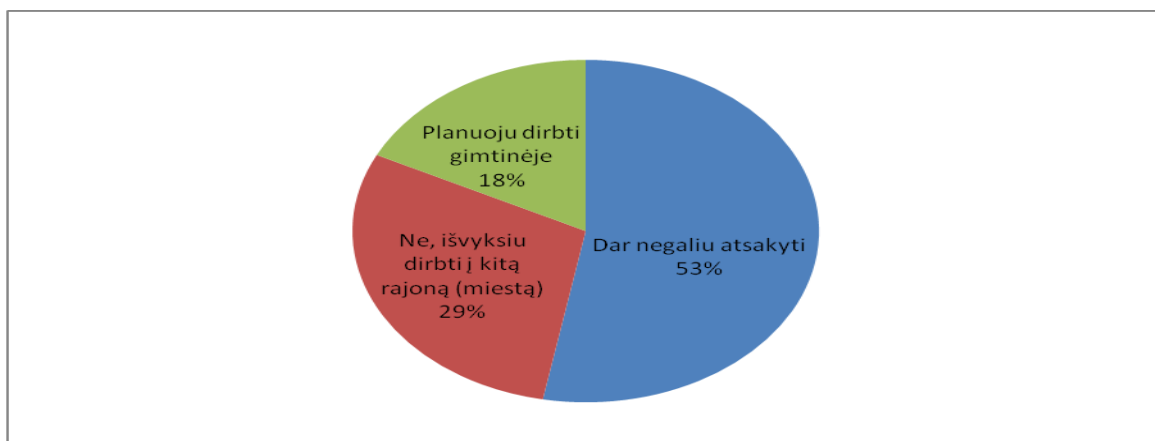
Panašiai atsakė mokiniai į klausimą ir dėl gyvenamojo būsto (žr. 43 pav.), kurį norėtų įsigyti. 32 proc. būstą pirtų nedideliame miestelyje, 30 proc. norėtų turėti nuosavą namą mieste.

Kitų respondentų atsakymai pasiskirstė tolygiai: 10 proc. norėtų gyventi daugiabučiame name, 16 proc. atsakyti dar negalėjo ir 12 proc. norėtų turėti sodybą savo ūkyje.

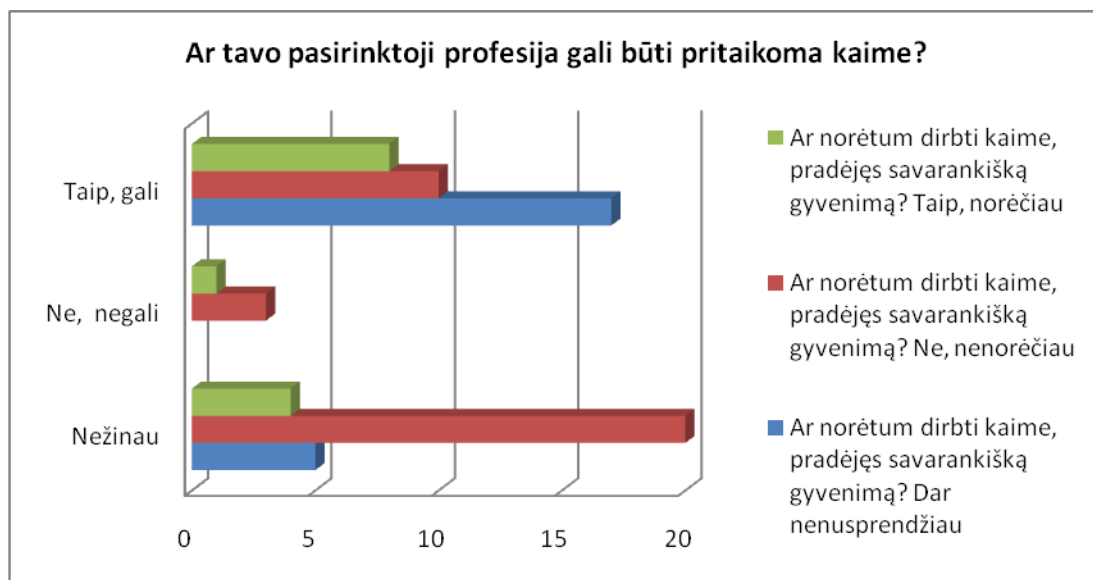
43 pav. Respondentų vizija apie būstą ateityje (proc.)

Moksleiviai, nurodę, jog nori įsigyti būstą dideliame mieste (žr. 44 pav.), atitinkamai nurodė, kad įgiję profesiją neplanuoja grįžti į gimtąjį miestą – Skuodą. Tačiau didelė dalis, t.y. 53 proc. moksleivių dar nėra apsisprendę ar liks savo gimtinėje, ar išvyks kitur dirbti.

44 pav. Moksleivių požiūris į galimybę įgijus profesiją dirbti kaime (proc.)

Tikrinant nepriklausomumo hipotezę ir norėdama įvertinti mokinių, kurių profesija gali būti pritaikyta darbui kaime pasirinkimą, ar norėtų dirbti kaime pradėję savarankišką gyvenimą, gautas statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,012$) (žr. 45 pav.). 35 mokiniai ($n=68$) atsakė, kad jų pasirinktoji profesija gali būti pritaikoma kaime, tai yra praktiškai pusė apklaustųjų, tačiau tik 8 iš jų pareiškė, kad norėtų dirbti kaime, o 17 mokinių dar neapsisprendę, o 10 nenorėtų dirbti kaime. O mokiniai, kurie nežino, ar jų profesija gali būti pritaikyta kaime, visumoje atsakė, kad nenorėtų dirbti kaime.

45 pav. Profesijos pritaikomumas kaime (proc.)

Į klausimą kurie teigiami pokyčiai matomi Jūsų apylinkėse (žr. 19 lent.), respondentai atsakė gana teigiamai, nes 50 proc. nurodė, kad sumažėjo asmenų neturinčių pastovaus darbo, net 60,3 proc. respondentų nurodė, kad gyventojai remontuoja būstus ir tvarko aplinką. 39,7 proc. respondentų nemano, kad jų gyvenvietėse yra tendencija naujų namų statybos, tačiau 30,9 proc. šiuos pokyčius aiškiai pastebi, likę 29,4 proc. nežino, ar neatkreipė dėmesio į naujų būstų statybą.

19 lentelė

Teigiami apylinkių pokyčiai

	Respondentai, proc.		
	Taip	Ne	Nežinau
Sumažėjo neturinčių pastovaus darbo	50,0%	25,0%	25,0%
Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	60,3%	16,2%	23,5%
Statomi nauji namai, ūkiniai pastatai	30,9%	39,7%	29,4%

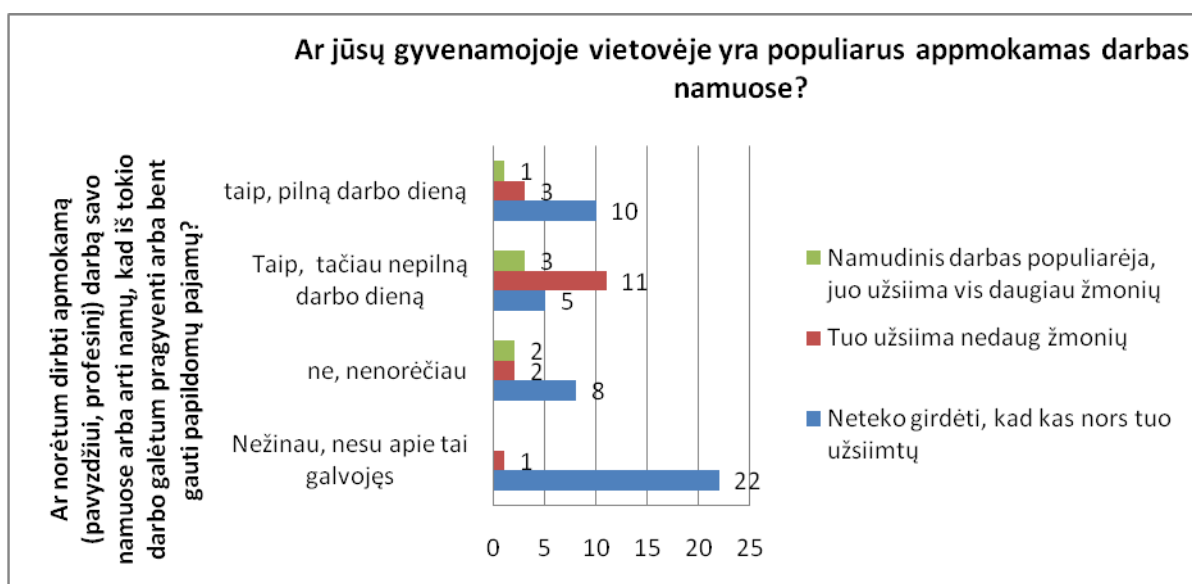
Į klausimą kurios kaimo vietovių ir nedidelių miestelių problemos yra didžiausios (žr. 20 lent.), net 77,9 proc. moksleivių teigė, kad jų gyvenamosiose vietovėse vis mažiau jaunimo, taip pat 70,6 proc. mano, kad mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms ir net 69,1 proc. teigė, kad plinta girtavimas ir nevalyvumas. Taigi moksleiviai pastebi kaimo opiausias vietas ir jas įvardina.

Didžiausios apylinkių problemos

	Respondentai, proc.		
	Taip	Ne	Nežinau
Šiose vietovėse vis mažiau jaunimo	77,9%	7,4%	14,7%
Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	70,6%	4,4%	25,0%
Plinta girtavimas ir nevalyvumas	69,1%	13,2%	17,6%

4.6.3. Mokinių nuomonė apie pragyvenimo šaltinius kaime

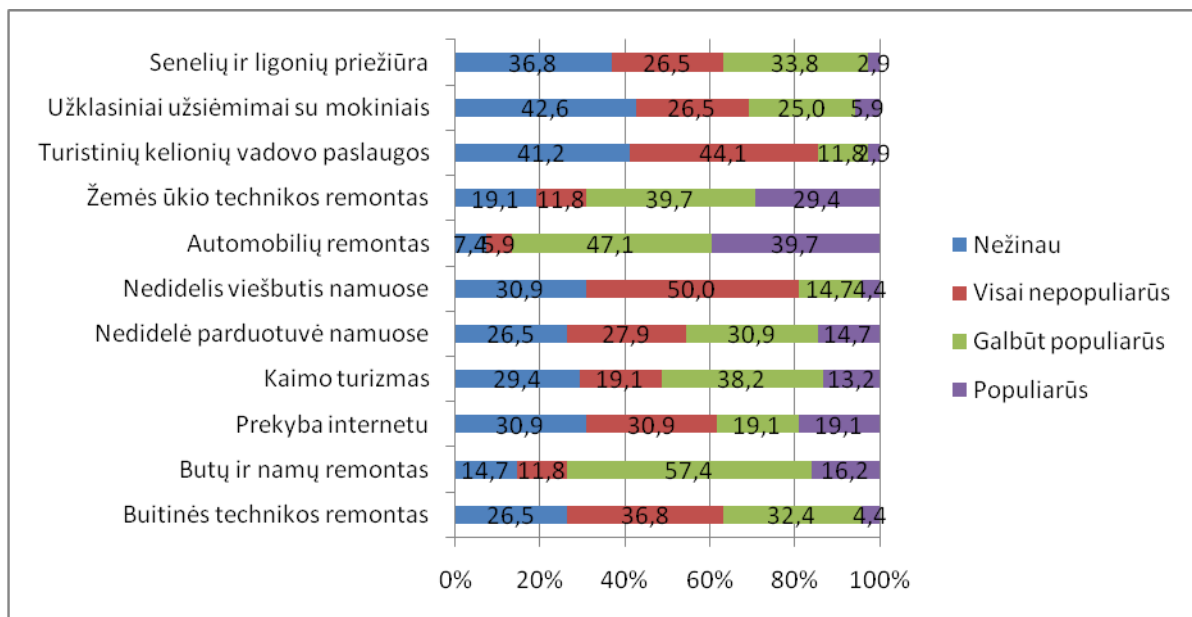
Paklausti, ar norėtų dirbti apmokamą profesinį darbą savo namuose (žr. 46 pav.), ar arti namų 48,5 proc. moksleivių atsakė teigiamai. Išvykti dirbti toliau nuo namų norėtų 17,6 proc. apklaustų mokinių, kiti dar nežinojo ko nori. Moksleiviai, kurie nebuvo girdėję apie namudinį darbą, daugumoje pasirinko atsakymą, kad nėra apgalvoję, ar norėtų dirbti namudinį darbą. Atlikus nepriklausomumo hipotezę, nustatyta, kad ryšys tarp požymių statistiškai labai reikšmingas ($p < 0,001$).

46 pav. Moksleivių požiūris į namudinį darbą (proc.)

Anketoje buvo numatyti klausimai, siekiant išsiaiškinti mokinių nuomonę, kurie apmokami darbai **vyrams** namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs jų gyvenamojoje vietovėje (žr. 47 pav.). Norint tiksliau nustatyti darbų populiarumą, susumavus atsakymus „Galbūt populiarūs“ ir „Populiarūs“ gaunamas tikslesnis atsakymų pasiskirstymas. Kaip populiariausi darbai buvo nurodyti žemės ūkio technikos – 69,1 proc. ir butų, namų – 73,6 proc. remontas, kad būtų kaime

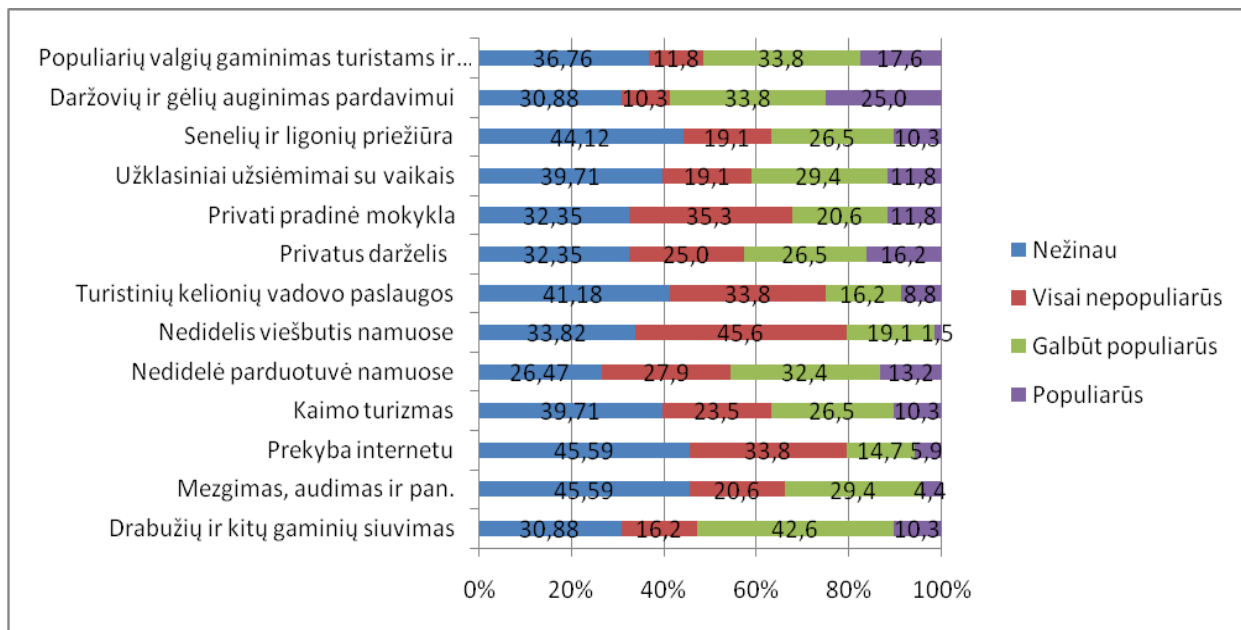
populiarus darbas kaimo turizmas, nurodė 51,4 proc. moksleivių ir nedidelė parduotuvė – 45,6 proc. Daugiausiai populiarus darbas vyrams, moksleivių nuomone būtų automobilių remontas, už tai pasisakė net 86,8 proc. apklaustųjų. Visai nepopuliarus darbas vyrams moksleivių nuomone būtų turistinių kelionių vadovo, neigiamai pasisakė 44,1 proc. respondentų, net 50 proc. moksleivių mano, kad nedidelis viešbutis namuose nevertas dėmesio įsteigti. Gana nemažai, vidutiniškai apie 27,8 proc. moksleivių neturėjo nuomonės dėl darbų populiarumo vyrams kaimo vietovėse ar gyvenvietėse. Mokiniai prie kitų galimų ir populiarių darbų vyrams namuose ar arti namų įvardijo staliaus, santechniko darbininko paslaugas, bei traktorininko paslaugas.

47 pav. Respondentų nuomonė apie vyrams tinkamus darbus namuose ar arti namų (proc.)

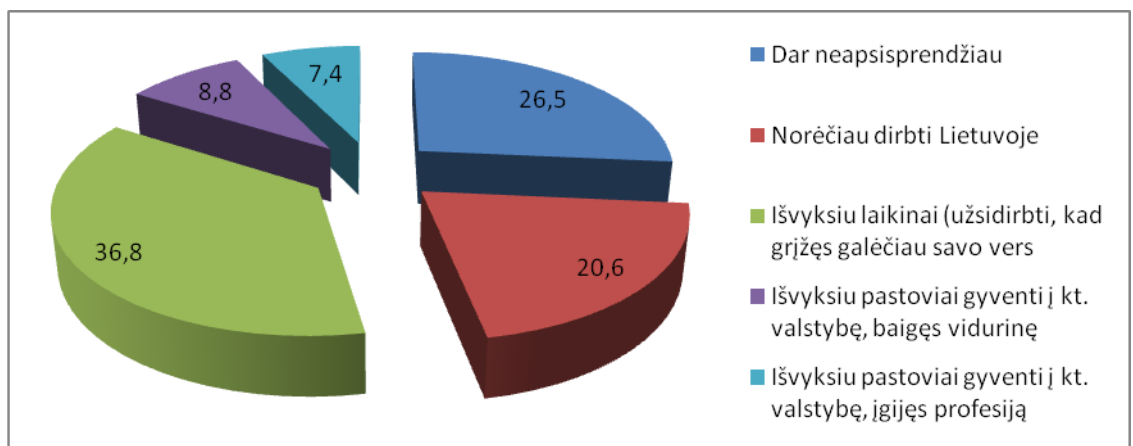
Analogiškai buvo pateiktas paveikslėlis (žr. 48 pav.) su sąrašu darbų, kurie būtų populiarius moterims kaimo gyvenvietėse. Vertinant moksleivių anketas šiuo klausimu, pastebėta tendencija, kad į žemiau esančią lentelę didesnis atsakymų skaičius yra pasirinktas „Nežinau“, vidutiniškai net 37 proc. Galima daryti prielaidą, jog taip nutiko todėl, kad apklausoje dalyvavo daugiau vyriškosios lyties moksleivių ir nustatyti moterims populiarius darbus kaime jiems buvo sudėtinga. Kaip matoma iš lentelės labiausiai mokinių nuomone **moterims** populiarius būtų šie darbai t.y, daržovių ir gėlių auginimas pardavimui (58,8 proc.), drabužių ir kitų gaminių siuvimas (52,9 proc.), bei populiarių valgių gaminimas turistams (51,5 proc.). Mokiniai į visai nepopuliariųjų darbų sąrašą moterims įtraukė privačios pradinės mokyklos paslaugas (35,3 proc.), nedidelių viešbučių steigimą namuose (45,6 proc.), turistinių kelionių vadovo paslaugas (33,8 proc.) ir prekybą internetu (33,8 proc.). Moterims prie kitų galimų darbų namuose ar arti namų paminėjo auklės paslaugų, kirpėjų, korepetitoriaus paslaugas.

48 pav. Respondentų nuomonė apie moterims tinkamus darbus namuose ar arti namų (proc.)

Kadangi dabar labai svarbi problema – emigracija, anketoje buvo pateiktas klausimas, ar planuoja moksleiviai išvykti gyventi į kitą valstybę (žr. 49 pav.).

49 pav. Moksleivių požiūris į išvykimą iš šalies (proc.).

Kaip matome iš diagramos, tik 8,8 proc. apklaustų moksleivių norėtų gyventi užsienyje pastoviai, o kiti nori dirbti Lietuvoje ir į užsienį važiuoti tik laikinai užsidirbti pinigų norėtų 36,8 proc. apklaustųjų. 20,6 proc. apsisprendę dirbti Lietuvoje ir 26,5 proc. dar nežino, ar dirbs Lietuvoje, ar užsienyje.

Analizuojant interviu metu pateiktus atsakymus į klausimą „Kurios priemonės paskatintų jaunas šeimas kurtis kaime?“, ekspertai atsakė įvairiai: „Kaimo infrastruktūros gerinimas, darbo vietų kūrimas, paslaugų teikimas“, „Jokios. Išėitis būtų viena: pastatyti gamyklą. Gamybos atsiradimas paskatintų gyvenamosios infrastruktūros plėtrą. Deja, valstybinė politika orientuota į investicijas centruose“, „Darbo vietų kūrimas kaimiškoje aplinkoje, infrastruktūros gerinimas. Pvs. kaimo žmogui labai svarbu vietiniai kaimo keliai ir jų būklė, tačiau bendras rajono biudžetas yra po lygiai – tiek Skuodo miestas, tiek visos 8 seniūnijos kartu paėmus“, „Didesnis visuomenės

dėmesys į jauną žmogų, naujų darbo vietų kaime kūrimas ir geras atlyginimas“. Tačiau daugiausias atsakymas buvo konkretus: „Infrastruktūros gerinimas, darbo vietų kūrimas“. Taigi ekspertų nuomone, pagrindinė Skuodo kaimiškųjų vietovių patrauklumo ašis būtų naujų darbo vietų kūrimas, ir infrastruktūros gerinimas. Transporto paslaugų stoka kaime riboja atokiose gyvenvietėse gyvenančio jaunimo lavinimosi galimybes, nes po užklausinės veiklos (sporto, kultūros būrelių ir kt.) nėra transporto, kuriuo būtų galima grįžti namo. Pvz., vaikams, kurie į mokyklą važiuoja daugiau kaip 20 km, tenka keltis 6 val. ryto. Pasibaigus pamokoms nėra kuo grįžti namo - geltonieji autobusėliai tokiu metu nevažiuoja. Taigi, gyvenimo kokybės kaime diskomfortas patiriamas jau nuo vaikystės, todėl jaunimas labiau linkęs rinktis patogesnę ir geresnę gyvenimą arčiau didelių miestų arba juose.

4.6.4. Tiriamųjų charakteristika (gyventojų apklausa)

2010 m. Skuodo r. gyventojų apklausos tyrime dalyvavo 298 respondentai, iš jų 126 moterys ir 172 vyrai. Daugiausia respondentų pagal amžių tyrime dalyvavo nuo 41 iki 65 metų amžiaus. Virš 65 metų žmonės į apklausą nepateko, o tai sąlygojo tai, kad anketos buvo išdalintos į LŽŪKT biurą atėjusiems aktyviems kaimo gyventojams, norintiems pasikonsultuoti įvairiais kaimo plėtros klausimais. Taigi sociologinis tyrimas atliktas apklausus aktyvesnius kaimo gyventojus. Iš visų apklaustųjų net 77,9 proc. nurodė, jog turi darbą ir tik 11,1 proc. nurodė, kad neturi darbo. 4 proc. nurodė, kad mokosi, o 7 proc. nurodė, kad dirba ir mokosi. Pagal gyvenamąją vietą daugumoje buvo apklausta kaimo gyvenviečių gyventojai (54,4 proc.), 37,9 proc. vienkiamų gyventojai ir 7,7 proc. nurodė, kad yra miestelių gyventojai. Pagal išsilavinimo lygį respondentai daugumoje buvo spec. vidurinio (45,6 proc.) ir bendrojo vidurinio (32,6 proc.) išsilavinimo. Tik 8,1 proc. nurodė, kad turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. 72,1 proc. tyrime dalyvavusių respondentų turėjo šeimą ir buvo susituokę. 4 proc. nurodė esantys našliai, 8,1 proc. buvo nevedę ir 15,8 proc. nurodė kad jų santuoka nutraukta. Pagal sociodemografinę respondentų 21 lentelę matome, kad tyrime dalyvauja daugiau vyresnio amžiaus, šeimyninės padėties išsilavinę kaimo gyventojai.

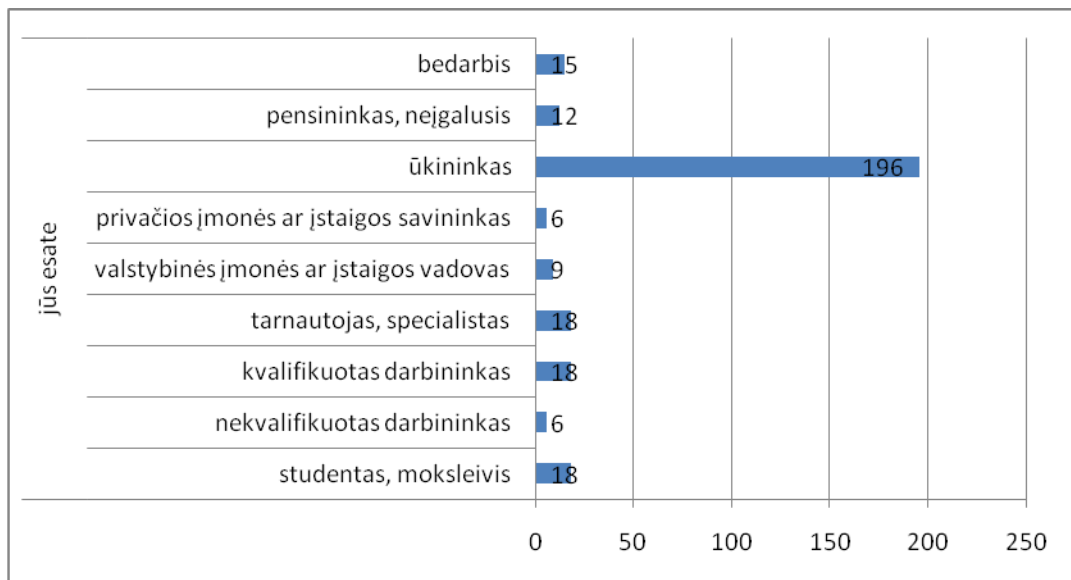
21 lentelė

Sociodemografinis repondentų pasiskirstymas

Požymis	Reikšmė	Respondentų skaičius	Procentas
Lytis	Moteris	126	42,3%
	Vyras	172	57,7%
Amžius	Iki 20m.	12	4,0%
	21-30 m.	44	14,8%

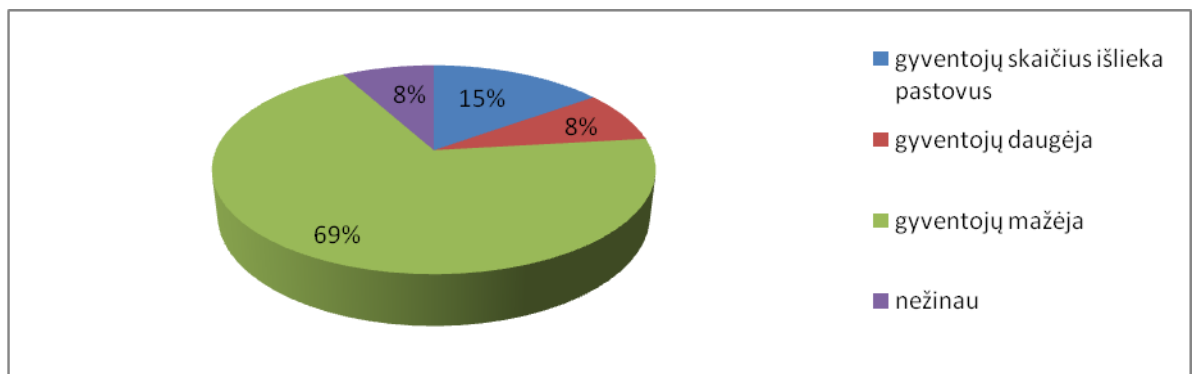
	31-40 m.	69	23,2%
	41-50 m.	86	28,9%
	51-65 m.	87	29,2%
	Daugiau kaip 65 m.	-	-
Dirba arba mokosi	Dirbu	232	77,9%
	Mokausi	12	4,0%
	Dirbu ir mokausi	21	7,0%
	Nedirbu ir nesimokau	33	11,1%
Gyvenamoji vietovė	Vienkiemis	113	37,9%
	Kaimo gyvenvietė	162	54,4%
	Miestelis	23	7,7%
Išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	41	13,8%
	Bendras vidurinis	97	32,6%
	Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis	136	45,6%
	Aukštasis universitetinis	24	8,1%
Šeimyninė padėtis	Nevedęs (netekėjusi)	24	8,1%
	Vedęs (ištekejusi)	215	72,1%
	Našlys (našlė)	12	4%
	Oficialiai nutraukęs (nutraukusi) santuoką	47	15,8%

Į klausimą, kokių darbų užsiima (žr. 50 pav.) respondentai daugumoje nurodė, kad jie ūkininkauja (65,8 proc.). Visų kitų veiklos sričių nurodė procentiškai beveik po lygiai, kad yra bedarbiai, nurodė tik 5 proc. apklaustųjų. Po 6 proc. apklaustųjų nurodė, jog yra kvalifikuoti darbininkai ir tarnautojai ar specialistai. Skuodo rajonas yra žemdirbiškas kraštas, pramonės praktiškai nėra, tik smulkios įmonės, rajonas gana toli nutolęs nuo Lietuvos centrų, todėl išvykti nenorintys žmonės nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo laikų ėmėsi žemės ūkio verslo ir iš jo išgyveno.

50 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pagrindinį užsiėmimą (proc.).

Prie demografinių kintamųjų bloko galime pridėti ir respondentų nuomonę apie gyventojų skaičiaus kaitą jų gyvenamosiose vietovėse (žr. 51 pav.). Net 69 proc. apklaustųjų nurodė, kad gyventojų Skuodo rajono kaimiškose vietovėse mažėja ir tik 8 proc. nurodė, kad gyventojų daugėja. Pagal prieduose pateiktą 2010 m. Skuodo r. seniūnijų veiklos ataskaitą, matome, kad gyventojų mirštamumas praktiškai dvigubai (kai kuriose seniūnijose trigubai) viršija gimstamumą. Ir tai yra pagrindinė Skuodo rajono demografinė problema. Interviu metu buvo užduotas toks pats klausimas ir praktiškai visis ekspertai atsakė panašiai: „Mažėja, o gyventojų kontingentas sparčiai sensta“, „Mažėja, mažiau gimsta daugiau miršta, išvyksta“, „Vyresnio amžiaus, t.y. tie, kurie nebegali įsidarbinti užsienyje“, „Mūsų gyvenvietėje gyventojų skaičius nelabai keičiasi, nes nors ir išvažiuoja į užsienį, bet gyvenamąją vietą deklaruoja čia, taip pat ir studentai, kurie gyvena kitur, o deklaruoja pas tėvus. Jeigu kalbėti, kiek yra išvykusių tai būtų apie trečdalį visos gyvenvietės“.

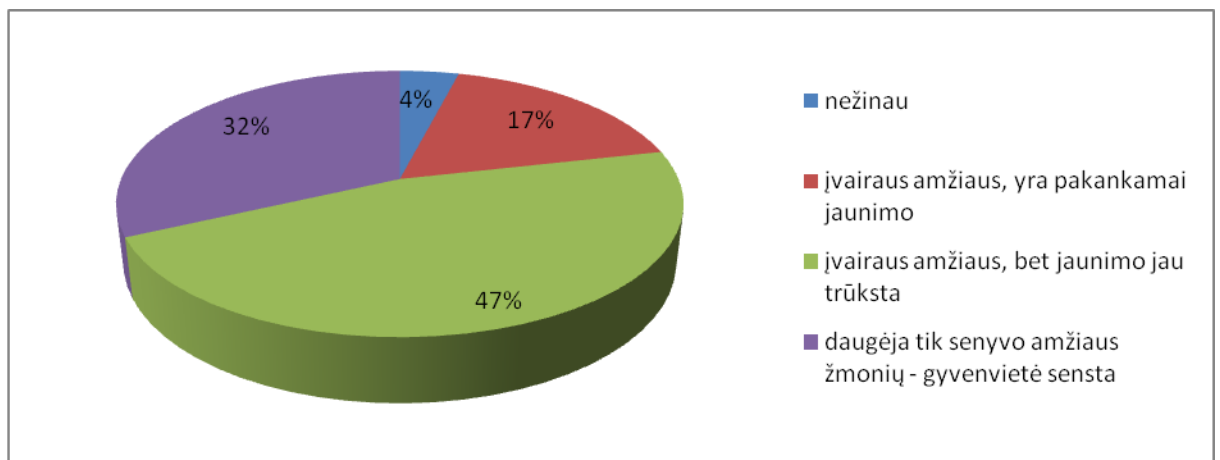

51 pav. Respondentų nuomonė apie gyventojų skaičių gyvenvietėje (proc.).

Į klausimą, kurio amžiaus gyventojai sudaro daugumą jūsų gyvenvietėje (žr. 52 pav.), 47 proc. respondentų nurodė, kad įvairaus amžiaus, bet jaunimo jau trūksta ir 32 proc. nurodė, kad daugėja tik senyvo amžiaus žmonių, gyvenvietė sensta. Tačiau Skuodo rajone yra ir gyvybingų seniūnijų, 17 proc. respondentų nurodė, kad gyventojų yra įvairaus amžiaus ir jaunimo tose

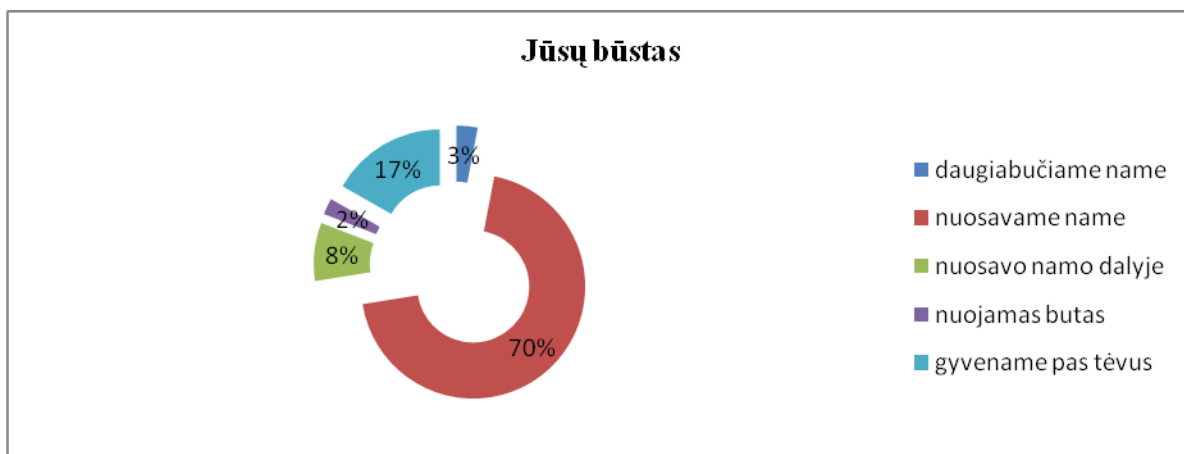
vietovėse yra pakankamai. Čia drąsiai galima priskirti Aleksandrijos seniūniją, nes joje veikia net trys komercinės įmonės, labai daug ūkininkų – pieno ūkių savininkų ir interviu su ekspertu metu buvo patvirtinta, kad ši seniūnija yra patraukli kaimo gyventojams. Dauguma ekspertų į šį klausimą atsakė panašiai: „Mūsų konkrečiai Rukų gyvenvietėje, yra vidutinio amžiaus gyventojai (40-50 m.), nes į kaimą yra grįžę dar kolūkiniais laikais, kai turėjo kaime darbą, gavo butus ar pastatė namus, išsipirko žemę, dabar dar gali ūkininkauti“, „Pagrindė 35-60 metų“, „Virš 50 metų amžiaus“, „Senyvo.

Į klausimą „Ar galėtumėte patvirtinti, kad seniūnijos gyventojų emigraciją į užsienį mažėja? Jei ne, tai kodėl?“ visi ekspertai atsakė vieningai – „Ne“ ir komentavo: „*Priežastys ekonominės: sveiki darbingi žmonės jei ir turi darbą vietoje, jis neužtikrina normalaus pragyvenimo. Daugelis išsiveža ir vaikus*“, „*Todėl, kad nėra darbo, maži atlyginimai, o svarbiausia- žmonės nemato jokios ateities perspektyvos*“, „*Kaime jaunam sunku pragyventi(jeigu yra atskira jauna šeima), nes darbo kaime beveik nėra, o brangstant degalams, nelabai apsimoka važiuoti dirbti kitur. Užsiimti ūkininkavimu, jeigu neturi žemės irgi niekas nenori*“, „*Kurie važiuodavo į užsienį dirbti, tie ir toliau važiuoja, išvažiuoja vis nauji žmonės, kai kurie užsienyje lieka gyventi*“, „*Nes nepagerėjo verslo aplinka Lietuvoje, įstatyminė bazė neskatina gyventojus užsiimti privačia veikla – daugelis traktuoja, kad geriau būti darbo biržos klientu*“.

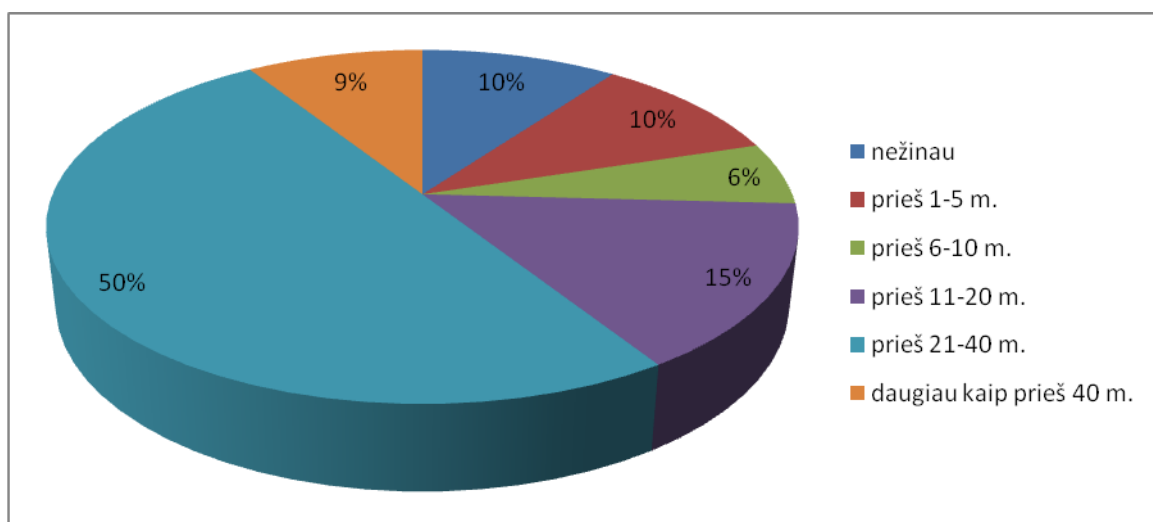
52 pav. Respondentai apie kas sudaro gyventojų daugumą (proc.).

Į klausimą apie turimą, ar nuomojamą būstą (žr. 53 pav.), net 70 proc. respondentų atsakė, kad turi nuosavą namą ir 8 proc. gyvena nuosavo namo dalyje. Kadangi tiriamoji visuma kaimo gyventojai - ūkininkai, realu, kad tiek gali turėti nuosavus namus. 17 proc. nurodė, jog gyvena pas tėvus ir tik 2 proc. nuomojasi būstą. Gyvenamojo būsto opesnė problema yra jauniems žmonėms, nes naujų Skuodo administracijos užsakymu vykdomų statybų Skuode praktiškai nėra, tad būstą reikia statyti iš nuosavų lėšų, arba pirkti. Tačiau ir nupirktas būstas ne retai būna avarinės būklės ar reikalaujantis kapitalinio remonto.

53 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būsto tipą (proc.)

Į anketos klausimą prieš kiek metų pastatytas būstas, kuriame gyvenate (žr. 54 pav.) pusė respondentų atsakė prieš 21-40 metų. Taigi šie būstai buvo pastatyti kolektyvizacijos laikais, 15 proc. nurodė, kad jų būstas pastatytas prieš 11-20 metų ir 9 proc. respondentų nurodė, kad jų būstui jau virš 40 metų. Tik 10 proc. respondentų nurodė, jog turi naujos iki 5 metų senumo statybos būstus ir 6 proc. nurodė būsto pastatymą prieš 6-10 metų. Taigi, tendencija naujų būstų statybos yra silpna. Tačiau, jaunos šeimos, kurios kuriasi kaime, planuoja ir stato nuosavus gyvenamus namus, bet žinomai tai palyginti su visu rajono mastu yra kelios dešimtys.

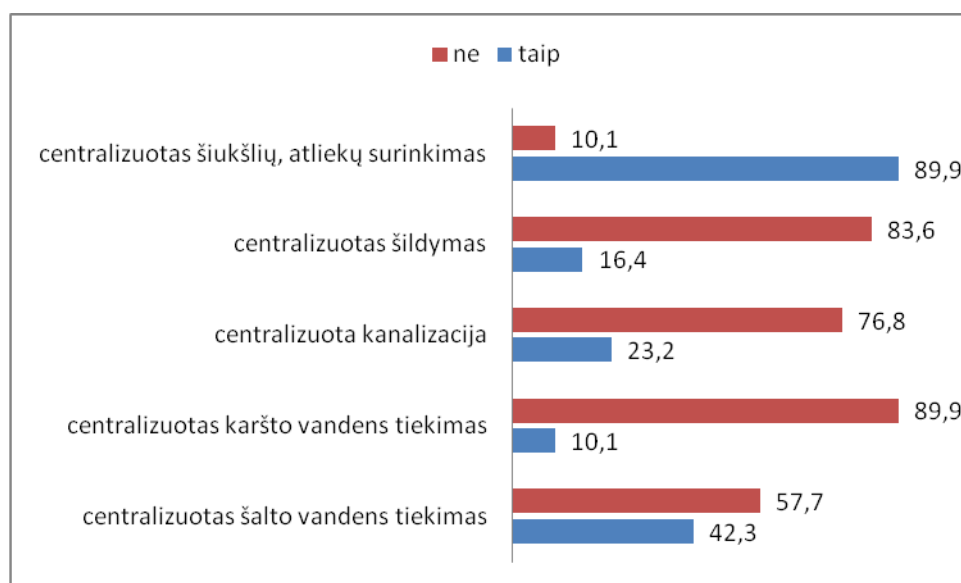

54 pav. Kada statytas respondentų turimas būstas (proc.)

Į klausimą dėl būsto remonto 40 proc. respondentų nurodė, jog būstą būtinai reikia remontuoti, o 34 proc. nurodė, kad būtų tikslinga šiek tiek suremontuoti. 23 proc. apklaustųjų nurodė, kad jų būsto remontuoti nereikia, o 2 proc. nurodė, kad remontuoti nebetikslinga – pastatą reikia nugriauti. Iš tiesų būstų remontininkų paslaugos yra ir bus labai populiarios Skuodo rajone, tačiau, daugelis žmonių neturi tiek finansinių resursų, kad galėtų susimokėti už šį darbą. Kaip antai tokiose išsivysčiusiose šalyse kaip Švedija, Suomija, Norvegija apskritus metus yra atliekami namų renovacijos darbai ir žinoma gana dažnai tuos darbus atlieka Lietuvos darbo jėga.

Uždavus ekspertams klausimą „Dėl kurių paslaugų trūkumo žmonės nenori gyventi Lietuvos kaime?“, daugelis ekspertų atsakė, kad ne dėl paslaugų trūkumo žmonės nenori gyventi kaime ir įvardijo sekančias problemas: „*Ne dėl paslaugų trūkumo, o dėl garantijos bei pirminio kapitalo neturėjimo, žemės plotų neteisingo išdėstymo, dėl atstumo į darbą vykimo*“, „*Paslaugos – trečiaeilis dalykas. Svarbiausia priežastis – siaubingi keliai ir vilties nebuvimas, jog per artimiausius 100 metų bus kitaip*“, „*Ne paslaugos įtakoja žmonių norą, arba ne.*“, „*Nemanau, kad kaimas gali kada nors greit prisilyginti miestui dėl paslaugų teikimo. Bet kaimas turi kitų prioritetų. O tie kas gyvena, yra prisitaikę, turi transporto priemones, lengvai pasiekia miesto paslaugas*“. Tačiau kaip pagrindinį paslaugų trūkumą kaimo vietovėse ekspertai įvardino darželių ir mokyklų masinį uždarinėjimą.

Nuo 2010 m. Skuodo r. savivaldybė įvedė vieningą ir centralizuotą šiukšlių surinkimo sistemą. Todėl apklausoje, kokios paslaugos teikiamos gyventojų būstui (žr. 55 pav.), 89,9 proc. atsakė, kad šiukšlių surinkimo paslaugos centralizuotos. Centralizuotas šildymas, kanalizacija ir karšto vandens tiekimas būdingas miestų ir miestelių gyventojams, kadangi mano tiriamoji visuma čia sudarė mažumą, todėl nurodyta, kad neteikiamos šios paslaugos. Centralizuoto šalto vandens tiekimą gaunantys nusirodė 42,3 proc. respondentų, taigi likę turi arba nuosavus artezinius gręžinius arba šachtinius šulinius.

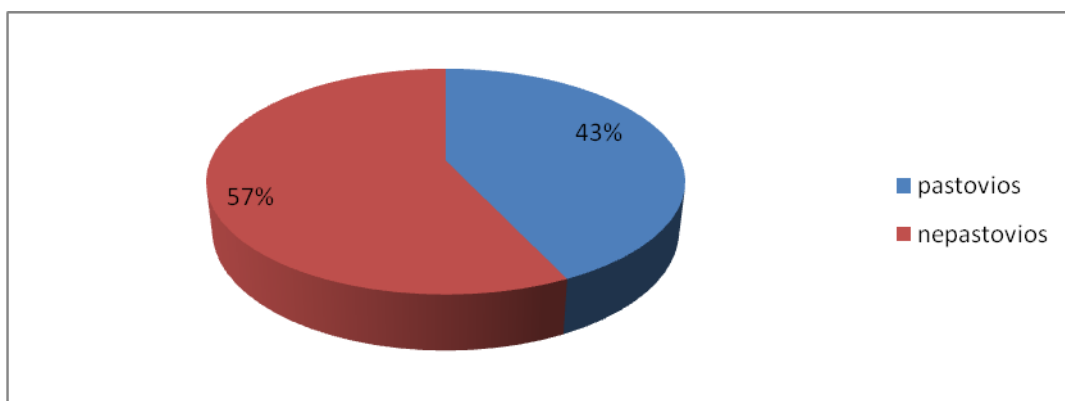

55 pav. Būstui teikiamos paslaugos (proc.)

4.6.5. Pagrindiniai gyventojų pragyvenimo šaltiniai

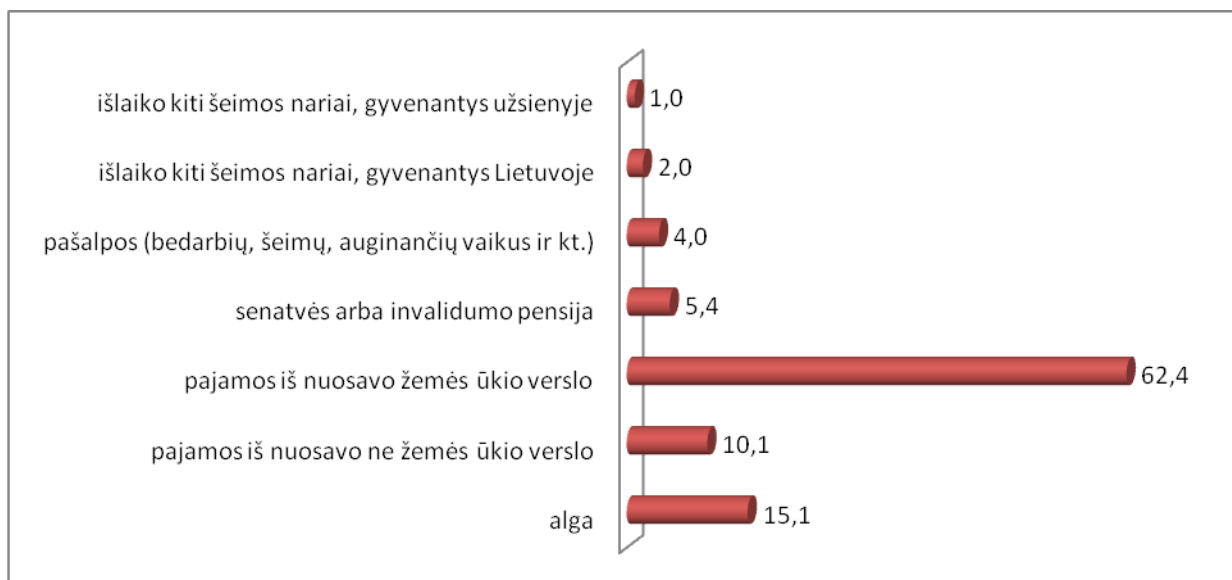
Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti pagrindinius Skuodo r. gyventojų pragyvenimo šaltinius ir nustatyti jų struktūrą. Į klausimą ar pajamos kas mėnesį yra pastovios (žr. 56 pav.), 57 proc. respondentų atsakė, kad nepastovios. Nepastovios pajamos dažniausiai gaunamos iš žemės ūkio, jos

daugumoje priklauso nuo realizacijos lygio, nuo sezoniškumo ir kitų faktorių. O 43 proc. nurodė, kad jų pajamos pastovios, daugumoje yra nustatyta atlyginimą gaunantys asmenys.

56 pav. Respondentų pajamų pastovumas (proc.)

Atlikus respondentų gaunamų pajamų analizę (žr. 57 pav.), gavau kas 62,4 proc. apklaustųjų gauna pajamas iš nuosavo žemės ūkio verslo, verslininkų apklausoje tebuvo 10,1 proc. ir 15,1 proc. nurodė, kad gyvena iš gaunamo darbo užmokesčio. Iš pašalpų gyvenančių apklausoje tebuvo 4 proc., o išlaikomų Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių asmenų nurodė tik 3 proc. 5,4 proc. apklaustųjų gyvena iš senatvės ar invalidumo pensijos. Ekspertų nuomonė šiuo klausimu buvo vieninga: „Žemės ūkio produkcijos gamyba, atlyginimas už darbą, pensijos, socialinės pašalpos“, „Žemės ūkis ir socialinės išmokos“, „Dominuoja ūkininkai – jų pajamos iš žemės ūkio, aptarnaujantis personalas iš savo veiklos sričių, bedarbiai iš laikinų užimtumo programų, vėliau pašalpos“.

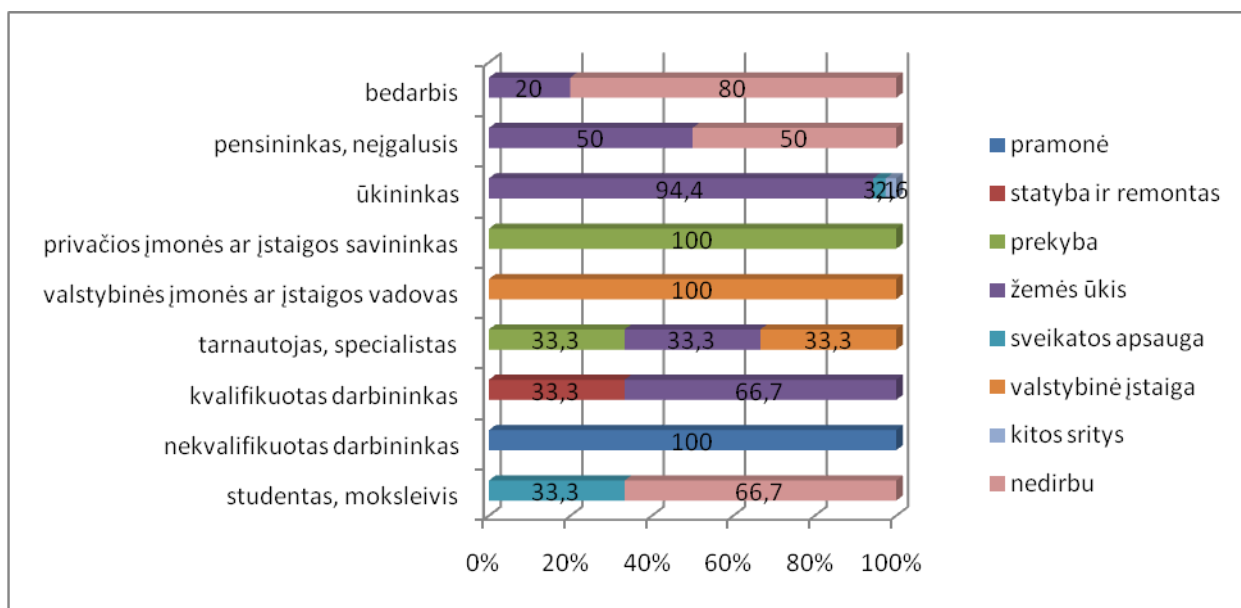

57 pav. Respondentų pagrindiniai pragyvenimo šaltiniai (proc.)

Atlikus gyventojų anketos klausimų apie respondentų darbo sritis ir profesijos duomenų skersinį pjūvį gauti statistiškai reikšmingi duomenys ($p < 0,001$). Kaip matome iš 58 pav. ūkininkai nurodė, kad pajamas gauna iš žemės ūkio (94,4 proc.), tyrime dalyvavę kvalifikuoti darbininkai

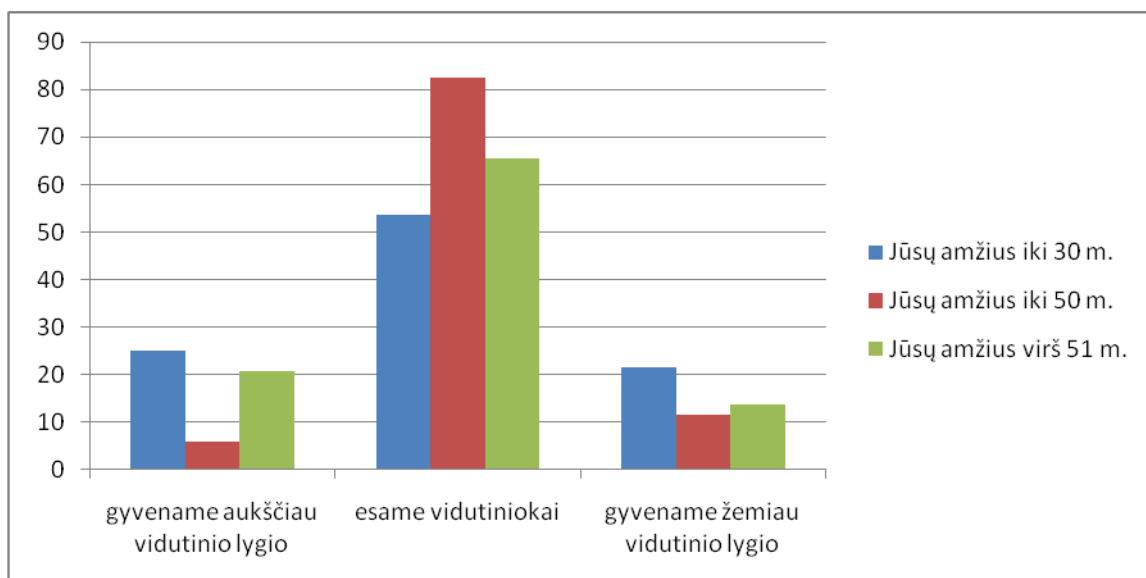

nurodė dirbantys statybos, remonto ir žemės ūkio srityje, pusė tyrime dalyvavusių pensininkų nurodė, kad dalyvauja žemės ūkio gamyboje.

58 pav. Respondentų darbo srities ir profesijos duomenų skersinis pjūvis (proc.).

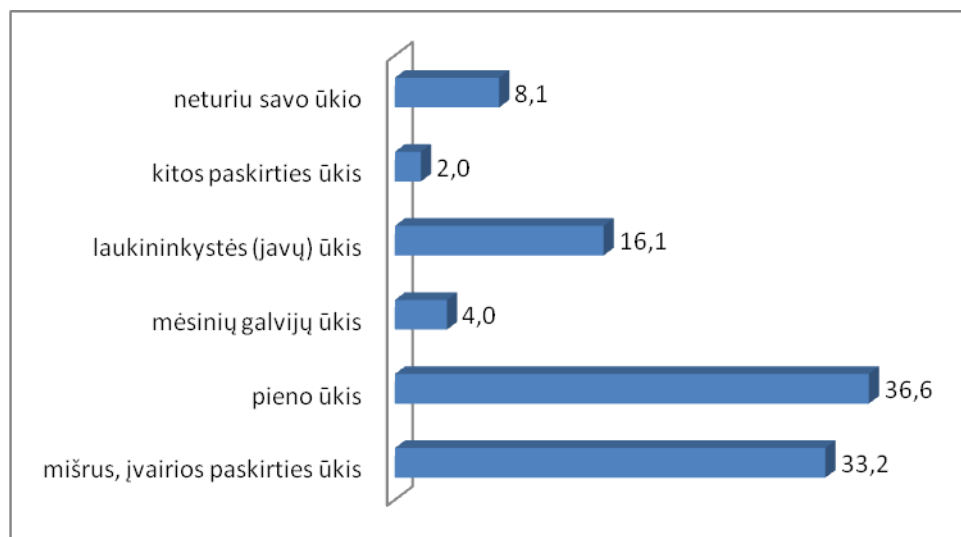
Taip pat norėjau patikrinti ar priklauso nuo respondentų amžiaus jų vertinimas pragyvenimo lygio atžvilgiu (žr. 59 pav.). Gavau statistiškai reikšmingą ryšį tarp kintamųjų ($p < 0,001$). Nuo 30 iki 50 metų amžiaus 82,6 proc. respondentų laiko save vidutines pajamas gaunančiais asmenimis. Aukščiau vidutinio lygio su optimizmo „gaidelė“ save daugiau pripažįsta jaunimas iki 30 m. amžiaus. Nors žemiau vidutinio lygio taip pat nurodė 21,4 proc. iki 30 m. amžiaus respondentai. Tačiau generalinė dauguma laiko save vidutiniokais.

59 pav. Respondentų amžiaus vertinimas pagal pragyvenimo lygius (proc.).

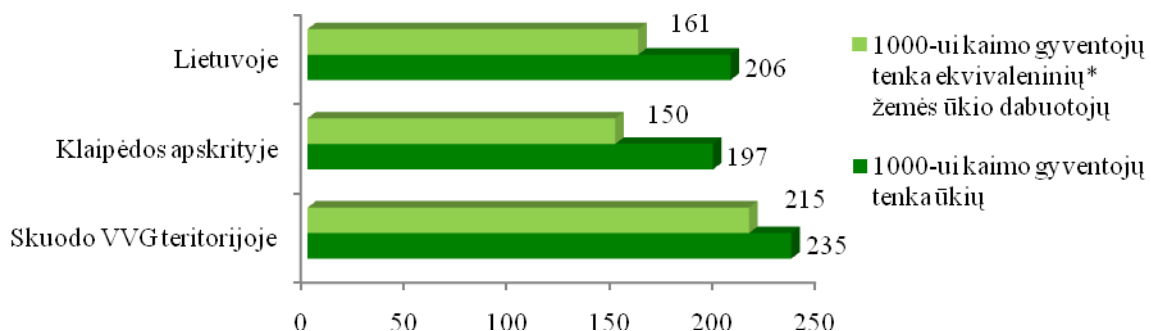
4.6.6. Pirminės žemės ūkio gamybos pokyčiai ir naujų funkcijų kaimo vietovėse plėtra

Siekiant išsiaiškinti, kokia respondentų pagrindinė ūkinė veikla į klausimyną buvo įtrauktas klausimas, jei ūkininkaujate, kokį ūkininkavimo būdą esate pasirinkę?

60 pav. Respondentų ūkininkavimo būdas (proc.)

Kaip matome iš 60 pav., tik 8,1 proc. respondentų atsakė, kad neturi ūkio. Skuodo rajone daugelis žmonių greta turimo darbo, papildomai stengiasi verstis ir pirmine žemės ūkio gamyba, kadangi Skuodo r. santykinai (lyginant su Lietuvos vidurkiu) maži darbo atlyginimai. Skuodo rajono teritorijoje ir Skuodo mieste mažas pajamas gaunančių šeimų ar pavienių gyventojų dalis gerokai didesnė nei vidutiniškai šalyje ar Klaipėdos apskrityje: 2007-2010 m. šis atotrūkis siekė atitinkamai 3 ir 2,3 karto, todėl Skuodo rajonas yra pripažintas viena iš keturiolikos Lietuvos probleminių teritorijų. Kadangi augalininkystės plėtrai dirvožemių našumo ir oro sąlygos nepalankios, regione labiau plėtojama gyvulininkystė, kaip ir matome iš 61 pav., 36,6 proc. respondentų pristatė save kaip pieno ūkio šeimininkus ir 33,2 proc. buvo mišrių ūkių savininkai. Skuodo rajono teritorijoje žemės ūkio veikla labiau reikšminga kaimo gyventojų užimtumui ir pajamoms nei šalyje ar apskrityje (žr. 61 pav.).

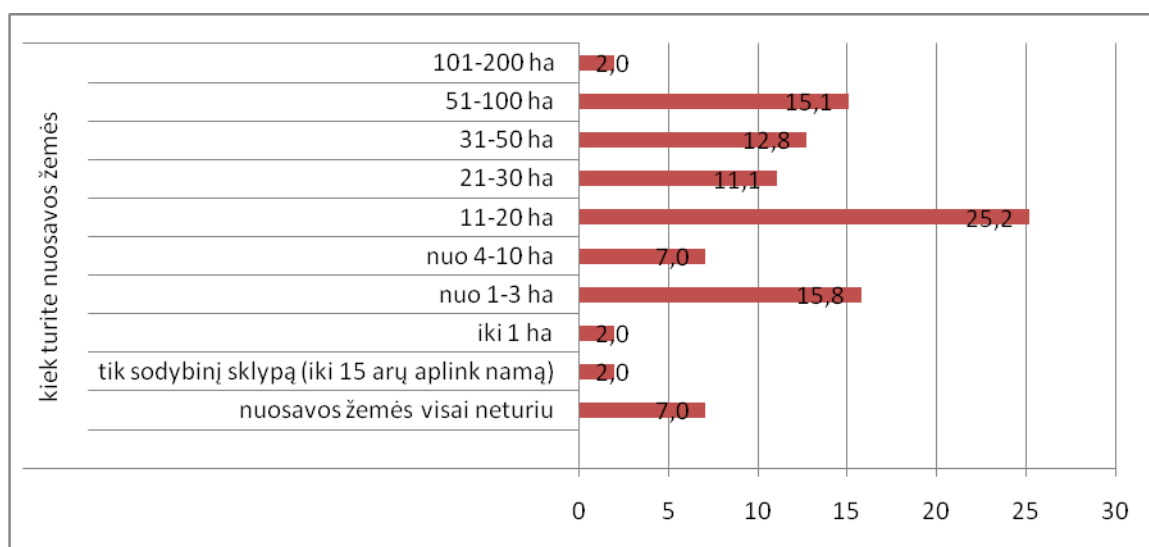

61 pav. Žemės ūkio reikšmė kaimo gyventojams 2010 m.

Šaltinis: apskaičiuota pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis Pastaba: * ekvivalentinis darbuotojas – tai darbuotojas, dirbantis visą darbo dieną ar visu etatu. Ne visą darbo dieną dirbusių darbuotojų skaičius yra perskaičiuotas į dirbusius visą darbo dieną.

2010 m. Skuodo rajone tūkstančiui kaimo gyventojų teko trečdaliu (33,5 proc.) daugiau žemės ūkio darbuotojų, perskaičiuotų į dirbančiuosius visą darbo dieną, ir beveik šeštadaliu (14,4 proc.) daugiau ūkių nei vidutiniškai Lietuvoje. Pagal šiuos rodiklius kiek didesnis Skuodo r. atotrūkis nuo Klaipėdos apskrities vidurkio. Tai rodo, kad Skuodo r. gyventojai labiau priklauso nuo žemės ūkio veiklos kaip pragyvenimo šaltinio.

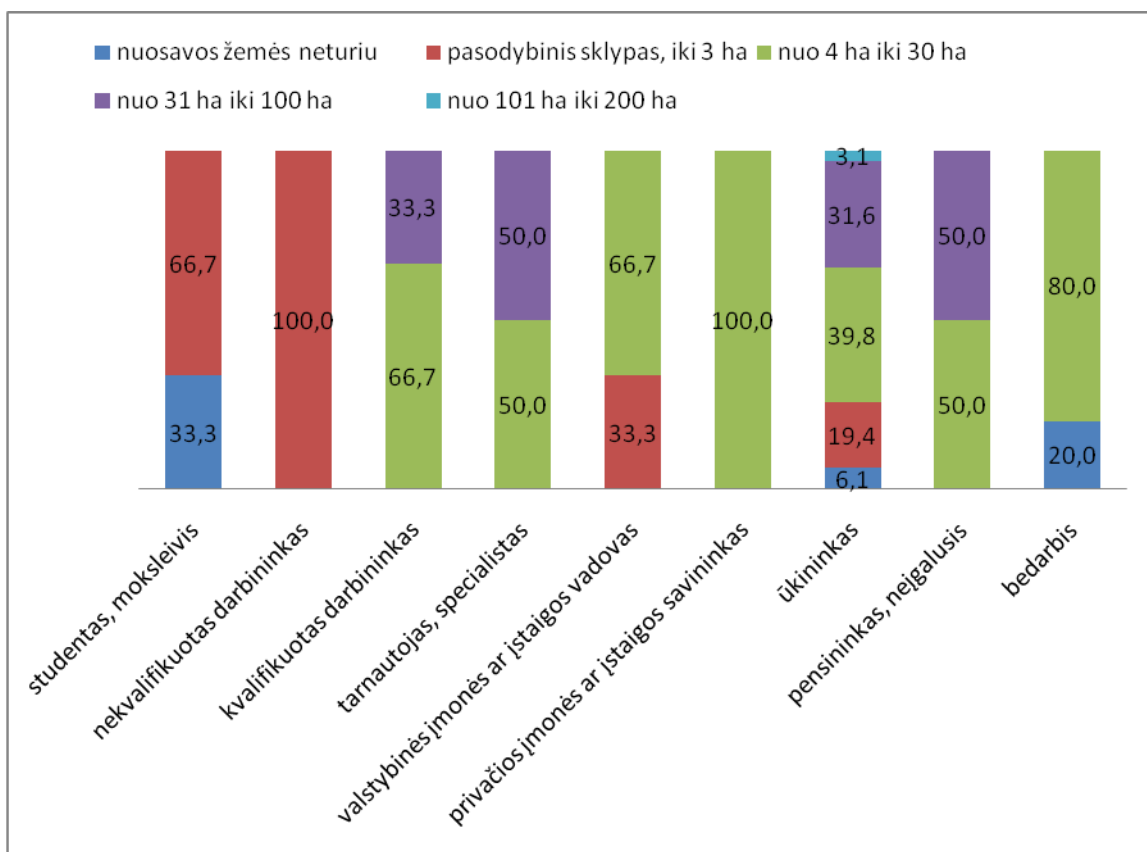
Pagal turimą nuosavos žemės plotą respondentai pasiskirstė nevienodai (žr. 62 pav.). Virš 200 ha valdantys apklausoje dalyvavo tik 2 proc. respondentų. Nuosava žemė yra didelis turtas, Skuodo teritorijoje, kaip ir visoje šalyje vyrauja nedideli ūkininkų šeimų ūkiai. Pagal 2007 m. žemės ūkio struktūros tyrimo duomenis vidutinis ūkių dydis (13,5 ha žemės ūkio naudmenų) buvo kiek didesnis nei vidutiniškai šalyje (10 ha) ar apskrityje (9,9 ha). Tokie ūkiai yra nekonkurencingi, nerentabilūs, juose nėra sukuriamas kapitalas, reikalingas investicijoms į našias technologijas. Kasmet Skuodo rajone žemių savininkų mažėja, o jų ūkiai didėja, tai rodo ir apklausos duomenys. Net 25,2 proc. respondentų turintys 11-20 ha nuosavos žemės, 15,1 proc. 51-100 ha ir 12,8 proc. 31-50 ha nuosavos žemės. 7 proc. respondentų nurodė, jog nuosavos žemės visai neturi. Žinoma anketoje reikėjo pažymėti nuosavos žemės plotą, tačiau daugelis ūkininkų dirbamos turi ir nuomojamos žemės, taigi tendencija yra tokia, kad ūkininkas dažniausiai dirba dvigubai daugiau žemės, nei turi nuosavybėj.

62 pav. Respondentų turimos žemės kiekiai, (proc.).

Atlikus kryžminę duomenų analizę (žr. 63 pav.), norint identifikuoti pagal darbo sritį ir profesiją kiek respondentai turi nuosavos žemės, gauti statistiškai reikšmingi priklausomi vienas nuo

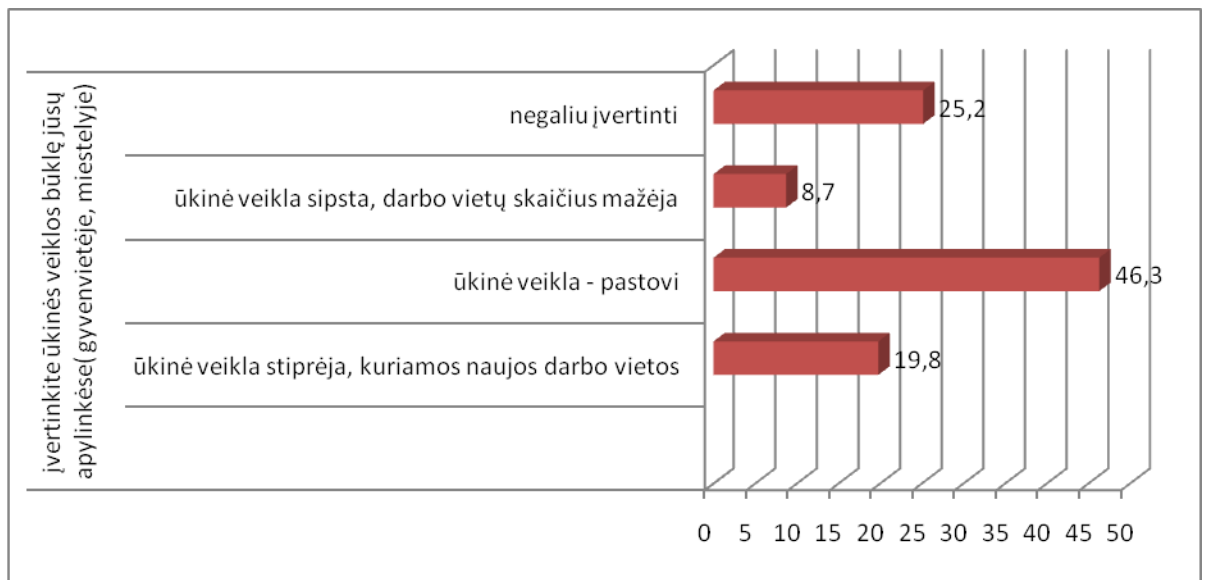
kito požymiai ($p < 0,001$). Kaip matome studentai, moksleiviai nurodė, kad turi pasodybinį sklypą arba žemės visai neturi, nekvalifikuoti darbininkai nurodė, kad turi pasodybinį sklypą.

63 pav. Respondentų darbo sritį ir profesiją pagal turimą nuosavą žemę (proc.).

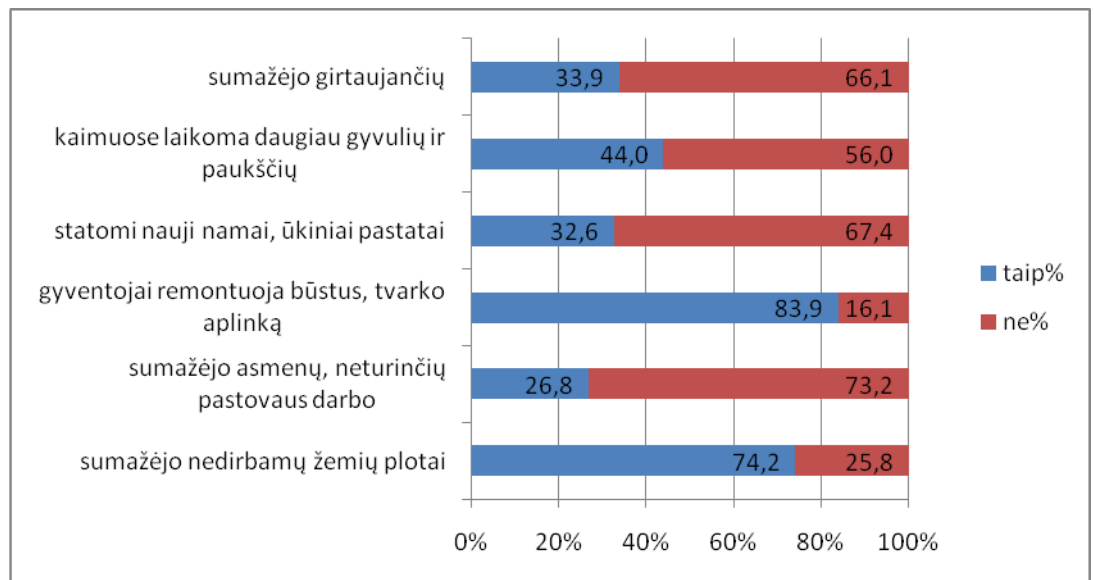
Įdomu pastebėti, kad nuo 4 iki 30 ha turintys asmenys laiko save bedarbiais, - vadinasi, šie asmenys nuosavos žemės netvarko, žemės ūkio veiklos nevykdo ir laiko save neturinčiais darbo asmenimis. Pensininkai taipogi nurodo turintys virš 4 ha žemės, taipogi ir dalis tarnautojų, specialistų, valstybinių įstaigų vadovų.

Respondentams įvertinus ūkinės veiklos būklę (žr. 64 pav.) Skuodo rajone paaiškėjo, kad 46,3 proc. mano, jog ūkinė veikla yra pastovi, 19,8 proc. konstatavo, jog ūkinė veikla stiprėja ir tik 8,7 proc. respondentų mano, jog ūkinė veikla silpsta. 25,2 proc. negalėjo įvertinti esamos veiklos būklės. Skuodo rajone ūkiai stambėja ir ūkiuose dirbti reikia žmonių ir kadangi respondentų daugumą sudarė ūkininkai, jie nurodė, kad kuriamos naujos darbo vietos.

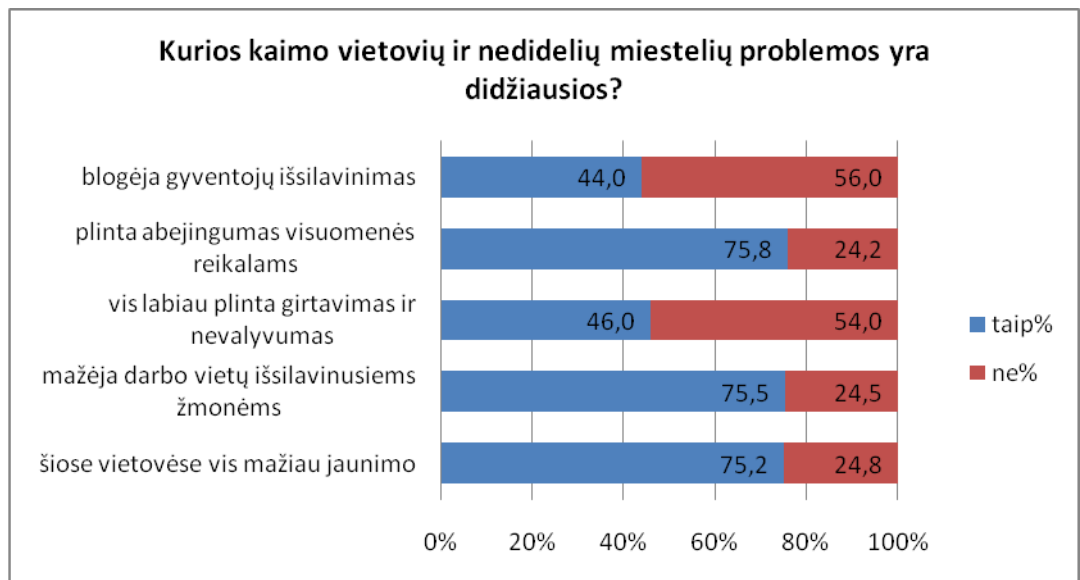
64 pav. Respondentų nuomonė apie ūkinę veiklą rajone (proc.)

Labai svarbu identifikuoti kaimo, gyvenamosios vietovės teigiamus pokyčius. Žmonės gyvena socialinėje erdvėje, kur ypač kaime yra svarbūs žmonių tarpusavio santykiai ir bendravimas, bei bendruomeniškumas. Į klausimą, kurie teigiami pokyčiai matomi Skuodo apylinkėse (žr. 65 pav.) tik 33,9 proc. respondentų teigė, kad sumažėjo girtaujančių, 44 proc. respondentų mano, kad kaimuose daugėja auginamų gyvulių, paukščių ir tik 32,6 proc. apklaustųjų teigia, kad statomi nauji namai, ūkiniai pastatai. Taipogi 73,2 proc. apklaustųjų mano, kad vis dar daug Skuodo kaimiškosiose gyvenvietėse yra asmenų, neturinčių pastovaus darbo. Tačiau net 83,9 proc. respondentų patvirtino, kad gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką ir 74,2 proc. respondentų tvirtina, kad sumažėjo nedirbamų žemių plotai. Girtavimas ir nevalyvumas šiai dienai vis dar didelė ir opi mūsų visuomenės problema. Tai patvirtina ir interviu metu gauta ekspertų nuomonė: „Per daug švaistomi valstybės biudžeto pinigai“, „Neigiamai“, „Labai blogai, nes skatina bedarbybę, ir tinginiavimą“, „Pagrindinė problema yra žmonių pilietiškumo stoka. Kaimynai mato, jog žmogus gyvena prabangiai (pavyzdžiui, dirba užsienyje, gauna atlyginimą vokelyje, turi nelegalų verslą), tačiau nepraneša. Socialiniai darbuotojai dažnai ir žinodami apie tikrąją padėtį pašalpas skiria tik pagal „popierius“, „Per didelis žmonių skaičius jas gauna ir tai neskatina užsiimti individualia veikla“ Labai skeptiškai žiūrimą į tokių asocialių asmenų pašalpos davimo sistemą, tačiau kol valstybinės institucijos nesiims veiksmų, tai ir liks kalbomis. Į klausimą „Ar daug seniūnijoje asmenų, neturinčių arba vengiančių darbo?“ ekspertų sakė: „Daug. Darbo vengimą skatina valstybės socialinė politika: kam dirbti už 800 Lt, jei pašalpa sudaro virš 1000 Lt? Didžiausia soc. pašalpa Mosėdžio seniūnijoje – 2400 Lt.“, „Tikrai yra nemažai, o be to jei ir turi darbo tai tik už pašalpas“, „Nemažai, bet jų vis daugėja, nes tai jiems apsimoka, juk gauna pašalpas“.

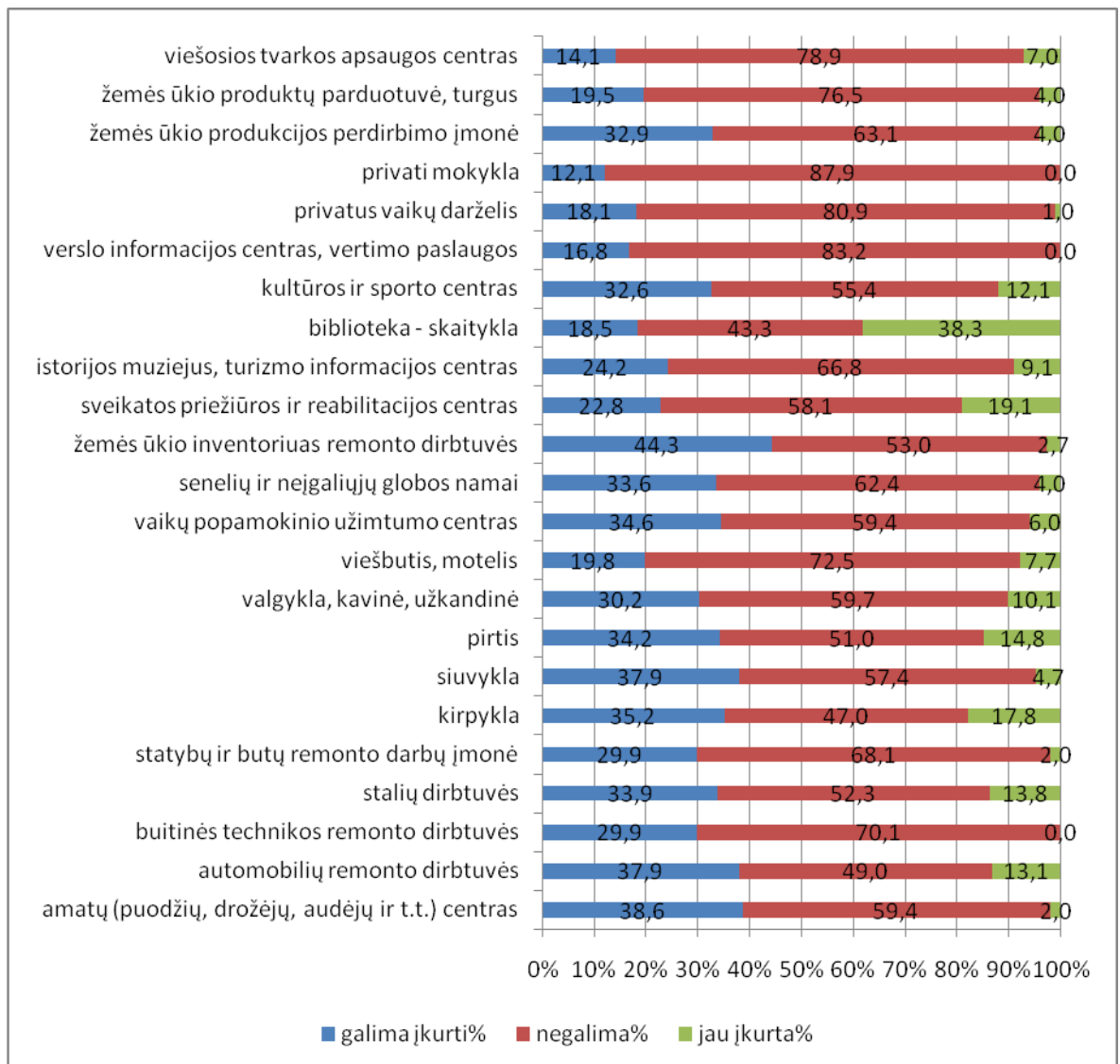
65 pav. Respondentų nuomonė apie teigiamus pokyčius (proc.).

Į klausimą kurios kaimo vietovių problemos yra didžiausios (žr. 66 pav.), 75,8 proc. respondentų atsakė, kad plinta gyventojų abejingumas visuomenės reikalams, 75,5 proc. mano, kad mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms, 75,2 proc. teigia, kad jų vietovėse vis mažiau jaunimo. Tačiau 56 proc. nemano, kad blogėja gyventojų išsilavinimas ir 54 proc. apklaustųjų nemano, kad vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas. Taigi, kaimišųjų vietovių gyventojai darosi vis labiau suinteresuoti savo gyvenimo kokybe ir siekia išlikti pilnaverčiais visuomenės atstovais. Į klausimą „Kaip manote, kodėl miesto gyventojai nori persikelti gyventi į kaimo vietovę?“, ekspertai turėjo aiškų atsakymą: „Pas mus taip nėra, nes pastaruoju metu jų neparsikelia, o jei kitur ir parsikelia, tai daugiausia pardavę mieste butus, kurie nebeišsimoka už juos, nes kaime butai ar namai pigesni“, „Dėl daug ko, nori persikelti, bet tik nenuolatiniam gyvenimui“, „Nenori. Tai daro vienas kitas, ir jie yra arba labai turtingi, arba idealistai“, „Nori sveikai, ramiai praleisti senatvę; atiduoda butus vaikams, arba turi poilsinius namus vasarai. O gyventi į kaimą atvyksta, kuriems iš varžytinių parduodami butai ar kt.“.

66 pav. Rajono didžiausios problemos, (proc.).

Labai svarbu tyrimo metu buvo identifikuoti naujas ūkinės veiklos įvairinimo galimybes. Tačiau respondentai skeptiškai įvertino daugelio naujų verslo šakų įkūrimo galimybę kaime. 67 pav. matome, jog „negalima“ raudona juosta yra dominuojanti. Respondentai pildydami šią lentelę vertino realias galimybes verslo plėtrai ir identifiko, jog norint, kad verslas vystytųsi sėkmingai, - jis turi būti rentabilus. Išryškėjo tik poreikis žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvių, teigiamai pasisakė 44,3 proc. respondentų, taipogi amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir kt.) centro įkūrimo galimybei pritarė 38,6 proc. respondentų ir automobilių remontas, siuvykla. Visiškai nepopuliari idėja buvo privataus vaikų darželio įkūrimui, neigiamai pasisakė net 80,9 proc. respondentų, dėl privačios mokyklos įsteigimo neigiamą nuomonę išreiškė 87,9 proc. Ekspertai savo nuomonę į klausimą „Kaip būtų galima paskatinti naujų darbo vietų kūrimą kaime?“ pateikė atsakymus sekančiais: „Aš manau, kad dabar ,bent mūsų gyvenvietėje niekas nenori užsiimti verslu, nes didelė mokesčių našta, na, kad ir ūkininkaujant, net ir dirbant valdišką darbą, jei esi ūkininkas reikia du kartus mokėti sveikatos draudimą ir dar 228 Lt SODRAI“, „Pradžia buvo padaryta. Stambių ūkių kūrimąsi riboja žemė, bet smulkiai veiklai: uogų auginimas, svogūninių gėlių auginimas, naminių paukščių mėsos, naminių kiaušinių gamyba, duonos kepimas, sūrių gamyba ir daugelis kitų smulkių veiklų užtikrintų pragyvenimą kaime. Reikalinga suorganizuoti pagamintos produkcijos surinkimą ir išvežimą po gyvenvietes, miestus. t.y. mobilių turgelių principas, „Maisto perdirbimo cechai, žemės ūkis“, „Tam turi būti nukreipta ir valstybės politika. Gal kas ir kurtų kokius verslus paslaugų sektoriuje, bet dėl didelių suvaržymų, nežmoniškų mokesčių, įvairiausių reikalavimų to nesiryžta daryti. Geriau plaukti pasroviui“. Tačiau daugumoje ekspertų pasikartojo, kad populiariausias verslas būtų žemės ūkio produkcijos perdirbimas ir amatai.

67 pav. Naujų darbo vietų sukūrimo galimybės (proc.).

4.7. Skuodo rajono rezultatų apibendrinimas

Atlikus anketinę apklausą, kurios metu buvo apklausta 298 kaimiškųjų vietovių gyventojų ir 11 ekspertų, bei įvertinus gautus rezultatus galime daryti prielaidą, kad kaimo gyventojų ekonominė ir socialinė situacija yra sudėtinga. Tai rodo seniūnų ir bendruomenių pirmininkų, bei kaimo gyventojų apklausos duomenys. Apklausus 68 10-12 klasių moksleivius ryškiai matoma kaimo nepatrauklumo tendencija. Jauni žmonės nemato perspektyvos gyventi kaime, tai yra labai susiję su regionų plėtros politika. Skuodo rajone nėra nė vienos organizacijos, kuri priklausytų Nacionaliniam skurdo mažinimo organizacijų tinklui, nepaisant to, nors skurdo ir socialinės atskirties problemos Skuodo rajone yra aštrios. Socialiniai skirtumai teritorijoje didina socialinę įtampą, sunkiai sprendžiamos socialinės problemos, didėja migracija į didžiuosius šalies miestus ir užsienio šalis. Skuodo rajonas yra įtrauktas į Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo

2007-2010 metų programą, skirtą visų Lietuvos regionų plėtrai skatinti. Vietovėse, kuriose nepalanki demografinė padėtis, turi neigiamos įtakos ne tik darbo išteklių kiekybei ir kokybei, bet ir atskirų regionų ekonomine plėtrai, nes žmogiškieji ištekliai ir ekonominė plėtra – tai dvi viena kitą siejančios ir papildančios regiono plėtos varomosios jėgos. Įvertinus atliktus tyrimus, galime teigti, kad vyrauja nepalanki demografinė situacija - kaimas „sensta“ dėl mažėjančio gimstamumo ir dėl sparčiai augančios migracijos (išvyksta dvigubai daugiau, negu grįžta). Ši besikeičianti demografinė situacija stipriai veikia visą darbo rinką. Emigruoti į užsienį labiau linkęs jaunimas, todėl vyresniems gyventojams atsirado daugiau galimybių įsidarbinti. Ši priežastis lėmė naują tendenciją – pagyvenusių asmenų (55–64 m.) užimtumo didėjimą. Gyventojų skaičiaus mažėjimą neišvengiamai lydi paslaugų sferos nykimas – švietimo, sveikatos apsaugos, kultūros įstaigų uždarymas. Neišvystyta kaimo viešoji infrastruktūra yra laikoma rimta kliūtimi siekiant užtikrinti verslo ir gyventojų gyvenimo aplinkos ir kokybės plėtrą šiose vietovėse. Pagrindinės problemos susijusios su inžinerine kaimo infrastruktūra yra: blogas aprūpinimas geriamuoju vandeniu ir nuotekų tvarkymas, privažiavimo kelių ir elektros privedimas prie besikuriančių sodybų, blogas kaimo vandentvarkos įrenginių veikimas ir aplinkosauginė būklė. Dideli atstumai iki medicinos, kultūros, prekybos ir buities aptarnavimo centrų daugelį gyventojų nuteikia pesimistiškai. Infrastruktūros struktūros įvardinimas mokslinėje literatūroje yra dažnai susijęs su infrastruktūros apibrėžimu – mokslininkai dažnai taiko infrastruktūros apibūdinimą vadovaudamiesi ją sudarančiais rodikliais. Infrastruktūros struktūrą sudaro tam tikrų sektorių visuma. Skirtingi autoriai savo tyrimuose taiko skirtingas sektorių kombinacijas, kadangi tai dažnai susiję su statistinių duomenų prieinamumu. Dauguma autorių, analizuoja tris pagrindinius infrastruktūros sektorius: komunalinis ūkis, inžineriniai įrenginiai ir transporto sektorius, kuriuos atskiri mokslininkai detalizuoja į smulkesnes dedamąsias (137) .

Kad kaimo gyventojų gyvenimo sąlygos prastesnės nei miesto, rodo ir tie faktai, kad tik maža dalis turi gyvenamojo ploto patogumus. Daugumos gyvenamasis būstas yra 21 – 40 metų amžiaus senumo (50 proc.), beveik kas ketvirto respondento gyvenamasis būstas pastatytas dar prieš 41 – 60 metų. Tik labai nedidelė dalis (10 proc.) respondentų gyvena naujos statybos gyvenamuosiuose namuose.

Tyrimo duomenys rodo, kad nuosavą žemės ūkį pagrindiniu pajamų šaltiniu laiko didžioji dalis respondentų. Didžioji dalis ūkininkaujančių respondentų yra pasirinkę pienininkystės ūkį (36,6 proc.), mišriame ūkyje dirba 33,2 proc. apklaustų respondentų. Tačiau dar sunkiai plėtojamas daržininkystės sodininkystės, ekologiniai ūkiai bei kaimo turizmas (2 proc.). Alternatyvūs verslai dar kol kas remiasi daugiau atskirų amatininkų, verslininkų ir kitų entuziastų dėka. Kalbant apie smulkaus verslo ir alternatyvios veiklos plėtrą Skuodo rajone, galime teigti, kad vis gi kaimo žmonės čia daugiausiai užsiima tradiciniu žemės ūkiu.

Mažėjančiam ūkių skaičiui įtakos turi pokyčiai žemės ūkyje ir valstybės politika (parama pasitraukusiems iš gamybos): ūkiai nuolat stambėja, žemei yra keliami geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimai. Ūkių stambėjimą rodo kasmet didėjantis vidutinis ūkio dydis. Sertifikuotas ekologinės gamybos plotas Skuodo teritorijoje siekė 1166 ha, t.y. apie 2,2 proc. bendro deklaruoto žemės ūkio naudmenų ploto rajone. Tai perpus mažiau nei vidutiniškai šalyje, kur sertifikuotas ekologinės gamybos plotas sudarė apie 5 proc. deklaruoto žemės ūkio naudmenų ploto.

Svarbios (bei nedelsiant spręstinos) yra tarpusavyje susijusios švietimo paslaugų kaimo vietovėse prieinamumo problemos: žemas švietimo paslaugų prieinamumas, nepakankamas visų lygių švietimo paslaugų prieinamumas specialiųjų poreikių bei socialinę atskirtį patiriantiems asmenims ir prastas profesinio orientavimo paslaugų prieinamumas.

Tiriant respondentų atsakymus apie išsilavinimą, pasitvirtina bendros tendencijos – vyrauja spec. vidurinis (45,6 proc.) ir vidurinis išsilavinimas (32,6 proc.), kas septintas respondentas turėjo nebaigtą vidurinį išsilavinimą, ir tik kas dvyliktas respondentas (8,1 proc.) turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Dėl žemo išsimokslinimo lygio kaimo gyventojams kur kas sunkiau prisitaikyti prie rinkoje vykstančių pokyčių, persiorientuoti ir imtis naujų ekonominės veiklos formų.

Tyrimas atskleidė, kad beveik visose seniūnijose didžiausias rūpestis, palaikant tvarkingą gamtinę aplinką, tenka savivaldybėms ir seniūnijoms. Ten, kur yra daugiau ūkininkų ir jie ekonomiškai pajėgesni, juntamas ir jų indėlis. Kad ūkinė veikla pastovi pareiškė apie 46,3 proc. respondentų. Remiantis anketinės apklausos rezultatų duomenimis, gyventojai daugiausia poreikių išreiškė šiose srityse: infrastruktūros gerinimo (siūlė spręsti geriamojo vandens, poilsio vietų, gatvių apšvietimo problemas, atlikti įvairių pastatų bendruomenės reikmėms rekonstrukcijas, plėsti socialines paslaugas), verslo ir paslaugų gerinimo (steigti užimtumo centrus, vystyti amatus, žemės ūkio kooperaciją, žemės ūkio technikos remonto verslą ir kt.) srityse, saugumo didinimo, stiprinant viešosios tvarkos užtikrinimą. Tačiau pagrindinė Skuodo rajono kaimiškųjų vietovių gyventojų pajamų ir išgyvenimo sritis yra pirminė žemės ūkio gamyba.

Tiek kaimo gyventojų vidinės paskatos, tiek išorinės alternatyvios žemės ūkiui plėtoti yra kintantis dalykas, todėl svarbu nuolat tirti ūkinės veiklos įvairinimą, stebėti, apibendrinti kaitos procesus. Apklausos padeda įvertinti subjektyvius ir objektyvius veiksnius, lemiančius pragyvenimo šaltinių diferenciaciją kaime. Kaimo gyventojų nuomonė padeda tyrėjams ir politikams pasitikrinti, ar teisingu keliu einama formuojant žemės ūkio ir kaimo plėtros politiką, skirstant nacionalinius ir ES išteklius ūkinei veiklai įvairinti. Tik ištyrus kaimo gyventojų ūkinės veiklos įvairinimo sąlygas ir motyvus, galima kurti ūkinės veiklos įvairinimo paramos sistemas, kuriose derinamos ekonominės ir socialinės priemonės. Taip pat šiuo atveju svarbu suvokti abipusę

miesto ir kaimo vietovių plėtros sąveiką: iš vienos pusės, augimo centrų plėtra teigiamai įtakoja aplinkinių teritorijų ir visos šalies subalansuotą ekonominę plėtrą; iš kitos, kaimo vietovės šalies mastu yra svarbios dėl savo turimų gamtinių, kultūrinių ir rekreacinių išteklių. Tokiu būdu mažinant gyvenimo aplinkos ir kokybės skirtumus tarp pagrindinių ir likusių šalies miestų turi būti vykdomi integruoti veiksmai, atsižvelgiantys tiek į miesto, tiek į kaimo vietovių tolygią plėtrą.

IŠVADOS

1. Modernėjantis žemės ūkis radikaliai keičia požiūrį į kaimo koncepciją. Ji tampa viena iš viešojo sektoriaus valdymo koncepcijų, kuria siekiama žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos valdymo, kaimo plėtros veikėjų veiklos valdymo ir veiklos keitimo.

2. Vakarų Europos šalyse pasiteisinęs daugiafunkcinis žemės ūkis šiandien traktuojamas kaip ES kaimo plėtros modelis. Lietuvai būtų tikslinga perimti šios koncepcijos pagrindus, o jų įgyvendinimą numatyti strateginiuose kaimo plėtros dokumentuose, tačiau nesuabsoliutinant jos, bet paliekant galimybę alternatyvioms kaimo plėtros idėjoms, išlaikant kaimo plėtros daugiamatiškumą.

3. Atokiuose regionuose (neurbanizuotose vietovėse) kaimo gyventojų investicinis pajėgumas dažnai nėra adekvatus ekonominės veiklos įvairinimo ir modernizavimo poreikiams. Lyginant su miestu, kaime matomas ryškus darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumas, nepakankamas darbo jėgos ekonominis aktyvumas, ribotas gyventojų mobilumas, žemesnis kaimo gyventojų išsilavinimo lygis, verslumo žinių ir patirties stoka (ypač vadybos bei rinkodaros srityse), neišvystyta fizinė verslo infrastruktūra. Šie veiksniai taip pat riboja kaimo investicinį patrauklumą.

4. Kaimas niekada nebuvo lepinamas nei dėmesiu, nei investicijomis. Jau vien kalbos apie kaimo priartinimą prie miesto patvirtina šią tiesą. Kaimas privalo turėti savo plėtros viziją ir ne artėti prie miesto, bet eiti savo keliu, tiek gerinant gyvenimo sąlygas ten gyvenantiems, tiek užtikrinant jų užimtumą bei pragyvenimo lygį. Rajonas turi visas galimybes tai pasiekti, ir tai nėra tolima perspektyva.

5. Kaimo vietovėse ūkininkavimas visada buvo pagrindinė veikla. Šiandien, kai iš kartos į kartą žemę dirbęs žmogus yra skatinamas atsisakyti žemės ūkio gamybos, amatai ir alternatyvus verslas pradeda įgyti vis didesnę įtaką. Smulkūs ūkininkai ir dalis samdomų žemės ūkio darbuotojų traukiasi iš žemės ūkio gamybos, užsiima kita ekonomine veikla, kuri tampa pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu, palaiko kaimo gyvybingumą ir patrauklumą.

6. Kaimo gyventojų užimtumo žemės ūkyje mažėjimą lemia ūkių restruktūrizacija, jų stambėjimas ir modernizavimas, rinkos santykių plėtra bei vidaus ir išorės ekonominiai veiksniai.

7. Mažėjant užimtų žemės ūkyje gyventojų skaičiui pastebėta, kad kol kas nėra sukurta pakankamai galimybių surasti darbą iš žemės ūkio sektoriaus pasitraukiantiems darbuotojams. Vis dar nepakankama kaimo ekonominės veiklos sferų plėtra bei vangus naujų darbo vietų kūrimas lemia lėtai didėjantį žmonių užimtumą kaime, lėtai mažėjantį atotrūkį tarp miesto ir kaimo gyventojų pragyvenimo lygio.

8. Paslaugų sektorius yra didžiausias „darbdavys“ kaimo vietovėse, bet jis mažesnis palyginti su miesto vietovėmis, ir čia vyrauja viešasis sektorius. Taip yra dėl to, kad privačios paslaugos, kurios didžiąja dalimi tebėra „miestietiškos“, išplėtos nepakankamai .

9. Kaimas tampa svarbus ne tik kaip maisto ir kitų produktų tiekėjas, bet ir kaip rekreacijos ir turizmo vieta, taip pat daug malonesnė nuolatinė gyvenamoji vieta. Daugelis kaime turimų gamtinių ir kultūrinių išteklių, tinkamai pateikti, gali smarkiai išplėtoti paslaugų sektorių kaime, taip priartindami jį prie poindustrinei visuomenei būdingos veiklų struktūros.

10. Teorinių šaltinių analizė išryškino prieštaravimus tarp tikrovės ir to kaip reikėtų, ko reikalauja šiandieninis gyvenimas. Dramatiškai keičiasi neurbanizuotų ir pusiau urbanizuotų vietovių gyventojų struktūra. Tyrimai parodė, kad iš 284 respondentų net 135 buvo ūkininkai.

11. Ūkinės veiklos įvairinimas gali tik sušvelninti, bet negalės išspręsti visų kaimo gyventojų užimtumo ir pragyvenimo problemų. Todėl labai svarbu didinti viso ir dalinio užimtumo ūkininkų ekonominį gyvybingumą.

LITERATŪRA

1. Ačaitė, V. Lietuvos regioninės politikos aspektai ES kontekste, Šiaulių universitetas. [žiūrėta 2010-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Acaite.pdf>
2. Adamonienė, R. 2004. Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimas Lietuvos žemės ūkyje: monografija. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
3. Arimavičiūtė M., „Viešojo administravimo reformų kryptys neurbanizuotose vietovėse“. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008. 2 (11). 44-49.
4. Aleksandravičius A., Atkočiūnienė V., Raupelienė A. „Tautinio paveldo produktų išsaugojimo ir gamybos plėtros svarba kaimo darniai plėtrai“. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008. 2 (11). 228-233.
5. Ališauskas K., Jankauskienė A. Kaimo plėtros tendencijos Plungės rajone. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008. 2 (11), p. 34-43.
6. Atkočiūnienė V., „Kaimo vietovės pokyčių valdymas pagal principą „iš apačios į viršų“. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008. 2 (11). 50-62
7. Atkočiūnienė, V. (2005). Šiuolaikinė kaimo integruotos plėtros mokslinė koncepcija. [žiūrėta 2010-04-15], prieiga per internetą: www.laei.lt/leid_fls/nauj_fl/kkpes_2005/va.pdf
8. Atkočiūnienė, V., Ridzevičienė, O., (2007). *Reiškiniai ir procesai, formuojantys prielaidas kaimo plėtros ir regioninės politikos integracijai*. LŽŪU, ekonomikos ir vadybos fakultetas. Mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys, Nr. 1(3), 2007
9. Atkočiūnienė V. (2008). Žinių vadybos poveikis darniam vystymuisi. ISSN 1392–0561. *Informacijos mokslai*. Nr.46. pusl. 24-36.
10. Atkočiūnienė, V. (2004). Kaimo bendruomenių plėtra. Kolektyvinė monografija. Kaunas: LŽŪU.
11. Apie Lietuvis kaimo tinklą. [žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <http://www.kaimotinklas.lt/apie-lkt-7/Lt/>
12. Bachmann, J. W. (2002). Competitive Strategy: It's O.K. to be different. *Academy of management executive* (Vol. 16, No 2, pp. 61–64
13. Bagdanavičius J. (2002) *Žmogiškasis kapitalas*. Vilniaus pedagoginis universitetas. ISBN 9955-516-11-9. 103 psl
14. Baležentis, A. (2008). *Inovatyvumo metodiniai aspektai kaimo plėtros strateginiame valdyme*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008. 2 (11). 63-68 p.

15. Baršauskienė, V., Leliūgienė, I., (2001). Sociokultūrinis darbas bendruomenėje. Kaunas: Technologija.
16. Bell, D., Kapitalizmo kultūriniai prieštaravimai. – Vilnius, Alma litera, 2003
17. Bivainis Juozas; Tunčikienė Živilė. *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis planavimas*: monografija. Vilnius: Technika, 2009. 239 p. ISBN 9789955284567
18. Brazienė R. Guščinskienė J. 2004. Socialinės atskirties modeliai Lietuvoje. Filosofija, sociologija. Nr.4. p.50-56.
19. Beržinskienė, D., Stoškus, S. 2003. Gyventojų užimtumo ir ekonomikos dinamikos pokyčiai globalizacijos kontekste. Vadyba, nr. 2(3), p. 14.
20. Bendra Lietuvos ūkio situacija. [žiūrėta: 2010-04-25]. Prieiga per internetą: http://www.euolexis.lt/lt/straipsniai/lietuvos_ukio_situacija.
21. Сапуханов, Г. 1993. Управление занятостью населения. Учебное пособие.
22. Čiegis, R. (2004). *Ekonomika ir aplinka: subalansuotos plėtros valdymas*. Kaunas
23. Čepaitienė, N., Pukelienė, V. (2004). Formalizing the Concept of Regional in the Spatial Semantic Hierarchy. Engineering economics, 4(39), p. 20-32.
24. Dahrendorf R. 1996. Modernus socialinis konfliktas, Vilnius.
25. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (1972). Vilnius : « Mintis », p. 77.
26. Dužinskas R. (2006). Žemės ūkio politikos raida. Lietuvos ūkio transformacija 1990 – 2005 metais. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Mokslinių straipsnių rinkinys (II). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, Ekonomikos katedra.
27. Douve, van der Ploeg J.; Roep, D. (2003). “Multifunctionality and rural development: the actual situation in Europe”, Multifunctional Agriculture. A New Paradigm for European Agriculture and Rural Development. Ed. by G.van Huylenbroeck, G. Durand. ASHGATE. p. 37–53.
28. Drilingas, B., Čiburienė J., Snieška, V. 1997. Makroekonomikos pagrindai.
29. Europos Sąjungos taryba. (2006-12-04). Pranešimas: pirmininkausiančių Vokietijos, Portugalijos ir Slovėnijos 18 mėnesių programos projektas. Briuselis. [žiūrėta: 2009-04-27].
30. Ilgius, V. (2001). Kaimo bendruomenės centrai ir jų teisinė aplinka. Vilnius.
31. Išoraitė, M. (2010). *Jaunimo požiūrio tyrimas apie inovacijų strategijos realizavimo galimybes kaimo turizmo sektoriuje*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 3(19).16-177.
32. Jasaitis, J. (2008). *Neurbanizuotų teritorijų plėtros administravimas poindustrinėje visuomenėje*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2008. 1 (10). 47-63 p.
33. Jasaitis, J. *Antropologiniai atokesnių ir neurbanizuotų vietovių raidos strateginio valdymo aspektai*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2010. 3(19).12-22.

34. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2006*: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga (Šiauliai, 2006 lapkričio 23 d.). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. Jasaitis J. Lietuvos kaimiškųjų vietovių ekonominės ir socialinės situacijos pokyčiai." *Socialiniai tyrimai*, Nr. 2 (6): p. 31–42. Šiaulių universiteto leidykla, Šiauliai: 2005.
36. Jasaitis J. Kaimo raidos pokyčių tyrimo integralumo problema. Lietuvos ūkio transformacija 1990-2005 metais. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Mokslinių straipsnių rinkinys (II). – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006. – 392 p. – ISBN 9955-20-105-3, p. 218-235.
37. Jasaitis J., Neurbanizuotų teritorijų plėtros administravimas poindustrinėje visuomenėje // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2008, 1 (10), p. 47-63.
38. Jasaitis J., Dužinskas R., Ratkevičienė V. "Ūkinės veiklos įvairovės skatinimas kaimiškiose vietovėse: lūkesčiai ir galimybės". *Žemės ūkio mokslai (Agricultural Sciences)*. Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2007, t.14, p. 27-34.
39. Jasaitis J., Ratkevičienė V. Vietinės ūkinės veiklos įvairinimo kaimo vietovėse šiuolaikių galimybių tyrimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008. 1 (10), p. 64-81
40. Jasaitis J., Šurkuvienė S. (2006). Neurbonizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos kūrimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2006* 1 (6). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
41. Jasaitis J. (2006). Kaimo raidos tyrimo kompleksiško problema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2006* 1 (6). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
42. Jasaitis J., Naujokienė, R., Pareigienė, L., ir kt. (2004). Mokymo, švietimo įtaka kaimo gyventojų verslumui, ūkių konkurencingumui. Naujų mokymo krypčių identifikavimas. Taikomojo tyrimo Nr. 1.1.3. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, kaimo plėtros skyrius.
43. Jasaitis, J. (2007). Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos įgyvendinimas strateginio planavimo procese. *Žemės ūkio mokslai*. T. 14. Priedas. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, p. 41-47.
44. Jordan B. 1996. *A Theory of Poverty and Social Exclusion*. Cambridge: Polity Press. Robertson: the Chanter Press.
45. Juozapavičienė, A. 2001. *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija
46. KPP statistikos barometras. [Žiūrėta 2010-12-20]. Prieiga per internetą: <http://www.paramakaimui.lt/component/statistika/>

47. Kas yra LEADER. [Žiūrėta 2010-12-01]. Prieiga per internetą: <<http://leaderprograma.lt/index.php?id=158>>
48. Kšivickienė D., „Ūkinės veiklos įvairinimo motyvacija. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. Prieiga per internetą: <http://www.lzuu.lt/file.doc?id=16701>
49. Красин, Е. 1998. Трудовых миграция в Россию из стран зарубежных. Вопросы экономики, но.1.
50. Кулинцев, И. И. 2001. Экономика и социология труда. Москва.
51. Kėdaitis V. Vaškevičiūtė D. (2007). *Lietuvos regionų ekonominio-socialinio išsivystimo skirtumų vertinimas daugiamečių analizės metodais*. Lietuvos statistikos darbai (2007) Statistikos žurnalas. [interaktyvus] Prieiga per internetą: (www.stat.gov.lt/lt/catalog/download_release/?id
52. Kilijonienė A. Simanavičienė Ž. 2010. Regionų Plėtros Teorijų Taikymas: Lietuvos Atvejis. Prieiga per internetą: <<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-093.pdf>>.
53. Kadziauskas, G. (2006). Migracija – ar turime vaistų, ar tikrai ja sergame? Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Pranesim/gk-2006-04-25.ppt#256,1>
54. Kaimas kryžkelėje// Verslo žinios. 2006 -11 -09. p 1-2
55. Kšivickienė, D., Ribašauskienė, E. (2007). Ūkinės veiklos įvairinimo kaime sociologinis vertinimas. [Žiūrėta: 2010-10-30]. Prieiga per internetą: http://www.laei.lt/leid_fls/publ_fl/ZemPr_019_026.pdf.
56. Knašys, V. (2005). Žemdirbių verslumas – mokymo patirtis. Didžiausios investicijos kaimui – kaimo žmonių švietimas konferencijos pranešimų medžiaga. [Vilnius, 2005m. rugsėjo 28d.]. Vilnius: Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras
57. Lazutkos R. “Atskirties mažinimo keliai” - 2009 m. sausio 26d., Balsas.lt
58. Lazarevaitė L, Raupelienė A, Perkumienė D. *Šiuolaikinių kaimo plėtros idėjų pritaikymas Lietuvoje*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2006. 1 (6), p. 117–124
59. Lee Jo, Arnason Arnar (2005). Networking: social capital and identities in European rural development. Sociologia Ruralis. Volume 45 Issue 4, p. 269-283
60. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos“ 2005 m. lapkričio 22 d. Nr. 1270.
61. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas „Lietuvos kaimo raida“. 2005 m. Vilnius
62. LEADER+Ižanga. [Žiūrėta 2010-12-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/intro_lt.htm>

63. LKT 2009 m. įgyvendintų projektų apžvalga. [žiūrėta 2011 02 18]. Prieiga per internetą: < kaimotinklas.lt/out_data/2009m_Tinklo_igyvendinami_projektai.doc>
64. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas (2000).
65. Lietuvių enciklopedija T. 10. (1957). Vilnius : Lietuvių enciklopedijos leidykla, p. 544.
66. Lietuvos kaimo vizija. [žiūrėta: 2010-04-25]. Prieiga per internetą: http://www.eurolexis.lt/Lt/Lietuvos_kaimo_vizija_2013 .
67. LR Žemės ūkio ministerija. (2006-04-21). Kuriama Lietuvos kaimo vizija. [žiūrėta: 2009-04-25]. Prieiga per internetą: http://www.zum.lt/min/Informacija/dsp_news.cfm?NewsID=2787&langparam=LT&Title=&From=&To=&Page=3&list=10
68. Major regional differences even within countries themselves. [žiūrėta 2011 01 10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/atoz_en.htm>
69. Martinkus, B.; Beržinskienė, D. 2005. Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai: monografija. Kaunas: Technologija.
70. Maskoliūnaitė, D. (2003). Kaimo bendruomenės įsitvirtina. *Mano ūkis*, 3 (10), p. 52-54.
71. Malinš Virginija straipsnis. Prieiga per internetą, (žiūrėta 2010.04.30) http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2009/Straipsniu_rinkinys_sp.pdf
72. Melnikienė, R. Vidickienė, D. *Visuomenės lūkesčiai dėl Lietuvos kaimo politikos kryptių*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2010. 3(19). 23-33
73. Melnikienė R., Vinickienė D. Lietuvos kaimo raidos stebėsenos ir vertinimo sistemos kūrimo principai. *Žemės ūkio mokslai*. 2007. T. 14. Priedas. p. 2 – 10.
74. Miesto ir kaimo dischotomija ir sąveika. LŽŪU Ekonomikos ir vadybos fakulteto dekanas Doc. Dr. Jonas Čaplikas.
75. Miniataitė, D. (2008-07-04). Visa Europa istoriškai kilusi iš kaimo, todėl jį reikia išsaugoti. [žiūrėta: 2010-04-25]. Prieiga per internetą: http://www.europedirect.lt/go.php/lit/D. Miniataite_Visa_Europa_istoriskai_kil/869/1.
76. Nisbet, R. A. (2000). *Sociologijos tradicija*. Vilnius: Pradai.
77. OECD. *Rural Policy Reviews. The New Rural Paradigm: Policines and Governance*. OECD. Publishing, 2006. 113 p.
78. Poviliūnas A. Europos Sąjungos kaimo plėtros politikos tapsmas. *Žemės ūkio mokslai*. 2002. Nr. 4
79. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, p. 368.

80. Ratkevičienė, V. 2005. Lietuvos kaimo gyventojų užimtumo analizė ir perspektyvos. Tiltai, nr. 4(33), p. 39.
81. Ribašauskienė, E., Šalengaitė, D. (2011). Jaunimo įtrauktis į kaimo plėtros procesus studija. *Tyrimo apibendrinimas ir pasiūlymai* [žiūrėta 2011 02 18]. Prieiga per internetą: www.laei.lt/x_file_download.php?pid=776
82. Ribašauskienė E., Kšivickienė D. „Ūkinės veiklos įvairinimo kaime sociologinis vertinimas“ *Žemės ūkio mokslai*, 2007. T14 Priedas P. 19-26
83. *Regional policy of the European Union*. [Žiūrėta 2010-10-26]. Prieiga per Internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Regional_policy_of_the_European_Union
84. Rozentalis, M. (1975). Filosofijos žodynas. Vilnius: „Mintis“, p. 197.
85. Rudžinskienė R. „Pagrindinės Lietuvos kaimo gyventojų emigracijos priežastys“ *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008.2 (11). 252-257
86. Snieška, V., Zykienė, I. (2009). VIEŠOJI INFRASTRUKTŪRA: POVEIKIO REGIONINEI PLĖTRAI VERTINIMO EKONOMINIAI ASPEKTAI. *Ekonomika ir vadyba*.
87. Spierts, M (2003). Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas. Vilnius: VU.
88. Stonkutė, E. (2005). Kaimo plėtros galimybės Lietuvai tapus Europos sąjungos nare// Lietuvos kaimo raida. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p. 27-31.
89. Svarbiausia – gyvenimo kokybės gerinimas kaimo vietovėse. LEADER+Magazine, 2005. Nr.1.P.7-17
90. Svirskis A. Lietuvos kaimas: žvilgsnis į istoriją, dabartį ir ateities viziją“ *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008.2 (11). 8-14
91. Statistikos departamentas. (2010). *Darnaus vystymosi rodikliai*. [žiūrėta 2010-11-06]. Prieiga per Internetą:http://www.stat.gov.lt/uploads/11_Darnaus_vystymosi_rodikliai_2010.pdf?PHPSESSID=c54c359b38bb9bc7066e08e4391cd697
92. Škadauskienė V.(2006). *Gamybinio ir pogrąmybinio kaimo skirtumai ir jų plėtros perspektyvos Lietuvoje*. Lietuvos žemės ūkio universitetas
93. Tarptautinė mokslinė konferencija „Šiuolaikinio kaimo vizija“ 2009 m. rugsėjo 25 d Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakultetas
94. Tamošiūnas, T., Štutienė, I., Filipavičienė, D., Guseva, O. (2005). Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą. Vilnius
95. Tamošiūnas, T. (2004). Šiaulių regiono plėtros tendencijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 4., p. 279-284.

96. Tamošaitienė, A., Andrikienė, S. Lietuvos ūkių gamybos potencialo ir ekonominės veiklos vertinimas. *Mokslo studija* [Internet] [Žiūrėta 2011 02 10]. Prieiga per internetą: <http://www.laei.lt/?mt=leidiniai&straipsnis=289&metai=2010>
97. Trofimišinas, V., (2008) . Neversliniai ūkiai egzistuoja visais laikais. *Mano ūkis* (2008/12) [interaktyvus] [žiūrėta 2010-03-04] Prieiga per internetą: <http://www.manoukis.lt/index.php?s=1745&m=1&z=80>
98. Treinys, M., Vitunskienė, V., Vinciūnienė, V., Vaznonis, B., Janušauskaitė, B., (2007). *Daugiafunkciškumas produktyviniame ir poproduktyviniame kaime*. LŽŪU, ekonomikos ir vadybos fakultetas. Mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys, Nr. 1(3), 2007
99. Treinys, M., Vinciūnienė, V., Vaznonis, B., Janušauskaitė, B., (2006). *Lietuvos kaimo deagrarinizacijos ir daugiafunkciškumo sąsajos*. Žemės ūkio mokslai. 2006. Nr. 1 (priedas). P. 9–20
100. Treinys, M. (2005). Kaimo veiklos daugiafunkciškumas ir bendruomenių funkcijos. *Žemės ūkio mokslai*. 2002. Nr. 4 (priedas). p. 61–69
101. Three options to revamp the EU's agricultural policy for a secure food supply, sustainable agriculture, a better environment and rural development. [žiūrėta 2011 01 18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/news/economy/101020_lt.htm>
102. Užimtumas kaimo vietovėse: darbo vietų trūkumo šalinimas. 2006. Europos bendrijų komisija. Briuselis.
- 103.** Užsakomųjų tyrimų ataskaitos rengimas: švietimo ir mokslo ministerijos rekomendacijos tyrėjams. Kaunas: KTU Socialinių tyrimų laboratorija. Užsakovas – Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/SMM_Rekomendacijos_tyrejams_050110.doc
104. Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2008 m. [žiūrėta 2011 01 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.laei.lt/?mt=leidiniai&straipsnis=16&metai=2009>>
105. Vaskela, Gediminas. Žemės reforma Lietuvoje 1919-1940 metais. Lietuvos istorijos instituto leidykla. Vilnius, 1998.
106. Vaitekūnas, S. (2001). Lietuvos regionų problema Europos Sąjungos kontekste. *Regionų plėtra – 2001*, p. 306–317.
107. Vidickienė, D. (2010). *Perėjimo prie naujosios kaimo politikos paradigmos kliūtys Lietuvoje*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 3(19). 137-146
108. Vidickienė, D., Melnikienė, R. (2008). *Lietuvos kaimiškųjų regionų kaip gyvenamosios vietos patrauklumo vertinimas*. *Žemės ūkio mokslai*. 2008. T. 15. Nr. 1. P. 51-

109. Verkulevičiūtė D. (2005). Kaimo žmonių gyvenimo kokybė. Lietuvos žemės ūkis ir kaimo plėtra 2004. Autorių kolektyvas: G.Radzevičius – vadovas. – Vilnius. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, p.160-165
110. Vengrauskas, P. V., Bagdzevičienė, R., Burinskienė, M., Čaplikas, J., Grecevičius, P., Hopenienė, R., Krišpinovičius, S., Norvaišienė, R., Rutkauskas, A. V., Račkauskas, A., Raguckas, J., Rimas, J., Tamkus, A., Venckus, A. Turizmo plėtotės strategija. [žiūrėta: 2010-11-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/13.%20turizmo%20pletotes%20strategija.doc>
111. Vosyliūtė A. „Kaimo žmonės: problemos ir lūkesčiai“ Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2008.2(11).258-265
112. Zaleckienė I. 1998. Asmuo, visuomenė ir valstybė. Socialinė atskirtis/ Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. Vilnius: LFSI.
113. Žalioji knyga subūrė į pirmą diskusiją. [žiūrėta 2010 05 10]. Prieiga per internetą: <http://savasukis.lt/naujienos/1941-zalioji-knyga-subure-i-pirmaja-diskusija.htm>
114. Žekonienė, V., Bartkevičius, E., Daugėlienė, N., Gavenauskas A. (2010). *Darnios plėtros galimybės Pagėgių krašte ir Rambyno regioniniame parke*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 3(19). 85-91).
115. *Žemės ūkio ministerija*. (2006-11-28). Žemės ūkio ministerijoje vykusioje mokslų akademijos sesijoje aptarta Lietuvos kaimo dabartis ir ateitis. [žiūrėta: 2010-04-25]. Prieiga per internetą: <http://www.zum.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/5846/>
116. Žmogiškųjų išteklių plėtra [žiūrėta 2010-11-01]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/index.php?2057028156>.
117. Žukovskis J., „Kaimo plėtros tikslų ir uždavinių raida“. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. 2009.Nr.19 (4). Mokslo darbai (socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03S).

PRIEDAI

GYVENTOJŲ APKLAUSA

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras siekia išsiaiškinti, kaip būtų galima sukurti naujas darbo vietas. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti gyventojų darbo ir buities sąlygas. Prašome jūsų labai atidžiai atsakyti į VISUS klausimus. Apibraukite jums tinkančių atsakymų numerius arba įrašykite savo atsakymą.

1. Šią anketą užpildė:

1.1. Moteris

1.2. Vyras

2. Jūsų amžius:

2.1. Iki 20 m.

2.2. 21-30 m.

2.3. 31-40 m.

2.4. 41-50 m.

2.5. 51-65 m.

2.6. Daugiau kaip 65 m.

3. Jūs dirbate arba mokotės:

3.1. Dirbu

3.2. Mokausi

3.3. Dirbu ir mokausi

3.4. Nedirbu ir nesimokau

4. Darbo arba mokymosi vieta:

4.1. Mieste

4.2. Kaime

4.3. Nedirbu ir nesimokau

5. Gyvenamoji vietovė:

5.1. Vienkiemis

5.2. Kaimo gyvenvietė

5.3. Miestelis

6. Išsilavinimas:

6.1. Nebaigtas vidurinis

6.2. Bendras vidurinis

6.3. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis

6.4. aukštasis

universitetinis

7. Jūs esate:

7.1. Studentas, moksleivis

7.2. Nekvalifikuotas darbininkas

7.3. kvalifikuotas darbininkas

7.4. Tarnautojas, specialistas

7.5. Valstybinės įmonės arba įstaigos vadovas

7.6. Privачios įmonės arba įstaigos savininkas

7.7. Ūkininkas

7.8. Pensininkas, neįgalusis

7.9. Bedarbis

8. Jūsų darbo sritis

8.1. Pramonė

8.2. Statyba ir remontas

- 8.3. Prekyba
- 8.4. Žemės ūkis
- 8.5. Miškininkystė
- 8.6. Švietimas, kultūra, mokslas
- 8.7. Sveikatos apsauga
- 8.8. Komunalinis ūkis (vandentiekis, aplinkos tvarkymas ir kt.)
- 8.9 Buitinės paslaugos (kirpimas, siuvimas, drabužių ir avalynės taisymas, automobilių remontas ir kt.)
- 8.10. Valstybinė (valdymo) įstaiga
- 8.11. Kitos sritys (įrašykite).....
- 8.12. nedirbu (bedarbis, pensininkas, moksleivis, studentas ir kt.)

9. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis:

- 9.1. Alga
- 9.2. Pajamos iš nuosavo žemės ūkio
- 9.3. Senatvės arba invalidumo pensija
- 9.4. Pašalpos (bedarbių, šeimų, auginančių vaikus ir kt.)
- 9.5. Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje
- 9.6. Išlaiko kiti šeimos nariai, esantys užsienyje

10. Ar Jūsų pajamos kas mėnesį yra pastovios?   10.1. Pastovios   10.2. Nepastovios

11. Jūsų šeimyninė padėtis:

- 11.1. Nevedęs (netekėjusi)   11.2. Vedęs (ištekėjusi)
- 11.3. Išsituokęs (išsituokusi)   11.4. Našlys (našlė)

12. Jūsų šeimos narių skaičius: 12.1. Neturiu šeimos   12.2. Vyras ir žmona

12.3. Vyras, žmona ir vaikai (įrašykite jų skaičių) .....

12.4. Kita šeimos sudėtis (surašykite šeimos narius ir kartu gyvenančius asmenis, nurodydami jų

amžių):

.....
 .....

13. Išlaikytinių skaičius jūsų šeimoje (įrašykite išlaikytinių skaičių) .....

14. Jūsų būstas:

- 14.1. Daugiabučiame name
14.2. Nuosavame name
14.3. Nuosavo namo dalyje
14.4. Nuomojamas butas
14.5. Gyvename pas tėvus (gimines)

15. Prieš kiek metų pastatytas namas, kuriame gyvenate?

- 15.1. Nežinau
15.2. Prieš 1-5 metus
15.3. Prieš 6-10 metų
15.4. Prieš 11-20 metų
15.5. Prieš 21-40 metų
15.6. Daugiau kaip prieš 40 metų

16. Ar Jūsų būstą reikia remontuoti?

- 16.1. Ne, nereikia
16.2. Būtų tikslinga šiek tiek suremontuoti
16.3. Būtinai reikia remontuoti
16.4. Nebetikslinga remontuoti, šį pastatą jau reikia nugriauti

17. Ar savo namuose turite kompiuterį:

- 17.1. Taip, prijungtą prie interneto
17.2. Taip, bet neprijungtą prie interneto
17.3. Neturiu kompiuterio

18. Ar turite nuosavą automobilį:

- 18.1. Taip, daugiau kaip 10 metų senumo
18.2. Taip, pagamintą prieš 6-10 metų
18.3. Taip, pagamintą prieš 1-5 metus
18.4. Neturiu

19. Kaip vertinate savo gyvenimo sąlygas?

- 19.1. Gyvename aukščiau vidutinio lygio
19.2. Esame vidutiniškai
19.3. Gyvename žemiau vidutinio lygio

Nurodykite, ar jūsų būstui teikiamos šios paslaugos:

20. Centralizuotas šalto vandens tiekimas:	20.1. Taip	20.2. Ne
21. Centralizuotas karšto vandens tiekimas:	21.1. Taip	21.2. Ne
22. centralizuota kanalizacija:	22.1. Taip	22.2. Ne
23. Centralizuotas šildymas:	23.1. Taip	23.2. Ne
24. Centralizuotas šiukšlių, atliekų surinkimas:	24.1. Taip	24.2. Ne

25. Kaip keičiasi gyventojų skaičius jūsų gyvenvietėje?

25.1. Gyventojų skaičius išlieka pastovus

25.2. Gyventojų daugėja

25.3. Gyventojų mažėja

25.4. Nežinau

26. Kurio amžiaus gyventojai sudaro daugumą jūsų gyvenvietėje?

26.1. Nežinau

26.2. Įvairaus amžiaus, yra pakankamai jaunimo

26.3. Įvairaus amžiaus, bet jaunimo jau

trūksta

26.4. Daugėja tik senyvo amžiaus žmonių - gyvenvietė sensta, ištuštėja

27. Kiek turite nuosavos žemės?

27.1. Nuosavos žemės visai neturiu

27.2. Tik sodybinį sklypą (iki 15 arų aplink namą)

27.3. Iki 1 hektaro

27.4. Nuo 1 iki 3 ha

27.5. Nuo 4 iki 10 ha

27.6. 11-20 ha

27.7. 21-30 ha

27.8. 31-50 ha

27.9. 51-100 ha

27.10. 101- 200 ha

27.11. 201-500 ha

27.12. 501-1000 ha

27.13. 1001-2000 ha

27.14. Daugiau kaip 2000 ha

28. Ar jūsų gyvenamoje vietovėje yra laisvų, nenaudojamų (apleistų, likusių be šeimininko) pastatų:

28.1. Taip

28.2. Ne

Kurias įmones ar įstaigas, kuriose atsirastų naujų darbo vietų, galima sukurti jūsų gyvenvietėje?

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	1. Galima įkurti	2. Negalima	3. Jau įkurta
29	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras			
30	Automobilių remonto dirbtuvės			
31	Butinės technikos remonto dirbtuvės			
32	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės			
33	Stalių dirbtuvės			
34	Statybos ir butų remonto darbų įmonė			
35	Kirpykla			
36	Siuvykla			
37	Pirtis			
38	Valgykla, kavinė, užkandinė			
39	Viešbutis, motelis			
40	Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras			
41	Senelių ir neįgaliųjų globos namai			
42	Sveikatos priežiūros ir reabilitacijos centras			
43	Istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras			

44	Biblioteka – skaitykla			
45	Kultūros ir sporto centras			
46	Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos			
47	Privatus vaikų darželis			
48	Privati mokykla			
49	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė			
50	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus			
51	Viešosios tvarkos apsaugos centras			

52. Jeigu ūkininkaujate, kokį ūkininkavimo būdą pasirinkote?

- 52.1. mišrus, įvairios paskirties ūkis
52.2. pieno ūkis
52.3. mėsinių galvijų ūkis
52.4. kiaulininkystės ūkis
52.5. daržininkystės, sodininkystės, gėlininkystės ūkis
52.6. laukininkystės (javų) ūkis
52.7. kaimo turizmo sodyba
52.8. kitos paskirties ūkis (įrašykite)
52.9. neturiu nuosavo ūkio

53. Jeigu ūkininkaujate, ar turite papildomą, ne žemės ūkio verslą?

- 53.1. neūkininkauju
53.2. neturiu jokio papildomo nuosavo verslo
53.3. papildomai dirbu valstybinėje įmonėje, įstaigoje
53.4. papildomai dirbu privačioje, ne man priklausančioje įmonėje
53.5. turiu nuosavo verslo įmonę
53.6. ruošiuosi imtis papildomo verslo
53.7. norėčiau imtis papildomo verslo, bet neturiu lėšų

54. Įvertinkite ūkinės veiklos būklę jūsų apylinkėse (gyvenvietėje, miestelyje):

- 54.1. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos
54.2. Ūkinė veikla – pastovi
54.3. Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja
54.4. Negaliu įvertinti

Kurie teigiami pokyčiai matomi jūsų apylinkėse?

55. Sumažėjo nedarbiamų žemių plotai
55.1. Taip
55.2. Ne
56. Sumažėjo asmenų, neturinčių pastovaus darbo
56.1. Taip
56.2. Ne
57. Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką
57.1. Taip
57.2. Ne
58. Statomi nauji namai, ūkiniai pastatai
58.1. Taip
58.2. Ne
59. Kaimuose laikoma daugiau gyvulių ir paukščių
59.1. Taip
59.2. Ne
60. Sumažėjo girtaujančių
60.1. Taip
60.2. Ne

Kurios kaimo vietovių ir nedidelių miestelių problemos yra didžiausios?

61. Šiose vietovėse vis mažiau jaunimo
61.1. Taip
61.2. Ne

62. Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	62.1. Taip	62.2. Ne
63. Vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas	63.1. Taip	63.2. Ne
64. Plinta abejingumas visuomenės reikalams	64.1. Taip	64.2. Ne
65. Blogėja gyventojų išsilavinimas	65.1. Taip	65.2. Ne

66. Įvardinkite kitas svarbiausias kaimų ir nedidelių miestelių problemas, esančias jūsų apylinkėse. Pateikite pasiūlymus, kaip būtų galima pagerinti šių vietovių ūkinę veiklą ir padidinti jų patrauklumą jaunimui.

.....

Užpildymo vieta (rajono, miestelio, kaimo pavadinimas) : .....

Užpildymo data: 2010 m. .... mėn. .... d.

Dėkojame už atsakymus

SAVO ATEITĮ KURIAME PATYS (Klausimai 10-12 klasių mokiniams)

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras siekia išsiaiškinti darbinės veiklos įvairinimo galimybes kaimo vietovėse. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti gyventojų darbo ir buities sąlygas. Prašome jūsų labai atidžiai atsakyti į VISUS klausimus. Apibraukite jums tinkančių atsakymų numerius arba įrašykite savo atsakymus.

1. Į šiuos klausimus atsakė:

1.1. Mergina	1.2. Vaikinas
--------------	---------------
2. Kurioje mokykloje mokaisi?

2.1. Kaimo	2.2. Miesto
------------	-------------
3. Kurioje klasėje mokaisi?

3.1. Dešimtoje	3.2. Vienuoliktoje	3.3. Dvyliktoje
----------------	--------------------	-----------------
4. Ar jau esi pasirinkęs būsimą profesiją?

4.1. Ne	4.2. Dar renkuosi	4.3. Jau esu pasirinkęs
---------	-------------------	-------------------------
5. Ką nusprendei daryti, kai baigsi vidurinę mokyklą?

5.1. Dar nežinau	5.2. Eisiu dirbti	5.3. Stosiu mokytis toliau
------------------	-------------------	----------------------------
6. Ar tavo pasirinktoji profesija gali būti pritaikoma kaime?

6.1. Nežinau	6.2. Ne, negali	6.3. Taip, gali
--------------	-----------------	-----------------
7. Ar norėtum dirbti kaime, pradėjęs savarankišką gyvenimą?

7.1. Dar nenusprendžiau	7.2. Ne, nenorėčiau	7.3. Taip, norėčiau
-------------------------	---------------------	---------------------
8. Kur gyvenimas yra patogesnis: dideliame mieste, nedideliame miestelyje ar kaime?

8.1. Nežinau, apie tai dar negalvoju	8.2. Didmiestyje
8.3. Nedideliame miestelyje	8.3. Kaimo gyvenvietėje
8.4. Vienkiemyje, atskiroje privačioje sodyboje	
9. Kokį gyvenamąjį būstą norėtum ateityje įsigyti?

9.1. Dar negaliu atsakyti	9.2. Nuosavą sodybą savo ūkyje
9.3. Nuosavą namą miestelyje (gyvenvietėje)	9.4. Nuosavą namą dideliame mieste
9.5. Nuosavą butą daugiabučiame name mieste	
10. Ar norėtum dirbti apmokamą (pavyzdžiui, profesinį) darbą savo namuose arba arti namų, kad iš tokio darbo galėtum pragyventi arba bent gauti papildomų pajamų?

10.1. Nežinau, nesu apie tai galvojęs	10.2. Ne, nenorėčiau
10.3. Taip, tačiau tik nepilną darbo dieną	10.4. Taip, pilną darbo dieną
11. Ar jūsų gyvenamojoje vietovėje yra populiarus apmokamas darbas namuose?

11.1. Neteko girdėti, kad kas nors tuo užsiimtų	11.2. Tuo užsiima nedaug žmonių
11.3. Namudinis darbas populiarėja, juo užsiima vis daugiau žmonių	

Kurie apmokami darbai VYRAMS namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite darbų populiarumą, pažymėdami kryžiuoku atitinkamame langelyje

Eil. Nr.	Darbu pavadinimai	Nežinau 1	Visai nepopuliarūs 2	Gal būt populiarūs 3	Populiarūs 4
12.	Buitinės technikos (laikrodžių, radijo ir televizorių, skalbimo mašinų ir kt.) remontas				
13.	Butų ir namų remontas				
14.	Prekyba internetu				
15.	Kaimo turizmas				
16.	Nedidelė parduotuvė namuose				
17.	Nedidelis viešbutis namuose				
18.	Automobilių remontas				
19.	Žemės ūkio technikos remontas				
20.	Turistinių kelionių vadovo paslaugos				
21.	Užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais				
22.	Senelių ir ligonių priežiūra				

23. Kurie kiti darbai namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs vyrams jūsų gyvenamojoje vietovėje? Įrašykite.....

Kurie apmokami darbai MOTERIMS namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite darbų populiarumą, pažymėdami kryžiuku atitinkamame langelyje

Eil. Nr.	Darbu pavadinimai	Nežinau 1	Visai nepopuliarūs 2	Gal būt populiarūs 3	Populiarūs 4
24.	Drabužių ir kitų gaminių siuvimas				
25.	Mezgimas, audimas ir pan.				
26.	Prekyba internetu				
27.	Kaimo turizmas				
28.	Nedidelė parduotuvė namuose				
29.	Nedidelis viešbutis namuose				
30.	Kelionių vadovo paslaugos turistams				
31.	Privatus darželis ikimokyklinio amžiaus vaikams				
32.	Privati pradinė mokykla				
33.	Užklasiniai užsiėmimai su mokyklinio amžiaus vaikais				
34.	Senelių ir ligonių priežiūra				
35.	Daržovių ir gėlių auginimas pardavimui				
36.	Populiarių valgių gaminimas turistams ir kt.				

37. Kurie kiti darbai namuose arba arti namų galėtų būti populiarūs moterims jūsų gyvenamojoje vietovėje? Įrašykite .....

38. Ar norėtumėte ūkininkauti, t.y. turėti savo ūkį? 38.1. ne, nenorėčiau
38.2. abejoju 38.3. norėčiau 38.4. jau esu apsisprendęs dirbti savo ūkyje

39. Ar planuojate, įgiję profesiją, grįžti dirbti į savo gimtąjį rajoną (miestą, miestelį)?

39.1. dar negaliu atsakyti 39.2. ne, išvyksiu dirbti į kitą rajoną (miestą)
39.3. planuoju dirbti gimtinėje

40. Ar planuojate išvykti gyventi į kitą valstybę?

40.1. dar neapsisprendžiau 40.2. norėčiau dirbti Lietuvoje
40.3. išvyksiu laikinai (užsidirbti, kad grįžęs galėčiau pradėti savo verslą, įsigyti butą ar pan.)
40.4. išvyksiu pastoviai gyventi į kitą valstybę, baigęs vidurinę mokyklą
40.5. išvyksiu pastoviai gyventi į kitą valstybę, įgijęs profesiją

Kurie teigiami pokyčiai matomi jūsų apylinkėse?

41. Sumažėjo neturinčių pastovaus darbo 41.1. Taip 41.2. Ne 41.3. Nežinau

42. Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką 42.1. Taip 42.2. Ne 42.3. Nežinau

43. Statomi nauji namai, ūkiniai pastatai 43.1. Taip 43.2. Ne 43.3. Nežinau

Kurios kaimo vietovių ir nedidelių miestelių problemos yra didžiausios?

44. Šiose vietovėse vis mažiau jaunimo 44.1. Taip 44.2. Ne 44.3. Nežinau

45. Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms 45.1. Taip 45.2. Ne 45.3. Nežinau

46. Plinta girtavimas ir nevalyvumas 46.1. Taip 46.2. Ne 46.3. Nežinau

Užpildymo vieta (rajono, miestelio, kaimo pavadinimas)

Užpildymo data: 2010 m. ....mėn. .... d.

Dėkojame už atsakymus

Interviu klausimai rajono seniūnijų seniūnams ir bendruomenių pirmininkams

1. Ar galėtumėte patvirtinti, kad seniūnijos gyventojų emigraciją į užsienį mažėja? Jei ne, tai kodėl?
  2. Kaip keičiasi gyventojų skaičius jūsų gyvenvietėje?
  3. Kurio amžiaus gyventojai sudaro daugumą jūsų gyvenvietėje?
  4. Kokie žmonės yra aktyviausi dalyvaujant visuomeninėje veikloje? Kodėl?
  5. Kurios priemonės paskatintų jaunas šeimas kurtis kaime?
  6. Kaip būtų galima paskatinti naujų darbo vietų kūrimą kaime? Kuo gyventojai galėtų užsiimti?
  7. Dėl kurių paslaugų trūkumo žmonės nenori gyventi Lietuvos kaime?
  8. Ar daug seniūnijoje asmenų, neturinčių arba vengiančių darbo?
  9. Koks yra pagrindinis seniūnijos gyventojų pragyvenimo šaltinis?
  10. Kaip manote, kodėl miesto gyventojai nori persikelti gyventi į kaimo vietovę?
  11. Kaip vertinate pašalpų teikimo sistemą socialiai remtiniems asmenims?
  12. Kaip manote, ar pirmine žemės ūkio gamyba užsiimančių asmenų (ūkininkų) ateityje mažės, o kita veikla užsiimančių daugės? Pakomentuokite.
-

Ūkininkų ir partnerių, įregistruotų Ūkininkų ūkių registre, suvestinė

2011 m. vasario 1 d. (šaltinis: <http://www.vic.lt/?mid=213>)

Apskritis, rajonas	Ūkininkų skaičius	Partnerių skaičius	Asmenų skaičius
Iš viso Lietuvoje	109340	10899	120239
Alytaus apskr.	7316	438	7754
Alytaus r. sav.	3214	178	3392
Druskininkų sav.	387	46	433
Lazdijų r. sav.	2311	92	2403
Varėnos r. sav.	1404	122	1526
Kauno apskr.	15305	1781	17086
Birštono sav.	307	29	336
Jonavos r. sav.	1167	49	1216
Kaišiadorių r. sav.	2568	269	2837
Kauno r. sav.	3137	368	3505
Kėdainių r. sav.	2335	398	2733
Prienų r. sav.	2808	278	3086
Raseinių r. sav.	2983	390	3373
Klaipėdos apskr.	10625	1400	12025
Klaipėdos r. sav.	3446	385	3831
Kretingos r. sav.	1709	165	1874
Skuodo r. sav.	1940	312	2252
Šilutės r. sav.	3530	538	4068
Marijampolės apskr.	11275	1780	13055
Kalvarijos sav.	1133	238	1371
Kazlų Rūdos sav.	893	117	1010
Marijampolės sav.	2202	284	2486
Šakių r. sav.	3508	405	3913
Vilkaviškio r. sav.	3539	736	4275
Panevėžio apskr.	11300	896	12196
Biržų r. sav.	2353	163	2516
Kupiškio r. sav.	1962	266	2228
Panevėžio r. sav.	1926	138	2064
Pasvalio r. sav.	2098	68	2166
Rokiškio r. sav.	2961	261	3222
Šiaulių apskr.	10368	868	11236
Akmenės r. sav.	777	60	837
Joniškio r. sav.	1449	107	1556
Kelmės r. sav.	2810	381	3191
Pakruojo r. sav.	1561	67	1628
Radviliškio r. sav.	1609	70	1679
Šiaulių m. sav.	1	0	1
Šiaulių r. sav.	2161	183	2344
Tauragės apskr.	9216	682	9898
Jurbarko r. sav.	2580	170	2750
Pagėgių sav.	749	120	869
Šilalės r. sav.	3400	123	3523

Tauragės r. sav.	2487	269	2756
Telšių apskr.	7711	1089	8800
Mažeikių r. sav.	1838	119	1957
Plungės r. sav.	2823	668	3491
Rietavo sav.	753	57	810
Telšių r. sav.	2297	245	2542
Utenos apskr.	12342	1000	13342
Anykščių r. sav.	2576	225	2801
Ignalinos r. sav.	1295	122	1417
Molėtų r. sav.	3067	304	3371
Utenos r. sav.	3537	293	3830
Visagino sav.	1	0	1
Zarasų r. sav.	1866	56	1922
Vilniaus apskr.	13882	965	14847
Elektrėnų sav.	1371	50	1421
Šalčininkų r. sav.	1028	74	1102
Širvintų r. sav.	1930	169	2099
Švenčionių r. sav.	881	27	908
Trakų r. sav.	2236	94	2330
Ukmergės r. sav.	2116	81	2197
Vilniaus r. sav.	4320	470	4790

2010 metų Skuodo r. seniūnijų ataskaitos

Aleksandrijos seniūnija. Užimamas plotas 99 km². Aleksandrijos seniūnijoje yra 20 kaimų, iš kurių stambesni: Aleksandrijos k. – 423 gyventojai, Kaukolikų k. – 322, Gėsalų k. – 284, Klauseikių k. – 139, Apuolės k. – 118, Daujotų k. – 98. Kituose kaimuose gyvena nuo 3 iki 78 gyventojų. Gyventojų skaičiaus pokytis per metus (bendras): **gimė – 15, mirė – 24**, išvyko – 19, atvyko – 50.

Vidutinis metinis gyventojų skaičius – 1682:

1. iki 7 metų - 84
2. nuo 7 iki 16 metų – 157
3. nuo 16 iki 18 metų – 58
4. nuo 18 iki 25 metų - 233
5. nuo 25 iki 45 metų – 432
6. nuo 45 iki 65 metų – 433
7. nuo 65 iki 85 metų – 258
8. nuo 85 metų – 27.

Daugiavaikių šeimų skaičius: 2009 m. – 98, 2010 m. – 111 (padidėjo 13 šeimų). Socialiai remtinų šeimų skaičius: 2009 m. – 48, 2010 m. – 81 (padidėjo 33 šeimomis). Socialinės rizikos šeimų skaičius: 2009 m. – 7, 2010 m. – 8 (padidėjo 1 šeima). Neįgalių asmenų skaičius: 2009 m. – 105, 2010 m. – 132 (padidėjo 27 asmenimis). Senų vienišų asmenų skaičius: 2009 m. – 14, 2010 m. – 14 (nepakito). Vidutinis metinis nedarbo lygis – 16,7 proc.

Barstyčių seniūnija. Užimamas plotas – 75 km². Daugiavaikių šeimų skaičius per 2010 metus nepakito, liko toks pat – 32. Socialiai remtinų šeimų skaičius padidėjo nuo 122 iki 127. Socialinės rizikos šeimų skaičius sumažėjo nuo 8 iki 6. Neįgalių asmenų skaičius sumažėjo nuo 66 iki 60. Senų vienišų asmenų skaičius sumažėjo nuo 9 iki 7. Seniūnijoje yra 95 piliečiai, registruoti Darbo biržoje. 2010 m. seniūnijoje **gimė 4 vaikučiai, mirė 14** asmenų, atvyko 27, išvyko 39 asmenys. Deklaravusių gyvenamąją vietą gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes – (bendras ir atskiruose kaimuose):

Kaimai	iki 7 m.	7– 16m.	16– 18m.	18– 25m.	25–45 m.	45– 65m.	65– 85m.	per 85 m.	Iš viso 2011-01-01
Aubrikių		1	1	2	4	1	2	2	13
Barstyčių	4	2	2	5	5	8	4		30
Geldėnų	2	1		4	5	9	7		28

Gudalių	1	2		4	2	7	4		20
Kančaičių	1	3			3	2	3	1	13
Kruopių	2	8	1	1	15	15	8	1	51
Laumių	6	9		11	13	17	5		61
Mockaičių	3	2		4	10	3	6		28
Padegimės	2	2	2	1	6	5	1	1	19
Paparčių	4	12		13	22	18	21		90
Puokės	4	13	1	25	32	28	29	1	133
Barstyčių mstl.	38	61	31	84	160	130	96	13	613
Iš viso:	66	116	38	154	277	243	186	19	1099

Ylakių seniūnija yra Skuodo rajono šiaurės rytinėje dalyje, o jos centras – Ylakiai. Tai didžiausia rajono seniūnija, apimantis 42 kaimus ir 7 gyvenvietes. Jos plotas – 216 km², žemės ūkio naudmenų plotas – 16 tūkst. ha. 2010 m. gruodžio 31 d. gyventojų registro duomenimis savo gyvenamą vietą seniūnijoje deklaravo 3552 gyventojai (vidutinis metinis gyventojų skaičius – 3592), gyventojų tankumas – 16,6 žm./ km².

2. Gyventojų struktūra pagal amžiaus grupes (sustambintas)

Kaimai	Gyventojai iki 18 m.	Gyventojai per 18 m.	Iš viso
1	2	3	4
Augzeliai	8	27	35
Baltrimai	12	51	63
Bučiai	4	14	18
Daktarai	1	5	6
Dilbikiai	19	66	85
Erkšva	0	2	2
Gailaičiai	5	11	16
Gailišiai	1	5	6
Gedrimai	17	94	111
Gintalaičiai	6	18	24
Girdeniai	39	116	155
Gonaičiai	15	36	51
Gricaičiai	7	26	33
Grūstė	1	11	12
Ylakaičiai	5	15	20
Ylakių mstl.	188	936	1124
Ivoniškė	0	5	5
Juokaičiai	0	5	5
Kadžiai	0	14	14
Kalvaičiai	0	8	8

Luoba	12	72	84
Margininkai	13	56	69
Medsėdžiai	8	22	30
Milvydžiai	3	18	21
Nausėdai	47	211	258
Paluobė	0	6	6
Pašilė	63	337	400
Petraičiai	0	2	2
Raudoniai	23	85	108
Rukiškė	3	7	10
Skypstys	0	1	1
Skliaustė	14	49	63
Strėliškės	6	9	15
Stropiniai	1	17	18
Šulpetriai	10	40	50
Trumplaukė	3	18	21
Urboniškė	2	3	5
Vaičiaičiai	24	62	86
Vilietės Užpelkis	20	68	88
Vizgaudžiai	3	14	17
Vižančiai	83	324	407
Iš viso	666	2886	3552

Seniūnijos demografinė padėtis blogėja. Jau daugelį metų mirimų skaičius viršija gimimų. Liaudiškių bei Kalčių kaimuose nėra gyventojų. Per 2010 metus gyventojų skaičius seniūnijoje, palyginti su praėjusiais metais, sumažėjo (68 gyventojais): **gimė 18, mirė 56**, išvyko 136, atvyko 106. Seniūnijoje daug dėmesio buvo skirta socialiniam darbui. Teikiama įvairi socialinė parama seniūnijos teritorijoje gyvenantiems asmenims pagal įvairius visuomenės grupių poreikius:

Eil. Nr.	Pavadinimas	Skaičius		Padidėjimas + Sumažėjimas -
		2009 m.	2010 m.	
1	2	3	4	5
1.	Daugiavaikės šeimos	120	111	-9
2.	Socialiai remtinios šeimos	72	147	+75
3.	Socialinės rizikos šeimos	24	24	0
4.	Neįgalieji asmenys	169	164	-5
5.	Seni vieniši asmenys	14	17	+3

Ylakių seniūnija – kaimiška seniūnija. Nedarbo lygis seniūnijoje vis didėja. 2010 metais nedarbas siekė 18,7 proc. (349 bedarbiai, iš jų 64 jaunuoliai iki 24 m. amžiaus). Seniūnijoje nėra didžiausias nedarbo lygis rajone, tačiau besiregistruojančių skaičius nuolat auga, nes darbo netenka vis daugiau darbingo amžiaus žmonių ir jį surasti, ypač kaimo vietovėse gyvenantiems, yra vis sunkiau.

Lenkimų seniūnija. Užimamas plotas – 74 km². Seniūnijos centras yra Lenkimų miestelis, kuriame gyvena 662 gyventojai. Seniūnijai priklauso šie kaimai: Juodeikių (65 gyventojai), Kalvių

(11), Kuksinės (54), Lenkimų k. (88), Litvinų (5), Margininkų (18), Medininkų (6), Pakalniškių (14); Plaušinių (2); Sriaupių (79); Večių (11), Veitų (5), Žemytės (93), Žirnikų (4). Gyventojai pagal grupes:

Eil. Nr.	Grupė	Vyrų	Moterų	Iš viso
1.	Iki 7 metų	24	26	50
2.	Nuo 7 metų iki 16 metų	48	60	108
3.	Nuo 16 metų iki 18 metų	18	21	39
4.	Nuo 18 metų iki 25 metų	75	82	157
5.	Nuo 25 metų iki 45 metų	139	123	262
6.	Nuo 45 metų iki 65 metų	132	133	265
7.	Nuo 65 metų iki 85 metų	73	140	213
8.	Nuo 85 metų	2	21	23
	Iš viso	511	606	1117

Gyventojų skaičiaus pokytis per metus:

Metai	Gimė	Mirė	Išvyko	Atvyko	Iš viso
2009	10	19	13	47	1123
2010	11	22	46	51	1117

2010 m. pabaigoje seniūnijoje buvo 37 daugiavaikės šeimos. Socialiai remtinų šeimų – 89. Socialinės rizikos šeimų – 10. Neįgalūs darbingo amžiaus asmenys: netekę 75–100 proc. darbingumo – 10; netekę 60–70 proc. darbingumo – 27. Senų vienišų asmenų – 18. Seniūnijoje 2010 m. pabaigoje užregistruota 114 bedarbių, iš jų: moterų – 56, jaunimo iki 29 m. – 20. Praeitais metais buvo užregistruotas 81 bedarbis, iš jų: moterų – 36, jaunimo iki 29 m. – 12. Seniūnijoje tarp visų gyventojų net 43,9 proc. yra pensininkai, net 24 proc. sudaro darbingo amžiaus bedarbiai.

Mosėdžio seniūnija. Seniūnijos plotas – 97 km². Gyventojų skaičius nepastovus ir sunkiai nustatomas, kadangi dalis žmonių nedeklaruoja gyvenamosios vietos. Dalis gyvenamąją vietą deklaruoja kitur, o gyvena (epizodiškai arba nuolat) Mosėdžio seniūnijoje. 2010 m. pabaigoje Mosėdžio seniūnijoje gyvenamąją vietą deklaravo mažiau žmonių negu rodo paskutinio gyventojų surašymo duomenys – 3034. Atskirose gyvenvietėse ir kaimuose gyvenamąją vietą deklaravo: Mosėdžio mstl. – 1461, Šaukliuose – 421, Šatraminiuose – 188, Naujukų k. – 71, Šilalės k. – 8, Paeiškūnės k. – 3, Krakėse – 151, Nevočių k. – 53, Gaubių k. – 9, Tėveliuose – 66, Būdviets k. – 4, Udraliuose – 164, Igarių k. – 71, Baksčių k. – 13, Kusų k. – 9, Bobiliškių k. – 9, Virbalų k. – 69, Miesto Kalniškių k. – 31, Palaukės k. – 6, Gandlaukės k. – 2 (registruoti Skuode), Šerkšnių k. – 38, Mikulčiuose – 58, Tauzų k. – 49, Palšių k. – 13, Šaučikių k. – 9, Šniukščių k. – 2, Plaušinių k. – 29.

Per 2010 metus seniūnijoje **gimė 24 (2009 m. – 23), mirė net 52 žmonės** (2009 m. – tik 27). Išvykimą į užsienį deklaravo 23 žmonės. Nelegaliai į užsienį ir į kitas Lietuvos vietas dirbti bei laikinai gyventi išvykstančių ir vėl sugrįžtančių žmonių skaičius nėra fiksuojamas. Būdamą viena didžiausių, tankiausiai gyvenamų seniūnijų savivaldybėje ir labiausiai turistų lankoma rajono vieta, Mosėdžio seniūnija jaučia kvalifikuotų darbuotojų (elektriko, kūriko, raštvedžio) ir

svarbiausia – technikos stygių. Apie tai nuolat informuojama ir Savivaldybės Taryba, ir Administracija, tačiau kol kas nėra jokių pozityvių rezultatų.

2010 m. pabaigoje seniūnijoje buvo 57 daugiavaikės šeimos. Socialiai remtinų šeimų – 156. Socialinės rizikos šeimų – 16. Neįgalūs asmenys – 268. Senų vienišų asmenų – 25. Seniūnijoje 2010 m. pabaigoje užregistruoti 372 bedarbiai, t. y. nedarbas per metus smarkiai išaugo (pernai – 255). Kadangi Mosėdžio seniūnijoje darbų netrūksta, nuo 2010 m. gegužės mėn. didinamas viešųjų darbų programose dalyvaujančių bedarbių skaičius siekiant nors kiek sumažinti gyventojų skurdo lygį, tačiau Darbo biržos programos nepalankios gerai dirbantiems: ir darbštus žmogus, ir alkoholikas bei tinginys turi vienodas galimybes. Įdarbinimo dažnumą riboja minėtų programų sąlygos: jeigu jau toje programoje dalyvavai – antrą kartą įsidarbinti nebegali. Tenka laukti kitos programos, todėl gerai dirbantys turi užleisti vietą tinginiams, kurių esama gerokai daugiau.

Notėnų seniūnija. Užimamas plotas – 90,62 km². Vidutinis metinis gyventojų skaičius (bendras ir atskiruose kaimuose) pagal sustambintas amžiaus grupes:

Eil. Nr.	Kaimo pavadinimas, Gyventojų skaičius	Amžiaus grupė							
		Iki 7 m.	Nuo 7 iki 16 m.	Nuo 16 iki 18 m.	Nuo 18 iki 25 m.	Nuo 25 iki 45 m.	Nuo 45 iki 65 m.	Nuo 65 iki 85 m.	Nuo 85 m.
1	2		4	5	6	7	8	9	10
1.	Notėnų –440	6	33	8	56	92	125	87	13
2.	Šliktinės – 362	5	3	13	60	91	92	36	2
3.	Vindeikių – 183		4	10	34	55	40	19	3
4.	Prialgavos – 80			1	7	18	16	27	3
5.	Dekinčių – 5		2	6	5	9	7	9	1
6.	Baidotų –32			-	7	9	7	4	-
7.	Brotykų –17			2	1	4	-	4	-
8.	Mikytų – 13			2	2	4	2	3	-
9.	Dvarviečių – 18			-	1	3	4	5	1
10.	Panotėnių – 22			-	1	8	4	3	1
11.	Kulalių – 6			-	-	1	3	2	-
12.	Jockių – 5			-	-	1	2	2	-
13.	Burvių – 2			-	-	1	-	1	-
14.	Rusiškių –1			-	-	-	-	-	1
15.	Jundulų –25			-	3	8	5	3	-
16.	Mačiūkių – 2			-	-	1	1	-	-
	Iš viso: 1260	9	39	42	177	305	308	205	25

2010 metais **gimė 6 vaikai, mirė 18 žmonių**, išvyko 16 gyventojų, 19 atvyko. Seniūnija suskirstyta į tris seniūnaitijas: Notėnų, Šliktinės ir Vindeikių. Seniūnijoje veikia Notėnų pagrindinė

mokykla, Notėnų pašto skyrius, Notėnų ir Šliktinės bibliotekos, Notėnų ir Šliktinės medicinos punktai, trys parduotuvės, trys stacionarūs pieno surinkimo punktai, dvi personalinės veterinarijos įmonės.

Daugiavaikių šeimų skaičius – 26, pokytis per metus – 9 mažiau. Po 6 vaikus augina 2 šeimos, po 5 vaikus – 2 šeimos, po 4 vaikus – 5 šeimos, po 3 vaikus – 17 šeimų. Socialiai remtinų šeimų skaičius – 72, pokytis per metus – 42 daugiau. Socialinės rizikos šeimų sąraše 2010 metų pradžioje buvo 8. Per metus trys šeimos buvo išbrauktos, viena įrašyta. Neįgalių asmenų skaičius – 149, pokytis per metus – 45 daugiau. Senų vienišų asmenų skaičius – 18, pokytis per metus – 2 daugiau.

Vidutinis metinis bedarbių skaičius – 197, iš jų 79 moterys ir 118 vyrų. Nedarbo lygis 2010 metais seniūnijoje buvo 21,76 proc. Neįgalūs darbingo amžiaus asmenys, netekę 75–100 proc. darbingumo – 6; netekę 60–70 proc. darbingumo – 18; neįgalūs pensinio amžiaus asmenys, kuriems nustatytas didelis specialiųjų poreikių lygis – 25, kuriems nustatytas vidutinis specialiųjų poreikių lygis – 39; pensininkai, turintys 85 ir daugiau metų – 27; neįgalūs vaikai – 6.

Skuodo kaimiškoji seniūnija. Skuodo seniūnijos teritorija – 15937 ha arba 159 kv. km, žemės ūkio naudmenų plotas – 11155,88 ha. Seniūnijoje yra 24 kaimai, iš kurių 5 – didesnės gyvenvietės. Gyvenamąją vietą yra deklaravę 3386 žmonės. Namų ūkių skaičius 1483. 2010 metais seniūnijoje gimė **22 mažyliai, mirė 51** žmogus. Atvyko į seniūniją 167 piliečiai, iš jos išvyko 54. Vadovaujantis Vietos savivaldos įstatymu, jau 2009 m. Skuodo seniūnijos teritorija buvo suskirstyta į šešias seniūnaitijas: Narvydžių, Didžiųjų Rūšupių, Mažųjų Rūšupių, Luknių, Puodkalių ir Daukšių.

Daugiavaikių šeimų skaičius per 2010 metus nepakito. Jų skaičius ir metų pradžioje, ir pabaigoje buvo 140. Socialiai remtinų šeimų skaičius gerokai išaugo: nuo 83 šeimų metų pradžioje iki 149 šeimų metų pabaigoje. Socialinės rizikos šeimų skaičius liko toks pat – įskaitoje 17 šeimų. 6 iš jų reguliuojamos piniginės išmokos. Neįgalių asmenų skaičius šiek tiek padidėjo: metų pradžioje buvo 257 žmonės, metų pabaigoje – 270. Senų vienišų asmenų skaičius sumažėjo tik dviem žmonėmis. Metų pabaigoje jų buvo 33. Seniūnijoje yra 123 piliečiai, registruoti teritorinėje darbo biržoje.

Šačių seniūnija. Teritorija užima 81 kv. km. Seniūnijos teritorijoje yra 15 kaimų. Seniūnijos centras yra Šačių gyvenvietė, kurioje gyvena 513 gyventojų. Seniūnijai priklauso kaimai: Drupių (11 gyventojų), Erslos (107), Giršinių (gyventojų nėra), Geidučių (5), Laumaičių (29), Lyksūdės (64), Lukošaičių (4), Malūkų (4), Pagramontės (12), Rukų (348), Rumšaičių (35), Sodalės (12), Vabalių (122), Žebročių (115).

Gyventojų skaičiaus bendras pokytis per metus:

Metai	Gimė	Mirė	Išvyko	Atvyk o	Iš viso
2009	10	17	2	13	1420
2010	9	19	13	38	1381

Seniūnijos teritorijoje esančios įmonės, įstaigos (biudžetinės ir privačios): UAB „Rukų medis“ – šiuo metu iškelta bankrotas, įmonė neveikianti; UAB „Kabera“ – Valerijos Baužienės parduotuvė Rukų kaime; V. Girdvainio GKĮ parduotuvė Rukų kaime; UAB „Rida“ parduotuvė Šačių kaime; R. Noreikienės GKĮ parduotuvė Šačių kaime; Šačių paštas; Šačių pagrindinė mokykla; VšĮ Skuodo PSPC Šačių medicinos punktas; VšĮ Mosėdžio PSPC Rukų medicinos punktas; Skuodo savivaldybės viešosios bibliotekos Šačių filialas; Skuodo savivaldybės viešosios bibliotekos Rukų filialas; Šačių seniūnija; AB „Rokiškio pienas“; AB „Pieno žvaigždės“ Mažeikių pieninė; Jono Mioldažio privati veterinarjos įmonė; Vytauto Skersio personalinė įmonė; Gintaro Jablonskio veterinarijos įmonė; Šačių pirtis (išnuomota); Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia; Šačių parapijos namai. Sudarytos keturios seniūnaitijos:

Eil. Nr.	Seniūnaitijos pavadinimas	Seniūnaitijos apima teritoriją	Gyventojų skaičius
1.	Šačių seniūnaitija	Šačių, Pagramantės, Lukošaičių, Sodalės, Geidučių, Lyksūdės, Laumaičių kaimai	639
2.	Vabalių seniūnaitija	Vabalių, Rumšaičių, Malūkų kaimai	161
3.	Rukų seniūnaitija	Rukų, Žebročių, Drupių, Giršinių kaimai	463
4.	Erslos seniūnaitija	Erslos kaimas	107

Seniūnijos gyventojai pagal socialinę padėtį:

Eil. Nr.	Socialinė padėtis	2009 m.	2010 m.	Pastabos
1.	Daugiavaikių šeimų skaičius	56	48	
2.	Socialiai remtinų šeimų skaičius	46	89	
3.	Socialinės rizikos šeimų skaičius	7	6	
4.	Neįgalių asmenų skaičius	58	37	
5.	Senų, vienišų asmenų skaičius	12	10	
6.	Bedarbiai: iš jų: moterų jaunimo iki 29 m.	145 65 22	197 79 26	Nedarbo lygis – 23,04 proc.
7.	Vaikai su negalia	7	8	
8.	Gyventojai su vidutiniu spec. poreikiu	2	4	

PLUNGĖS R. SENIŪNIJOS ATASKAITOS UŽ 2010 METUS
PLUNGĖS R. ŽEMAIČIŲ KALVARIJOS SENIŪNIJOS ATASKAITA UŽ 2010
METUS

I. PADALINIO VEIKLOS ATASKAITOS SANTRAUKA

Seniūnija dirbo vadovaudamasi Vietos savivaldos įstatymu, Vyriausybės nutarimais, seniūnijos veiklos nuostatais, Plungės rajono tarybos sprendimais ir savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymais.

Žemaičių Kalvarijos seniūnijoje yra 26 kaimai, gyvena 2445 gyventojai. Pagal savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintą pareigybių sąrašą - 8,35 etatų. Dirba 12 žmonių. Iš jų 5 administracijoje (seniūnas, vyresnysis specialistas, socialinė darbuotoja, socialinio darbo organizatorė, raštvedė 0,5 etato), 7 žmonės aptarnauja seniūnijos komunalinį ūkį (valytojas 0,7, kapinių prižiūrėtojai –3 1.15 etato, vairuotojas 0,5 etato, elektrikas – santechnikas 0.75 etato, darbininkas 0.5 etato).

Seniūnija neviršydama savo įgaliojimų seniūnijos teritorijoje organizavo ir kontroliavo savivaldybės institucijų sprendimų įgyvendinimą arba pati juos įgyvendino. Vykde savivaldybės deleguotas funkcijas: organizavo viešuosius ir visuomenei naudingus darbus, nustatyta tvarka prižiūrėjo prekybą viešose vietose, prižiūrėjo vietinės reikšmės kelius ir gatves, kapines, kultūros paveldo objektus, rekreacines teritorijas, viešąsias erdves. Operatyviai buvo sprendžiami gyventojų skundai ir pageidavimai.

II. PADALINIO VYKDYTA VEIKLA IR PASIEKTI REZULTATAI

1. Ūkinė veikla

Seniūnija patikėjimo teise valdo savivaldybei priklausančius pastatus, kuriose veikia įstaigos, gyvena žmonės.

Seniūnijos viena iš funkcijų - organizuoti seniūnijai priklausančių visuomenės poreikiams skirtų teritorijų ir rekreacinių teritorijų priežiūrą. Bendras seniūnijai privalomų tvarkyti teritorijų plotas 17.67 ha. Pagal viešųjų darbų įgyvendinimo ir finansavimo sutartį buvo įdarbinta 14 darbo biržoje registruotų žmonių. Jie tvarkė miestelio aplinką, pakeles, piliakalnius, senkapius, kapinaites, talkino neįgaliesiems, šienavo pakeles, kirto pakelėse krūmus, prižiūrėjo rekreacines vietas. 2009 m. iš kelių fondo negavome lėšų, todėl kelių būklė buvo labai bloga. 2010 m. iš minėto fondo kelių būklė gerokai pagerino: sniego valymas, išasfaltuota Žemaičių Kalvarijos mstl. Tvenkinio g., išasfaltuota Žemaičių Kalvarijos mstl. Sodo g., išklotas trinkelėmis privažiavimas prie Gegrenų bažnyčios, tvarkėme duobes Poilsiavietės kelyje, tvarkėme duobes Žemaičių Kalvarijos mstl.,

keliuose Žerniai-Gegrėnai, Žemaičių Kalvarija-Vilkai, Virkšų mokykla-Getaučiai atstatytas griovio profilis ir žvyro danga ir įdėtos 6 naujos pralaidos.

Seniūnija prižiūri 3 civilinės kapines. Atliekų išvežimą nuo kapinių vykdoma konteinerių pagalba. Pagal viešųjų darbų programą seniūnijoje 2010m. įdarbinta 14 žmonių.

Seniūnijos administracija glaudžiai bendradarbiauja su bendruomenėmis, mokykla, bažnyčia, žemaitijos nacionalinio parko direkcija, ūkininkais ir atskirų kaimų gyventojais, sprendžiamos jų problemos. Seniūnijoje rengiami valstybinių švenčių minėjimai, kartu su bendruomenėmis organizuotos Žemaičių Kalvarijos miestelio, Šarnelės ir Virkšų kaimo šventės, bei kitos šventės ir renginiai.

2. Raštvedyba

Raštvedė tvarko seniūnijos dokumentus gautus ir išduodamus ir siunčiamus registruoja. Ilgo ir nuolatinio saugojimo dokumentus sutvarko ir jų aprašus ir dokumentacijos planą, bei suvestines ir dokumentų sutvarkymo pažymas pristato į apskrities archyvą. Paruošia dokumentus notariniam tvirtinimui. Per metus jų paruošta 20. Išduota įvairių pažymų 490 (pažymos apie šeimos sudėtį, pažymos kadastro ir registro įmonei, ir įvairios kitos pažymos), ruošia ir spausdina įsakymus: personalo klausimais- 28, darbo sutartis 14, darbo pažymėjimus 14. Tvarko gyvenamosios vietos deklaracijas: gyvenamosios vietos deklaracijų pakeitus gyvenamąją vietą ar atvykus į Lietuvos respubliką 76, pažymos apie asmens deklaruotą vietą 99, kitos pažymos 21. Registruotos 11 mirčių, išduota 29 leidimai laidoti

3. Socialinis darbas su socialinės rizikos šeimomis.

Žemaičių Kalvarijos seniūnijoje 2010 m. buvo 19 socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 56 nepilnamečiai vaikai. 2010 metais dvi socialinės rizikos šeimos buvo išbrauktos iš apskaitos, vienai šeimai - socialinės paslaugos buvo sustabdytos. Dar viena šeima atvyko gyventi į mūsų seniūniją iš Kretingos rajono. Taip pat viena šeima išvyko gyventi į kitą seniūniją. Dvi šeimos yra signalinių šeimų sąraše, kuriose yra stebima šeimos socialinė situacija. Socialinės rizikos šeimoms yra teikiamos socialinės priežiūros - socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugos. Šeimoms yra padedama įgyti įgūdžių namų ruošoje, tvarkant pinigų apskaitą, planuojant pirkinius, mokant mokesčius, ugdomi ir palaikomi asmens higienos įgūdžiai. Socialinis darbuotojas kartu su šeimomis analizuoja problemines situacijas šeimoje, konsultuoja įvairiais kasdieniniame gyvenime iškylančiais klausimais, taip pat vertina šeimos motyvaciją ir galimybes patiems spręsti savo problemas. Seniūnijos socialinis darbuotojas bendradarbiauja su Žemaičių Kalvarijos vidurinės mokyklos socialine pedagoge ir psichologe, bei kitais pedagogais, su medicinos darbuotojais, su policijos inspektoriumi, su bendruomenės taryba, su vaikų ir jaunimo dienos centru „Vilties vėrinėliai“, su kultūros centru, su parapijos kunigais. Palaikomi labai glaudūs santykiai su Plungės Vaiko teisių apsaugos skyriumi, Socialinės paramos skyriumi. Bendradarbiaujama su Plungės

specialiosios mokyklos socialine pedagoge ir kitais pedagogais, su nakvynės namais, moterų krizių centru.

Labai džiaugiamės, kad miestelyje veikia dienos centras, kur vaikai po pamokų gali turiningai leisti laiką, paruošti pamokas, išsimaudyti ir išsiskalbti rūbelius, vaikai dalyvauja įvairiose prevencinėse programose. Seniūnijos socialinis darbuotojas kartu su dienos centro koordinatorė organizuoja tėvų savitarpio pagalbos grupę, vykdo tėvų švietimą. Šeimoms ir jų vaikams buvo suorganizuota Kalėdinė eglutė, kurią padėjo rengti savivaldybės Socialinės paramos skyrius, dienos centras, kultūros centras.

Socialinės rizikos šeimos dažniausiai susiduria su skurdo, nedarbo ir girtavimo problemomis. Ne visos šeimos yra linkusios geranoriškai spręsti savo problemas.

4. Socialinis darbas

Mūsų seniūnijoje yra 60 daugiavaikių šeimų. Kiekvieną mėnesį seniūnijos kasoje išmokama vidutiniškai po 15 tūkstančių litų įvairių išmokų: 9 šeimos gauna išmokas vaikams, 4 šeimos gauna šalpos išmokas, 10 šeimų gauna socialines išmokas. Kitos šeimos įvairias išmokas yra prasivedę į bankus. 2010m. priimti 28 prašymai kompensacijai kietam kurui.

Per 2010 metus buvo priimti 57 prašymai įvairioms išmokoms už vaikus gauti. Renkamos pažymos daugiavaikių šeimų išmokoms už vaikus gauti. Buvo gauti 2 prašymai vienkartinėms išmokoms per komisiją. Priimta 113 prašymų socialinei paramai mokiniams gauti (nemokamas maitinimas ir mokyklinėms prekėms). 2010 metais priimti 274 prašymai maisto produktams iš intervencinių atsargų fondo. 724 asmenys gavo įvairių maisto produktų 5 kartus per metus. 2010m. gruodžio mėn. buvo išmokėta kalėdinė parama 15 vienišų asmenų, kurie gauna mažas pensijas. 2010m. 90 mūsų seniūnijos šeimų gavo socialines pašalpas, iš jų 64 šeimos už gaunamą pašalpą turi atidirbti visuomenei naudingus darbus. Per visus metus išrašyta 165 siuntimai atidirbti visuomenei naudingus darbus.

Kiekvieną mėnesį ruošiamos bylos socialinių pašalpų pratęsimui, rašomi buitės tyrimo aktai, renkamos įvairios pažymos.

Seniūnijoje viena šeima globoja našlaitį, bet šiuo metu yra išvykę gyventi į užsienį.

Seniūnijoje yra 21 vienišas žmogus, juos lankome, esant reikalui padedame išspręsti iškilusias problemas, tvarkyti dokumentus, suteikiame informaciją įvairiais klausimais. Lankome žmones, kuriems reikia nustatyti spec. poreikių lygį.

Nuo 2010m. spalio mėn. Plungės paslaugų centras mūsų seniūnijoje pradėjo teikti socialines paslaugas – pagalba į namus. Šiuo metu šia paslauga naudojasi 2 šeimos ir 8 asmenys. Žmonės labai laukė šios paslaugos, yra patenkinti darbuotoja, kuri juos lanko. Paslaugos teikiamos 32 val. per savaitę.

5. Žemės ūkis

Per 2010 metus elektroniniu būdu įbraižyta ir suvesta 481 paraiška tiesioginėms išmokoms už ž.ū. naudmenų ir pasėlių plotus gauti, priimti 43 dokumentai iš pareiškėjų dėl deklaracijos už žemės ūkio naudmenas pakeitimų: atnaujinta /įregistruota 488 žemės ūkio ir kaimo verslo registre valdų duomenys; 20 gyvulių laikytojų informuota dėl duomenų patikslinimo buliaus išmokoms gauti; 6 pieno gamintojai informuoti dėl tiesioginių pardavimų deklaracijų pateikimo savivaldybės žemės ūkio skyriui, 40 ūkininkų paskaičiuotas viršytas azoto kiekis patenkantis į 1 ha žemės ūkio naudmenų. 38 ūkininkai informuoti dėl pūdymo apšėjimo terminų. Parašyta 98 gyventojų įvairių prašymų į NMA prie žemės ūkio ministerijos.

KULIŲ SENIŪNIJA/2010 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

I. PADALINIO VEIKLOS ATASKAITOS SANTRAUKA

Kulių seniūnija yra Plungės rajono savivaldybės administracijos struktūrinis teritorinis padalinys – jos filialas. Kulių seniūnijos plotas – 12844,82 ha, 1406 gyventojai gyvena Kulių miestelyje ir 14 aplink jį išsidėsčiusių kaimų (trys iš jų jau negyvenami). Seniūnija savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais, Tarybos sprendimais, mero potvarkiais, savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymais ir Kulių seniūnijos nuostatais.

Kulių seniūnijai pavestas funkcijas 2010 metais vykdė seniūnė, vyresnioji specialistė, raštvedė, socialinio darbo organizatorė, socialinė darbuotoja darbu su socialinės rizikos šeimomis, savo darbus dirbo valytoja, elektrikas, kapinių sargė.

Kulių seniūnijos darbuotojams 2010 metai išsiskyrė sumažėjusiu finansavimu, sumažintais darbuotojų etatais, ypatingai didele darbuotojų kaita.

Seniūnijos kolektyvas praėjusiais metais ir toliau dirbo vykdydami jiems pagal pareigybių aprašymus priskirtas funkcijas. Seniūnė didelį dėmesį skyrė kelių priežiūrai, viešųjų teritorijų, Kulių kapinių bei kapinaičių, Kulių miestelio parkų, gėlynų tvarkymui, darbus organizuodama kartu su viešuosius darbus dirbančiais ir už socialines pašalpas turinčiais atidirbti seniūnijos gyventojais. Bendradarbiaujant su savivaldybės administracija, įvairiomis įstaigomis ir organizacijomis, Kulių bendruomene, Kulių vidurine mokykla, buvo sprendžiamos įvairios gyventojų problemos.

II. PADALINIO VYKDYTA VEIKLA IR PASIEKTI REZULTATAI

Kulių seniūnijos kolektyvas 2010 metais dirbo įgyvendindamas 2010 m. strateginiame veiklos plane numatytas priemones pagal keturias programas.

Pirmajai - Kulių seniūnijos veiklos programai lėšos buvo gaunamos iš rajono savivaldybės biudžeto. Nors ir buvo problemų su programų finansavimu metų bėgyje, tačiau gruodžio mėnesį

lėšos buvo gautos ir įgyvendintos Kulių seniūnijos materialinės bazės gerinimo priemonės, nupirktas naujas kompiuteris ir įsigytas darbo stalas seniūnės kabinete.

Įgyvendinamas visų 2010 m. eigoje buvo ir kitas tikslas – palankių darbo sąlygų sudarymas, darbo apmokėjimo gerinimas. Išimtis – dėl sunkios ekonominės situacijos Lietuvoje ir nepilno finansavimo, kovo – gegužės mėnesiais, seniūnijos darbuotojai dirbantys daugiau nei 0,5 etato krūviu, kiekvieną savaitę turėjo po vieną nedarbo dieną, už kurią darbo užmokestis nebuvo mokamas.

Raštvedės darbą Kulių seniūnijoje 0,5 etato. Šios pareigybės darbai susiję su įvairių dokumentų ruošimu, spausdinimu, registravimu, išsiuntimu, kopijavimu. Pasibaigus metams raštvedė sutvarko visas nomenklatūroje nurodytas bylas, sudaro nuolatinio, ilgo ir trumpo saugojimo bylas, surašo apyrašus ir pristato juos Telšių apskrities archyvui patikrinimui. Lapkričio mėnesį buvo sudarytas 2011 m seniūnijos dokumentacijos planas, paruoštas dokumentų registru sąrašas, kurie suderinti su Telšių apskrities archyvu.

Seniūnijos gyventojams raštvedė spausdina įvairias pažymas: pažymas apie šeimos sudėtį, pažymas dėl paveldėjimo į notarinę kontorą, pažymas dėl pastatų įteisinimo, charakteristikas, įvairias kitas pažymas. Per 2010 metus buvo išduota 98 pažymos.

Raštvedė registruoja mirimus. Per 2010 metus mirė 17 Kulių seniūnijos gyventojų (vienu gyventoju mažiau negu praėjusiais 2009 metais). Raštvedė veda Kulių kapinių laidojimo ir kapų statinių registravimo knygą, kurioje per 2010 metus įregistruoti Kulių kapinėse palaidoti 37 žmonės (11 mažiau negu 2009 m.).

Raštvedė spausdina įsakymus seniūnijos veiklos klausimais, įsakymus viešųjų darbų darbininkų priėmimo į darbą ir atleidimo iš darbo klausimais, darbo sutartis su viešųjų darbų darbininkais. Sutvarko kitus dokumentus, susijusius su šių darbuotojų įdarbinimu, veda viešųjų darbų darbininkų darbo laiko apskaitos tabelius.

Raštvedė spausdina ir registruoja Plungės rajono savivaldybei, kitoms įstaigoms bei institucijoms siunčiamus raštus, taip pat registruoja gautus raštus, paskirstydama juos į atitinkamas bylas pagal paskirtį: 2010 metais buvo išsiųsta 112 dokumentų, gauta – 89 dokumentai.

Šios pareigybės darbuotoja tikrina elektroninį paštą, informuoja seniūnijos darbuotojus apie gaunamus laiškus, išsiunčia reikiamus atsakymus.

Raštvedė padeda seniūnei paruošti strateginius planus, strateginių planų vykdymo atskaitas, planuoti biudžeto lėšas, paruošia, atspausdina ir perduoda buhalterijai atsargų nurašymo aktus.

Antrosios strateginiame plane numatytos kokybiškesnių seniūnijos vykdomų funkcijų programos tikslas buvo regiono poreikiams pritaikyti transporto infrastruktūrą bei padidinti šios sferos efektyvumą, rūpintis socialinės rizikos šeimomis, teikti visapusiškas paslaugas seniūnijos žemdirbiams, prisidėti prie kultūros ir sporto švenčių organizavimo, puoselėti kultūros paveldą,

tvarkyti Kulių miestelyje esančius parkus ir kitas viešojo naudojimo teritorijas, prižiūrėti kapines ir užtikrinti vandens tiekimą jose, rūpintis miestelio apšvietimu.

Įgyvendinant pirmąjį šios programos uždavinį, buvo teikiamas kokybiškos paslaugos seniūnijos gyventojams žemės ūkio klausimais, o taip pat socialinės rizikos šeimoms.

Per šiuos metus elektroniniu būdu suvedė, įbraižė 287 paraiškas išmokoms gauti už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus, registravo paraiškų priėmimo registre ir pateikė nustatyta tvarka Nacionalinei mokėjimo agentūrai. Užpildė 20 prašymų dėl paraiškos duomenų keitimo ir surašė dokumentų priėmimo registre. Atnaujino ir sutikrino 335 piliečiams žemės ūkio ir kaimo valdų registre valdų duomenis. Užpildė 9 sutikimus dėl asmens duomenų įregistravimo Žemės ūkio ir kaimo verslo centre bei 6 prašymus išregistruoti žemės ūkio valdas.

Išdavė 12 pažymų dėl dvigubo deklaravimo apie dirbamą žemę, neatitikimai išaiškinti ir išsiųsti Nacionalinei mokėjimo agentūrai. Konsultavo 113 ūkininkų deklaruojančių pasėlius mažiau palankiose vietovėse dėl žemės ūkio produkcijos realizavimo, 8 ūkininkams padėjo parašyti paaiškinimus dėl įsipareigojimų MPŪV priemonės perėmimo.

Atliktos 2 patikros dėl žemės ūkio veiklos, kad ūkininkas užsiima žemės ūkio veikla ne mažiau kaip 10 metų ir surašė 2 patikrinimo aktus. Užpildytos 2 paraiškos ūkininkams, dalyvaujantiems programoje pagal 2007-2013 metų priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“ dėl paramos išmokėjimo.

Padedą užpildyti deklaracijas ir žurnalus apie realizuotą pieną. Surašė 12 prašymų apie ūkyje auginamų augalų pasėlių plotus, kurie sėja daugiau kaip 30 ha grūdinių kultūrų. Konsultavo seniūnijos ūkininkus dėl sąlyginių gyvulių, EDV skaičiavimo ir kitų žemės ūkio veiklą vykdančių gyventojų mokesčių mokėjimo klausimais, išdavė pranešimus apie valdos įregistravimą valdų registre ir suteiktą identifikavimo kodą. Pateikė informaciją apie seniūnijos teritorijoje esančius ūkininkų ir šeimos ūkius dėl pagalbos organizuojant 2010 m. visuotinį žemės surašymą statistikos departamentui.

Socialinio darbo organizatorės darbo sritis - vieniši, neįgalūs, senyvo amžiaus Kulių seniūnijos gyventojai, vaikus auginančios šeimos ir pan. Socialinio darbo organizatorė informuoja ir konsultuoja seniūnijos gyventojus jiems rūpimais klausimais, lanko senyvo amžiaus, vienišus ir neįgalius žmones, nustato specialiųjų poreikių lygį, stengiasi padėti išspręsti jų problemas: išrašo ir nuperka vaistus, iškviečia medikus, padeda nuvykti į gydymo įstaigas, susitvarkyti įvairius dokumentus, su socialine darbuotoja lankosi socialinės rizikos šeimose. 2010 metais kartu su seniūne ir socialine darbuotoja aplankyta 80 seniūnijos gyventojų, 259 gyventojams suteikta informacija seniūnijoje.

Socialinio darbo organizatorė pastoviai ruošia dokumentus vienkartinėms išmokoms gauti, priima prašymus ir dokumentus socialinėms išmokoms ir kompensacijoms už kurą gauti, rašo

buities tyrimo aktus, išrašo arba parveža pažymas apie gaunamas socialines išmokas, priima ir tvarko dokumentus išmokoms už vaikus gauti.

2010 m. priimta 250 prašymų įvairioms išmokoms gauti. Kulių seniūnijoje 2010 m. buvo užregistruota 10 naujagimių. Naujagimių mamoms seniūnijoje buvo sutvarkyti dokumentai vienkartinėms išmokoms gimus vaikui gauti. 73 seniūnijos gyventojams ar jų šeimoms buvo išmokėtos socialinės pašalpos, 16 žmonių – kompensacijos už kūrą, 3 gyventojams – globos pašalpos. 121 asmeniui buvo išduoti siuntimai atlikti visuomenei naudingus darbus už gaunamas socialines pašalpas.

2010 metais jau nuo liepos mėnesio buvo priimami prašymai nemokamam mokinių maitinimui ir mokykliniams reikmenims įsigyti. Prašymus socialinei paramai mokiniams gauti pateikė 46 asmenys. Pagal šiuos prašymus 81 vaikui buvo paskirti nemokami pusryčiai, pietūs ir aprūpinimas mokinio reikmenimis.

Vykdamas Maisto iš intervencinių atsargų labiausiai nepasiturintiems asmenims programą, iš seniūnijos gyventojų buvo priimta 131 prašymas paramai gauti. Maisto produktai buvo gauti 5 kartus per metus. Parama maisto produktais buvo paskirta 328 žmonėms.

Sprendžiant socialines Kulių seniūnijos gyventojų problemas, palaikomi ryšiai su Kulių bendruomene, Kulių vidurine mokykla, Plungės rajono savivaldybės, ypač socialinės paramos skyriaus, darbuotojais, medicinos įstaigomis, policijos inspektoriumi.

Kulių seniūnijoje su socialinės rizikos šeimomis dirba socialinė darbuotoja. 2010 metais ji turėjo rūpintis 12 socialinės rizikos šeimų, kuriose auga 33 vaikai, ir keturiomis stebimomis šeimomis, kuriose yra 12 vaikų.

Socialinė darbuotoja, dirbanti su socialinės rizikos šeimomis, palaiko glaudžius ryšius su šių šeimų nariais, padeda jiems spręsti iškylančias problemas. Socialinė darbuotoja, dirbanti su socialinės rizikos šeimomis, pastarosioms iškylančias problemas sprendė kartu su seniūne, apylinkės inspektoriumi, šeimos gydytoja, kuomet visi kartu vyko į šias šeimas. Buvo bendradarbiaujama su Vaiko teisių apsaugos skyriumi, Kulių vidurinės mokyklos socialine pedagoge, socialinėmis įstaigomis, socialinės paramos skyriaus specialistėmis, palaikomi ryšiai su Darbo birža.

Antrasis kokybiškesnių Kulių seniūnijos vykdomų funkcijų programos uždavinys – mažinti susisiekimo sistemos neigiamą poveikį aplinkai – buvo įgyvendintas dalinai. Jau kelintus metus dėl lėšų trūkumo nepavyksta pakeisti plytelių Aušros gatvėje esančiuose šaligatviuose, kurių būklė labai prasta.

Dėl stipriai sumažėjusio finansavimo 2010 m., kultūros ir sporto renginiams organizuoti, kultūros paveldo objektams remontuoti lėšų nebuvo gauta, todėl minėti uždaviniai buvo įgyvendinami kitais būdais ir nepilnai. Pagrindinė vasaros šventė, kurios viena diena skirta

sportinėms varžyboms, buvo surengta vien tik rėmėjų lėšomis, apjungiant bendrai seniūnijos, bendruomenės, kultūros centro jėgas ir patirtį.

Kultūros paveldo objektai, kaimo kapinaitės ir koplytstulpiai remontuojami nebuvo, bet buvo pjaunama žolė, genimi medžiai, ir vykdomi kiti panašūs darbai.

Siekiant pagerinti Kulių miestelio gatvių infrastruktūrą, Kulių miestelyje buvo pastatyti saugaus eismo komisijos siūlomi 11 ženklų. Kumžaičių kaimo gyventojams išreiškus pageidavimą apriboti transporto priemonių greitį, bei trūkstant apie Kulių miestelio pradžią ir pabaigą informuojančių ženklų, dar buvo papildomai pastatyta 10 ženklų.

Dėl nepakankamo finansavimo, 2010 m. nepavyko pakeisti dalies šviestuvų bei gatvių apšvietimo įrangos nauja, įsigyti ir pastatyti prie pagrindinių kelių gatvių informacinių ženklų. Kulių seniūnijoje 2010 metais buvo siekiama nors dalinai užtikrinti gatvių apšvietimą. Metų pradžioje dėl lėšų trūkumų gatvės nebuvo šviečiamos, tačiau lapkričio mėnesį, sutaupius lėšų, gatvės buvo pradėtos šviesti, pirmiau – 3 val., vėliau - 4 val. per parą. Ypatingų švenčių metu (Visų šventų dieną, per Kalėdas) gatvių apšvietimo laikas buvo prailginamas. Manome, kad toks gatvių apšvietimas (4 val.) pasiteisino, iš gyventojų nusiskundimų negauname.

Kelinti metai turime opią problemą prie Kulių kapinių – per 5-7 metus susikaupe senų paminklų, antkapių atliekos, kurių žmonės neišveždavo, nors buvo nurodoma visiems tai padaryti. Planuojame bent šiais metais gauti lėšų ir nuvežti nuo Kulių kapinių šį bešeimininkį statybinį laužą.

Kalbant apie kapinių priežiūrą 2010 metais, pirmiausia norėtusi pasidžiaugti viešuosius darbus dirbančių žmonių padarytais darbais: padarytas naujas lieptas į kūdrą, turėklai laipteliams, 2 nauji dangčiai šuliniams, išgenėti aplink kapines augantys krūmai, įrengta aikštelė konteineriams pastatyti, nuolat rūšiuojamos ir tvarkomos šiukšlės, šienaujama žolė, žiemą – kasamas sniegas. Lėšų statybinėms medžiagoms nusipirkti atsiradus tik metų pabaigoje, nepavyko kapinėse atlikti nemažai planuotų dažymo, betonavimo darbų. Lėšų nebuvo gauta ir kelis metus planuojamam gręžiniui Kulių kapinėse įrengti, taip pat seniems medžiams nupjauti ir išgenėti.

Apibendrinant viešųjų darbų programą 2010 metais, reikėtų pabrėžti, kad pagal ją Kulių seniūnijoje buvo įdarbinta 11 darbo biržoje registruotų žmonių. Jie viešuosius darbus dirbo po 2-3 mėnesius. Laikinas įdarbinimas leido seniūnijos gyventojams pagerinti šeimų finansinę padėtį.

Kartu su minėtais darbininkais visus metus Kulių seniūnijoje dirbo ir už socialines pašalpas privalantys atidirbti Kulių seniūnijos gyventojai.

Visų šių žmonių dėka seniūnijoje metų bėgyje buvo nudurta daug darbų: prie Šv. Jurgio koplytėlės padaryta tvorelė iš akmenų, naujai įrengti ir visą vasarą prižiūrėti gėlynai, šienaujamos viešojo naudojimo teritorijos: parkai, sporto aikštelė, poilsio zonos prie užtvankų, kapinaitės, iškirsti pakelių krūmai didelėje dalyje seniūnijai priklausančių kelių M. Mostaičių, Kumžaičių,

Šiemulių, Paalančio kaimuose, nušlifluotas parketas ir išlakuotos grindys trijuose seniūnijai priklausančiuose kabinetuose bei Kulių bibliotekoje ir t.t.

Ne visus planuotus darbus pavykdavo sėkmingai įgyvendinti, nes trūko lėšų darbo priemonėms, statybinėms medžiagoms įsigyti, nepakankama darbuotojų kvalifikacija neleido dirbti sudėtingesnių darbų.

Prisimenant metų bėgyje nuveiktus darbus, norisi pasidžiaugti masiniais renginiais, akcijomis, kuriose vieningai dalyvavo Kulių seniūnija, mokykla, girininkijos ir visa Kulių bendruomenė.

Pirmiausia paminėsime akciją „Darom- 2010“, kurios metu visų Kulių seniūnijos žmonių bendrų pastangų dėka surinkta daugybė šiukšlių, padangų.

Dvi dienas vykusi tradicinė kuliškių vasaros šventė kartu su Šv. Mergelės Marijos atlaidais – dar vienas sportiškas, o kartu ir šventiškas, žaismingas renginys visiems Kulių seniūnijos gyventojams, svečiams bei į gimtinę sugrįžusiems kraštiečiams. Šios šventės metu buvo apdovanoti gražiausių sodybų, geriausiai tvarkomų ūkininkų sodybų šeiminkai, kuriuos išrinko seniūnės sudaryta komisija. Geriausi ūkininkai ir gražiausiai tvarkoma Plungės rajono gyvenvietė apdovanoti Kuliuose vykusioje viso Plungės rajono Žemdirbių šventėje. Kuliškiams buvo didžiulė atsakomybė, kartu ir garbė organizuoti metinę rajono kaimo žmonių šventę. Juolab, kad Kuliai 2010 m. pripažinti gražiausiai besitvarkančia gyvenvieta. Bendromis kultūros darbuotojų, seniūnijos, mokyklos, Kulių krašto bendruomenės „Alantas“ narių, seniūnaičių dėka šventė organizuota gražiai, su pagarba ir dėmesiu visiems svečiams.

Kiekvieno paskutinio mėnesio penktadienį vyksta bendri seniūno, bendruomenės tarybos ir seniūnaičių posėdžiai, kuriuose aptariamos visos tuo metu Kuliams aktualios problemos ieškoma sprendimo būdų, numatomi planai ateičiai.

Vienas svarbiausių bendrų su seniūnaičiais darbų 2010 metais – gatvių pavadinimų suteikimas kaimuose esančioms gatvėms.

III. ARTIMIAUSIOS VEIKLOS KRYPTYS

Kulių seniūnijos darbuotojai ir 2011 m. dirbs pareigybių aprašymuose nurodytus darbus, sieks suteikti seniūnijos gyventojams kuo daugiau kokybiškų paslaugų, spręs iškilusias problemas, bendradarbiaus su Kulių seniūnijoje įsikūrusiomis įstaigomis, Kulių vidurine mokykla, ūkininkais. Svarbiausia - nepamiršti nei vieno seniūnijos gyventoją, žinoti jų lūkesčius ir norus.

Seniūnija, kartu su visa Kulių bendruomene dės pastangas, kad atsirastų galimybės Kuliuose įkurti savarankiško gyvenimo namus bei bendruomenės dienos centrą, kartu su vyskupija ieškos būdų dėl parapijai priklausančių pastatų pardavimo, išnuomojimo ar remonto. Tikimasi, kad šiais metais Kuliuose bus pradėti vandentiekio bei nuotakų sistemų rekonstrukcijos darbai, kurie atneš

kuliškiams geresnę gyvenimo kokybę, užtikrins švaresnę gyvenamąją aplinką. Didelis dėmesys bus skiriamas kelių priežiūrai, aplinkos tvarkymui bei grožio puoselėjimui.

STALGĖNŲ SENIŪNIJA/2010 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

I. PADALINIO VEIKLOS ATASKAITOS SANTRAUKA

Seniūnijos veikla vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civiliniu kodeksu, Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais, teisės ir kitais norminiais aktais, Savivaldybės tarybos sprendimais, Mero potvarkiais, Administracijos direktoriaus įsakymais bei veiklos nuostatais. Seniūnijos veiklai bei rezultatams turėjo įtakos struktūriniai pokyčiai ir seniūnijos finansavimas. Seniūnija vykdė Savivaldybės deleguotas funkcijas: prižiūrėjo vietinės reikšmės kelius bei gatves, prižiūrėjo veikiančias ir nebenaudojamas kapines, kultūros paveldo objektus, viešąsias erdves, vykdė viešųjų darbų programą, organizavo visuomenei naudingus darbus dirbančių žmonių darbą ir apskaitą. Vykdė įvairias numatytas socialinės paramos priemones, deleguotas žemės ūkio funkcijas, atliko gyventojų gyvenamosios vietos deklaravimo, gyventojų priėmimo, konsultavimo įvairiais klausimais paslaugas.

II. PADALINIO VEIKLAI ĮTAKOS TURĖJUSIŲ VEIKSNIŲ APŽVALGA

Seniūnijai deleguotų funkcijų vykdymui, jos veiklai bei rezultatams turėjo įtakos tiek struktūriniai pokyčiai, tiek finansavimas.

Nuo 2010 metų Savivaldybėje įdiegta centralizuota finansinė apskaita. Nuo gegužės 1 d. seniūnijoje buvo visiškai panaikintas buhalterio etatas, o raštvedžio pareigybė sumažinta iki 0,5 etato. Šitie struktūriniai pakeitimai turėjo neigiamos įtakos deleguotų funkcijų vykdymui.

Dėl nepakankamo finansavimo nebuvo atlikti kai kurie numatyti darbai: avarinių medžių šalinimas kapinėse ir prie pastatų, senkapių tvarkymas, nebuvo ruošiami dokumentai naujų gatvių apšvietimui Milašaičių k. Taip pat iš jokių programų nebuvo gauta pinigų seniūnijos vasaros šventės ar kitų renginių organizavimui.

Seniūnija vykdė viešųjų darbų programą, bedarbiai atliko visuomenei naudingus darbus, todėl labai trūko darbo priemonių, įrankių, eksploatacinių medžiagų, technikos.

III. PADALINIO VYKDYTA VEIKLA IR PASIEKTI REZULTATAI

1. Trumpa seniūnijos apžvalga.

Stalgėnų seniūnijos teritorijos plotas 8,25 tūkst. hektarų. Seniūnijoje yra 8 gyvenamosios vietovės. Dabar seniūnijoje gyvena 1247 gyventojai. Seniūnijoje yra 86,40 km vietinių kelių, iš jų: 4,3 km asfalto, 57,9 km žvyro danga, 24,2 km grunto keliai.

Daugiausia gyventojų gyvena Stalgėnų (495 žm.) ir Milašaičių (390 žm.) gyvenvietėse. Seniūnijoje yra veikianti Šv apaštalu Petro ir Pauliaus bažnyčia, pašto skyrius, girininkija, Stalgėnų pagrindinė mokykla, dirba 2 pieno surinkimo punktai, 3 mišrių prekių parduotuvės. Seniūnijos teritorijoje veikia A. Simanausko medienos apdirbimo įmonė, Č. Simanausko antkapinių paminklų dirbtuvė, UAB „Milašaičių autoverslas“, UAB „Milašaičių ramybė“. Stalgėnų ir Milašaičių gyvenvietėse geriamąjį vandenį tiekia ir nuotekų valyvo paslaugą gyventojams vykdo UAB „Plungės vandenys“. Stalgėnų kaime yra veikiančios kapinės.

2. Seniūnijos organizacinė struktūra.

2010 m. seniūnijoje dirbo 8 darbuotojai. Tai sudaro 5,75 etato. Jie pasiskirsto taip:

- valdymas – 3 darbuotojai (2 etatai),
- socialinės paramos išmokos - 1 darbuotojas (1 etatas),
- komunalinis ūkis – 2 darbuotojai (1,5 etato),
- valstybės funkcijos – 2 darbuotojai (1,25 etato).

3. Finansai.

Nuo 2010 metų Savivaldybėje įdiegta centralizuota apskaita. 2010 metų seniūnijos biudžeto išlaidų sąmata sudarė 184 tūkst. litų. Ji buvo paskirstyta pagal išlaidų ekonominius straipsnius, atsižvelgiant į ūkinį būtinumą. Darbo užmokesčio fondą sudarė 98,8 tūkst. Lt, įnašai soc. draudimui 29,1 tūkst. Lt. Kitos prekių ir paslaugų išlaidos sudarė 56,1 tūkst. Lt.

4. Ūkinė veikla.

Stalgėnų seniūnija nuolat tvarko ir prižiūri:

- 1 veikiančias kapines Stalgėnų k.,
- 5 senkapius, žydų genocido aukų kapus,
- 2 piliakalnius ir 8 paveldo objektus,
- 5 rekreacijai ir poilsiui skirtas vietas, kurių bendras plotas 5,28 ha,
- administracinį pastatą ir garažą.

Vykdamt kapinių priežiūrą, visus metus buvo šienaujamas neužlaidotas plotas, pastoviai renkamos šiukšlės ir išvežamos atliekos. Visus metus buvo prižiūrimos ir šienaujamos rekreacinės zonos, renkamos šiukšlės.

2010 m. Stalgėnų seniūnija vykdė turimų 86,40 km vietinės reikšmės kelių priežiūrą. Buvo atlikta darbų: nugreideriuota 43,73 km žvyrkelių, atstatyta 540 m griovio profilio, žvyro dangos atstatymui sunaudota 30 m³ žvyro, išasfaltuota 520 kv.m (iš jų 100 kv.m – duobių remontas), nuvalytas sniegas nuo 78,9 km kelių.

2010 metais gatvių apšvietimui dėl trūkstamo finansavimo nebuvo atliekami gatvių apšvietimo gerinimo darbai, gatvės buvo apšviečiamos tik labai minimaliai: po 3-4 valandas per parą, o nuo balandžio iki lapkričio mėn. gatvių apšvietimas buvo išjungtas visai.

2010 m. Stalgėnų seniūnijoje pagal paruoštą viešųjų darbų programą su Darbo biržos rekomendacijomis buvo įdarbinta 10 žmonių. Jie tvarkė seniūnijos viešąsias erdves, remontavo vandentiekį Stalgėnų kaimo kapinėse, seniūnijos administracines patalpas, padėjo remontuoti Stalgėnų k. bažnyčios tvorą bei atliko kitus darbus.

Seniūnijoje tai pat buvo įgyvendinama visuomenei naudingų darbų atlikimo programa. Pagal šią programą socialines pašalpas gaunantys piliečiai dirbo visuomenei naudingus darbus. Dirbtų valandų skaičius priklausė nuo skirtos pašalpos dydžio. 2010 m. Stalgėnų seniūnijoje visuomenei naudingus darbus dirbo vidutiniškai 24 žmonės per mėnesį. Per metus šie žmonės seniūnijoje išdirbo 1604 darbo valandas. Jie prižiūrėjo ir tvarkė želdinius, senkapius, rekreacines zonas, gyvenviečių gatves, šienavo pakeles, tvarkė Stalgėnų bei Lekemės piliakalnio aplinką. Taip pat iš pagrindų sutvarkytas parkelis Stalgėnų gyvenvietėje: iškirsti menkaverčiai medžiai ir krūmai, išvežtos ar kitaip pašalintos šakos bei įvairios šiukšlės. Šiai veiklai vystyti ir pasiekti geresnių rezultatų trūko lėšų darbo priemonėms ir įrankiams įsigyti.

5. Socialinė veikla.

Stalgėnų seniūnijoje yra 40 šeimų, auginančių 3 ir daugiau vaikų, gyvena 10 vienišų pagyvenusių asmenų, 4 socialinės rizikos šeimose auga 11 vaikų. Seniūnijoje gyvena 87 žmonės su negalia. Įvairias pašalpas gauna 76 šeimos. Šioms šeimoms ir kitiems paminėtiems asmenims padėjome spręsti įvairiausias problemas, kartu su teisėsaugos pareigūnais lankėmės probleminėse šeimose. Iškilus įvairioms problemoms glaudžiai bendradarbiaujame su Socialinės paramos, Vaiko teisių apsaugos skyrių specialistais, Plungės rajono apylinkės teismu.

Kartu su „Lietuvos Caritas“ organizacija dalinome paramą maisto produktais 323 asmenims iš nepasiturinčių šeimų. Nuo 2010 m. rugsėjo 1 d. 69 mokiniams sutvarkėme dokumentus nemokamam maitinimui mokykloje.

Pastoviai bendraujame su pagyvenusiais ir garbaus amžiaus žmonėmis, kurių vaikai gyvena miestuose ir retai juos gali aplankyti. Padedame sutvarkyti kiemus, pašaliname staiga atsiradusius santechninius ir elektros gedimus, susirgus nuvežame į slaugos ar kitą gydymo įstaigą.

6. Raštvedyba, gyvenamosios vietos deklaravimas.

2010 m. Stalgėnų seniūnijoje gyvenamąją vietą deklaravo 51 asmuo, 2 žmonės įtraukti į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą, buvo išduotos 34 pažymos apie asmenų deklaruotą gyvenamąją vietą, priimta 11 sprendimų dėl gyvenamosios vietos deklaravimo duomenų keitimo ir 7 sprendimai gyventojams panaikinti gyvenamosios vietos deklaravimo duomenis savininko prašymu, 21 asmuo deklaravo išvykimą iš Lietuvos Respublikos.

Seniūnija rinko įvairius statistinius duomenis, kuriuos teikė Statistikos departamentui ir Savivaldybės administracijai. Per 2010 metus seniūnijoje gauta 125 ir išsiųsta 120 raštų, išduotos 93 įvairaus pobūdžio pažymos, atlikti 7 notariniai veiksmai, parašyta įsakymų: 9 – veiklos

organizavimo, 28 – personalo klausimais. Iš gyventojų gauta 15 žodinių nusiskundimų ir pageidavimų. Juose piliečiai kreipėsi dėl duobėtų kelių, dėl miško ir lauko kelių gadinimo vežant išpjautą medieną, dėl palaidų šunų gyvenvietėse, gatvių apšvietimo sutrikimų, kaimynų savavaliavimo ir kitais klausimais. Visi nusiskundimai buvo išanalizuoti, priimtos tam tikros priemonės ir padėtis daugumoje atvejų pataisyta. Išduoti 6 leidimai prekiauti, 1 leidimas žemės kasimo ir 5 leidimai medžių kirtimo gyvenvietėse darbams.

Tvarkant seniūnijos raštvedybą, 2010 metais Telšių apskrities archyvui buvo paruošta ir pateikta 2009 metų bylų suvestinė, sutvarkyti 2008 metų nuolatinio ir ilgalaikio saugojimo dokumentai ir sudaryti jų bylų apyrašai, pateikta istorijos ir dokumentų sutvarkymo pažyma, sudarytas ir patvirtintas 2011 m. dokumentacijos planas.

7. Žemės ūkio funkcijų vykdymas.

Seniūnijoje 2010 metais elektroniniu būdu suvestos ir įbraižytos 249 paraiškos tiesioginėms išmokoms gauti už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus ir paramas pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programos priemones „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“, „Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves“, „Natūra 2000 išmokos ir su direktyva 2000/60/EB susijusios išmokos“, „Natūra 2000 išmokos“ ir kompensacines išmokas už saugomų teritorijų žemės ūkio naudmenas 2010 m. Priimti 39 prašymai pakeisti paraiškų duomenis. Atnaujinti 262 valdų duomenys žemės ūkio ir kaimo verslo registre. Užpildyti 5 sutikimai dėl asmens duomenų įregistravimo žemės ūkio ir kaimo verslo registre bei 4 prašymai išregistruoti žemės ūkio valdas. Išduota 19 pažymų dėl dvigubo dirbamos žemės deklaravimo. Konsultuoti 69 ūkininkai deklaruojantys pasėlius mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (MPŪV) dėl žemės ūkio produkcijos realizavimo, 5 ūkininkams padėta parašyti paaiškinimus dėl išipareigojimų MPŪV priemonės perėmimo. Suteikta informacija apie esamą ūkyje EDV 20 ūkininkų. 7 ūkiams paskaičiuotas azoto kiekis. Pastoviai konsultuojame seniūnijos gyventojus apie galimybę dalyvauti įvairiose programose. Ūkininkams, dalyvaujantiems programoje „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“, padedama užpildyti prašymus dėl paramos išmokėjimo.

8. Kita veikla.

2010 metais sušaukta 1 gyventojų sueiga – susirinkimas, kurios metu išrinktas naujas Stalgėnų seniūnaitis. Taip pat sušauktos 3 seniūnaičių sueigos, vienas bendruomenės susirinkimas, juose nagrinėti aktualūs seniūnijos klausimai.

Vykdydami švaros akciją „Darom-2010“ bendradarbiauome su Plungės ir Stalgėnų girininkijomis, Stalgėnų pagrindine mokykla. Akcijoje aktyviai dalyvavo mokiniai ir seniūnijos gyventojai. Šiuokšlės buvo renkamos miškuose apie Stalgėnus ir Milašaičius, Minijos ir Luknos upių pakrantėse, prie Luknėnų tvenkinio, sutvarkytos visuomeninės paskirties teritorijos Stalgėnų ir Milašaičių gyvenvietėse.

Per 2010 m. seniūnijai bendradarbiaujant su Kulių kultūros centro Stalgėnų kultūros namų darbuotojais, bendruomenėmis „Gija“ ir „Sruoja“ buvo surengtos tradicinės šventės: Užgavėnės, Joninės, Petrinės ir Rokinės, pagyvenusių žmonių šventė „Pabūkim kartu“, advento vakaronė „Esu dėkingas“, ikimokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėveliams surengta Kalėdinės eglutės šventė.

Seniūnijos gyventojai dalyvavo apskrities kaimo seniūnijų sportinėse varžybose Telšiuose, taip pat rajono žemdirbių šventėje Kulių miestelyje.

Išrinkti geriausi seniūnijos metų ūkininkai, gražiausios kaimo sodybos. Jų šeiminkai Petrinių šventės metu apdovanoti padėkos raštais ir atminimo dovanėlėmis.

Seniūnijos teritorijoje veikia dvi bendruomenės: Milašaičių kaime „Sruoja“ ir Stalgėnų gyvenvietėje „Gija“. Su jomis glaudžiai bendradarbiaujame rengiant įvairias šventes ar kitas kultūros bei sporto priemones. Stalgėnų kaimo bendruomenė Velykų antrą dieną surengė tradicinį krepšinio 2x2 turnyrą, Petrinių šventės metu surengtas futbolo turnyras. Milašaičių kaimo bendruomenė kasmet rengia tradicinį krepšinio 3x3 ir futbolo turnyrus. Stalgėnų kultūros namuose veikia menų studija „Menai sau“, kurioje visi norintys gali mokintis dekupažo, dekoravimo bei tapybos ant šilko paslapčių.

Seniūnijos seniūnas, vyresnioji specialistė, raštvedė, socialinio darbo organizatorė ir socialinė darbuotoja dalyvavo įvairiuose mokymuose. Visi seniūnijos darbuotojai pagal savo atliekamas funkcijas dalyvavo tik Savivaldybės rengtuose nemokamuose seminaruose, pasitarimuose, mokymuose ar konferencijose, o įgytas žinias pritaikė praktiniame darbe.

Seniūnijos darbuotojai, kiek leidžia galimybės, reaguoja į gyventojų prašymus ir nusiskundimus, jiems padeda.

Pastoviai bendraujame ir bendradarbiaujame su Plungės rajono savivaldybės administracijos skyriais, su kitų seniūnijų seniūnais ir jų darbuotojais, su Rietavo savivaldybės Daugėdų seniūnija. Su jais dalijamės savo patirtimi ir konsultuojamės įvairiais klausimais.

IV. ARTIMIAUSIOS VEIKLOS KRYPTYS

Pagrindinis seniūnijos uždavinys – nuolat vykdyti valstybės ir savivaldybės deleguotas funkcijas, siekti strateginiame plane numatytų tikslų.

Stalgėnų seniūnijoje yra dar neišspręstų problemų:

- prie Stalgėnų kapinių reikia įrengti automobilių stovėjimo aikštelę,
- reikia suremontuoti senkapių tvoras Luknėnų ir Rapšaičių kaimuose,
- Stalgėnų gyvenvietėje būtina atnaujinti asfalto dangą Ryto ir Žaliosios gatvėse,
- Stalgėnų gyvenvietėje reikia išasfaltuoti Lakštingalų gatvę (0,48 km),
- Milašaičių gyvenvietėje reikia išasfaltuoti Pakalnės gatvę (0,4 km),

- Milašaičių kaime reikia pastatyti vandens nugeležinimo įrenginius, nes gyventojai vartoja geležimi užterštą geriamąjį vandenį,
- pabaigti Milašaičių ir Stalgėnų gyvenviečių gatvių apšvietimo darbus,
- kapitališkai remontuoti vietinės reikšmės kelius,
- suremontuoti melioracinių vamzdžių gedimą Milašaičiuose Pakalnės gatvėje,
- būtina suremontuoti Luknėnų kaime Genių gatvėje per melioracijos kanalą einantį avarinės būklės medinį tiltą.

Kiek leis finansavimas būtina gerinti vietinės reikšmės kelių ir gatvių būklę, tvarkyti Stalgėnų ir Milašaičių gyvenvietes, seniūnijos viešąsias erdves, paminklo saugos objektus, gerinti gatvių apšvietimą. Esminis pagrindas norimiems rezultatams pasiekti bus Savivaldybės tarybos seniūnijai skirtas finansavimas bei numatyti darbų prioritetai.

PAUKŠTAKIŲ SENIŪNIJA/2010 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

I. PADALINIO VEIKLOS ATASKAITOS SANTRAUKA

Seniūnijos veikla vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civiliniu kodeksu, Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais, teisės ir kitais norminiais aktais, savivaldybės tarybos sprendimais, mero potvarkiais, administracijos direktoriaus įsakymais bei veiklos nuostatais. Seniūnijos veiklai bei rezultatams turėjo įtakos struktūriniai pokyčiai ir seniūnijos finansavimas. Seniūnija vykdė savivaldybės deleguotas funkcijas: prižiūrėjo vietinės reikšmės kelius bei gatves, prižiūrėjo senkapius, kultūros paveldo objektus, rekreacines bei poilsio teritorijas, viešąsias erdves, vykdė viešųjų darbų programą, organizavo visuomenei naudingus darbus dirbančių žmonių darbą ir apskaitą. Vykde įvairias numatytas socialinės paramos priemones, deleguotas žemės ūkio funkcijas, atliko gyventojų gyvenamosios vietos deklaravimo, gyventojų priėmimo, konsultavimo įvairiais klausimais paslaugas.

II. PADALINIO VEIKLAI ĮTAKOS TURĖJUSIŲ VEIKSNIŲ APŽVALGA

Seniūnijai deleguotų funkcijų vykdymui, jos veiklai bei rezultatams turėjo įtakos tiek struktūriniai pokyčiai, tiek finansavimas. Nuo 2010 metų savivaldybėje įdiegta centralizuota finansinė apskaita. Nuo kovo 1-os dienos raštvedžio pareigybė sumažinta iki 0,5 etato, o nuo gegužės 1-os dienos seniūnijoje buvo visiškai panaikintas buhalterio etatas. Šitie struktūriniai pakeitimai turėjo neigiamos įtakos deleguotų funkcijų vykdymui. Didelę įtaką seniūnijos veiklos rezultatams turėjo nepakankamas finansavimas. Lėšų pakako tik pagrindinėms išlaidoms: mokes fondui, elektrai, šildymui, transportui, ryšiams. Kitoms išlaidoms kaip ilgalaikio turto remontui, ar

darbo priemonių įsigijimui trūko lėšų. Dėl nepakankamo finansavimo vykdant kelių priežiūros programą, neturėjome galimybės atlikti planuotus asfaltinės dangos atnaujinimo darbus.

III. PADALINIO VYKDYTA VEIKLA IR PASIEKTI REZULTATAI

1. Organizacinis darbas.

Per 2010 metus seniūnija pagal sutartį su Plungės darbo birža į viešuosius darbus įdarbino 7 seniūnijoje gyvenančius ir nuolatinio darbo neturinčius žmones. Jie dirbo visus pagalbinius darbus, susijusius su Grumblių ir Stanelių gyvenviečių teritorijų priežiūra: šlavė šaligatvius, kirpo gyvatvores, pjovė vejas, kirto krūmokšnius, vežė šiukšles, tvarkė rekreacines teritorijas, senkapius, piliakalnius ir t.t. Visą tą laikotarpį jiems talkino ir dirbo visuomenei naudingus darbus 19 seniūnijos gyventojų, gaunantys socialinę pašalpą. Taip pat per 2010 metus seniūnijoje įdarbintas 1 seniūnijos gyventojas nuteistas viešaisiais neapmokamais darbais, kuris sėkmingai dirbo visus pagalbinius bei aplinkos tvarkymo darbus, sumoje atidirbęs 100 darbo valandų seniūnijos ir jos žmonių labui.

Vykdant pavasarinę švaros akciją „Darom 2010“, į Telšių regiono atliekų tvarkymo centrą (TRATC) buvo išvežta 7,5 tonos bešeimininkių atliekų. Seniūnijos gatvėms bei keliams suteikti pavadinimai, pastatams suteikti adresai, vykdomas adresų keitimas.

Surengta kasmetinės netradicinio ledo ritulio žaidynės seniūno taurei laimėti. Dėka seniūnijoje esančių Žlibinų kultūros centro Stanelių ir grumblių filialų vadovų surengta aibė visokių renginių gyventojų laisvalaikiui užimti. Sėkmingai atliktas seniūnijos ūkininkų pasėlių deklaravimas, surengta visa eilė konsultacijų įvairiais klausimais.

2. Seniūnijai priklausančių objektų priežiūra ir remontas. Kasmet gaunamomis kelių fondo lėšomis prižiūrime, remontuojame seniūnijos kelius. Per 2010 metus iš minėto fondo atlikome sniego valymo ir kasmetinius kelių žvyravimo bei greideriavimo darbus, įrengta pralaida kelyje Grumbliai-Juodeikai, atnaujinta 100 metrų kelio griovio profilio. Vadovaujantis 2010 m. gegužės 14 d. kelių apžiūros akto rekomendacijomis pastatyti 7 kelio ženklai. Dėl lėšų stokos negalėjome atlikti Grumblių gyvenvietės Rožių bei Pievų gatvių asfaltinės dangos atnaujinimo darbų (viso 300 metrų).

Dėl užsitęsusių derinimų nepradėta vykdyti buvusio Stanelių vaikų darželio pritaikant jį visuomenės poreikiams pastato rekonstrukcija.

Dėl lėšų stygiaus neatlikti hidrotechninių statinių, esančių Stanelių kaime ant Pietvės upelio bei Vaištarų kaime ant Kumžos upelio, remonto darbai.

3. Raštvedyba ir gyventojų deklaravimas. Seniūnijos raštinėje vyksta nuolatinis darbas su klientais ir dokumentais. Čia kasdien apsilanko vidutiniškai po 10 –15 žmonių, kuriems reikia išduoti jiems reikalingus dokumentus.

Per ataskaitinį laikotarpį seniūnijoje užregistruota gautų dokumentų - 101, susirašinėjimo dokumentai su įvairiomis įstaigomis – 104. Parašyta įsakymų personalo klausimais -16. Vykstant gyventojų gyvenamosios vietos deklaravimą, priimti 44 prašymai, deklaravo gyvenamąją vietą 37 gyventojai, išvyko į užsienio šalis 22 gyventojai, išduota 47 pažymos apie deklaruotą gyvenamąją vietą, priimti 67 prašymai dėl deklaravimo duomenų naikinimo ir surašyti 67 sprendimai, 3 gyventojai įtraukti į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą. Išduota 159 pažymos gyventojams, kurias sudaro šeimos sudėties pažymos, pažymos notarų biurui, VĮR Centro Telšių filialui, Plungės policijos komisariatui, teismams ir kt.

Seniūnijoje yra 30 kaimų, juose gyvena 591 šeima ir 1558 gyventojai.

5. Žemės ūkis. Per 2010 m. buvo atnaujinamos ir naujai registruojamos žemės ūkio ir kaimo valdos LR žemės ūkio ir kaimo verslo registre. Atnaujinta 407 valdos, 15 įregistruotos naujos. Balandžio – liepos mėnesiais buvo pildomos paraiškos tiesioginėms išmokoms už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus ir paramai pagal 2007-2013 m Lietuvos kaimo plėtros programą gauti Užpildyta ir išsiųsta 393 paraiškos tiesioginėms išmokoms už 2010 m. pasėlius gauti. Ž.ū. klausimais raštu suteikta informacija 89 valdų valdytojams, ž.ū. klausimais žodžiu informuoti 393 valdytojai. Teikiama informacija ūkininkams, kuri gaunama iš konsultavimo tarnybos ir kitų institucijų.

6. Socialinis darbas.

- Seniūnijoje gyvena 27 gausios šeimos, kuriose auga 3 ir daugiau vaikų;
- išmokas vaikams mokame 60 šeimų;
- 6 šeimos gauna šalpos pašalpas;
- 59 šeimos, tame skaičiuje ir vienu gyvenančių asmenų – gauna socialines pašalpas;
- 39 šeimos – gauna kompensacijas kietam kurui;
- 6 - socialinės rizikos šeimos;
- 9 asmenys su I grupės negalia ir 48 – II gr. negalia;
- 10 – vienišų pensininkų;
- 12 – virš 85 metų, virš 80 metų – 24;
- 63 šeimos gauna socialinę paramą mokiniams;

Kiekvieną mėnesį vidutiniškai tenka išmokėti po 5-6 tūkstančius litų pašalpų.

Kiekvieną mėnesį ruošiami dokumentai pašalpų pratęsimui, renkamos pažymos, surašomi buities tyrimo aktai dėl socialinės paramos reikalingumo bei aktai dėl specialiųjų poreikių nustatymo. Iš gyventojų buvo priimta 563 prašymai dėl socialinės paramos. Lankomi vieniši seneliai, asmenys su I ir II grupės negalia, kurie neturi artimųjų. Ruošiami dokumentai vienišiams seneliams, kurie nori apsigyventi senelių namuose. Ruošiami dokumentai dėl socialinių pašalpų, kompensacijų kietam kurui seniūnijos gyventojams, renkami dokumentai mokinių maitinimui

mokyklose. Priimami prašymai ir surenkami dokumentai ES paramai – maisto produktams iš intervencinių maisto atsargų fondo, mažas pajamas turintiems gyventojams. Tokia parama – maisto produktais buvo išduodama 5 kartus per metus 468 seniūnijos gyventojams.

Seniūnijoje yra 6 socialinės rizikos šeimos, jose auga septyni vaikai, dar 4 šeimos, kuriose blogai prižiūrimi vaikai arba girtaujama, yra stebimos. Šias šeimas pastoviai lanko ir su jomis dirba socialinė darbuotoja.

8. Kita veikla. Seniūnijos seniūnas, vyresnysis specialistas, raštvedė, socialinio darbo organizatorė ir socialinė darbuotoja dalyvavo įvairiuose mokymuose. Visi seniūnijos darbuotojai pagal savo atliekamas funkcijas dalyvavo tik nemokamuose seminaruose, pasitarimuose, mokymuose ar konferencijose. Vyksta betarpiškas bendravimas su seniūnijos seniūnaičiais, bei seniūnijoje veikiančiomis bendruomenėmis.

IV. ARTIMIAUSIOS VEIKLOS KRYPTYS

Pagrindinis seniūnijos uždavinys artimiausiu laikotarpiu – vykdyti savivaldybės deleguotas funkcijas, siekti strateginiame plane numatytų tikslų. Kiek leis finansavimas būtina gerinti vietinės reikšmės kelių ir gatvių būklę, tvarkyti ir gražinti seniūnijos gyvenvietes, tvarkyti seniūnijos viešąsias erdves, paminklo saugos objektus, gerinti gatvių apšvietimą. Pagrindinė priežastis dėl norimų pasiekti rezultatų bus savivaldybės tarybos seniūnijai skirtas finansavimas bei numatyti darbų prioritetai.